

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปี
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Way of life, Wisdom and the Linkage to Srivichaya Civilization of
the Tapee Basin Community in Surat Thani Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ภูมิปัญญาชุมชนแม่น้ำตาปี : ประวัติศาสตร์ คุณค่าและการเชื่อมต่่ออารยธรรมศรีวิชัย
The Tapee Basin Wisdom : the History, the Values and the Linkage to
Srivichaya Civilization

โดย

นายประสิทธิ์ พันธวงษ์

พระมหาสมชาย กนต์สีโล (สาลี)

นายบุญรัตน์ ครุฑคง

ดร. สุภาภรณ์ โสภา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761117

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปี
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Way of life, Wisdom and the Linkage to Srivichaya Civilization of
the Tapee Basin Community in Surat Thani Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ภูมิปัญญาชุมชนแม่น้ำตาปี : ประวัติศาสตร์ คุณค่าและการเชื่อมต่อกับอารยธรรมศรีวิชัย
The Tapee Basin Wisdom : the History, the Values and the Linkage to
Srivichaya Civilization

โดย

นายประสิทธิ์ พันธวงษ์

พระมหาสมชาย กนต์สีโล (สาลี)

นายบุญรัตน์ ครุฑคง

ดร. สุภาภรณ์ โสภา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอเรียนสุราษฎร์ธานี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761117

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

The Way of life, Wisdom and the Linkage to Srivichaya Civilization of
the Tapee Basin Community in Surat Thani Province

Under Research Program

The Tapee Basin Wisdom : the History, the Values and the Linkage to
Srivichaya Civilization

By

Mr. Prasit Phanthawong

Phramaha sumchay Kantaslo (salee)

Mr. Boonrat KhutKhong

Dr. Sopha Suphaphon

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surat Thani Extended

Classroom

B.E. 2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761117

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของ กลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ผู้วิจัย:	นายประสิทธิ์ พันธวงษ์ พระมหาสมชาย กนตสีโล (สาลิ) นายบุญรัตน์ ครุททอง ดร. สุภาภรณ์ โสภา
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (๒) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (๓) เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ชุมชนอำเภอไชยา อำเภอลำพูน อำเภอพุนพิน อำเภอเมืองฯ และอำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ทะเลรอบอ่าวบ้านดอน

ผลการวิจัย พบว่า (๑) วิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในกลุ่มแม่น้ำตาปีผ่านการเรียนรู้จนเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด สะท้อนความเป็นมาของวิถีชีวิต สังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่นที่มีการเชื่อมโยงกันซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาต่าง ๆ ในกลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้ (๒) ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี เป็นองค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรร ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมา และเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นผสมผสานไว้อย่างเหมาะสม และลงตัวจนทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นรอบอ่าวบ้านดอนในปัจจุบัน (๓) ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรือง ความสัมพันธ์กับนานาประเทศในคาบสมุทรมลายูโดยทำการค้าขายกับชาวจีน อินเดีย เปอร์เซียและอาหรับ จึงทำให้เกิดประวัติศาสตร์รอบอ่าวบ้านดอน นครโบราณที่มีผู้คนมาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก จนกลายมาเป็น “เมืองบ้านดอน” ที่เคยมีในยุคนั้นกลับคืนมาสู่ดินแดนนั้นแห่งยุคนี้ ขึ้นมาเพื่อเป็นที่รองรับวิญญูณแห่ง ศรีวิชัยอันจักคืนชีพมาสู่ดินแดนนี้โดยการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนสายวัฒนธรรม นวัตกรรมชุมชนวัฒนธรรมสืบต่อไป

คำสำคัญ : วิถีชีวิต, ภูมิปัญญา, อารยธรรมศรีวิชัย, กลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

Research Title: The way of life, wisdom and the linkage to Srivichaya civilization of the Tapee basin community in Surat Thani province.

Researchers: Mr. Prasit Phanthawong
Phramaha sumchay Kantaslo (salee)
Mr. Boonrat KhutKhong
Dr. Sopha Suphaphon

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surat Thani

Fiscal Year: 2561/2018

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research aims to: (1) study the way of life of the Tapee basin community (2) study the self-management wisdom of the Tapee basin community. (3) to analyze the wisdom and the linkage to Srivichaya civilization of the Tapee basin community in Surat Thani Province. Qualitative research methodology, related research documents and collecting field data in the community area of Chaiya, PhunPhin, Muang and Knchadit district were used. These areas are located near the sea around Ban Don Bay.

The research found that: (1) The way of the Tapi River Basin, Surat Thani Province is a way of life of people in the Tapee basin community through Learn to experience in life. These include food, clothing, housing and medicines. (2) Self-management wisdom of the Tapee basin community is knowledge, ability, and skills resulting from the accumulation of experiences through the learning process, improvement, and development. These relay and continue the unique local community around the bay of Ban Don. (3) The wisdom of the linkage to Srivichaya civilization of the Tapee basin community in Surat Thani Province. Srivichaya civilization was the location of the old town. It was the center of the Srivichaya Kingdom during the 13th and 18th centuries. There are historical evidences to confirm the prosperity. Relations with many countries in the Malay Peninsula until it became a "city of Ban Don". It has been restored to that land of this era. Supporting the spirit of Srivijaya resurrection to this land by driving through various activities and projects of Surat Thani such as public markets, cultural markets, cultural streets, Ban Mae Num Muang Khon Dee, and further cultural traits.

Key Words: Way of life, Wisdom, Srivichaya civilization, Tapee basin, Surat Thani Province

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ เรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งหลายบุคคลที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจสอบรายงานการวิจัยฉบับนี้ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงให้รายงานการวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาดิลกัรศมี ฐิตจาโร รองฝ่ายวิชาการปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการโครงการขยายห้องเรียน ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ชวน เพชรแก้ว ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา รศ.ดร.ณรัตน์ ศรีวิหะ รศ.ดร.จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ รศ.สมเกียรติ ตันสกุล เรือโท ผศ.ดร.อนันต์ ใจสมุทร ผศ.สานิตย์ บุญชู และดร.อมรา ศรีสุชาติ ที่ได้ช่วยในการชี้แนะแนวรายงานการวิจัยให้สมบูรณ์ทำให้เกิดผลงานวิจัยอันเป็นคุณูปการที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้อนุมัติทุนงบประมาณในการใช้จ่ายการวิจัย เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณ พระครูสุกิตติธรรมคุณ นายทศพล งามไฟโรจน์ นายอนุรัตน์ แพนสกุล นายธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ นางวรรณภา พูนสวัสดิ์ นางบุญมี มณีรัตน์ นางวันม๊ะ นุ้ยหมิม ยายย่อง จันทร์วิมล นายสมมล ล้อมสมบัติ นางนาฏญา คงนาค นาง ละออ อินทร์พรหม นายกิติพงษ์ บุญกันภัย และนางประนอม ฤกษ์เกษตร ที่สละเวลาอันมีค่าเพื่อทำให้เกิดผลงานวิจัยอันเป็นคุณูปการที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์โครงการขยายห้องเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีส่วนในการทำให้ งานวิจัยฉบับนี้แล้วเสร็จด้วยดี จึงขออัญเภาคุณของพระรัตนตรัย และบารมีธรรมของหลวง พ่อพัฒน์ นารโท อดีตเจ้าอาวาสวัดพัฒนารามที่ชาวสุราษฎร์ธานีเคารพนับถือได้โปรด อำนวยอวยพรให้ทุกท่าน เหล่านั้น จงประสบแต่ความโชคดี มีชัยในการดำเนินชีวิต ปราศจากความทุกข์กายและใจ มีจิตผ่องใส สดชื่นรื่นรมย์สมตามความปรารถนาทุกประการ เทอญ ฯ

นายประสิทธิ์ พันธวงษ์ และคณะ

กันยายน ๒๕๖๑

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๔
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาการจัดการตนเองของชุมชนและการเชื่อมโยง อารยธรรมศรีวิชัย.....	๑๒
๒.๓ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	๒๒
๒.๔ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม.....	๒๔
๒.๕ บริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๒๕
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๕
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๔๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๓
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๔๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๔๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๘
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๕๐
๔.๑ วิเคราะห์วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี.....	๕๐
๔.๒ วิเคราะห์ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี.....	๖๒

๔.๓	วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของ ลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๗๖
๔.๔	องค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของ ลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๘๒
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๘๔
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๘๔
๕.๒	อภิปรายผล.....	๙๖
๕.๓	ข้อเสนอแนะ.....	๙๙
บรรณานุกรม.....		๑๐๑
ภาคผนวก.....		๑๐๗
ภาคผนวก ก	บทความวิจัย.....	๑๐๘
ภาคผนวก ข	ตารางกิจกรรมที่เกี่ยวกับนำผลงานวิจัยจากโครงการวิจัย ไปใช้ประโยชน์และแผนที่วางไว้.....	๑๒๕
ภาคผนวก ค	ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่ได้วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและที่ได้รับของโครงการ.....	๑๒๗
ภาคผนวก ง	เครื่องมือวิจัย.....	๑๓๐
ภาคผนวก จ	รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย.....	๑๓๕
ภาคผนวก ฉ	แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๓๙
ภาคผนวก ช	รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๕๐
ประวัติผู้วิจัย.....		๑๕๓

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑. อารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๗
๒. เจดีย์พระบรมธาตุไชยา.....	๘
๓. พระนารายณ์ศิลาสวมหมวกแขกเขาศรีวิชัย.....	๙
๔. ลูกปัดโรมัน ลูกปัดมีตา ลูกปัดแก้ว เขาศรีวิชัยสุราษฎร์ธานี.....	๑๐
๕. เทวรูปพระวิษณุ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เมืองโบราณเวียงสระ	๑๑
๖. แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๑๒
๗. แนวคิดภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้าน	๑๗
๘. แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน	๑๘
๙. แผนที่เครือข่ายการค้าสมัยศรีวิชัยมายังสุวรรณภูมิ	๒๑
๑๐. องค์ประกอบขององค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปี.....	๒๒
๑๑. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	๒๓
๑๒. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม	๒๔
๑๓. แผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๒๘
๑๔. บริบทกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๒๗
๑๕. แผนที่การลงพื้นที่อำเภอกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย.....	๒๘
๑๖. บริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	๓๔
๑๗. แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย.....	๔๒
๑๘. ขั้นตอนการวิจัย.....	๔๓
๑๙. องค์ความรู้การวิจัย.....	๘๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สายน้ำลำคลองก่อกำเนิดประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตภูมิปัญญาที่ทำให้เกิดความหลากหลาย ภายในชุมชนที่มีสายน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านในอดีตได้พึ่งพาอาศัยแม่น้ำลำคลองในการเลี้ยงชีพ เช่น ปลูกข้าว จับปลา ล่าสัตว์ และพึ่งพาอาศัยกันในการแบ่งผลผลิต แต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่ซ่อนเร้นกับความหลากหลายในวิถีชีวิตมาร่วมกันเป็นประวัติศาสตร์ วิถีภูมิปัญญา มีการนับถือความเชื่อของแต่ละชุมชน เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาในระดับหมู่บ้านก็มีความยึดหยุ่นและสามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมชุมชนได้เป็นอย่างดี สังคมในยุคชุมชนมีทัศนะว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และสัมพันธ์อยู่กับธรรมชาติ หรือสิ่งสูงสุดอื่น ๆ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะจัดความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และสิ่งสูงสุดด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยอาศัยธรรมชาติ นับถือผี และพระเจ้า การใช้ประโยชน์จึงต้องเกิดขึ้นกับการดูแลรักษา เพราะมนุษย์มิได้เป็นศูนย์กลางของโลก โลกและธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นวงจร กิจกรรมต่าง ๆ ใน วิถีชีวิตของชุมชนส่วนมากอยู่ในแนวราบ เน้นความร่วมมือและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในชุมชน เมื่อชุมชนได้เข้าสู่ยุคทุนนิยม ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ก้าวไปสู่ความทันสมัย ภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์ ชุมชนไทยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น^๑ หลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ ในพ.ศ.๒๕๐๔ เป็นต้นมา รัฐได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น บ่อบาดาล คลองชลประทาน เขื่อน ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบสาธารณสุขประเภทต่าง ๆ เข้าสู่ชุมชน ระบบการผลิตของชุมชน แบ่งแยกจากเดิมที่การผลิตและการบริโภคเคยรวมอยู่ในชุมชนเดียวกัน มาเป็นการผลิตเพื่อขายให้คนอื่น ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกเปลี่ยนมือเป็นของรัฐ และนายทุน ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ระบบที่เคยพึ่งพากันลดน้อยลง แต่หันไปพึ่งพาทุน และความรู้ เทคโนโลยีจากภายนอกสูงมากขึ้นอีกประการที่สำคัญ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียนทำให้คนหันหลังให้ชุมชน เด็กไม่ได้เรียนรู้วิถีชีวิตต่อความรู้อื่น ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนจบแล้วมุ่งหน้าไปหางานทำในเมืองใหญ่ ออกจากรากเหง้าของตนเอง

สุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดในภาคใต้ตอนบน มีพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๖ ของประเทศไทย และมีประชากรหนาแน่นอันดับ ๕๙ ของประเทศ นับเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีหลักฐานทั้งประวัติศาสตร์และโบราณคดีเก่าแก่ และยังมีแหล่งท่องเที่ยวและอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง จังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งอยู่ในฝั่งตะวันออกของภาคใต้ โดยมีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลายทั้งที่ราบสูง ภูมิประเทศแบบภูเขา รวมทั้งที่ราบชายฝั่ง มีพื้นที่ครอบคลุมถึงในบริเวณอ่าวไทย ทั้งบริเวณที่เป็นทะเลและ

^๑ ประสิทธิ์ พันธวงษ์, พุทธประชาธิรัฐกับการพัฒนาในยุค Thailand ๔.๐, การประชุมวิชาการระดับชาติ “ราชชมงคลสุนทรวิชาการ ครั้งที่ ๘” “วิจัยเพื่อประเทศไทย ๔.๐” (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๒-๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙), หน้า ๓๓๖.

เป็นเกาะ ซึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีจำนวนเกาะในเขตพื้นที่จังหวัดมากถึง ๑๐๘ เกาะ นับว่ามากที่สุดเป็นอันดับ ๓ ของประเทศ สถานที่สำคัญภายในจังหวัดนั้น มีทั้งแหล่งโบราณสถาน เช่น พระบรมธาตุไชยา พระธาตุศรีสุราษฎร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ซากเมืองโบราณสมัยอาณาจักรศรีวิชัย แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติทางบก และอุทยานแห่งชาติทางทะเล น้ำตก เกาะ แม่น้ำ เขื่อน วัด และพระอารามหลวง เป็นต้น และยังเป็นแหล่งสืบสานประเพณีที่สำคัญของชาวไทย คือ ประเพณีชักพระ ทอดผ้าป่าและแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทานอีกด้วย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย มีหลักฐานแสดงถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีต ภายหลังจากยังเชื่อว่า เมื่ออาณาจักรตามพรลิงก์หรือเมืองนครศรีธรรมราชมีความรุ่งเรืองมากขึ้นนั้น เมืองไชยาก็ก็น่าจะเป็นหนึ่งในเมืองสิบสองนักษัตรของเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ชื่อว่า "เมืองบันไทยสมอ"^๒ มีลักษณะภูมิประเทศ ประมาณร้อยละ ๔๙ ของพื้นที่เป็นภูเขา ภูเขาสำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ เทือกเขาบรรทัด เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งทอดยาวผ่านเนื้อที่จังหวัดใกล้เคียงหลายจังหวัด และทอดเปิดสู่อ่าวไทยเทือกเขาภูเก็ตด้านตะวันตก เป็นต้นกำเนิดลุ่มน้ำใหญ่น้อยรวม ๑๔ ลุ่มน้ำ ซึ่งลุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ลุ่มน้ำตาปี พุมดวง ท่าทอง ท่ากระจาย ไชยา ท่าฉาง เป็นต้น แม่น้ำลำคลองทุกสายล้วนไหลลงสู่อ่าวไทย จากฝั่งตะวันตกพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกระทะหงาย^๓

แม่น้ำตาปีเป็นแม่น้ำสายของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิดระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมา มีรูปแบบฉันทลักษณ์และภาษาที่ใช้เป็นไปตาม ความนิยมของท้องถิ่นนั้น พบมากได้แก่ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรม ประเภทนี้มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมืองสุราษฎร์ธานี และชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน และเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น^๔ มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญากับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายการดำเนินชีวิตพื้นฐานในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย เพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตภูมิปัญญาของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี ในการจัดการตนเองของชุมชนเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี เฉพาะสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาตามนโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดแผน ๒๐ ปี บรรลุเป้าหมายในอนาคต

^๒ จังหวัดสุราษฎร์ธานี, สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

^๓ แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑ (ฉบับทบทวน).

^๔ ปริญญา ปานชานา, วรรณกรรมตามแนวลำน้ำตาปี, มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๑๐๓.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี (รอบอ่าวบ้านดอน) ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอนาตาล อำเภอบ้านนา อำเภอบ้านตาพรหม อำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์ (ท่าทอง) ในการศึกษาคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ชุมชนเป้าหมายของกลุ่มแม่น้ำตาปี โดยมีประเด็นดังนี้ (๑) ชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีวิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหารเงาะจง อาหารควา แกงไตปลา แกงเหลือง ข้าวยาสมุนไพร อาหารหวาน ขนมจิ้งโบริก ขนมแทงต้มลูกโยนโบริก (๒) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เงาะจง กุฎีโบริกวัดมุลเหล็กและ บ้านโบริกบางใบไม้ (๓) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม เงาะจง กลุ่มทอผ้าไหมพุมเรียง (๔) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรคเงาะจง ตระกูลครุหมอยา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มี ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปราชญ์วิถีชีวิตภูมิปัญญาชาวบ้านอำเภอละ ๒ คน มี ๕ อำเภอรวมจำนวน ๑๐ คน กลุ่มนักวิชาการสังคมวิทยาและพัฒนาชุมชน จำนวน ๓ คน กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรมจำนวน ๒ คนและนักประวัติศาสตร์จำนวน ๓ คน รวมทั้งหมด ๑๘ คน รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จนได้ข้อมูลครบถ้วนเพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัยคือ ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอนาตาล อำเภอบ้านนา อำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยได้แบ่งการจัดทำแผนการทำวิจัยรวมระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๑๒ เดือนโดยแบ่งเป็น ๕ ระยะ ได้แก่

ระยะที่ ๑ วิเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระยะที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักเพื่อนำองค์ความรู้ไปประกอบวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปสังเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการ กลไก และรูปแบบที่ชัดเจนเพื่อประกอบใช้เป็นข้อมูลในการนำองค์ความรู้ และบทเรียนจากการวิเคราะห์เอกสาร

ระยะที่ ๓ รวบรวมองค์ความรู้ไปประกอบเป็นวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยง อารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปสังเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการ กลไก และรูปแบบที่ชัดเจนเพื่อประกอบใช้เป็นข้อมูลในการนำองค์ความรู้ และบทเรียนจากการวิเคราะห์เอกสาร และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง

ระยะที่ ๔ สร้างองค์ความรู้ชุมชนวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระยะที่ ๕ การสรุปผลการวิจัยเพื่อนำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และสำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติต่อไป

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนี้วิถีชีวิตยังหมายถึงรวมถึงความรู้เรื่องสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา การประพฤติ ปฏิบัติ การศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกิดจากการสั่งสมจากประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรร ประยุกต์ พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ในงานวิจัยเล่มนี้ศึกษาเฉพาะสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

อารยธรรมศรีวิชัย หมายถึง อาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ ซึ่งเป็นเมืองท่าเรือที่สำคัญในการเชื่อมการค้าสินค้าทะเลอันดามันและอ่าวไทยซึ่งศูนย์กลางค้าขายอยู่ที่บริเวณอ่าวบ้านดอนในปัจจุบัน คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี หมายถึง ชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนมุ่งเอาเฉพาะอำเภอใกล้เคียงลุ่มแม่น้ำ ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพนพิน อำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งเป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น “มุขปาฐะ” ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ชับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมา

การเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย หมายถึง ประวัติศาสตร์ที่มาจากรากเหง้าของความจำเป็นในการดำเนินชีวิตที่มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ในช่วงอาณาจักรที่พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ จนตกผลึกของตะกอนแห่งภูมิปัญญาส่งผลต่อความจำเป็นในการดำเนินชีวิตพื้นฐานประกอบด้วยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งจนถึงปัจจุบัน

๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

๑.๕.๑ ในด้านวิชาการได้ทราบและเข้าใจสภาพทั่วไปวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างละเอียด

๑.๕.๒ ในด้านสังคมและชุมชน เป็นแนวทางการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นสะท้อนภูมิปัญญาลุ่มแม่น้ำตาปี ทำให้สามารถถอดบทเรียนและแนวปฏิบัติประสบการณ์จากภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนทางพุทธวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างเป็นรูปธรรม

๑.๕.๓ ในด้านนโยบาย สามารถบูรณาการวิถีชีวิตภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยตามลุ่มแม่น้ำตาปีเป็นแนวทางปฏิบัติการพัฒนามาตรฐานชีวิตของคนในสังคมได้อย่างชัดเจน

๑.๕.๔ ในการประยุกต์ใช้ สามารถประยุกต์หรือปรับใช้ หลักการบูรณาการที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้องค์ความรู้ชุมชน วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างเป็นรูปธรรมขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” คณะผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตแนวคิดภูมิปัญญาการจัดการตนเองของชุมชนและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม บริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอตามลำดับดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาการจัดการตนเองของชุมชนและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

๒.๒.๒ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๒.๓ การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

๒.๒.๔ การเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยกลุ่มแม่น้ำตาปี

๒.๓ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

๒.๔ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

๒.๕ บริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

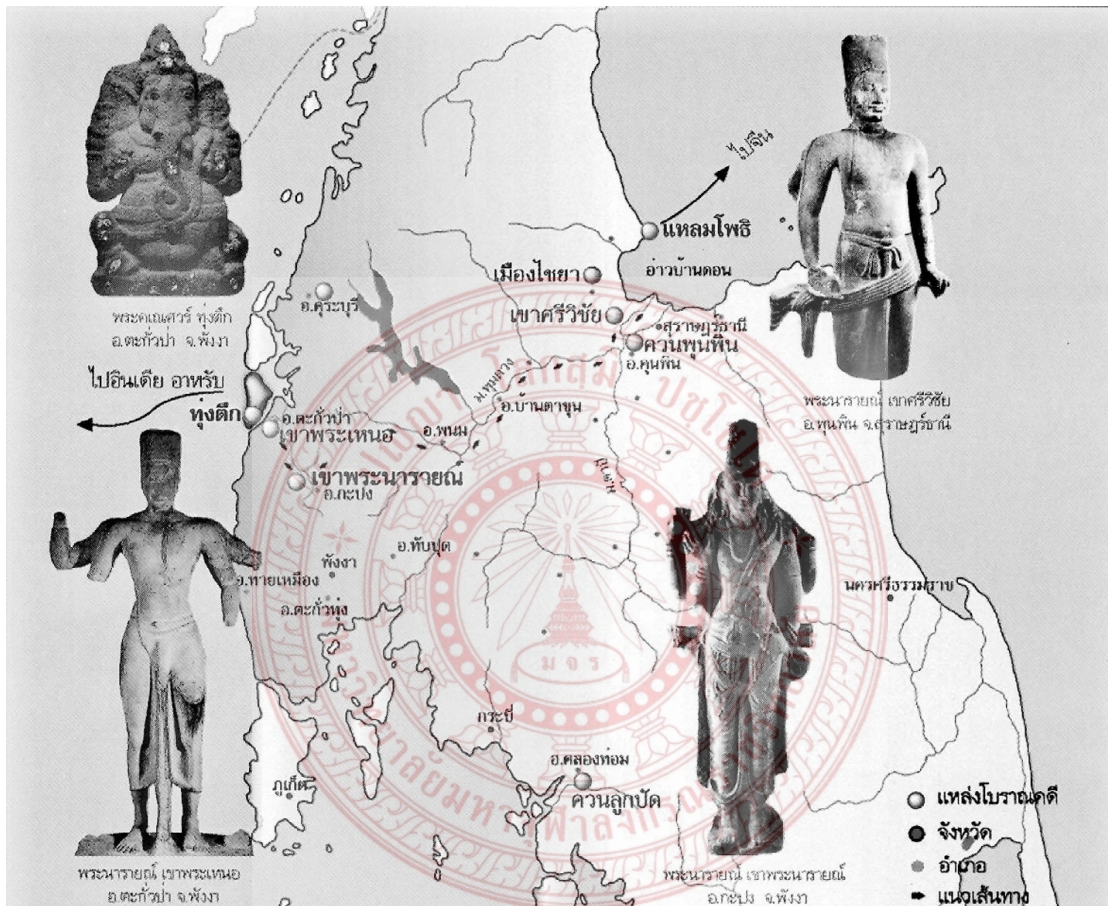
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีการสันนิษฐานว่า พ.ศ. ๑๑๐๐ ในช่วงเวลานี้ มีอาณาจักรใหญ่ที่สำคัญเรียกว่า “ศรีวิชัย” เกิดขึ้นในดินแดนที่ปัจจุบันเป็นอินโดนีเซียและมาเลเซียเท่าที่ทราบ อาณาจักรนี้เริ่มขึ้นโดยชาวฮินดูจากอินเดียได้มาตั้งถิ่นฐานที่ปาเลมบังในเกาะสุมาตรา ตั้งแต่ก่อนค.ศ. ๖๐๐ แต่มีชื่อปรากฏครั้งแรกในบันทึกของหลวงจีนอี้จิง ผู้มาแวะบนเส้นทางสู่ชมพูทวีปเมื่อ พ.ศ. ๑๒๑๔^๑ เชื่อมต่อกับศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘) ศูนย์กลางอาจอยู่ที่เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือเมืองปาเลมบังบนเกาะสุมาตราในอินโดนีเซียความเจริญทางอารยธรรม ศาสนา ช่วงแรกนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ต่อมานับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน และช่วงหลังนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท^๒

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๖/๑, (กรุงเทพฯ : มหพันธ์ไฟเบอร์ซีเมนต์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๗๖.

^๒ สุรพล นาถะพินธุและคณะ, โครงการศึกษาความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมท้องถิ่นสมัยอดีตถึงปัจจุบันเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลวัฒนธรรมและอารยธรรมโบราณในพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและคาบสมุทรมลายู, รายงานวิจัย, (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๔-๑๒๘.

ลัทธิลังกาวงศ์ ศิลปะ (สถาปัตยกรรม) พระบรมธาตุไชยา (ประติมากรรม) พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพระพิมพ์ดินดิบตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) (พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘) ศูนย์กลางอากาศอยู่นครศรีธรรมราชต่อมาตกอยู่ที่อำนาจของสุโขทัย และสิ้นสุดเมื่อถูกรวมเข้ากับอยุธยา (มีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นเอก) ความเจริญทางอารยธรรม ศาสนา เผยแผ่ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ไปยังสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง เป็นเมืองท่าเรือเชื่อมการคมนาคมฝั่งทะเลอันดามันและอ่าวไทย^๓ แสดงประกอบดังภาพ

ภาพที่ ๑ อารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

<https://www.google.co.th/search?q=ภาพอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี>

ย้อนรอยอารยธรรมศรีวิชัย สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวสุราษฎร์ให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมากนั่นคือ พระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่ในวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกและเป็นวัดโบราณของจังหวัด ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียง อำเภอไชยา เจดีย์พระบรมธาตุไชยาเป็นสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยองค์เดียวที่ยังอยู่ในสภาพที่ดีที่สุด

^๓ ผาสุก อินทราวุธ, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี, (กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๔.

ภาพที่ ๒ เจดีย์พระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
(ภาพถ่ายเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑)

จากคำบอกเล่าของชาวเมืองไชยา ได้มีตำนานที่เล่าขานเกี่ยวกับเจดีย์พระบรมธาตุไชยาว่า ครั้งหนึ่งมีพี่น้องชาวอินเดียสองคนชื่อ ปะหมอ กับปะหมัน ทั้งสองเดินทางโดยเรือใบเข้ามาถึง เมืองไชยา ได้พบบริวารขึ้นบกที่บ้านนาค่ายตรงวัดหน้าเมือง ในตำบลเลม็ด เจ้าเมืองมอบให้ปะหมอ ซึ่งเป็นนายช่างมีความเชี่ยวชาญการก่อสร้าง สร้างเจดีย์พระบรมธาตุไชยา ครั้นเสร็จก็ตัดมือตัดเท้า เสีย เพื่อมิให้ ปะหมอ ไปสร้างเจดีย์ที่ตรงตามเช่นนี้ให้ผู้อื่นได้ ปะหมอทนพิษบาดแผลไม่ได้ ถึงแก่ความตาย เจ้าเมืองได้หล่อรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรไว้ เป็นเครื่องหมายแทนตัวปะหมอ ส่วนน้องชายที่ชื่อปะหมันได้ไปครองเกาะพัดหมัน และตั้งรกรากอยู่ที่นั่นจนกระทั่งสิ้นชีวิต สถานที่ตั้งบ้านเรือนของปะหมันนั้นเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีนาล้อมเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่เศษ สมัยโบราณที่นี้ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมาก คณะมนรার্থที่เดินทางผ่านจะต้องหยุดไหว้รำร้องถวายมือ คณะใดไม่เคารพคนในคณะจะชัก หรือเกิดเหตุขัดข้องต่าง ๆ ถ้าใครไปตั้งคอกเลี้ยงหมูในบริเวณดังกล่าวหมูจะตายหมดทั้งคอก

เจดีย์พระบรมธาตุไชยาเป็นสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยองค์เดียวที่ยังอยู่ในสภาพที่ดีที่สุด สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ไม่ปรากฏประวัติการสร้างและผู้สร้างอย่างเป็นทางการมีเพียงคำพูดเล่ากันว่า ปะหมอและปะหมันเป็นผู้สร้างดังที่กล่าวมาแล้ว เข้าใจว่าสร้างในขณะที่เมืองไชยาสมัยศรีวิชัยกำลังเจริญรุ่งเรืองสูงสุด หลักฐานที่ยืนยันถึงอาณาจักรศรีวิชัยอายุไม่ต่ำกว่า ๑๒๐๐ ปี จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ใช้ภาพของ เจดีย์พระบรมธาตุนี้เป็นสัญลักษณ์ในดวงตราประจำจังหวัด และเป็นสัญลักษณ์ใน “ธงประจำกอง” และ “ผ้าพันคอลูกเสือ” ด้วย ซึ่งถือกันว่าถ้าใครไปเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี หากไม่ได้ไปนมัสการ พระบรมธาตุไชยาแล้วก็เหมือนกับยังไม่ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ส่วนทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมนั้น มีลักษณะเป็นเจดีย์แบบศรีวิชัยองค์เดียวในปัจจุบันที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ที่สุด โดยองค์เจดีย์พระบรมธาตุมีความสูงจากฐานใต้ดินถึงยอด ๒๔ เมตร

ตั้งอยู่ บนฐาน สี่เหลี่ยมสูงย่อเก็จ ขนาดฐานวัดจากทิศตะวันตกยาว ๑๓ เมตร ฐานนี้สร้างก่อนสมัยที่ พระชยาภิวัดน์จะบูรณะ ตั้งอยู่บนผิวดินซึ่งมีระดับต่ำกว่าพื้นดินปัจจุบัน ทางวัดได้ขุด บริเวณโดยรอบ ฐาน เป็นเสมือนสระกว้างประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ลึกประมาณ ๖๐-๗๐ เซนติเมตร เพื่อให้ฐานเดิม ปัจจุบันมี น้ำขังอยู่รอบฐานตลอดปี บางปีในหน้าแล้งรอบ ๆ ฐานเจดีย์พระบรมธาตุจะแห้ง มีตาน้ำพุ ขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์สามารถแก้โรคร้ายต่าง ๆ ได้ ต่อมาทางวัด ได้ใช้ปูนซีเมนต์ ปิดตาน้ำเสีย

โดยองค์เจดีย์พระบรมธาตุเป็นทรงสี่เหลี่ยมจัตุรมุขย่อ มุขด้านหน้าหรือมุขด้านตะวันออก เปิดมีบันไดขึ้นสำหรับให้ประชาชนเข้าไปนมัสการพระพุทธรูปภายในเจดีย์ เมื่อเข้าไปภายใน จะเห็นองค์ พระเจดีย์กลวง เห็นผนังก่ออิฐแบบไม่สอปูนลดหลั่นกันขึ้นไปถึงยอดมุข อีกสามด้าน ทึบทั้งหมด ที่มุม ฐานทักษิณมีเจดีย์ทิศหรือเจดีย์บริวารตั้งซ้อนอยู่ด้วย หลังคาทำเป็น ๓ ชั้นลดหลั่น กันขึ้นไป แต่ละชั้น ประดับรูปวงโค้งขนาดเล็กและสลูปล้างรวม ๒๔ องค์ เหนือขึ้นไปเป็นส่วนยอด ซึ่งได้รับการซ่อมแซม ครั้งใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ เป็นการบูรณปฏิสังขรณ์ยอดเจดีย์ที่เดิมหักลงมาถึงคอ ระฆัง ทำให้เห็นลวดลาย ละเอียดเสียหายมาก รวมทั้งฐานเจดีย์ที่จมอยู่ใต้ดินได้ขุดดินโดยรอบฐาน พระเจดีย์ และทำลายรากไม้ใน บริเวณนั้นแล้ว ก่ออิฐถือปูนตลอดเพื่อให้เห็นฐานเดิมของเจดีย์ อีกทั้งลวดลายประดับเจดีย์ ได้มีการสร้าง เพิ่มเติมใหม่ด้วยปูนปั้นเกือบทั้งหมด เป็นลายปั้นใหม่ ตามความคิดของผู้บูรณะ มิได้อาศัยหลักทาง โบราณคดี รวมถึงลานระหว่างเจดีย์และพระระเบียง เปลี่ยนจากอิฐหน้าวัวเป็นกระเบื้องซีเมนต์ จนถึงใน รัชกาลปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๒๑-๒๕๒๒ ได้รับการ บูรณปฏิสังขรณ์ใหญ่อีกครั้ง โดยการบูรณะในครั้งนี้เป็น การซ่อมแซมของเก่าที่มีอยู่เดิมให้คง สภาพดี เพื่อไว้เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชาติสืบต่อไป^๔

เขาศรีวิชัย ตั้งอยู่ที่ตำบลศรีวิชัย อำเภอพนมพิณ เป็นแหล่งที่พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญหลายอย่าง คือ บนยอดเขาลูกนี้แต่ก่อนเคยมีเทวสถานตั้งอยู่ มีเทวรูปประดิษฐานอยู่อย่างน้อย ๑ องค์ คือพระนารายณ์ศิลาสวมหมวกแขกทรงกระบอกลงทรงคาคผ้าเฉียง ขนาดสูง ๑.๖๙ เมตร ดังภาพ

ภาพที่ ๓ พระนารายณ์ศิลาสวมหมวกแขก เขาศรีวิชัย
(ภาพถ่ายเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑)

^๔ วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี, สืบค้นเมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <http://www.dhammadham.org/watthai/south/watphraboromthatchaiya.php>.

นอกจากนี้ชาวบ้านพบลูกปัดขมยอตเขาจำนวนมากใกล้กับเทวสถานตีนเขาด้านหลังชาวบ้าน ชุดพบเทวรูปพระนารายณ์ศิลาองค์หนึ่งไม่มีเศียร สูง ๔๐ เซนติเมตร เป็นเทวรูปรุ่นเดียวกันและมีลักษณะ คล้ายกันบริเวณตีนเขาโดยรอบและโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ตั้งวัดเขาศรีวิชัย ยังปรากฏเนินดินสูง คล้ายกันเป็นที่ตั้งโบราณสถานและเศษชิ้นส่วนของหิน เทวสถานแล้วยังมีลูกปัดชนิดและขนาดต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไป อาทิ ลูกปัดโรมัน ลูกปัดมีตา ลูกปัดแก้ว ลูกปัดที่ทำจากหินต่าง ๆ ดังภาพ

ภาพที่ ๔ ลูกปัดโรมัน ลูกปัดมีตา ลูกปัดแก้ว เขาศรีวิชัยสุราษฎร์ธานี

ลูกปัดเมื่อถึงฤดูฝนจะพบมากและหาง่ายที่สุด ลูกปัดหินมีค่าเม็ดใหญ่เป็นรูปลักษณะแปลก ๆ มีความสวยงาม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการพัฒนาตัดถนนผ่านเขตวัดก็ได้ขุดพบพระพิมพ์และของมีค่าซึ่งมีอายุถึงสมัยศรีวิชัยอีกเป็นอันมาก คำว่า "เขาศรีวิชัย" เป็นชื่อที่มีมาไม่ต่ำกว่า พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยปรากฏชื่อ ในหนังสือสัญญาการรับเหมาะสมสร้างกุฏิ ๓ หลัง ที่อารามวัด ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ร.ศ. ๑๒๑ โดยเรียกชื่อ และเขียนว่า "เขาศรีวิชัย"^๕ แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัยตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ ควนพูนพิน ประกอบด้วย เนินเขา หินดินดานผสมเนินดินบริเวณที่เป็นโคกหรือที่ดอน ๒ แห่ง เป็นศาสนสถานประดิษฐาน ประติมากรรมหรือรูปเคารพ เพราะปรากฏร่องรอยแนวอิฐ และหินดานกรอบธรณีประตูโถงที่หนึ่ง (ปัจจุบันถูกปรับพื้นที่เป็น โรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย) พบโยนิโทรณะ ส่วนอีกโคกหนึ่งใกล้เชิงเขาที่ปรากฏใบ เสมอหินทรายแดงสมัยอยุธยา และเคยพบศิลาสิงห์ บริเวณพื้นที่ราบห่างจากเขาศรีวิชัยไปทางตะวันตกมี สระน้ำขนาดใหญ่เป็นสระกลม สันขอบสระเป็นแนวกันดินและสันนิษฐานว่า "สระพัง" เป็นแหล่งเก็บน้ำ สำหรับการทำการกสิกรรม ส่วนบนเขาศรีวิชัยประกอบด้วยเนินอิฐหรือ ศาสนสถาน ๒ แห่ง เนินหนึ่งเป็นที่ ประดิษฐานพระวิฆณุและห่างจากเนินอิฐ ประดิษฐานพระวิฆณุไปทางเหนือประมาณ ๔๐ เมตร มีบริเวณ คล้ายสระน้ำรูปกลมขนาด ๑๐ x ๑๐ เมตร ก่ออิฐและหินเป็นสันหรืออาจเป็นสระน้ำโบราณสำหรับใช้ในการ ประกอบพิธีทาง ศาสนา เนินเขาหรือที่สูงของแหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย สงวนไว้เฉพาะศาสนสถาน แต่มีการเข้าอยู่อาศัยประกอบกิจกรรมชุมชนบนพื้นราบ เบื้องล่างรอบ ๆ เนินเขาที่ตั้งศาสนสถาน

^๕ ประเพณีไทยดอทคอม, สืบค้นเมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก, <http://www.prapayneethai.com>.

เมืองเวียงสระ เมืองโบราณตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำตาปี เป็นเมืองที่มีคูน้ำล้อมรอบ ฝั่งเมืองเป็นรูปเกือบสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในเมืองพบโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ พระพุทธรเจ้าศากยมุนี หินทรายสลักนูนสูง กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ เทวรูปพระวิษณุ กำหนดราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เทวรูปพระศิวะปางศูร่าย (ไกรวระ) อิทธิพลศิลปะอินเดียแบบโจฬะ กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และโบราณวัตถุอื่น ๆ ซากโบราณสถานภายในเมืองพบจำนวน ๔ แห่ง รวมทั้งสระน้ำ ขนาดใหญ่ ๒ สระ ที่มาของชื่อเมืองเวียงสระอาจมาจากที่มีสระน้ำอยู่ในเมืองก็เป็นได้

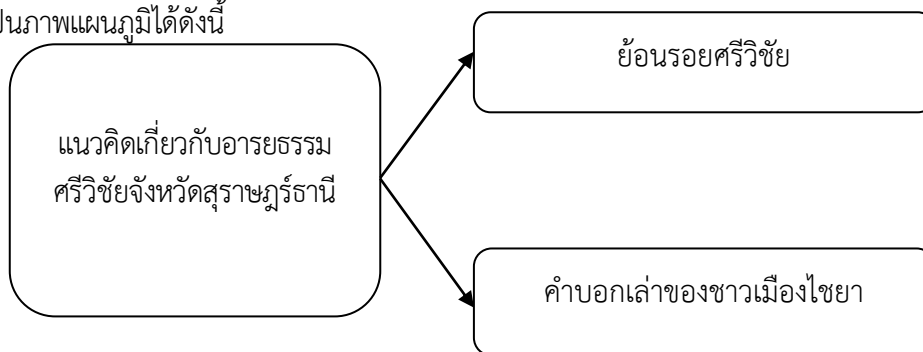

ภาพที่ ๕ เทวรูปพระวิษณุ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒

การศึกษาเมืองโบราณเวียงสระนี้ เริ่มขึ้นในปี ๒๔๔๒ เมื่อ ลูเนต เดอ ลางกิแยร์ ได้ทำการสำรวจสภาพแวดล้อมและจัดทำแผนที่เมืองโบราณเวียงสระ ต่อมาในปี ๒๔๗๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการมณฑลปักษ์ใต้และได้เสด็จมายังเมืองโบราณเวียงสระ ในครั้งนั้นได้มีการขนย้ายเทวรูปศิลา ที่พบภายในบริเวณเมืองโบราณเวียงสระไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ในปี ๒๔๗๗ ดร.ควอริทซ์ เวลส์ นักโบราณคดีชาวอังกฤษเดินทางเข้ามาสำรวจเส้นทางข้ามคาบสมุทรไทยและเมืองโบราณเวียงสระ ในครั้งนั้นได้มีการขุดค้นทางโบราณคดีภายในเมืองหลายจุด ปี ๒๔๗๙ กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเมืองโบราณเวียงสระเป็นโบราณสถานของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ ตอนที่ ๓๔ หลังจากนั้นก็ยังคงมีผู้สนใจเรื่องเมืองโบราณเวียงสระเข้าไปทำการศึกษาอยู่เนือง ๆ แต่ไม่พบหลักฐานสำคัญ ๆ เพิ่มเติมแต่อย่างใด และภายหลังจากปี ๒๕๑๐ เป็นต้นมาก็ไม่พบว่ามีการศึกษาเมืองโบราณเวียงสระอีกเนื่องจากพื้นที่ของเมืองแห่งนี้เป็นที่ซึ่งมีการเคลื่อนไหวและต่อสู้ทางลัทธิการเมือง จนกระทั่งปี ๒๕๒๗ โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) และหน่วยศิลปากรที่ ๘ นครศรีธรรมราช จึงเข้ามาดำเนินการสำรวจและขุดค้นเมืองโบราณแห่งนี้อีกครั้งและ

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ สำนักงานศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราชได้ดำเนินการลอกคูเมืองเวียงสระ และ ได้ทำการขุดตรวจบริเวณคูเมืองโบราณเวียงสระด้วย^๖

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานีเขียน เป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๖ แนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานีพิจารณาได้จากย้อนรอยศรีวิชัย คำบอกเล่าของชาวเมืองไชยา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้จึงสามารถอธิบายอารยธรรม ศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า ดินแดนจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดแห่งหนึ่งของภูมิภาคคาบสมุทรมลายูบนเส้นทางการพัฒนาสู่ความเจริญรุ่งเรืองล้วนเกี่ยวข้องกับรากเหง้าของวิถีการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยง ร่องรอยทางโบราณคดี วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณีที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นและการเชื่อมโยง อารยธรรมศรีวิชัย

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้ให้ความหมายของ“วัฒนธรรม” ว่าวิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีพิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ สังสม ปลูกฝังสืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญอกงามทั้งด้านจิตใจและวัตถุอย่างสันติสุขและยั่งยืน

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยสี่ที่ จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกินเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นอกจากนี้วิถีชีวิตยังหมายรวมถึงความรู้เรื่องสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^๗

^๖ เมืองเวียงสระ, สืบค้นเมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <http://www.siamsouth.com/smf/index.php>

^๗ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒.

ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประแต่ง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาของไทยมีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ศิลปกรรม วรรณกรรมและภาษา^๕

มนุษย์ทุกคนล้วนมีศักยภาพในตนเองและมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล แต่เป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์อาจไม่แตกต่างกัน นั่นก็คือ ชีวิตที่มีความเจริญงอกงามและมีความสุข จะต่างก็เพียงแต่วิธีการหรือวิถีการดำเนินชีวิตซึ่ง แต่ละบุคคลเลือกที่จะเดินทางไปสู่เป้าหมายของตนเอง การดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นผลมาจากแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตหรือประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคลนั้น ๆ จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่หลากหลาย ดังนี้

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง การดำรงชีวิตที่มีคุณค่าหรือมีวิถีชีวิตที่ถูกต้อง ทุกคนควรจะพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยการดำรงชีวิตที่มีคุณค่า ๕ ประการ คือ เบญจวิถี ดังนี้

๑. ปลุกมโนสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ จุดเริ่มต้นของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า อยู่ที่การปลุกมโนสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเองให้ตระหนักรู้ว่า เรามีศักยภาพที่จะเรียนรู้ที่ จะรัก และที่จะเป็นอิสระ คือ พ้นจากความบีบคั้นได้ มโนสำนึกทำให้เกิดพลังอำนาจแห่งเจตจำนง พลังนี้ก่อให้เกิดพลังชีวิต ช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ และมีความสำเร็จ

๒. สัมผัสเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ ในสังคมสมัยใหม่ ชีวิตและการทำงานของคน อยู่กับความเทียม ทำให้แปลกแยกจากธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ ชีวิตมนุษย์ที่แปลกแยกจาก ธรรมชาติและจากเพื่อนมนุษย์ทำให้เกิดปัญหาทางจิต สังคม และปัญญา อันเป็นต้นเหตุแห่งปัญหา ต่าง ๆ เป็นอันมาก ในสังคมปัจจุบันชีวิตที่มีคุณค่าต้องพยายามให้สัมผัสกับธรรมชาติและสัมผัสกับ ชีวิตเพื่อนมนุษย์ไว้เสมอ ๆ เพื่อพัฒนาจิตใจให้ละเอียดอ่อน และพัฒนาจิตวิญญาณให้สูงขึ้น ซึ่งจะทำ ให้ชีวิตมีคุณค่ายิ่งขึ้น

๓. ขยายความรักเพื่อนมนุษย์และความรักธรรมชาติออกไปอย่างกว้างขวางโดยปราศจากเงื่อนไขทางลัทธิ อุดมการณ์ หรือชนชั้นใด ๆ ให้จิตใจเต็มไปด้วยมิตรไมตรีและเอื้ออาทรต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย มีความรักสากล เมื่อทำได้ดังนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ จิตใจจะสงบ ประสบความงาม ความสุข และอิสรภาพ ทำให้อยู่ในสถานะที่พร้อมจะเรียนรู้จากทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกสถานการณ์ตาม ความเป็นจริงตามปกติมนุษย์เรียนรู้ได้ยากเพราะมัวไปข้องติดอยู่ในอารมณ์ แต่เมื่อมีความรักสากล แล้วสามารถเรียนรู้ได้จากคนทุกคนและจากทุกสถานการณ์ จะทำให้มีศักยภาพมาก

๔. รวมกลุ่มทำให้เกิดความเป็นชุมชน การรวมกลุ่มของบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้และการกระทำร่วมกัน และมีองค์กรจัดการ จะเกิดความอบอุ่นและความสุขอย่างท่วมท้น มีพลังการเรียนรู้และพลังการสร้างสรรค์สูงมากเมื่อเกิดสภาพดังกล่าวขึ้นเรียกว่า ความเป็นชุมชนและเครือข่ายของชุมชนจะทำให้แก้ปัญหาได้ทุกชนิด

๕. การเป็นบุคคลเรียนรู้ ในยุคสมัยแห่งความสลับซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว คนทุกคนต้องเป็นบุคคลเรียนรู้และมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม สามารถเรียนรู้ได้ จากทุกคนและทุกสถานการณ์ การรู้อะไรชัดแจ้งทำให้เกิดความสุข เพราะทำให้เกิดอิสรภาพ หรือ การหลุดพ้นจาก

^๕ เรื่องเดียวกัน.

ความไม่รู้ ความไม่รู้ทำให้เกิดความบีบคั้นการเรียนรู้ที่ถูกต้องทำให้รู้ความจริง เกี่ยวกับธรรมชาติ มนุษย์ และสังคมทั้งทางวัตถุธรรมและนามธรรมรวมไปจนถึงทางวิญญาณ การรู้ความจริงทำให้มีศักยภาพสังคม เรียนรู้ และบุคคลจะต้องเป็นบุคคลเรียนรู้การเรียนรู้ทำให้ชีวิตมีคุณค่ายิ่ง^๙

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงแนวคิดวิถีชีวิตที่จะดำรงคุณค่าหรือเพิ่มคุณค่าให้กับชีวิตไว้ดังนี้

๑. สร้างสมดุลทางกายภาพ คือ การทำให้ร่างกายแข็งแรง สุขภาพกายดี
๒. สร้างสมดุลทางจิต คือ การทำให้จิตมีความมั่นคง สุขภาพจิตดี
๓. สร้างสมดุลทางสังคม คือ การทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น กลุ่มเพื่อนมั่นคง
๔. สร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ คือ การทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง
๕. สร้างสมดุลทางจิตวิญญาณ คือ การมีคุณธรรมจริยธรรม ทำประโยชน์ตนพร้อม ๆ ไป

กับประโยชน์ท่านด้วย

๖. ส่งเสริมสมดุลทางธรรมชาติ คือ การทำให้ธรรมชาติคงความหลากหลายสามารถรักษาความสมดุลในระบบนิเวศ^{๑๐}

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะเกี่ยวกับวิถีชีวิตท้องถิ่นตามแนวลุ่มน้ำตาปี ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ว่ามีรากเหง้าของการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับภูมิปัญญาที่ขาดไม่ได้ในการดำเนินชีวิตประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ไม่สามารถขาดได้ในการดำรงชีวิต

๒.๒.๒ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น คำว่า “วัฒนธรรม” บางครั้งก็มักจะเรียกว่า “ภูมิปัญญา” คำว่า “ภูมิ” แปลว่าแผ่นดิน ปัญญาติดแผ่นดิน จึงมีความหมายว่า “ในแผ่นดินหรือสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งซึ่ง ไม่เหมือนกัน มนุษย์ต้องสร้างปัญญาที่เหมาะสมที่จะอยู่ได้ในภูมิหรือสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งก็คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งก็มีบางส่วน เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ซึ่งหมายถึงวัฒนธรรมราษฎร์ ส่วนอีกคำหนึ่งที่มีการกล่าวถึง ก็คือคำว่า ความรู้ดั้งเดิม (Traditional Knowledge) เพราะมีการถ่ายทอดกันมานานแต่ดั้งเดิม^{๑๑} อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้น ๓ ลักษณะ ความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับโลก คนกับสิ่งแวดล้อม พืช สัตว์ ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างงานอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมและชุมชน และความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ ซึ่งความสัมพันธ์ทั้ง ๓ ลักษณะนี้ คือ วิถีชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพซึ่ง สามารถ จันทร์สุรย์

^๙ ประเวศ วะสี, การดำรงชีวิตที่มีคุณค่าในสังคมสมัยใหม่, (กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙-๒๔.

^{๑๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , เพื่อความสุข, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๑๑} ประเวศ วะสี, การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง, ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องศูนย์วิจัยวัฒนธรรมร่วมภูมิภาคเพื่อการพัฒนาประเทศในเชิงมนุษยศาสตร์ : ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในประเทศไทยเพื่อจัดทำแผนพัฒนาวัฒนธรรม ๔ ภูมิภาค. วันที่ ๒-๓ มิถุนายน ๒๕๔๙ ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร : จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กล่าวว่า องค์ความรู้ทั้งหมดที่ชาวบ้านคิดได้เองเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาถือว่าเป็น การใช้สติปัญญา ทั้งในเชิงกว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดได้เองและทำได้อเอง^{๑๒}

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คำว่า “ภูมิปัญญา” หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพ ในระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา หรืออาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นผลมาจากการใช้สติปัญญาปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้น ๆ ตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้มีการแลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น ๆ จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันและมีการรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ซึ่งภูมิปัญญา มีทั้งที่เกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตขึ้นมาใหม่หรือการผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและการเปลี่ยนแปลง^{๑๓}

สำหรับคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า (Local Wisdom) นั้นมีนักวิชาการหลายท่านศึกษาและให้นิยาม ความหมายไว้หลายลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาชนท้องถิ่น (Intellectual Organic) หมายถึงพื้นฐานของความรู้ชาวบ้านหรือความรู้ ของชาวบ้านที่จะเรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงคือประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา^{๑๔}

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิดของคนธรรมดาที่มีการเก็บสั่งสมไว้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง แกนหลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำไปใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตไว้ในท้องถิ่น ส่วนคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง พื้นเพพื้นฐานของความรู้ชาวบ้าน ซึ่งมีลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็น ซีโลกทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวัน และลักษณะที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำมาหากิน การเกษตรกรรม หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรีและอื่น ๆ^{๑๕}

ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นที่มีการสั่งสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและมีการถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม

^{๑๒} ประพันธ์ ภักดีกุล และคณะ, รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียสแควร์, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๑๓} เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๔} สำเนียง สร้อยนาคพงษ์, การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียน, (สารพัฒนาหลักสูตร, ๑๑, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓-๓๒.

^{๑๕} สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการปัญหา, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

การเกิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมและการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน ที่มีลักษณะของความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันไปหมดในทุก ๆ เรื่องโดยไม่มีการแยกส่วนกัน ดังที่ ประเวศ วะสีกล่าวว่า “ชนเหล่าใดที่ดำรง ความเป็นกลุ่มหรือชนชาติหรือประเทศมาเป็นระยะมีเวลายาวนานภูมิปัญญาของกลุ่มหรือของชนชาติหรือของประเทศ อันเรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)”^{๑๖}

นอกจากนี้สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมที่สามารถผลิตปัจจัยในการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ เฉพาะสังคมในชนบทนั้นเป็นสังคมที่ใช้การแลกเปลี่ยนปัจจัยกันมากกว่าที่จะเน้นการซื้อขายกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลทำให้สังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเป็นสังคมสมถะมากกว่าสังคมที่มีการแข่งขันกัน ดังสำนวนไทยบางสำนวนที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดีดังเช่น สำนวนที่ว่า “ทำมาหากิน” หรือ “ทำเพียงพอกิน หรือ “เฮ็ดกิน เฮ็ดกิน” ก็ล้วนที่สะท้อนให้เห็นว่าการดำรงชีวิตเป็นไปเพื่อการดำรงอยู่เป็นหลัก ไม่กอบโกยหรือละโมภโภมาก หรือมีการค้ากำไรจนเกินพอ^{๑๗}

ลักษณะเฉพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน มีการบูรณาการองค์ความรู้ที่สมบูรณ์และสมดุลในตัวเองมาตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน หมู่บ้าน สังคมวัฒนธรรมจนถึงทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีซึ่งในอดีตนั้นเป็นวิธีการผลิตเพื่อการยังชีพและการพึ่งพาตนเอง^{๑๘} อาจกล่าวได้ว่าวิธีการคิดในฐานะองค์รวมของการให้เหตุผลและการอธิบายก็คือระบบภูมิปัญญาที่ครอบคลุมถึงวิธีการคิดของสังคม โดยเฉพาะการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีปรากฏให้เห็นเป็นรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมในท้องถิ่น เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคมเช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเครือข่าย ตลอดจนแบบแผนการใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ ป่า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนคุณค่าทางศีลธรรมของสังคมได้เป็นอย่างดี^{๑๙}

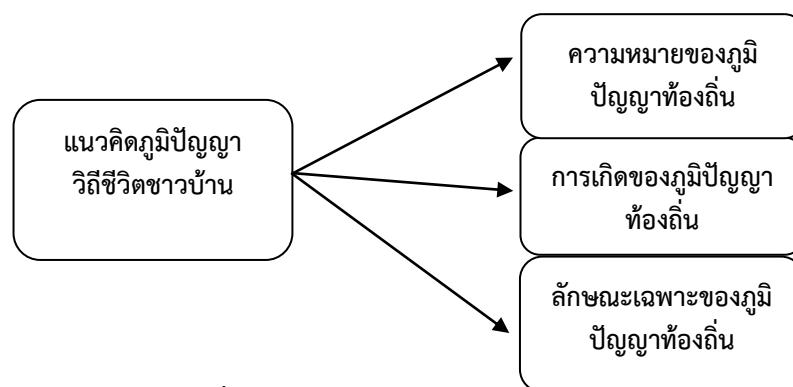
จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้านเขียนเป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

^{๑๖} ญัฐยา ทิพรัตน์, **ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนา, แนวโน้มศิลปศึกษาร่วมสมัย, มะลิฉัตร** ธีรอาณันท์บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๗-๗๕.

^{๑๗} วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, **มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน**, (กรุงเทพฯ : ตันอ้อแถมมี, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖-๒๑.

^{๑๘} ทรงจิต พูนลาภ และคณะ, **ศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทย**, (นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สหมิตรพริ้นติ้ง, (ม.ป.ป.). หน้า ๑.

^{๑๙} อาณันท์ กาญจนพันธุ์, **ทฤษฎีและวิถีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

ภาพที่ ๗ แนวคิดภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้าน

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าแนวคิดภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้านพิจารณาได้จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเกิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้จึงสามารถอธิบายแนวคิดภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้าน ได้อย่างชัดเจนในพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันซึ่งการสั่งสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนของชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ มีการบูรณาการเชื่อมโยงกันวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดการผสมผสานแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นซึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานีเกิดการผสมผสานแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นอัตลักษณ์ของคนใต้ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคส่งผลทำให้เกิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นจนถึงปัจจุบัน

๒.๒.๓ การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน และไพฑูริย์ นิมเฉลิม^{๒๐} ได้สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการของเครือข่ายองค์กรชุมชน ๕ ภูมิภาค ในประเด็นชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง : ความหมายและตัวชี้วัดการสังเคราะห์ภูมิปัญญาชุมชน : พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองจากความเห็นของผู้นำชุมชนเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องนิยามและตัวชี้วัด “พื้นที่ จัดการตนเอง” และข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง โดยมีเป้าหมายที่อยากเห็นต่อพื้นที่จัดการตนเองคือ “ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมายเชื่อมั่นวิถีพลังชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วมและจัดความสัมพันธ์กับภาคี การใช้ข้อมูลแผนการจัดการความรู้และทุนชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในทุกด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน”^{๒๑}

๑. ความสำคัญและความหมายของการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ตำบล อำเภอ จังหวัด ส่วนจัดการตนเอง หมายถึง บริหารจัดการทุน (คน องค์กรชุมชน ทรัพยากร ฯลฯ) เพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่เป้าหมายอย่าง

^{๒๐} อุดมศรี ศิริลักษณ์พร รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน และไพฑูริย์ นิมเฉลิม, **ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง : ความหมายและตัวชี้วัดจากความเห็นของผู้นำชุมชน**, ข่าวชุมชน, ฉบับที่ ๑๓๐ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔, หน้า ๕-๑๐.

^{๒๑} พระมหาศิริพงษ์ ฐิตวิริโย นายประสิทธิ์ พันธวงษ์, **สุนทรียภาพ : ความเป็นภาวะผู้นำเชิงพุทธ**, การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ “การจัดการวัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์แพร่, วันที่ ๒๓-๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมายเชื่อมั่นวิถีและพลังชุมชนมีความสามารถในการจัดการชุมชนและความสัมพันธ์กับภาคี ใช้แผนการจัดการความรู้ และทุนชุมชนแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบ

๒. องค์ประกอบของตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

- ๑) ชุมชนมีเป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
- ๒) มีระบบข้อมูล ฐานข้อมูลที่สำคัญของชุมชนที่สามารถนำไปจัดทำผังพื้นที่ทำแผนพัฒนาตนเอง และสื่อสารกับสาธารณะ
 - ๓) มีแผนของชุมชน ที่เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ระดับตำบล ทั้งระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว ที่ครอบคลุมทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ เด็ก/เยาวชน และได้รับการบรรจุเข้าแผนของท้องถิ่น และมีการปฏิบัติตามแผน
 - ๔) ปัญหาพร้อมของคนในพื้นที่ ได้รับการยกระดับเชื่อมโยง และถูกจัดการแก้ไขอย่างเป็นระบบ และชุมชนตระหนักเรื่องการมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงานพัฒนา และติดตามตรวจสอบที่รวมถึงโครงการของภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน
 - ๕) มีรูปธรรมการจัดการปัญหาในชุมชน โดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก มีประเด็นงานพัฒนาที่ครอบคลุมทุกเรื่อง และมีองค์กรชุมชนที่หลากหลาย เป็นพื้นฐานของการทำงานพัฒนา
 - ๖) ชุมชนมีการจัดการที่ดินโดยชุมชน มีการจัดการทุนชุมชน ทั้ทุนทรัพยากรทุนสิ่งแวดล้อม ทุนเงิน ทุนภูมิปัญญา ระบบสวัสดิการ มีความมั่นคงทางอาหาร มีแหล่งพลังงาน เพียงพอต่อวิถีชีวิต การกิน การอยู่ ของชุมชนอย่างยั่งยืน
 - ๗) มีการจัดความสัมพันธ์ของขบวนชุมชนท้องถิ่น ระดับ ท้องถิ่นที่มีความร่วมมือกันหลายฝ่ายและทำงานร่วมกันได้ ทั้งท้องถิ่น ท้องที่ ขบวนองค์กรชุมชน และหน่วยงานรัฐในพื้นที่
 - ๘) ชุมชนรักการเรียนรู้ มีฐานการเรียนรู้ระดับตำบล ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และมีระบบการจัดการความรู้ ชุดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา รูปธรรมพื้นที่และบทเรียน และสื่อสารสู่ชุมชนและสาธารณะ
 - ๙) คนในชุมชนมีความสุข มีความเป็นเจ้าของชุมชน มีระเบียบ/กติกาการอยู่ร่วมกัน และมีความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน
 - ๑๐) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสม่ำเสมอ มีการเชื่อมโยง เครือข่าย ผนึกกำลังชุมชนทุกระดับ และมีระบบการสร้างและพัฒนา คนจากรุ่นสู่รุ่น มีคนรุ่นใหม่มาสืบทอดเจตนารมณ์
 - ๑๑) มีระบบธรรมาภิบาล ความน่าเชื่อถือในการดำเนินงาน และมีระบบการตรวจสอบการทำงาน of ชุมชนเอง

๓. วิธีการสำคัญ/กระบวนการของชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

- ๑) ใช้ผู้นำชุมชน คนรุ่นใหม่ และกระบวนการกลุ่ม พุดคุย สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึก อุดมการณ์ ทำความเข้าใจ เป้าหมายร่วมของชุมชน และใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน โดยเริ่มต้น การรวมตัวจากกลุ่มเล็ก ๆ ขยายเป็นเครือข่าย และภูมินิเวศน์
- ๒) สำรองปัญหา ศึกษาข้อมูลชุมชนและวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง จัดทำผังแผนที่การใช้ทรัพยากรร่วมของตำบล และปรับปรุง/ปรับแผนของชุมชนให้เป็นแผนที่ชีวิตสามารถทำได้จริง

๓) กำหนดประเด็นปัญหาพร้อมที่เกิดขึ้นจากข้อมูลจริงในพื้นที่ ด้านทรัพยากร สวัสดิการ การจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัย กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ยกระดับเป็นเป้าหมายร่วม เป็นเครื่องมือของชุมชน ท้องถิ่นในการ แก้ไขปัญหา สร้างการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงภาคี

๔) ใช้สภาองค์กรชุมชนที่เป็นของทุกคน ทุกขบวนชุมชน ในตำบลเชื่อมโยงคนในตำบล และภาคีร่วมพัฒนาและเป็นเครื่องมือ ในการขับเคลื่อนงาน ในพื้นที่ตำบล จังหวัด กำหนดทิศทาง เป้าหมาย ทำแผนและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง

๕) สร้างพื้นที่รูปธรรม ให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ ที่สามารถให้ชุมชนอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ เข้ามา เรียนรู้ได้ โดยพัฒนาองค์ความรู้ชุมชนที่หลากหลาย ขยายองค์ความรู้ และยกระดับสู่หลักสูตรชุมชน

๖) ประสานภาคีสร้างระบบการทำงานร่วมกันของท้องถิ่น สร้างกลไกร่วมระดับตำบล

๗) กรณีชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองระดับจังหวัดนอกจาก ดำเนินการตามวิธีข้างต้น ต้อง มีแผนการพัฒนาระดับเมืองร่วมกัน จัดวางบทบาทให้ชัดเจนระหว่างท้องถิ่น ภาคี เชื่อมโยงการทำงาน ชุมชนกับมิติการทำงานด้านอื่น ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยใช้กลไกการดำเนินงานระดับจังหวัด

๘) ใช้สถานการณ์ปัญหาร้อน ปัญหาร่วม เป็นเครื่องมือรวม กลุ่มคน จัดกระบวนการ เรียนรู้ จุดประกายความคิดให้กับคนในชุมชน ขยายการทำงานให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ และเปิดเวที นำเสนอข้อมูลกับ คนในชุมชนส่วนใหญ่

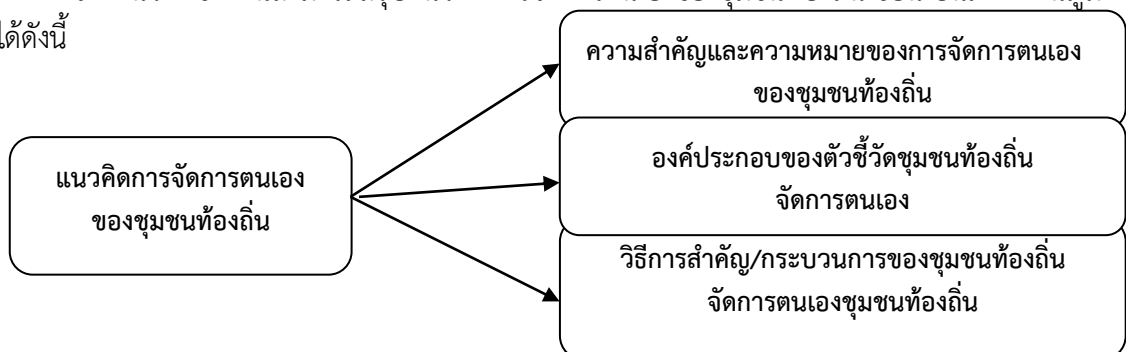
๙) นำข้อมูลที่มีอยู่แล้วในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ พัฒนาระบบ ข้อมูล สํารวจข้อมูลชุมชนที่ สําคัญ ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือศึกษา ความรู้เชิงลึกของชุมชน และจัดทำตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาชุมชน

๑๐) จัดทำแผนงานโครงการ แก้ไขปัญหาบูรณาการทุนภายในชุมชน บูรณาการแผนงาน ร่วมหลายภาคส่วนในท้องถิ่น โดยจัดระบบ การทำงาน/มีกลไกร่วมพัฒนา เน้นองค์กรชุมชนเป็นหลัก ในการปฏิบัติ หน่วยงาน/ภาคี เป็นผู้สนับสนุน

๑๑) พัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นเก่า และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการ แก้ไขปัญหาและพัฒนา และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

๑๒) นำบทเรียนชุดองค์ความรู้ของชุมชน สื่อสารสู่สาธารณะ และบรรจุเป็นหลักสูตร การศึกษาในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน/ชุมชน

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเขียนเป็นภาพแผนภูมิ ได้ดังนี้

ภาพที่ ๘ แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นพิจารณาได้ ความสำคัญและความหมายของการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น องค์ประกอบของตัวชี้วัดชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเอง และวิธีการสำคัญ/กระบวนการของชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้จึงสามารถอธิบายแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า การจัดการตนเองของชุมชนเกี่ยวข้องกับการยังชีพและการสร้างรายได้ซึ่งอาศัย ทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นตั้งแต่การเลือกสรร คัดสรร ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมา เป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่กับบุคคล ผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนมี ลักษณะเป็น ภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตร เฉพาะหรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการส่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิด เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

๒.๒.๔ การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย มีหลักฐานแสดง ถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักรศรีวิชัย ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีต ภายหลังยังเชื่อว่า เมื่ออาณาจักรตามพรลิงค์หรือเมืองนครศรีธรรมราชมีความรุ่งเรืองมากขึ้นนั้น เมือง ไชยาก็เป็นหนึ่งในเมืองสิบสองนักษัตรของเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ชื่อว่า "เมืองบันไทยสมอ"^{๒๒} มี ลักษณะภูมิประเทศ ประมาณร้อยละ ๔๙ ของพื้นที่เป็นภูเขา ภูเขาสำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ เทือกเขาบรรทัด เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งทอดยาวผ่านเนื้อที่จังหวัดใกล้เคียงหลายจังหวัด และทอดเปิดสู่ อ่าวไทยเทือกเขาภูเก็ตด้านตะวันตก เป็นต้นกำเนิดลุ่มน้ำใหญ่น้อยรวม ๑๔ ลุ่มน้ำ ซึ่งลุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ลุ่มน้ำตาปี พุมดวง ท่าทอง ท่ากระจาย ไชยา ท่าฉาง เป็นต้น แม่น้ำลำคลองทุกสายล้วนไหลลงสู่ อ่าวไทย จากฝั่งตะวันตกพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกระหะหงาย

^{๒๒} จังหวัดสุราษฎร์ธานี, สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>.

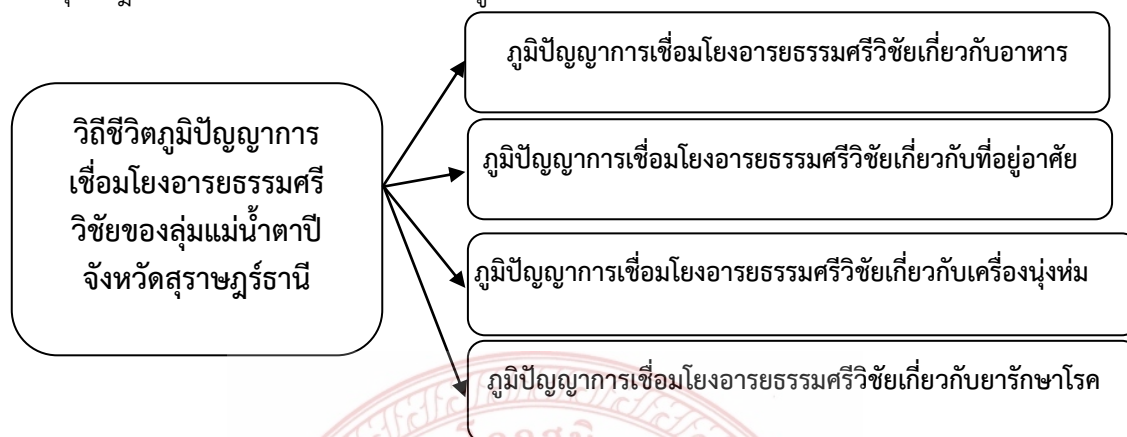
ภาพที่ ๙ แผนที่เครือข่ายการค้าสมัยศรีวิชัยมายังสุวรรณภูมิ

ที่มา : <https://www.google.co.th/search?biw=1366&bih=658&tbm> : ภาพแผนที่เครือข่ายการค้าสมัยศรีวิชัยมายังสุวรรณภูมิ Early trade network

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ทำให้ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียอาคเนย์มาโดยตลอด เช่นค้าขายกับจีนมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๕ - ๑๖ สินค้าที่ค้าขายได้แก่ไข่มุก เครื่องแก้ว น้ำหอม อัญมณี นอแรด ในกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๒ มีการติดต่อกับอินเดียมีการเผยแผ่ศาสนาพุทธและพราหมณ์ซึ่งมีอิทธิพลทางด้านศิลปะเป็นอย่างมากรวมทั้ง วรรณคดี ความเชื่อ ประเพณี และกฎหมาย จากนั้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๕ มีการค้าเครื่องเทศชาวเปอร์เซียและชาวอาหรับซึ่งได้นำศาสนาอิสลามมาสู่เกาะ สุมาตราอย่างนั้นได้ขยายสู่แหลมมลายูถึงประเทศอินโดนีเซียและเลยมายังทางใต้ ของประเทศไทยในราวศตวรรษที่ ๒๐ ทำให้ชาวพื้นเมืองภาคใต้บางส่วนนับถือศาสนาอิสลามนอกจากชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมแล้วยังมีกลุ่มชาวพื้นเมืองที่เรียกว่าชาวน้ำหรือชาวเลอาศัยอยู่ตามริมฝั่งทะเล ชาวพื้นเมืองเหล่านั้นเป็นบรรพบุรุษของชนชาติมลายูชาวน้ำหรือชาวเลมีสีผิวคล้ำร่างกายแข็งแรงนิสัยรักสงบนับถือภูตผีปีศาจมีประเพณีบวงสรวงบรรพบุรุษและเจ้าเกาะโดยมีพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์เป็นบทพิสูจน์ความเชื่ออันนี้ ส่วนอาชีพหลักคือการค้าประมง^{๒๓} ประวัติศาสตร์แห่งเมืองบ้านดอนนครโบราณยังมีหลักฐานการจารึกอีกด้วยว่า เติมนเมืองบ้านดอนยังไม่มีมีแต่เมืองท่าทองหรือเมืองกาญจนดิษฐ์อยู่ได้ อีกด้านหนึ่งเป็นเมืองไชยาต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ มาต่อเรือรบที่ตำบลบ้านดอนในท้องที่ของอำเภอเมืองกาญจนดิษฐ์ในการต่อเรือเป็นงานใหญ่เช่นนี้ก็เป็นธรรมดาที่ต้องมีคนงานมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมากจึง

^{๒๓} สัมมนา ดร. อมรา ตรีสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปกร, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ต้องมีการค้าขายข้าวปลาอาหารและปลูกเคสสถานอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” นครประวัติศาสตร์ที่ในปัจจุบันคือที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั่นเอง^{๒๔} ซึ่งจากสาระสำคัญของประกอบของการวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานีสามารถเขียนเป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๑๐ องค์ประกอบของการวิเคราะห์ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของวิถีชีวิตภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีพิจารณาได้จากภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับอาหาร ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มและภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับยารักษาโรค เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดได้ชัดเจนจึงสามารถภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปีซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

๒.๓ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Change)

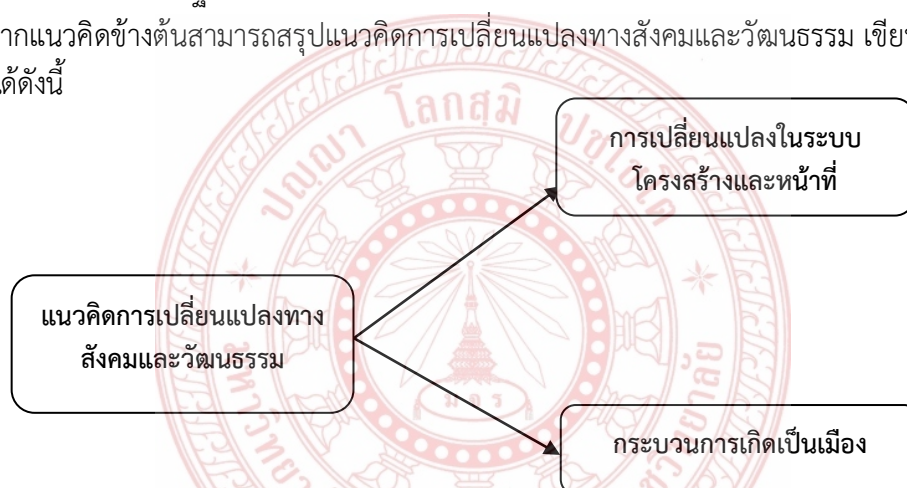
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคม ตลอดจนเป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำระหว่างกันทางสังคมในการติดต่อกระทำกันระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มของสังคม^{๒๕} ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัย (Modernization) อันเป็นผลมาจากการเป็นอุตสาหกรรม โดยกระบวนการไปสู่ความทันสมัยเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงของสังคมดั้งเดิมไปสู่รูปแบบของประเทศตะวันตกที่มีลักษณะสำคัญคือ การใช้เทคนิควิทยาการ การจัดการองค์การทางสังคมที่ก้าวหน้า มีเศรษฐกิจที่เฟื่องฟู และค่อนข้างจะมี

^{๒๔} สัมมนา นายทศพล งามไฟโรจน์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} ประสิทธิ์ พันธวงษ์ สามารถ บุญรัตน์ นายบุรรัตน์ ครุฑคง, รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในจังหวัดสุราษฎร์ธานี, รายงานวิจัย, ทนุอดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๑๑-๑๕.

เสถียรภาพทางการเมือง กฤษฎา เพิ่มทັນจิตต์^{๒๖} ได้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเกิดเป็นเมือง เมื่อเศรษฐกิจชนบทถูกเปลี่ยนแปลงสภาพไปสู่เศรษฐกิจเมือง ดังนั้นกระบวนการเกิดเป็นเมืองจึงสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสภาพประชากร กระบวนการผลิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองของชนบท มีลักษณะการใช้แรงงานเข้มข้น และมีความเป็นปัจเจกภาพสูง มีการกระจุกตัวบนพื้นที่สูง มีความชำนาญเฉพาะอย่างในการผลิตสินค้าและบริการ มีการพึ่งพาต่อกันระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐบาล สิ่งที่มีสัมพันธ์กับการกระบวนการเกิดเป็นเมืองคือ พัฒนาการของสมรรถนะทางด้านอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การใช้ทุนเข้มข้นในการผลิต เทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์ที่ทันสมัย ซึ่งกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเกิดเป็นเมืองเป็นกระบวนการที่เกิดควบคู่กัน สภาพการเกิดระบบอุตสาหกรรม ทำให้ประชากรอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ไปอาศัยในเมือง ประชากรในชนบทลดลง ราคาที่ดินสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดระบบการให้บริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เป็นต้น

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เขียนเป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๑๑ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมพิจารณาได้ การเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ กระบวนการเกิดเป็นเมืองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ กำหนดไว้จึงสามารถอธิบายแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า สังคมไทยรับเอาค่านิยมทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศมากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านการประกอบอาชีพจะเห็นได้ว่าเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมกันมากขึ้น สังคมไทยเลี้ยงดูบุตรด้วยเงินมากขึ้นมากกว่าการเลี้ยงด้วยความรักความอบอุ่นเหมือนแต่ก่อน ทั้งทางชีวิตความเป็นอยู่สังคมไทยในปัจจุบันอยู่แบบครอบครัวเดี่ยว การรับค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบันนั้นก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมที่มากมายเช่นกัน ในสังคมปัจจุบันนี้วัยรุ่นสมัยนี้รับเอาค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ผิด ๆ เข้ามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันมากมาย เช่น การเลียนแบบการแต่งตัวของชุมชนชาวตะวันตก การไม่รักษานวลสงวนตัวของชุมชนวัยรุ่นหญิงในปัจจุบัน

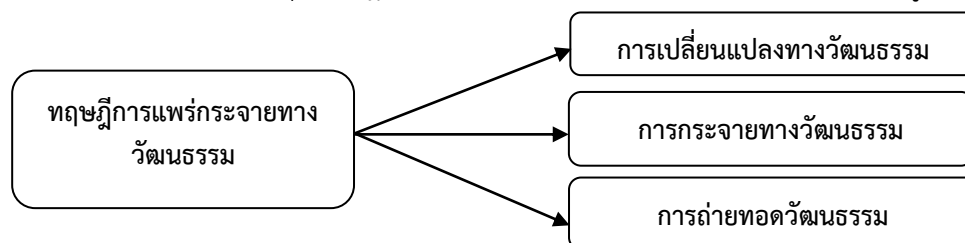
^{๒๖} กฤษฎา เพิ่มทັນจิตต์, **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดเป็นเมือง**, (กรุงเทพฯ : ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓-๓๑.

เนื่องจากการรับเอาค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ผิด ๆ มาใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาในสังคมก็คือ การท้องแบบไม่ได้ตั้งใจ เกิดปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาการทำแท้ง การใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือยของชุมชนคนในสังคมปัจจุบันเนื่องจากการอยากได้อะไรก็มีความหุนหัน ปัจจุบันวัยรุ่นมักจะมีค่านิยมที่เลียนแบบเพื่อนโดยที่ไม่คิดคำนึงว่าความสามารถทางการเงินของชุมชนตัวเองเป็นเช่นไรทั้งนี้เป็นการใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิด ๆ ส่วนทางด้านเกษตรกรรม เกษตรกรได้นำเครื่องจักรกลมาใช้ในการประกอบอาชีพทำให้ย่นระยะเวลาในการทำงานได้เร็วขึ้นและผลผลิตที่ได้ที่ปริมาณเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้สังคมไทยได้รับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสูงขึ้น คนไทยมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาสังคมต่าง ๆ มากขึ้นก็เนื่องมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอยากอดีตจนถึงปัจจุบันนั่นเอง

๒.๔ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางการแพร่กระจายที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์”(Historical particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนี้ยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของชุมชนแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน” เอช.จี. บาร์เน็ต (H.G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรมอื่น ๆ ในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” กล่าวไว้ว่านวัตกรรม คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใด ๆ ก็ตามที่เป็นของชุมชนใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เน็ต เชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรมแต่ละขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”^{๒๗}

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเขียนเป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๑๒ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

^{๒๗} นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุลและคณะ, การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย, ทู่นสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประจำปี ๒๕๕๖, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓.

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมพิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การกระจายทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดวัฒนธรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้จึงสามารถอธิบายทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอนของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของชุมชนทั้งสองเป็นสำคัญและส่งผลต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยตามแนวลุ่มแม่น้ำตาปิงเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีจนถึงทุกวันนี้

๒.๕ บริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สุราษฎร์ธานี เป็นจังหวัดที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่องยาวนานจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ถึงปัจจุบันจากสภาพภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ และอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสม ได้ส่งผลให้ดินแดนจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดแห่งหนึ่งของภูมิภาค บนเส้นทาง การพัฒนาสู่ความเจริญรุ่งเรืองมั่งคั่งแก่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ล้วนเกี่ยวข้องกับพระบรมมหาราชวัง ซึ่งได้มีบทบาทยิ่งต่อความมั่นคงมั่งคั่งและยั่งยืนของจังหวัดสุราษฎร์ธานีชื่อจังหวัด “สุราษฎร์ธานี” ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชทานนามจนถึงปัจจุบัน^{๒๘}

ภาพที่ ๑๓ แผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

^{๒๘} คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสุราษฎร์ธานี, สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, สืบค้นเมื่อ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <http://www.suratthani.go.th>.

๒.๕.๑ บริบทลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพภูมิประเทศ

ลุ่มน้ำตาปีเป็นลุ่มน้ำทางภาคใต้ของประเทศ มีพื้นที่ประมาณ ๑๓.๔๕๔.๕๑ ตารางกิโลเมตร ต้นน้ำเป็นเทือกเขาทางทิศตะวันตกและทิศใต้ลำน้ำหลักแยกจากกัน ๒ สาย คือแม่น้ำตาปีซึ่งประกอบด้วย คลองจันดี คลองสินปุน และคลองอิปันเป็นลำน้ำสาขา ลำน้ำอีกสายประกอบด้วยคลองสก คลองพระแสง รวมกันเป็นพุมดวงชาวบ้านเรียกคลองพุมดวง ลำน้ำทั้งสองสายไหลมาบรรจบกันที่อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานีแล้วไหลมารวมกันที่แม่น้ำตาปีและแม่น้ำพุมดวงลงสู่อ่าวไทยลุ่มน้ำตาปีครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดสุราษฎร์ธานีและบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดกระบี่ อ่างเก็บน้ำที่สำคัญ คือ อ่างเก็บน้ำเขื่อนรัชชประภา ลักษณะลุ่มน้ำสาขาย่อยที่สำคัญของลุ่มน้ำตาปีมีดังนี้

๑. แม่น้ำตาปี ต้นกำเนิดมาจากทิวเขานครศรีธรรมราชในเขตอำเภอทุ่งใหญ่จังหวัด นครศรีธรรมราช ไหลขึ้นทางทิศเหนือผ่านอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วเข้าสู่ จังหวัด สุราษฎร์ธานีผ่านอำเภอพระแสง เวียงสระ บ้านนาสาร เคียนซา บ้านนาเดิม พุนพิน และอำเภอเมือง และลงสู่ทะเล รวมระยะทางยาว ๒๓๒ กิโลเมตร จึงนับเป็นแม่น้ำสายที่ยาวที่สุดในภาคใต้

๒. คลองจันดี ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาหลวง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ความสูง ๑,๕๐๐ ม.รทก. ทางฝั่งขวา และทางขวามีเขาความสูง ๓๑๗ ม.รทก. โดยมีห้วยท่าแพไหลมาจาก เขาหลวง มีถนนสาย ๔๑๐๑ ตัดผ่านช่องเขาซึ่งต้นน้ำเป็นเขตติดต่อระหว่างอำเภอลานสกา (นอกลุ่มน้ำ) และอำเภอฉวาง (ในเขตลุ่มน้ำ) จังหวัดนครศรีธรรมราช เขตลุ่มน้ำส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอฉวาง แล้ว ไหลมาตัดผ่านทางรถไฟที่บ้านตลาดจันดีระยะทางจากต้นน้ำถึงระดับความสูง ๔๐ ม.รทก.ประมาณ ๘.๐ กิโลเมตร มีคลองมิน ไหลลงสู่คลองจันดีทางฝั่งซ้ายที่ระยะทางประมาณ ๔.๐ กิโลเมตรจากปากแม่น้ำ และมีคลองขุดต้นน้ำไหลลงสู่คลองจันดีทางฝั่งขวาที่ระยะทางประมาณ ๒๐๐ ม. ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำตาปี

๓. คลองสินปุน เกิดจากสันเขาสูง ๔๐๐ ม.รทก. ในเขตอำเภอคลองท่อม จังหวัด กระบี่ แล้วไหลผ่านอำเภอเขาพนม อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔. คลองพระแสง เกิดจากเทือกเขาพระหมี่ความสูง ๑,๐๖๕ ม.และเขาลังคาคีความสูง ๑,๓๙๕ เมตร ในเขตอำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต้นน้ำชื่อคลองพระแสง มีคลองควนไหลมาบรรจบ ที่ท้ายเส้นคลองห้วยไหลลงทางฝั่งขวาและไหลลงมาบรรจบคลองสกที่ระยะทางประมาณ ๑๑.๐๐ กิโลเมตร

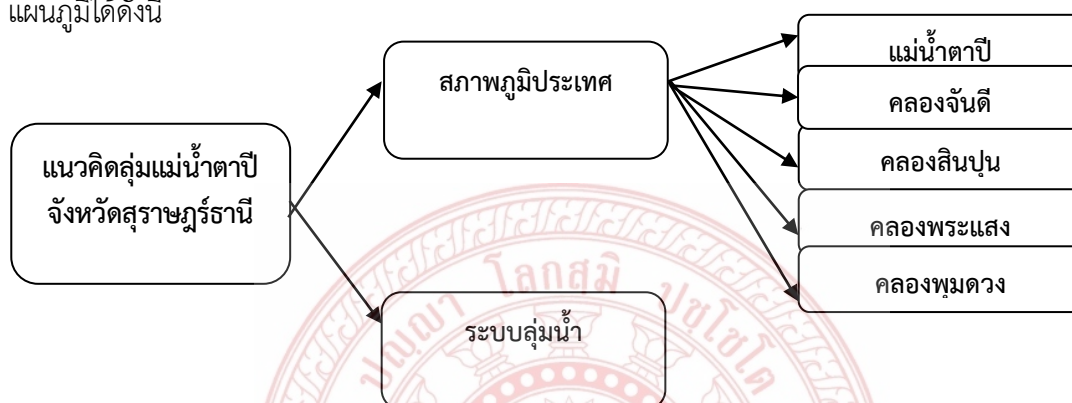
๕. คลองพุมดวง ต้นกำเนิดมาจากคลองสก มาบรรจบกันที่คลองพระแสง ที่บ้าน ปากน้ำตำบลพระแสง อำเภอบ้านตาขุน ไหลจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก สภาพลำน้ำต้นน้ำคดเคี้ยว มีพื้นที่การเกษตรสองฝั่งลำน้ำออกไปประมาณ ๕-๑๐ กิโลเมตร ไหลออกไปจะเป็นพื้นที่ภูเขาลาดชัน คลองพุมดวงไหลลงแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน มีความยาวลำน้ำประมาณ ๓๓ กิโลเมตร

ระบบลุ่มน้ำ

การแบ่งลุ่มน้ำสาขาในลุ่มน้ำตาปี ได้กำหนดตามผลการศึกษาของโครงการศึกษาสำรวจ ออกแบบสถานีอุทกวิทยา ๒๕ ลุ่มน้ำหลักของประเทศไทยของกรมทรัพยากรน้ำโดยพิจารณาหลักเกณฑ์ การแบ่งขอบเขตลุ่มน้ำสาขา การเรียกชื่อลุ่มน้ำ ลำน้ำ และการกำหนดรหัสลุ่มน้ำ โดยยึดถือ “มาตรฐาน ลุ่มน้ำและลุ่มน้ำสาขา” ของคณะอนุกรรมการศูนย์ข้อมูลสารสนเทศอุทกวิทยา (น้ำผิวดิน) ภายใต้ คณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ (ปัจจุบันได้รวมอยู่ในกรมทรัพยากรน้ำ) ซึ่งปรากฏอยู่ในรายงาน ผลการวิจัย เรื่อง ทะเบียนประวัติ และแผนที่แสดงตำแหน่งสถานีอุทกวิทยาและอุตุนิยมวิทยาในประเทศ

ไทย (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙) เป็นแนวทางในการดำเนินงาน และได้ทำการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมหลักเกณฑ์บางประการให้ชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น โดยมีการนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาพิจารณารวม ได้แก่ แผนที่การแบ่งขอบเขตลุ่มน้ำของหน่วยงานต่าง ๆ ในระบบ GIS รายงานการศึกษา แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ชลประทาน แนวคันกันน้ำท่วม และการสำรวจสนามในบางพื้นที่รวมทั้งได้ใช้แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ ชุดปัจจุบันจากกรมแผนที่ทหารมาใช้ในการกำหนดขอบเขตลุ่มน้ำซึ่งแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำตาป้อออกเป็น ๘ ลุ่มน้ำสาขา^{๒๙} ตามลำดับ

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปบริบทลุ่มแม่น้ำตาป้อจังหวัดสุราษฎร์ธานีเขียนเป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๑๔ แนวคิดลุ่มแม่น้ำตาป้อจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าแนวคิดลุ่มแม่น้ำตาป้อจังหวัดสุราษฎร์ธานีพิจารณาได้จากสภาพภูมิประเทศประกอบด้วย แม่น้ำตาป้อ คลองจันดี คลองสินปุน คลองพระแสง คลองพุมดวง และระบบ ลุ่มน้ำ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้จึงสามารถอธิบายแนวคิดลุ่มแม่น้ำตาป้อจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้อย่างชัดเจนในพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอน

สรุปได้ว่า ลุ่มแม่น้ำตาป้อของชาวเมืองสุราษฎร์ธานี และชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน และเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านวิถีชีวิต ขนบประเพณี วัฒนธรรม รากลึกอยู่ในดินแดนลุ่มแม่น้ำตาป้ออันเป็นวัฒนธรรมที่เนื่องกันอยู่กับชีวิตประจำวันของคนที่มีการเชื่อมการคมนาคมฝั่งทะเลอันดามันและอ่าวไทย ศูนย์กลางค้าขายที่บริเวณอ่าวบ้านดอนปัจจุบันจังหวัดสุราษฎร์ธานี

^{๒๙} สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), “ลุ่มน้ำตาป้อ”, การดำเนินการด้านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล ๒๕ ลุ่มน้ำ และแบบจำลองน้ำท่วมหน้าแล้ง, บริษัท แอสตีคอน คอร์ปอเรชั่น จำกัดกุมภาพันธ์ ๒๕๕๕, หน้า ๘-๑๔.

๒.๕.๒ บริบทวิถีชีวิตชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมศรีวิชัยที่ติดกับชายฝั่งทะเลจังหวัดสุราษฎร์ธานี

อ่าวบ้านดอนเป็นอ่าวขนาดใหญ่ที่มีหาดเลนยื่นออกไปในทะเลซึ่งรายงานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาภูมิปัญญาวิถีชีวิตชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมศรีวิชัยที่ติดกับชายฝั่งทะเลเท่านั้น ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอพุนพิน อำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์ โดยมีประเด็น ดังนี้ (๑) วิถีชีวิตชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีที่เกี่ยวกับอาหารเฉพาะเจาะจง อาหารควา คือ แกงไตปลา แกงเหลือง ข้าวย่ำสมุนไพร อาหารหวาน คือ ขนมจิ้งจกโบราณ ขนมแกงต้มลูกโยนโบราณ (๒) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เจาะจง กุฎีโบราณวัดมุลเหล็กและ บ้านโบราณบางใบไม้ (๓) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม เจาะจง เจาะจงกลุ่มทอผ้าไหมพุมเรียง (๔) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค เจาะจง เจาะจง ตระกูลครุหมอยา ซึ่งสิ่งที่เป็นสาเหตุของวิถีชีวิตภูมิปัญญาชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี คือ บริบทชุมชน โดยมี ลักษณะทางกายภาพและทรัพยากร ประวัติชุมชน ลักษณะประชากร สังคม เศรษฐกิจ การพึ่งตนเองของชุมชน และปัญหาชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาภูมิปัญญาชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี ดังแผนภาพ

๑. ลักษณะทางกายภาพ

ภาพที่ ๑๕ แผนที่การลงพื้นที่อำเภอกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

จากแผนที่สามารถอธิบายรายละเอียดรากฐานสำคัญของการพัฒนาภูมิปัญญาชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีของอำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอพุนพิน อำเภอเมือง และอำเภอกาญจนดิษฐ์ ดังนี้

ซึ่งเป็นอำเภอที่ติดชายฝั่งทะเลอ่าวบ้านดอนทั้งหมดซึ่งเคยเป็นเมืองเก่าแก่แห่งหนึ่งในทางใต้ของภูมิภาคนี้ เชื่อกันว่าเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรศรีวิชัยในสมัยโบราณ โดยมีหลักฐานทั้งโบราณวัตถุ

และโบราณสถานจำนวนมากเนื่องจากอาณาเขตทางด้านทางด้านตะวันออกของอำเภอ ไซยาติดต่อกับทะเล คือ อ่าวบ้านดอน ดังนั้น อาชีพอีกอย่างหนึ่งของชาวไซยา คือ การประมง ซึ่งนับได้ว่าเป็นอาชีพที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการประกอบอาชีพการเกษตรเลย โดยเฉพาะราษฎรที่อาศัยอยู่ริมทะเล ตั้งแต่เขตติดต่ออำเภอท่าชนะจนถึงเขตอำเภอท่าฉาง ต่างก็ยึดอาชีพการประมงเป็นอาชีพหลัก คือ ต่าบล ตะกรบ พุมเรียง และเลม็ด แต่ที่หนาแน่นที่สุด ได้แก่ ต่าบลพุมเรียง ชาวไซยาทำการประมงด้วยวิธีต่าง ๆ กันออกไป ตั้งแต่แห อวน ขนาดเล็กกริมน้ำตื้น จนถึงขนาดใหญ่ใช้เครื่องมือที่เกิดจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เหมือนกับการประมงทั่วไปของไทย ปัจจุบันอาชีพใหม่ของชาวประมง คือ การเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ และที่ได้รับความนิยมแล้วที่ปากน้ำพุมเรียง อีกอย่างหนึ่ง คือ การทำนากุ้ง การเย็บหมวก แต่เดิมทำกันมากที่ต่าบลพุมเรียง ปัจจุบันมีแพร่หลายไปหลายหมู่บ้าน โดยการเย็บแล้วส่งไปขายต่างจังหวัด ส่วนที่จำหน่ายในท้องถิ่นมีน้อยลงกว่าเดิม การทอผ้าไหมผ้ายก ทำกันมากในท้องที่ต่าบลพุมเรียง และผ้าไหมพุมเรียงก็เป็นผ้าไหมที่มีชื่อเสียงมากอีกอย่างหนึ่งของอำเภอไซยา การทำไข่เค็ม นับได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนอย่างหนึ่งที่กำลังมีชื่อเสียงทั่วประเทศ ทำกันมากในท้องที่ต่าบลตลาด ไซยาและบริเวณรอบ ๆ ตัวตลาดไซยา ปัจจุบันการทำไข่เค็มได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ ดังนั้นการทำไข่เค็มจึงเริ่มขยายเข้าสู่โรงเรียน มีอยู่หลายโรงเรียนกำลังฝึกสอนให้นักเรียนทำไข่เค็มและเป็นสินค้าของโรงเรียนเพื่อหารายได้เข้าบำรุงการศึกษา การทำน้ำตาลโตนด ทำกันมากที่ต่าบลทุ่งและ นำตาลจากแหล่งนี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่คนชาวไซยาถ้าพูดถึงน้ำตาลก็ต้อง “น้ำตาลบ้านทุ่ง” เพราะสีสวยปราศจากการปลอมปน หวานหอม เป็นที่ถูกใจของผู้ที่เคี้ยวลิ้มรส การทำขนมที่มีชื่อเสียงของอำเภอไซยา ได้แก่ “ขนมกรุบ” และ “ขนมจิ้ง” ซึ่งทำกันมากในบริเวณตลาดไซยา การค้าขายเป็นอาชีพที่ทำกันเฉพาะในตัวอำเภอและที่ต่าบลพุมเรียง และของที่ทำการค้าขายส่วนใหญ่ได้แก่เครื่องอุปโภคบริโภคทุกชนิด ซึ่งอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี (ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีเรียกว่า อำเภอบ้านดอน) เป็นอำเภอที่ตั้งของตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองศูนย์กลางระบบราชการ ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง และเศรษฐกิจของจังหวัดสุราษฎร์ธานี^{๙๐} ส่วนอำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นเมืองเก่าแก่มาตั้งแต่โบราณกาล คาดว่ามีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ดังปรากฏในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่า พระพนมวังและนางสะเดียงทอง ซึ่งสร้างเมืองนครศรีธรรมราช ให้เจ้าศรีราชาราชบุตรไปปกครองสร้างไร่นาที่เมืองสะอูเลา อันเป็นเมือง ๑๒ นักษัตริย์ของเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งต่อมาเจ้าศรีราชาก็ได้พญาศรีธรรมโศกราชครองเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาซึ่งเมืองสะอูเลา (ชื่อเมืองสะอูเลาก็ปรากฏในกฎหมายเทียรบาลด้วย) ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชความหมายว่าเป็นเมือง “ท่าทอง” ซึ่งเป็นชื่อเดิมของเมืองกาญจนดิษฐ์^{๙๑}

๒. ประวัติศาสตร์ชุมชน

ลักษณะของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ควรพิจารณาในการวิจัยเรื่องนี้คือแผ่นดินในท้องที่อำเภอไซยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพิน อำเภอเมือง และอำเภอกาญจนดิษฐ์ซึ่งตั้งอยู่รอบอ่าวใหญ่ในตอนกลางของแหลมมลายูทางด้านตะวันออกอันเรียกกันในปัจจุบันนี้ว่า “อ่าวบ้านดอน”

^{๙๐} คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสุราษฎร์ธานี, สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <http://www.suratthani.go.th>.

^{๙๑} สำนักพัฒนาชุมชนกาญจนดิษฐ์ สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <http://district.cdd.go.th/kanchanadit/>

เมื่อพิจารณาตามนัยยะแห่งธรณีวิทยาตามพื้นดินอันเป็นที่ราบต่ำทั่ว ๆ ไปโดยรอบอ่าวนี้ แล้วเราจะเห็นได้ว่าแผ่นดินรอบ ๆ อ่าวบ้านดอนนั้นเป็นแผ่นดินที่ฟุ้งจะงอกออกมาและทั้งกำลังงอกและอยู่เรื่อย ๆ ในอัตราที่รวดเร็วอย่างน่าพิศมณาค่าประมาณเมื่อสองพันปีมาแล้วอ่าวบ้านดอนจะยังกินลึกเข้าไปในแผ่นดินของสมัยปัจจุบันนี้อย่างน่าประหลาดใจทีเดียว คือ ถึงกับจะกล่าวได้ว่าทะเลกินลึกเข้าไปในถึงเขตอำเภอศรีรัตนนิคมหรืออำเภอท่าখনในทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอ่าววนทางทิศตะวันตกหรือตะวันตกเฉียงเหนือของอ่าวนั้นอำเภอฉางเป็นทะเลเสียตั้งครั้งหนึ่งอำเภอไชยาซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของอ่าว และติดต่อกับอำเภอท่าฉางก็เป็นอย่างเดียวกันคือทะเลจะเข้าไปเกือบจดแนวตลาดไชยาและวัดพระธาตุไชยาแล้วไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองทั้งนี้เมื่อเหตุผลอยู่หลายประการคือนอกจากจะขุดพบดินทะเลหรือวัตถุที่สอบความเป็นทะเลอยู่ใต้ผิวดินเพียงชั้น ๆ ในบริเวณพื้นที่เหล่านี้แล้วระดับพื้นดินทั้งหมดในเขตที่กล่าวนี้ในปัจจุบันนี้เฉลี่ยแล้วสูงกว่าระดับน้ำทะเลอย่างมากสัก ๖ ฟุตเท่านั้นการเพาะปลูกในเขตเหล่านี้ยังถูกน้ำเค็มรบกวนอยู่เสมอภูเขาต่าง ๆ ในพื้นแผ่นดินที่กล่าวนี้ล้วนแต่มีลักษณะเคยเป็นเกาะกลางทะเลมาแล้วเมื่อไม่นานโดยเฉพาะเช่นภูเขาศรีวิชัยอันอยู่ในทุ่งนากลางอำเภอพุนพินเวลานี้ก็ต่อลักษณะว่าที่แท้ก็คือเกาะศรีวิชัยอันตั้งอยู่กลางอ่าวบ้านดอนเมื่อสมัยพันกว่าปีมาแล้วนั่นเองอำเภอพุนพินในสมัยนี้แทบทั้งอำเภออยู่ในทะเลของสมัยนั้นส่วนทางทิศใต้ของอ่าวคือในเขตอำเภอการ นั้นมีลักษณะต่อว่าแม้จะมีลักษณะที่เป็นทะเลบ้างทางด้านทิศเหนือของเขตอำเภอนั้นในปัจจุบันนี้แต่ก็คงไม่มากเหมือนทางด้านอื่น ๆ ของอ่าวแต่ถุกกระแสน้ำก็พอจะกล่าวได้ว่าตัวเมืองกาญจนดิษฐ์เก่าคือท่าทองอุแท (หรืออุทัย แต่ออกเสียงอย่างฮินดู เป็นอุแด) ก็ได้ตั้งอยู่ริมทะเลในสมัยนั้นเหมือนกัน

ในปัจจุบันนี้แผ่นดินตอนที่เป็นกันอ่าวคือเขตอำเภอท่าฉางอำเภอพุนพินอำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์ส่วนที่ติดต่อกับอำเภอเมืองทั้งหมดนี้กำลังออกไปในทะเลโดยอัตรารวดเร็ว เพราะอำนาจของแม่น้ำตาปีที่พัดเอาโคลนเลนดินทรายมาถมอ่าวให้ตื้นเขินออกไปอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อนนี้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งน่าจะเข้าใจว่าแผ่นดินของโลกตรงที่รอบอ่าวบ้านดอนหรือฝั่งตะวันออกของแหลมมลายูตอนกลางเป็นแผ่นดินอยู่ในยุคที่กำลังฟูหรือลอยตัวขึ้น ๆ อยู่แถบหนึ่ง เช่นเดียวกับที่อื่นของโลกอีกหลายแบบที่กำลังเป็นเช่นนั้นไม่มากนักน้อยสังเกตได้จากภูเขาต่าง ๆ ของรอบอ่าวบ้านดอนส่วนมากหรือแทบทั้งหมดขึ้นกำเนิดที่เป็นส่วนใหญ่หรือส่วนสำคัญในลูก ๆ ของมันย่อมเอียงไปทางทิศตะวันออกเสมอถ้าเป็นดังกล่าวนี้นี้ก็เป็นอีกข้อหนึ่งที่ทำให้แผ่นดินแถบนี้ทั้งแถบสูงขึ้นจากระดับน้ำทะเลเร็วขึ้นกว่าแม่น้ำตาปีจะชนโคลนมาถมเอาตามลำพังมีผู้สังเกตเห็นว่าดินแดนโคลนตอนกันอ่าวนี้คือตอนที่ได้รับโคลนของแม่น้ำตาปีได้กำลังตื้นเขินเป็นตอนออกไปปีละประมาณ ๑๐-๒๐วา ทั้งหมดทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าอ่าวบ้านดอนในสมัยเมื่อสองพันปี มาแล้วทะเลยังกินลึกเข้าไปถึงเขตอำเภอท่าখনจริง ๆ ฉะนั้นการที่จะศึกษาความเป็นไปของมนุษย์ในดินแดนส่วนนี้ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือแม้ที่สุดแต่ในสมัยเมื่อ สองพันปี ปีมานี้ก็ตาม เราจะต้องเข้าใจถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยาของแผ่นดินผืนนี้ของเราให้ถูกต้องเสียก่อนมิฉะนั้นจะเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ มิได้หรือได้ก็ไม่ตรงตามที่เป็นจริงเต็มที่

ยังมีสิ่งสำคัญกว่านั้นที่ต้องศึกษาต่อไปก็คือเมื่อเข้ากินลึกเข้าไปในแผ่นดินถึงขนาดนั้นแล้วยังมีแม่น้ำเป็นเส้นทางต่อจากเอกลึกเข้าไปในแผ่นดินอีกตรงไปยังเขตฉันแผ่นดินแบ่งซึ่งทางภาคตะวันตกของสันแผ่นดินก็มีแม่น้ำตะกั่วป่าเข้ามาหาความอำนวยความสะดวกตามธรรมชาติในข้อนี้ทำให้เกิดการคมนาคมขนถ่ายข้ามแหลมมลายูที่ตรงนี้เป็นทางสำคัญเป็นการประหยัดเวลาที่จะต้องอ้อมไปยังปลายแหลมสิงคโปร์ซึ่งสมัยนั้นใช้เรือใบจะกินเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งเดือน และถ้าพลาตมรสุมไปเรือเหล่านั้น

จะต้องถึงกับรอก้างปัดที่ปรากฏอยู่ในคราวที่สมณทูตลังกาเข้ามาขอพระสงฆ์ไทยในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ เพื่อออกไปให้การอุปสมบทที่ลังกาพูดลอยมาด้วยเรือใบของชาวฮอลันดาพลาตมรสมที่ไปแหลมมลายูไปหน่อยเดียวก็ต้องรอกอยู่เป็นปีหนึ่งทูตจึงมาได้ตั้งนี้เป็นต้น^{๓๒}

๓. สังคมและวัฒนธรรม

ประเพณีชักพระทอดผ้าป่าและแข่งขันเรือยาวของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่นี้มีอีกชื่อหนึ่งคือ งานเดือนสิบเอ็ด ซึ่งก็เป็นช่วงเวลาเดียวกับเทศกาลออกพรรษา กิจกรรมที่สำคัญได้แก่การประกวดเรือพระ ซึ่งจะมีทั้งรถพนมพระ และเรือพนมพระ ซึ่งรถและเรือพนมพระ อาจจะทำตกแต่งประดับประดาด้วยการแกะสลัก หรือฉลุไม้ ตกแต่งจำลอง เสมือนฉากที่พระพุทธรูปเจ้ากลับมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในงานพิธีจะใช้คนลาก เชื่อว่าผู้ที่ได้ร่วมลากจูงรถหรือเรือพนมพระจะได้อานิสงส์หลายประการ การจัดพุ่มผ้าป่าเป็นการจำลองพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าแสดงออกเป็นตอน ๆ ด้วยการนำต้นไม้หรือกิ่งไม้ ประดับกับหลอดไฟสีต่าง ๆ บ้างก็จะจัดอุปกรณ์อื่นร่วมประกอบฉาก ทั้งการเขียนภาพ ปั้นรูปดินเหนียว อุปกรณ์ประกอบฉากจะไม่นิยมนำสิ่งมีชีวิตเช่นปลาสวยงาม เต่า หรือสัตว์เลี้ยงชนิดหนึ่งชนิดใดมาจัดประกอบฉาก เพราะเชื่อว่าเป็นการทรมานสัตว์ และจะไม่ได้รับอานิสงส์และตกแต่งด้วยเครื่อง อัฐบริขาร เพื่อในเช้าวันรุ่งของวันออกพรรษาจะได้นิมนต์พระมาทำพิธีทอดผ้าป่า การจัดพุ่มผ้าป่ามีทั้งหน่วยงานในจังหวัด ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมกิจกรรม และมีการประกวดกันด้วยงานประเพณีนี้จัดขึ้นบริเวณเขื่อนลำนาดำตั้งแต่บริเวณศาลหลักเมืองจนกระทั่งถึงโรงแรม วังใต้ ขึ้นอยู่กับจังหวัดสุราษฎร์ธานีว่าในแต่ละปีจะเลือกเอาบริเวณใดในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ประเพณีชักพระ ทอดผ้าป่า และแข่งขันเรือยาว ซึ่งจัดได้ว่าเป็นงานใหญ่งานหนึ่งของภาคใต้^{๓๓}

๔. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ผู้คนที่ย้ายอยู่ในบริเวณอ่าวบ้านดอนนั้น โดยมากประกอบอาชีพประมงทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ทั้งการทำประมงน้ำจืดและประมงในทะเล ผลผลิตสำคัญจากการประมง ได้แก่ ปู ปลา กุ้ง หอย การประกอบอาชีพประมงยังหมายรวมถึงการเลี้ยงสัตว์น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง ทะเลตามพื้นที่อนุญาตด้วย ส่วนการทำนาของชาวไชยา เนื้อที่เพื่อการทำนามีไม่ถึงครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ ทั้งหมดแต่การทำนาก็นับว่าเป็นอาชีพหลัก โดยทั่วไปส่วนใหญ่ทำกันรอบ ๆ บริเวณตัวเมือง (อำเภอและตลาด) ยิ่งห่างออกไปก็มีเนื้อที่เพาะปลูกน้อยลงตามลำดับ ปัจจุบันเริ่มมีการทำนาปีละ ๒ ครั้งกันหลายตำบล สำหรับการเกี่ยวข้าวนั้น แต่เดิมชาวไชยาใช้วิธีลงแขกกัน คือนัดกันไปเกี่ยวเกี่ยวของคนนั้นในวันหนึ่งของคนนี้อีกวันหนึ่งสลับกันไป ซึ่งปัจจุบันยังมีให้เห็นในหลายหมู่บ้าน เครื่องมือเกี่ยวเกี่ยวนั้น แต่เดิมชาวไชยาใช้ "ตรูด" ปัจจุบันกำลังสูญหายไปและมีคนใช้น้อยมาก บางคนไม่สามารถใช้ ตรูดได้แล้ว เพราะหันไปใช้เคียวสำหรับเกี่ยวเกี่ยวทั่วไป การทำไร่แต่เดิมทำกันประปรายทางแถบที่เป็นที่ราบสูงทางตะวันตกบริเวณเชิงเขา แต่ส่วนใหญ่เป็นการทำไร่แบบเลื่อนลอย การทำสวนการของชาวไชยาที่กำลังขยายขยายและกำลังทำกันอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันคือการทำสวนยางพารา ซึ่งทำกันมากทางตะวันตกและเขตติดต่ออำเภอท่าฉาง การเลี้ยงสัตว์สัตว์ที่เลี้ยงกันมากและมีอยู่เกือบทุกตำบล คือ หมู

^{๓๒} พุทธศาสนิกชน, แนวทางสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๙-๑๑.

^{๓๓} วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ประเพณีและวัฒนธรรม, สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้จาก, <https://sites.google.com/site/suratthani02/prapheni-laea-wathnthrm>.

เปิด ไก่ วัว และควาย โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่ เป็ด มีการเลี้ยงเป็นฟาร์มขนาดใหญ่และขนาดกลางอยู่หลายแห่ง ซึ่งนอกเหนือจากการเลี้ยงเป็นประจำบ้านจำนวนน้อยที่มีอยู่ไปทั่ว การประมงเนื่องจากอาณาเขตทางด้านทางด้านตะวันออกของอำเภอไชยา ติดต่อกับทะเลคืออ่าวบ้านดอน ดังนั้นอาชีพอีกอย่างหนึ่งของชาวไชยาคือการประมง ซึ่งนับได้ว่าเป็นอาชีพที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการประกอบอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะราษฎรที่อาศัยอยู่ริมทะเล ตั้งแต่เขตติดต่ออำเภอท่าชนะจนถึงเขตอำเภอท่าฉาง ต่างก็ยึดอาชีพการประมงเป็นอาชีพหลัก คือ ต่อบลตะกรบ พูมเรียง และเลม็ด แต่ที่หนาแน่นที่สุดได้แก่ราษฎรต่าบลพูมเรียง ชาวไชยา ท่าฉาง พุนพิน กาญจนดิษฐ์ ทำการประมงด้วยวิธีต่าง ๆ กันออกไป ตั้งแต่แห อวน ขนาดเล็กริมน้ำตื้น จนถึงขนาดใหญ่ใช้เครื่องมือที่เกิดจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เหมือนกับการประมงทั่วไปของไทย ปัจจุบันอาชีพใหม่ของชาวประมงคือการเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ และที่ได้รับผลแล้วที่ปากน้ำพูมเรียง อีกอย่างหนึ่งคือการทำนากุ้ง การอุตสาหกรรมการอุตสาหกรรมเครื่องจักรแต่เดิมมีโรงสีข้าวขนาดใหญ่ ๒ โรง ปัจจุบันมีเพียงโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก อุตสาหกรรมในครัวเรือน มีทำกันหลายอย่างแต่ที่ขึ้นหน้าขึ้นตาและเป็นที่ยอมรับทั่วไปมี การเย็บหมวก แต่เดิมทำกันมากที่ตำบลพูมเรียง ปัจจุบันมีแพร่หลายไปหลายหมู่บ้าน โดยการเย็บแล้วส่งไปขายต่างจังหวัดส่วนที่จำหน่ายในท้องถิ่นมีน้อยลงกว่าเดิม การทอผ้าไหมผ้ายก ทำกันมากในท้องที่ตำบลพูมเรียง และผ้าไหมพูมเรียงก็เป็นผ้าไหมที่มีชื่อเสียงมากอีกอย่างหนึ่งของอำเภอไชยา การทำไข่เค็ม นับได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนอย่างหนึ่งที่กำลังมีชื่อเสียงทั่วประเทศ ทำกันมากในท้องที่ตำบลตลาดไชยาและบริเวณรอบ ๆ ตำบลตลาดไชยา ปัจจุบันการทำไข่เค็มได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ ดังนั้นการทำไข่เค็มจึงเริ่มขยายเข้าสู่โรงเรียน มีอยู่หลายโรงเรียนกำลังฝึกสอนให้นักเรียนทำไข่เค็มและเป็นสินค้าของโรงเรียนเพื่อหารายได้เข้าบำรุงการศึกษา การทำน้ำตาลโตนด ทำกันมากที่ตำบลทุ่งและน้ำตาลจากแหล่งนี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่คนชาวไชยาถ้าพูดถึงน้ำตาลก็ต้อง “น้ำตาลบ้านทุ่ง” เพราะสีสวยปราศจากการปลอมปน หวานหอม เป็นที่ถูกใจของผู้ที่เคยลิ้มรส การทำขนมที่มีชื่อเสียงของอำเภอไชยา ได้แก่ "ขนมกรุบ" และ "ขนมจั้ง" ซึ่งทำกันมากในบริเวณตลาดไชยาการค้าขายเป็นอาชีพที่ทำกันเฉพาะในตัวอำเภอและที่ตำบลพูมเรียง และของที่ทำการค้าขายส่วนใหญ่ได้แก่เครื่องอุปโภคบริโภคทุกชนิด^{๓๔}

๕. การพึ่งพาตนเองของชุมชน

ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ชุมชนดำรงชีวิตด้วยวิถีการผลิตทางเกษตรที่พึ่งพาตนเองทั้งแรงงานและผลิต การทำนา ทำสวน ทำไร่ หาของป่า และการประมงเป็นกิจกรรมหลักครอบครัว แต่ภายหลังจากปี ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ถนนหนทางที่เชื่อมไปยังชุมชนต่าง ๆ มีสภาพดีขึ้นอาชีพของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ มุ่งลงทุนและผลิตเองขายมากขึ้น การเลิกทำนามุ่งทำสวนปาล์มน้ำมันการเปลี่ยนแปลงประมงพื้นบ้านเป็นระบบเพื่อการพาณิชย์การเลี้ยงสัตว์เป็นฟาร์มแทนการเลี้ยงในครอบครัวขณะเดียวกันการผลิตและการบริโภคต้องพึ่งพาภายนอกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เกิดระบบคุณค่าอย่างใหม่แพร่กระจายในชุมชนอย่างกว้างขวางคือคุณค่าเรื่องการค้าการแข่งขันความเร็ว ความฉวยโอกาสมีกลุ่มเครือข่ายเป็นต้นคนหนุ่มสาวออกนอกพื้นที่เพื่อศึกษาเล่าเรียนและหางานทำนอกชุมชนมากขึ้นผลกระทบทางเศรษฐกิจทุนจึงก่อเกิดความอ่อนแอของระบบครอบครัวและชุมชนอย่างเห็นได้ชัดคือการทำลายระบบนิเวศอย่างหนักหน่วงและที่สำคัญคือจริยธรรมของผู้คนทุกระดับเสื่อมถอยลงเมื่อประมาณทศวรรษที่ผ่านมาชุมชนได้พยายามปรับตัวด้วยการพึ่งพาตนเองมากยิ่งขึ้นโดยการประยุกต์

^{๓๔} จังหวัดสุราษฎร์ธานี, สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้จาก, <https://th.wikipedia.org/wiki>.

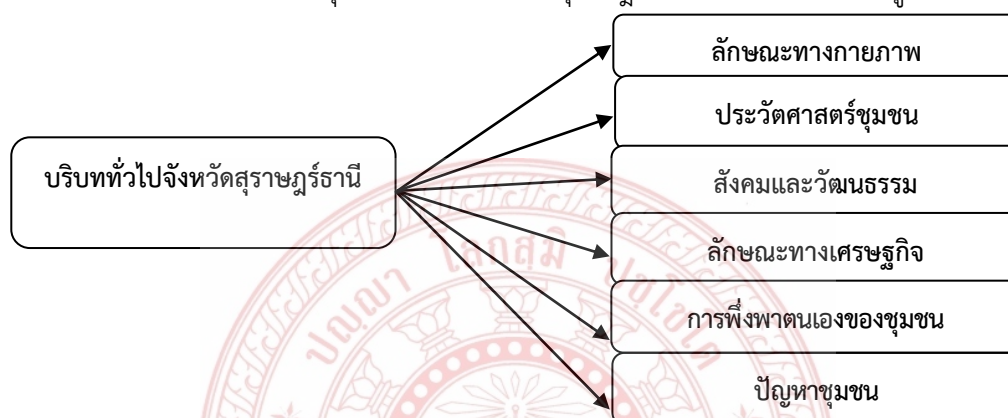
ความรู้และเทคโนโลยีมาใช้ด้วยการยึดหลักความพอเพียงตามแบบเดิม ๆ ส่งผลให้เกือบทุกพื้นที่ของชุมชน มีการรวมกลุ่มชาวบ้านเป็นกลุ่มการผลิตเกี่ยวกับเกษตรและกลุ่มการเงินต่าง ๆ กำนันผู้ใหญ่บ้านและ กรรมการกลุ่มเป็นกลไกสำคัญต่อการสร้างสำนึกร่วมและดำเนินกิจการอย่างพึ่งตนเองและสร้างขีด ความสามารถของผู้นำในการวางแผนมีการเขียนแผนและนำไปปฏิบัติด้วยการร่วมคิดร่วมทำร่วม เรียนรู้นอกจากนี้กิจกรรมการพึ่งตนเองของชุมชนยังเชื่อมโยงกับกิจกรรมภายนอกชุมชนรวมทั้งนำ ศาสน ธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันชุมชนเรียนรู้การพึ่งตนเองจากภายนอกชาวบ้านเริ่ม ทบพวนเกี่ยวกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยวการใช้สารเคมีและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนในส่วนของ การร่วมกันจัดทำแผนชุมชนในค่านึงถึงศักยภาพทรัพยากรภูมิปัญญาวิถีชีวิตวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเป็น หลักในการดำเนินงานดังกล่าวของชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายอย่างแท้จริงได้เพราะว่าใน สภาพที่มีความเป็นจริงแล้วมิได้ดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่องบางกลุ่มยังมีผู้ผูกขาดทำงานคนเดียว หรือกลุ่มพรรคพวกตนเอง

๖. ปัญหาชุมชน

สภาพปัญหาของชุมชนก็มีปัญหาอย่างต่อเนื่องยาวนานแม้กระทั่งการพัฒนาแม้จะส่งผลดี แต่ก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากหลายประการประการที่ แรก คือปัญหาด้านสภาพกายภาพ เช่น บาง พื้นที่น้ำกัดเซาะตลิ่ง คลองแคบลง และต้นเขินการเกิดปัญหาน้ำท่วมขังการบุกรุกทำลายพื้นที่สาธารณะ การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลน การประกอบกิจการอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดของเสียต่าง ๆ การใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี จนทำให้เกิดสภาพดินเกิดความเป็นกรดเป็นด่างอย่างรุนแรงเป็นต้น ปัญหาประการที่ สอง คือ ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินแม้ว่าปัจจุบันผังเมืองชุมชนเทศบาลได้กำหนดพื้นที่เป็นพื้นที่อยู่ อาศัยพื้นที่พาณิชย์กรรมพื้นที่อุตสาหกรรมพื้นที่สถาบันราชการพื้นที่สถาบันศาสนาพื้นที่ชุมชนและ เกษตรกรรมและพื้นที่ถนนคลองและห้วยแต่ในสภาพที่เป็นจริงยังคงจะมีปัญหาต่อไปอีก เพราะ การใช้ที่ดินเป็นแบบผสมผสานขาดการวางแผนมาตั้งแต่ต้นทำให้การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างในชุมชนกระจาย ไปตามธรรมชาติอย่างไร้ระเบียบ ประการที่สาม ปัญหาด้านการคมนาคมขนส่งแม้ว่าในปัจจุบันถนน หนทางที่เชื่อมต่อกับชุมชนต่าง ๆ มีลักษณะดีขึ้นแต่ในย่านชุมชนซึ่งเป็นเขตชุมชนดั้งเดิมมีการปลูกสร้าง อาคารบ้านเรือนหนาแน่นอยู่ตามริมทางหลวงแผ่นดิน และทำให้การสัญจรไปมาไม่สะดวกมีการใช้ไหล่ทาง และผิวจราจรเป็นที่จอดรถทำให้มีพื้นที่สัญจรน้อยนอกจากนี้ถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างพื้นที่รอบนอกกับย่าน ชุมชนไม่มีโครงข่ายถนนที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบและถนนบางสายเป็นหลุมเป็นบ่อ ถนนลูกรังขาดการ บำรุงรักษาทำให้การคมนาคมขนส่งการผลิตต่าง ๆ ออกไปสู่ภายนอกและการเข้าสู่ชุมชนยังไม่สะดวก เท่าที่ควร ประการที่สี่ ปัญหาด้านการสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ ปัจจุบันบางพื้นที่ในชุมชนยังขาด แคลนไฟฟ้าน้ำประปายังมีบริการไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนด้านสาธารณสุขการ โดยเฉพาะการทิ้งขยะและการจัดเก็บขยะยังไม่ได้มาตรฐานตามหลักสุขาภิบาลนอกจากนี้ ไม่ได้รับการ ขยายตัวและการเจริญเติบโตของชุมชนในอนาคต ประการที่ห้า ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและด้าน นันทนาการปัญหานี้เห็นได้จากภาวะขาดระบบบำบัดน้ำเสียความหลากหลายของสภาพแวดล้อมถูกทำลาย การแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นไปอย่างรุนแรงการเกิดขึ้นของสังคมแบบเครือข่ายซึ่งมีส่วนร่วม ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและเอารัดเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่าสำหรับปัญหาด้านนันทนาการ ปัจจุบันในเขตเทศบาล ยังไม่มีแหล่งนันทนาการที่ชัดเจนและยังไม่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ได้ มาตรฐานและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ประการสุดท้าย ปัญหาเกี่ยวกับระบบคิดค่านิยม

และการปรับตัวก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและสังคมส่วนรวมมีความสุขแต่ในสภาพความเป็นจริงระบบนี้ทำให้เกิดการแข่งขันกันสูงและในขณะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ ความเจริญจากภายนอกได้เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนอย่างเต็มที่ ความเป็นสากลนิยมบนฐานทุนนิยม บริโภคนิยมและความทันสมัยทำให้สังคมชุมชนและครอบครัวละทิ้งความคิดเห็นและค่านิยมเก่า ๆ อันดีงามทั้งค่านิยมเก่าและค่านิยมใหม่อยู่ในสภาพสุดโต่งที่เป็นคู่ตรงกันข้ามเมื่อเป็นเช่นนี้ทางเลือกในอนาคตอันเป็นแก่นสารจึงสับสน ทางออกที่สำคัญสังคมควรปรับทั้งสองอย่างเข้ามาหากันอย่างมีความสมดุล

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปบริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานีเขียนเป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๑๖ บริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าบริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี พิจารณาได้จากการการลักษณะทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ลักษณะทางเศรษฐกิจ การพึ่งพาตนเองของชุมชน ปัญหาชุมชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้จึงสามารถอธิบายทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีอยู่ภายใต้แผนงานวิจัย “ภูมิปัญญากลุ่มแม่น้ำตาปี” ที่สะท้อนภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้านเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย ในการดำเนินชีวิตของคนสุราษฎร์ธานีตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เชื่อมโยงกับอารยธรรมศรีวิชัยอย่างไร? มีการเชื่อมการคมนาคมฝั่งทะเลอันดามันและอ่าวไทยในชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนซึ่งมุ่งชี้เฉพาะอำเภอติดทะเลอ่าวไทยมี ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอพุนพิน อำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์ ทำให้มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวจังหวัด สุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิดจากรุ่นสู่รุ่นสืบต่อ ๆ กันมาปัจจุบัน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ บุญสวยขวัญ^{๓๕} วิจัยเรื่องวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่อง มาจากการพัฒนาของรัฐในระยยะแผนพัฒนาฉบับที่ ๑-๘ พบว่า ความเชื่อ และพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องแม่ย่านางในเขตลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการใช้เรือ นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยจะนำเสนอถึงเรื่องความเชื่อ พิธีกรรม และการผลิตซ้ำความเชื่อที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เป็นพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่ม และมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย โดยมีแม่น้ำปากพนังเป็นแม่น้ำสายหลัก และมีลำคลองสาขาจำนวน ๑๑๙ สาย รวมความยาวทั้งสิ้นประมาณกว่า ๗๐๐ กิโลเมตร ดังนั้นวิถีชีวิตชาวลุ่มน้ำปากพนังจึงมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีต ทั้งการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการสัญจรไปมา ส่งผลให้พื้นที่ในส่วนที่ติดแม่น้ำลำคลองมีกิจกรรมการใช้เรือในลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพการประมง ซึ่งมีทั้งเรือตงเก เรืออวนลาก เรืออวนรุน และเรือประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก การใช้เรือเพื่อการรับส่งสินค้า การใช้เรือเป็นพาหนะเพื่อการสัญจรไปมาหาสู่กัน รวมทั้งการใช้เรือที่ใช้สำหรับกิจกรรมทางศาสนา คือการลากพระในช่วงเทศกาลออกพรรษา (เดือน ๑๑) หรือแม้กระทั่งการใช้เรือเพรียวเพื่อการแข่งขันประจำปี ของชาวลุ่มน้ำปากพนัง เป็นต้น

พงศ์เทพ แก้วเสถียร^{๓๖} แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านนิคม ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่า ชาวบ้านในชุมชนนี้ส่วนมากย้ายถิ่นมาจากภาคกลางและภาคตะวันตก จากจังหวัดนครปฐม เพชรบูรณ์ นนทบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และกาญจนบุรี โดยมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมบึงขุนทะเล ขณะที่ชาวบ้านที่อยู่ดั้งเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่บนดอน (ที่สูง) ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านและเกษตรกรรมด้วยการสืบทอดมาประมาณเกือบ ๑๐๐ ปี ภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านเริ่มจากการใช้การม้วนห่อ (สำหรับ) และต่อมานำภูมิปัญญาเครื่องมือต่าง ๆ เช่น อวน แห เบ็ด ลอบ ฯลฯ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับความเชื่อ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับน้ำและภูมิปัญญาเกี่ยวกับสัตว์เข้ามาใช้แบบผสมผสาน ส่วนภูมิปัญญาการทำเกษตรกรรมชาวบ้านเริ่มด้วยการทำสวนมะพร้าวกับสวนขมฟู่ต่อมาขยายเพิ่มขึ้นด้วยการปลูกกล้วยและผลไม้ โดยใช้ภูมิปัญญาการทำเกษตรแบบหลากหลาย การทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยวและการทำเกษตรแบบยกร่อง การสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวยังคงรักษารูปแบบการทำประมงพื้นบ้านและการทำ เกษตรกรรมแบบดั้งเดิมเอาไว้ และขณะเดียวกันมีแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญา ๔ แนวทาง คือ ๑) แนวทางการรักษาภูมิปัญญา ๒) การเผยแพร่ภูมิปัญญา ๓) การถ่ายทอดภูมิปัญญา และ ๔) การสร้างรูปแบบการอนุรักษ์ที่เหมาะสมแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นแนวทางที่สามารถสร้างการพึ่งตนเองของชุมชนรวมทั้งสร้างความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และเป็นแนวทางในการป้องกันผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน

^{๓๕} ณรงค์ บุญสวยขวัญ, วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่อง มาจากการพัฒนาของรัฐในระยยะแผนพัฒนาฉบับที่ ๑-๘, โครงการวิจัยเรื่องโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

^{๓๖} พงศ์เทพ แก้วเสถียร,แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านนิคม ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑) : ๒๘๕-๒๘๖.

พรจิตร ชูชื่นและคณะ^{๓๗} วิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์ ชุมชนบ้านคลองเสี้ยว เทศบาลตำบลเมืองเวียง อำเภอเวียงสระ ผลการวิจัย พบว่า การศึกษาถอดบทเรียนองค์ความรู้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาโนราห์ที่ผ่านมาและรูปแบบกระบวนการที่เหมาะสมในการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์ชุมชนบ้านคลองเสี้ยว กระบวนการในการดำเนินการวิจัย คือ แบ่งการดำเนินงานเป็น ๔ ช่วง คือ กระบวนการสร้างความเข้าใจพัฒนาทีมวิจัย โดยการจัดประชุมทีมวิจัยประจำเดือน ศึกษารวบรวมองค์ความรู้และการถ่ายทอดศิลปะการแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น (มโนราห์) โดยศึกษาดูงานการสอนศิลปะการแสดงมโนราห์วิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดนครศรีธรรมราช การจัดเวทีถอดบทเรียนรูปแบบและกระบวนการภูมิปัญญาที่ผ่านมา การออกแบบทดลองปฏิบัติการ โดยการจัดเวทีความร่วมมือในการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ครูภูมิปัญญาและองค์กรท้องถิ่น การทดลองปฏิบัติการเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์บ้านคลองเสี้ยว ทำให้เกิดความร่วมมือในการสืบทอดภูมิของมโนราห์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ครูภูมิปัญญา และองค์กรท้องถิ่น การทดลองปฏิบัติการเรียนรู้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาตามรูปแบบกระบวนการที่ค้นพบและการสรุปผลและนำเสนอผลการดำเนินงานโดยการจัดทำเวทีนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยและการ จัดทำรายงานการวิจัย สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน คือ กลุ่มเยาวชนและครูภูมิปัญญาเกิดความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์บ้านคลองเสี้ยว ทำให้เกิดความร่วมมือในการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์ชุมชนบ้านคลองเสี้ยวให้สามารถคงอยู่กับชุมชนสืบไป

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์^{๓๘} วิจัยเรื่อง การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ด้านอาหารพื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นใต้ เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพ และการสร้างรายได้ ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้น ตั้งแต่การเลือกสรรคัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่กับบุคคลหลักหรือผ่านการสืบทอดต่อกันมาในชุมชน “ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน” ท้องถิ่นใต้มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของบุคคล ที่เกิดจากการเรียนรู้ การคิดค้น ตัดแปลง และพัฒนา จนได้วิธีการและได้สูตรเฉพาะ หรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสม สืบสานอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือในชุมชน โดยมีชุมชนหรือในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การทำน้ำตาลจากขนมลาน นอกจากนี้ ยังมีการประยุกต์ ผสมผสานกับวิถีการกินของคนยุคใหม่เพื่อสร้างความแปลกใหม่และตอบสนองต่อค่านิยมในการบริโภค ตลอดจนพัฒนารูปแบบของบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มโอกาสทางการตลาด ในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ใช้วิธีบอกสูตรส่วนผสม ขั้นตอนการทำสาธิต พร้อมทั้งให้ฝึกปฏิบัติจริง และเรียนรู้โดยตรงกับบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของภูมิปัญญานั้น ๆ หรือเริ่มจากการเป็นลูกมือ ประกอบกับความชอบ ความสนใจส่วนตัวและมีฝีมือในการทำอาหารเป็นทุนเดิม ทำให้ผู้สืบทอดสามารถพัฒนาฝีมือได้เทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับผู้สอน ผู้ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาทั้งแบบ

^{๓๗} พรจิตร ชูชื่นและคณะ, โครงการศึกษารูปแบบและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการสืบทอด ภูมิปัญญาโนราห์ ชุมชนบ้านคลองเสี้ยว เทศบาลตำบลเมืองเวียง อำเภอเวียงสระ, **รายงานวิจัย**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, ๒๕๕๗), หน้า ๒.

^{๓๘} มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ด้านอาหารพื้นบ้าน, **รายงานวิจัย**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐), หน้า (ก-ข).

เจาะจงบุคคล ได้แก่ ลูก หลาน และเครือญาติซึ่งมักจะถ่ายทอดเทคนิคเฉพาะให้แก่สมาชิกในครอบครัว และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือมีการถ่ายทอดแบบไม่เจาะจงบุคคล โดยถ่ายทอดผ่านหลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมในโรงเรียนหรือเป็นแหล่งเรียนรู้ คุณธรรมคำสอนสิ่งที่มีการยึดถือเป็นแบบอย่างของบุคคล หรือกลุ่มภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ การใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ หาได้ในท้องถิ่น ชื่อสัตย์ต่อลูกค้า เน้นความสะอาด รักษาคุณภาพ จำหน่ายในราคาที่เหมาะสม และการที่สามารถสร้างงานและสร้างรายได้ให้ตนเองและคนในชุมชนเป็นการพึ่งพาตนเอง สถานภาพของภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นได้ ยังไม่อยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชน มี ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกว้างขวางทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศทำให้มีช่องทางการการตลาดและเข้าร่วมคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอท็อป) เพื่อยกมาตรฐานของผลิตภัณฑ์อาหารและเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค

นายพินิจ ธาวุฒิสกุลและคณะ^{๙๙} วิจัยเรื่อง โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ ๒ ทำการวิจัยระหว่างวันที่ ๑ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ ถึงวันที่ ๒๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๙ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบข้อมูลเรื่องการทอผ้าไหมพุ่มเรียงให้เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพ และสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์องค์ความรู้เรื่องการทอผ้าหรือครูด้าภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดระบบข้อมูลลงในกระดานกราฟให้เห็นชัดเจนและนำไปใช้ในการรวมวิธีการเก็บบอก (ลวดลายผ้า) การเรียนรู้เรื่องการทอผ้าไหมพุ่มเรียง รู้จากง่ายไปสู่ยาก คือ ทอเนื้อ ทอดดอก คั้นไหม ม้วนไหม ก่อเขา และเก็บบอก ตามลำดับ การทำให้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางการทอผ้าของท้องถิ่นอยู่คู่กับคนรุ่นหลัง ควรฟื้นฟูให้เกิดการรวมกลุ่มทำการทอผ้ายกดอกพุ่มเรียงให้เข้มแข็ง ทำองค์ความรู้ซึ่งอยู่ในรูปนามธรรมให้เป็นรูปธรรม และผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในโรงเรียนของท้องถิ่นพุ่มเรียงเพื่อคงอยู่คู่กับท้องถิ่นต่อไป

สืบพงศ์ ธรรมชาติ^{๑๐} เรื่อง อารยธรรมแดนใต้ ตามพรลิงค์ ลังกาสูกะ ศรีวิชัย และศรีธรรมราชมหานคร (เมืองสิบสองนักษัตร) เขตพื้นที่คาบสมุทรมลายูหรือคาบสมุทรมลายู เดิมเคยเป็นเขตอำนาจการปกครองของอาณาจักรเก่าแก่ที่นักประวัติศาสตร์ได้ศึกษาไว้มี ๔ อาณาจักร คือ ตามพรลิงค์ ลังกาสูกะ ศรีวิชัย และศรีธรรมราชนคร เป็นรากฐานสำคัญในความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนา การศึกษา การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และศิลปะและวัฒนธรรมดินแดนไทยภาคใต้หรือสยามไทยภาคใต้ ตามพรลิงค์ เป็นชื่อแรกที่ปรากฏในหลักฐานทางโบราณคดี ศิลปจารึกเอกสารเก่าทั้งไทยและต่างประเทศ เมืองใหญ่หรืออาณาจักรนี้มีมาก่อน พ.ศ. ๕๐๐ ในระยะเวลาประมาณ ๓๐๐ ปีเศษ มีหลักฐาน ปรากฏเมืองลังกา สูกะในเขตแดนที่เป็นอำเภอยะรังและไทรบุรีหลักฐานปรากฏคือโบราณสถานยะรัง และโบราณสถานบูจิงหรือบูจิงวัลเลย์ (ในเขตหัดประเทศมาเลเซียปัจจุบัน) ทั้งสองอาณาจักรต้องยุติอำนาจการปกครองลงด้วยการเข้ามามีอำนาจการปกครองของศรีวิชัยราว พ.ศ.๑๓๐๐ เศษ ศรีวิชัยมีอำนาจการปกครองครอบคลุมทั้งคาบสมุทรมลายู คือ ประมาณเขตพื้นที่เพชรบุรีลงไปตลอดคาบสมุทรมลายูถึงแหลมมลายู เกาะชวา ตลอดถึงเกาะในประเทศฟิลิปปินส์บางส่วน และมีอิทธิพลในการปกครองในดินแดนกัมพูชาในปัจจุบัน

^{๙๙} นายพินิจ ธาวุฒิสกุลและคณะ, กระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ ๒, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๔๙), หน้า (ก-ข).

^{๑๐} สืบพงศ์ ธรรมชาติ, อารยธรรมแดนใต้ ตามพรลิงค์ ลังกาสูกะ ศรีวิชัย และศรีธรรมราชมหานคร (เมืองสิบสองนักษัตร) วารสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๑๓๖.

ราว พ.ศ. ๑๕๐๐ เศษ อาณาจักรศรีวิชัยก็ยุติอำนาจลง ต่อมาอีกกลุ่มอำนาจใหม่เข้ามาปกครองตามหลักฐานปรากฏพระนามเจ้าเมืองว่าศรีธรรมมาศกราชเป็นเจ้าเมือง มีความเจริญรุ่งเรืองด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านศาสนาการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง จนราว พ.ศ. ๑๙๐๐ ก็รวมเข้าเป็นดินแดนเดียวกันกับพระยาอุทองซึ่งปกครองอยู่บริเวณเหนือเพชรบุรีขึ้นไปด้วยความเจริญรุ่งเรืองที่ติดต่อกันมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๕๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๙๐๐ รวม ๑๔๐๐ ปี ของ ๔ เมืองหรือ ๔ อาณาจักรในดินแดนไทยภาคใต้หรือไทยสยาม ดังกล่าว จึงทำให้ดินแดนนี้มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในความเข้มแข็งของไทยสยามภาคใต้ และกลายเป็นอารยธรรมแดนใต้ถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลาน เหลนสืบต่อมาจนปัจจุบัน

ลีปนันท์ นวลละอองและปิยดา สุนทรปิยะพันธ์^{๔๑} เรื่อง วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย “วัฒนธรรมศรีวิชัย” นั้นจัดเป็น “วัฒนธรรมร่วมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เนื่องจากการเชื่อมโยงหลักฐานและร่องรอยต่าง ๆ ที่ค้นพบโดยนักโบราณคดีและข้อมูลการบันทึกต่าง ๆ มากมายทั้งในและนอกประเทศเกี่ยวกับของอิทธิพลศรีวิชัย เช่น หลักฐานจากกรมศิลปากร บันทึกจากอินเดีย ศรีลังกา อาหรับ เปอร์เซีย จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา และจีน เป็นต้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์หลักฐานนักกวีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อาทิเช่น หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุอาจารย์ธรรมทาส และ พล.ต.ท.สรยุทธ ธรรมาธิกุล รวมถึงท่านควอริส เวลล์ ที่ได้พบโดยเฉพาะบริเวณเส้นทางข้ามทวีปตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน และคนศรีวิชัยมีความเหนียวแน่นในสังคมวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตในวิถีพุทธ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากแสดงให้เห็นว่ามีคนอาศัยอยู่ในตอนเหนือและตอนกลางของคาบสมุทรมาลายูตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการปรากฏอยู่ของการตั้งอยู่ของคนไทยในภาคใต้ รวมถึงวัฒนธรรมและความเชื่อของคนที่มีลักษณะกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและวัฒนธรรมไสลนครอย่างมาก ดังแสดงให้เห็นจากวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา ศิลปะท้องถิ่น ความเชื่อ อาชีพ การแต่งกาย และอาหารตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการแห่ผ้าขึ้นธาตุ มโนราห์ หนังตะลุง และอาหารของภาคใต้ เป็นต้น หรือวิถีแบบพุทธศาสนาแบบมหายานที่นับถือพระโพธิสัตว์เป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถพบได้บริเวณภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะรอบอ่าวบ้านดอน ดังเช่นที่สวนโมกขพลาราม นั้นแสดงถึงการผสมผสานกันอย่างสมดุลระหว่างวัฒนธรรมภายนอกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการสำรวจพื้นที่จริง นอกจากนี้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสำรวจหลักฐานรอบอ่าวบ้านดอนมีความสำคัญต่อการศึกษาและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอิทธิพลวัฒนธรรมศรีวิชัยอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม มรดกที่ซ่อนอยู่ในภูมิวัฒนธรรมของศรีวิชัยนั้นมีมากมายไม่ว่าจะเป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น วิธีการดำเนินชีวิตอย่างคนศรีวิชัย ได้แก่ อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณีภาษา เช่น การสื่อสาร นิทาน บทประพันธ์ เป็นต้น อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะท้องถิ่น หรือแม้แต่แหล่งโบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ตาม และจากข้อมูลและหลักฐานที่ได้สามารถนำไปสู่การตีความวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัยทั้งที่เป็น

^{๔๑} ลีปนันท์ นวลละอองและปิยดา สุนทรปิยะพันธ์, วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย, วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๘๔-๘๕.

มรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์จากการสร้างนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างดีต่อไป

วัชรนันท์ ชูทัพ^{๔๒} เรื่อง จากวิถีดั้งเดิมสู่วิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในวรรณกรรมเด็กชายเล นำเสนอด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในชนบทภาคใต้ตามที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องเด็กชายเล ผู้แต่งเล่าถึงวิถีชีวิตของคนภาคใต้ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เริ่มตั้งแต่ยุคดั้งเดิมที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย สมถะ สอดรับกับวิถีชุมชนโดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงรากเหง้าทางสังคมที่เป็นอัตลักษณ์ เมื่อระบบทุนนิยมที่มาพร้อมนโยบายพัฒนาประเทศได้แทรกซึมเข้าสู่ท้องถิ่นชนบท ระบบการผลิตของชุมชนก็เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อใช้ไปเป็นเพื่อขาย ชาวบ้านจึงพึ่งปัจจัยภายนอกแทนการพึ่งพาตนเองวิถีชุมชนจึงอ่อนแอลง และเมื่อวิถีสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับความเป็นเมืองเข้าสู่ท้องถิ่นชนบทคนชนบทก็รับวัฒนธรรมของคนเมืองมาใช้แล้วซึมซับกับสังคมนิยมที่เชื่อกันว่าวัตถุสามารถสร้างความสุขให้กับชีวิตได้ ชาวบ้านจึงสรรหาวัตถุมาปรนเปรอชีวิต คนชนบทจึงมีวิถีเหมือนคนเมือง ความเป็นสังคมชนบทจึงลดลง อัตลักษณ์ประจำถิ่นจึงหายไปจากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องเด็กชายเลไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นวรรณกรรมเยาวชนที่บอกเล่าความบริสุทธิ์ของเด็กชนบทที่เติบโตท่ามกลางครอบครัวที่อบอุ่นในชุมชนที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้มแข็ง แต่ยังได้สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบทอันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศที่ไม่สอดรับกับวิถีชุมชนด้วย วรรณกรรมเรื่องเด็กชายเลจึงมีคุณค่าในการสะท้อนสังคมทั้งยังทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนประชาชน พร้อมกันนี้ก็เป็นตัวแทนในการเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบทว่าควรฟื้นฟูธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้คนในท้องถิ่นกลับมาพึ่งพาตนเองได้เหมือนเดิม

นุสรา เฟ็งแก้วและอัมพวรรณ หนูพระอินทร์^{๔๓} เรื่อง อดีต ปัจจุบัน อนาคตคลองท่าทองใหม่ : มุมมองเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนคลองท่าทองใหม่เป็นคลองสายหนึ่งที่ไหลผ่านพื้นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์และอำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี คลองนี้ได้รับผลกระทบจากการเติบโตและพัฒนาของชุมชนเช่นเดียวกับคลองอื่น ๆ ในประเทศไทย ในทศวรรษที่ผ่านมาความเสื่อมโทรมของคลองสายนี้มีเพิ่มขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนในอนาคตในอดีตเป็นคลองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด สองฟากฝั่งคลองมีป่าไม้หนาแน่นคลองท่าทองใหม่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำรงชีวิตอยู่ผู้คนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่าย มีความโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน และผูกพันกับธรรมชาติ แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงจากอดีต เนื่องจากผลกระทบจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย คลองท่าทองใหม่อันเป็นแหล่งอาหาร และเส้นทางคมนาคมมีบทบาทลดลง ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนอย่างกว้างขวาง และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ชาวบ้านจะพยายามรวมตัวกันแก้ปัญหาที่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากชุมชนที่มีความเข้มแข็งยืน

^{๔๒} วัชรนันท์ ชูทัพ, จากวิถีดั้งเดิมสู่วิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในวรรณกรรมเด็กชายเล, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑) : ๑๗๓-๑๗๔.

^{๔๓} นุสรา เฟ็งแก้วและอัมพวรรณ หนูพระอินทร์, อดีต ปัจจุบัน อนาคตคลองท่าทองใหม่ : มุมมองเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑) : ๑๖๕-๑๖๖.

หยุดอยู่บนลำแข้งของตัวเอง กลับต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอลง และไม่สามารถช่วยตนเองได้ดังก่อนมา จึงเป็นที่คาดเดาได้ว่าในอนาคตปัญหาต่าง ๆ จะพอกพูนขึ้นและเป็นที่น่าอนว่าความเข้มแข็งของชุมชนก็จะถูกกลดทอนลงตามลำดับ

ชาคริต สิทธิฤทธิ์^{๔๔} เรื่อง จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมมรดกทางวัฒนธรรม เป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง มรดกทางวัฒนธรรมบางอย่างกลายเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและเป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคมสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน มรดกทางวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดีงานจิตรกรรม เป็นต้น และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือที่เรียกว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม เป็นต้น แม้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมทั้งสองประเภทจะมีความหลากหลายในตัวเองอยู่มากก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถแบ่งแยกเนื้อหาส่วนทั้งสองประเภทได้ชัดเจนเด็ดขาด เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาโดยตลอด โดยเฉพาะงานจับต้องได้ซึ่งเป็นรูปธรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากแนวความคิด ความเชื่อและทักษะเทคนิคอันเป็นลักษณะนามธรรมของงานจับต้องไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมขึ้น แสดงให้เห็นความโดดเด่นของพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและถ่ายทอดสืบมา อันจะนำไปสู่การคุ้มครองและสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมสืบไป

จิรวรรณ ศรีหนูสุดและวนิษา ตีคำ^{๔๕} เรื่องวัฒนธรรมหมากและการจัดการหมากตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ๑) ลักษณะของหมากและการมีอยู่ของหมากในตำบลบางสวรรค์มี ๓ พันธุ์ คือ หมากพื้นเมือง หมากพันธุ์ใหม่ และหมากป่า แต่เดิมนิยมปลูกพันธุ์พื้นเมืองโดยปลูกปะปนไม้อื่นและปลูกเป็นแนวเขตแดนเพื่อใช้ในครอบครัวภายหลังปลูกเป็นสวนแยกต่างหากจากพืชชนิดอื่น ปัจจุบันมีการปลูกทุกพื้นที่ชุมชนแต่ลดลงเนื่องจากชาวบ้านนิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น ๒) วัฒนธรรมหมากและการจัดการหมากของตำบลบางสวรรค์ในปัจจุบัน วัฒนธรรมหมากเข้ามาในพื้นที่นี้ผ่านการใช้ในชีวิตของผู้คน แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติในฐานะเป็นอาหารการกินเป็นทรัพยากรในลักษณะสวนผสมผสาน เป็นสิ่งของเครื่องใช้ ใช้สร้างที่อยู่อาศัย ใช้รักษาโรคใช้เป็นของเล่น แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ ใช้ในพิธีกรรมความเชื่อ และประเพณี และแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คือ ในฐานะสัญลักษณ์ของมิตรภาพ วิธีเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินมาถึงปัจจุบัน ด้านการจัดการหมากในปัจจุบันอยู่บนฐานของการส่งต่อ สืบทอดวิถีชีวิตจากบรรพบุรุษ การให้คุณค่าการใช้ประโยชน์ตามสมัยและความรู้ที่มีในรูปแบบการเรียนรู้ การอนุรักษ์ การผลิตซ้ำ และการจัดการความรู้ การจัดการทางเศรษฐกิจ การประยุกต์และสร้างสรรค์ การรวมกลุ่มและการเชื่อมโยงกับ

^{๔๔} ชาคริต สิทธิฤทธิ์, จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๑๔๑.

^{๔๕} จิรวรรณ ศรีหนูสุดและวนิษา ตีคำ, วัฒนธรรมหมากและการจัดการหมากตำบลบางสวรรค์ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑) : ๓๑๗-๓๑๘.

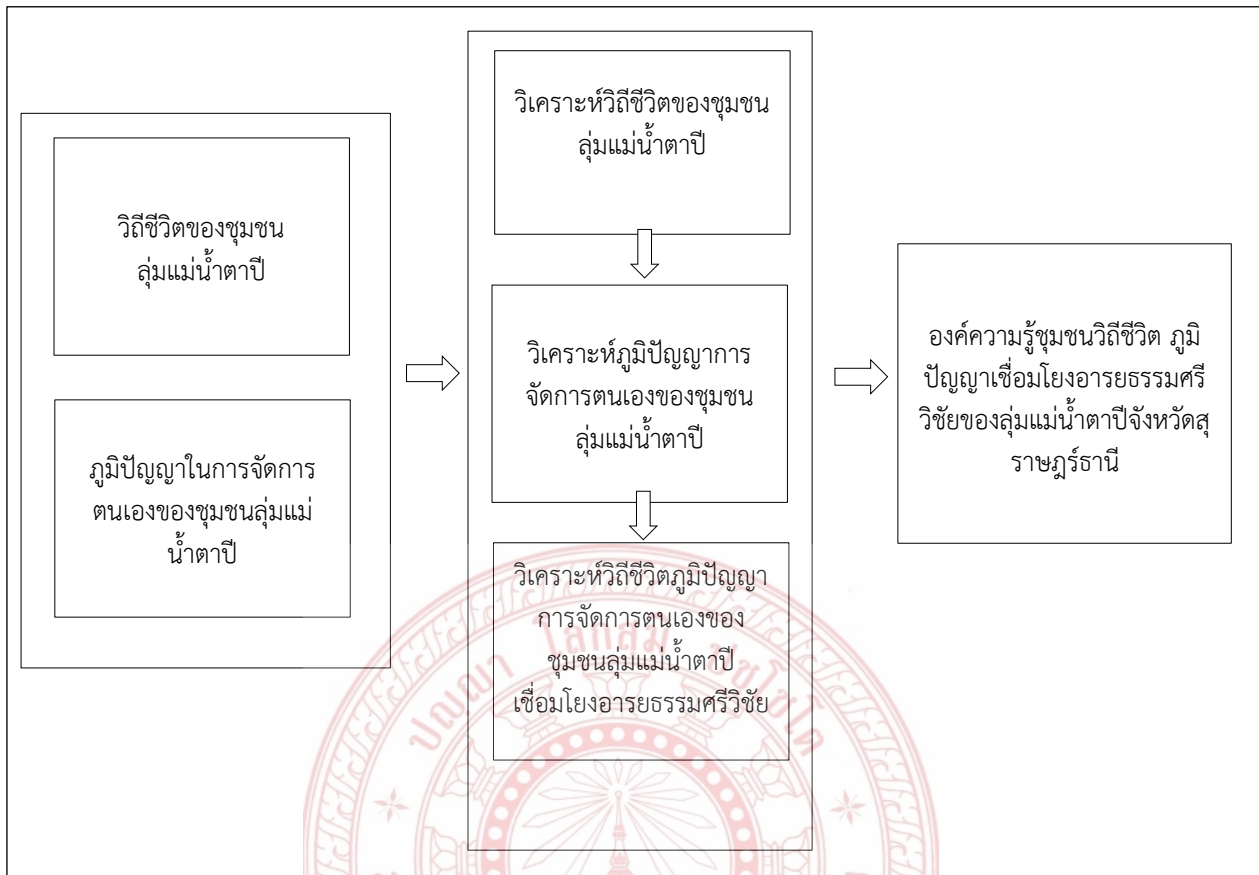
ภายนอกโดยมีคนในตำบลเป็นหลักในการจัดการบนฐานของความพอเพียงปัญหาสำคัญ คือ การถูกแทนที่ด้วยความรู้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ความรู้เรื่องหมากและการจัดการเชิงบูรณาการบนฐานความเหมาะสมกับวิถีชีวิตกำลังลดลง ๓) ด้านรูปแบบการจัดการหมากที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต เป็นรูปแบบที่ได้จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วม ภายใต้การสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาของโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกับปรากฏการณ์การจัดการหมากที่เกิดขึ้นได้รูปแบบการจัดการหมากซึ่งสามารถดำเนินการภายใต้การปฏิบัติและการสร้างกระบวนการเรียนรู้ 2 รูปแบบอย่างเชื่อมโยงกัน คือ ๑) รูปแบบการจัดการบนฐานชีวิตแบบองค์รวม/บูรณาการ/วัฒนธรรมหมาก ภายใต้การรักษา สืบทอด ต่อยอด ประยุกต์ สร้างสรรค์ พื้นฟูทุกมิติให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนและยุคสมัย และ ๒) รูปแบบแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมหมากในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต

สุวิมล เวชวิโรจน์^{๔๖} เรื่อง การต่อรองผ่านทางสื่อพื้นบ้านเครื่องแต่งกายของชาวไทยโซ่ง อำเภอบึงนาราง จังหวัดสุราษฎร์ธานี การสื่อสารวัฒนธรรมของกลุ่มคนพลัดถิ่น นำมาใช้ในความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์และการอพยพย้ายถิ่นฐานที่มีความพยายามใช้สื่อในการรักษารากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้ในถิ่นที่อยู่ใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งในอำเภอบึงนาราง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีการอพยพมาหลายระลอกและมาไกลที่สุด ด้วยการพยายามต่อสู้ดิ้นรนในการใช้สื่อวัตถุประเภทเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่สวมติดอยู่กับผู้ใช้และสามารถสื่อสารตัวตนเพื่อปกป้องบอกความเป็นกลุ่มคนพลัดถิ่นได้อย่างเด่นชัดด้วยการต่อรองความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนไว้ ๓ ประการ คือ การต่อรองเป็นกลไกในการสื่อสารเชื่อมร้อยกลุ่มคนไทยโซ่ง การต่อรองเป็นกลไกที่ต่อชีวิตให้กับวัฒนธรรมของคนไทยโซ่ง และการต่อรองเป็นกลไกการสื่อสารความเชื่อให้กับคนไทยโซ่ง ด้วยการนำสื่อและการสื่อสารมาใช้ขับเคลื่อนชุมชนไทยโซ่งให้ดำเนินต่อไปได้อย่างสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่นำมาศึกษาแสดงถึงกระบวนการมีขั้นตอนการทำงานของวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้เกิดเป็นองค์รวมประเด็นเป้าหมายในวิจัยดังแผนภาพต่อไปนี้

^{๔๖} สุวิมล เวชวิโรจน์, การต่อรองผ่านทางสื่อพื้นบ้านเครื่องแต่งกายของชาวไทยโซ่ง อำเภอบึงนาราง จังหวัด สุราษฎร์ธานี, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑) :๑๙๗

ภาพที่ ๑๗ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิตถีชีวิต ภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาวิตถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (๒) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (๓) เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

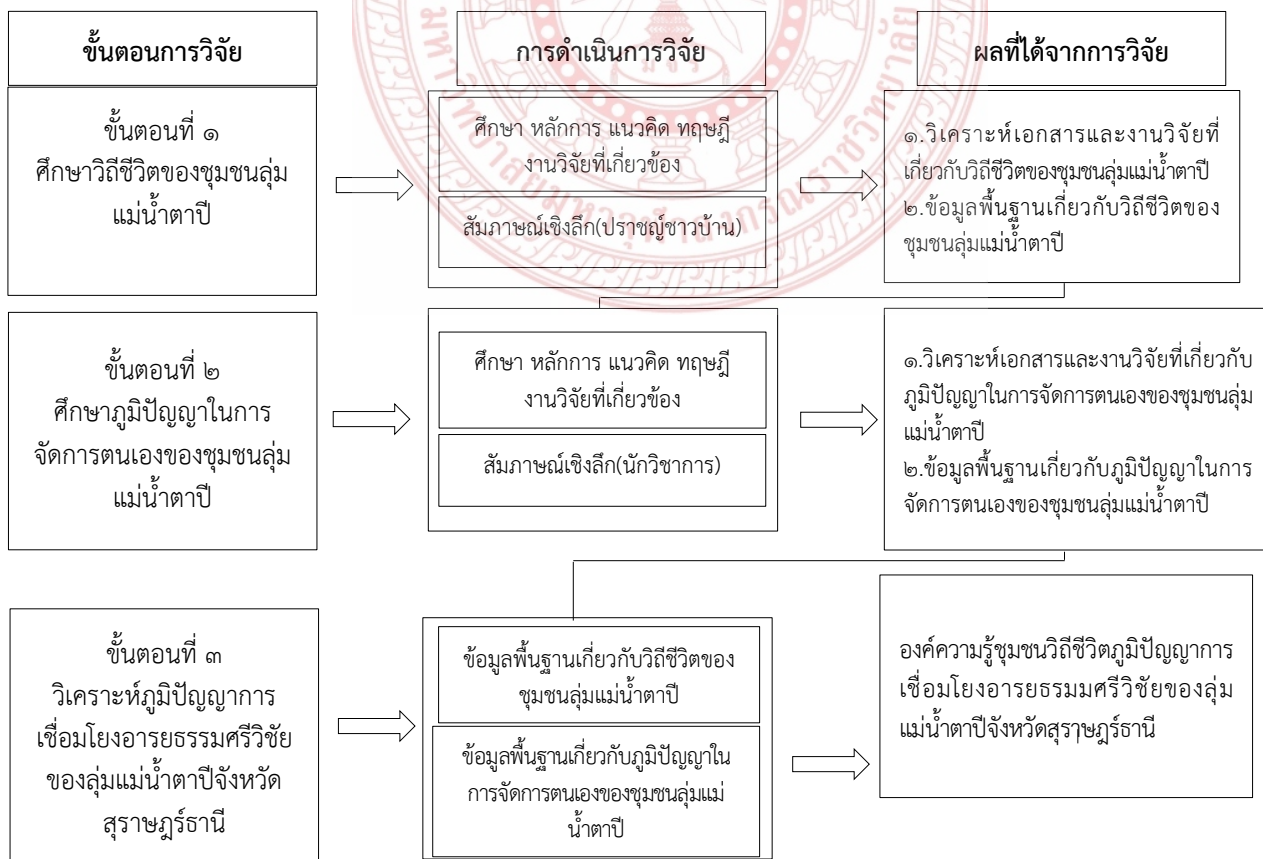
การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิตถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ๓ ขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี

ขั้นตอนที่ ๓ วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากขั้นตอนการวิจัยสามารถสรุปกรอบการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

จากขั้นตอนการวิจัยสามารถอธิบายกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีเพื่อเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. วัตถุประสงค์ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๒. วิธีดำเนินการวิจัย

๒.๑ ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๒.๒ ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงแบบมีหลักเกณฑ์

๓. ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงแบบมีหลักเกณฑ์ โดยใช้กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี (รอบอ่าวบ้านดอน) ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยาจำนวน ๒ คน อำเภอท่าฉางจำนวน ๒ คน อำเภอพุนพินจำนวน ๒ คน อำเภอเมืองจำนวน ๒ คน และอำเภอกาญจนดิษฐ์ (ท่าทอง) จำนวน ๒ คน รวมทั้งสิ้น ๑๐ คน

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๔.๑ ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๔.๒ ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจง

แบบมีหลักเกณฑ์

๕. ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๕.๑ ให้คนในพื้นที่ที่มีความน่าเชื่อถือพาไปพบ กลุ่มแกนนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน เพื่อสร้างสัมพันธภาพ สร้างความคุ้นเคย สร้างสัมพันธภาพในการสัมภาษณ์เชิงลึก

๕.๒ กล่าวนำถึงจุดหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ ขออนุญาตบันทึกเสียง กล่าวรับรองว่าไม่มีการนำเทปนี้ไปเปิดเผยสาธารณะหรือนำไปกระทำการที่จะมีผลเสียหายมาถึงผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จำเป็นนำไปใช้ในรายงานวิจัยเป็นการสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์เฉพาะประโยชน์ที่จะทำให้อ่านงานวิจัยได้สัมผัสถึงความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

๕.๓ บอกแนวทางการสัมภาษณ์ โดยไม่จำเป็นต้องพูดเรียงตามลำดับ มีความรู้สึก อยากจะพูด อยากแสดงความคิดเห็นในประสบการณ์องค์ความรู้จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้สั่งสมมา

๕.๔ รวบรวมข้อมูลภูมิหลัง เช่น อายุ เพศ อาชีพ วุฒิการศึกษาของแต่ละท่านในการสัมภาษณ์จะช่วยให้เข้าใจข้อความการสัมภาษณ์ได้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๑. วัตถุประสงค์ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๒. วิธีดำเนินการวิจัย

๒.๑ ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๒.๒ ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงแบบมีหลักเกณฑ์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๓. สัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงแบบมีหลักเกณฑ์ โดยใช้กลุ่มนักวิชาการสังคมวิทยาและ พัฒนาชุมชน จำนวน ๓ คน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน ๒ คนและนักประวัติศาสตร์ ๓ คน รวมทั้งหมด ๘ คน

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภูมิปัญญาในการจัดการตนเอง ของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๔.๑ ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาในการจัดการตนเอง ของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๔.๒ ศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีโดยใช้การ สัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงแบบมีหลักเกณฑ์

๕. ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๕.๑ ให้คนที่รู้จักนักวิชาการกลุ่มเป้าหมายไปพบ กลุ่มนักวิชาการสังคมวิทยาและ พัฒนาชุมชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม และนักประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างสัมพันธภาพ สร้างความคุ้นเคย สร้างสัมพันธภาพในการสัมภาษณ์เชิงลึก

๕.๒ กล่าวนำถึงจุดหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ ขออนุญาตบันทึกเสียง กล่าว รับรองว่าไม่มีการนำเทปนี้ไปเปิดเผยสาธารณะหรือนำไปกระทำการที่จะมีผลเสียหายมาถึงผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่นำมาใช้ในรายงานวิจัยเป็นการสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์เฉพาะประโยค ที่จะทำให้ผู้อ่านงานวิจัยได้สัมผัสถึงความรู้สึก ความคิดเห็นของท่านที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

๕.๓ บอกแนวทางการสัมภาษณ์ โดยไม่จำเป็นต้องพูดเรียงตามลำดับ มีความรู้สึก อยากรจะพูด อยากรแสดงความคิดเห็นในประสบการณ์องค์ความรู้จากนักวิชาการสู่ภูมิปัญญาในการ จัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีที่ได้ส่งสมมา

๕.๔ รวบรวมข้อมูลภูมิหลัง เช่น อายุ เพศ อาชีพ วุฒิการศึกษาของแต่ละท่านในการ สัมภาษณ์จะช่วยให้เข้าใจข้อความการสัมภาษณ์ได้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ ๓ วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. วัตถุประสงค์ วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. วิธีดำเนินการวิจัย

๒.๑ วิเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒.๒ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นตัวกำหนดในวิถีชีวิตของ ชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๒.๓ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นตัวกำหนดในภูมิปัญญา ในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๒.๔ วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัด สุราษฎร์ธานี

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภูมิปัญญาในการจัดการตนเอง ของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

๓.๑ ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓.๒ วิเคราะห์เนื้อหาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงของกระบวนการสัมภาษณ์ใน ประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นตัวกำหนดในภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัด สุราษฎร์ธานีเชิงประจักษ์

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ประเด็นที่ศึกษา ที่กำหนดไว้ในแต่ละ ประเด็น ที่ได้จากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งกับ อาศัยแนวคิด ทฤษฎี มาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์และ สังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อค้นหาองค์ความรู้ชุมชน วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตภูมิปัญญา และการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๘ คน ประกอบด้วย ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญวิถีชีวิตภูมิปัญญาชุมชน ฯลฯ ๒ คน มี ๕ ชุมชนรวม จำนวน ๑๐ คน ๒) กลุ่มนักวิชาการสังคมวิทยาและพัฒนาชุมชน จำนวน ๓ คน ๓) นักวิชาการด้าน วัฒนธรรม จำนวน ๒ คนและ ๔) นักประวัติศาสตร์ ๓ คน รวมทั้งหมด ๑๘ คน โดยมีรายชื่อดังนี้

๑) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญวิถีชีวิตภูมิปัญญาจำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นางวรรณภา พูนสวัสดิ์. อายุ ๖๘ ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ ๗๗ หมู่ที่ ๙ ตำบลเส วียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. นางยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลเสม็ด อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓. นางวันม๊ะ นุ้ยหมิม ไหมไทย กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง ๘๗ หมู่ที่ ๒ ตำบลพุมเรียง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔. พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมูลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีศรีวิชัยวัดมูลเหล็กอำเภอกำแพงจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๕. นายสมมล ล้อมสมบัติ อายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๕/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลบาง ไร่ อำเภอบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๖. นางนาฏญา คงนาค อายุ ๕๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๑๕ หมู่ที่ ๖ ตำบล มะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๗. นายกิตติพงษ์ บุญกันภัย ผู้นำชุมชนบ้านโพธิ์ ศูนย์ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๘. สัมภาษณ์ นาง ละออ อินทร์พรหม อายุ ๖๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓/๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑

๙. นางประนอม ฤกษ์เกษตร อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๗/๑๐ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๐. นายเชาวรัตน์ หนูขุนนาง อาชีพหมอพื้นบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๙๖/๑ หมู่ที่ ๒ อายุ ๕๒ ตำบลทุ่งคา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒) กลุ่มนักวิชาการสังคมวิทยาและพัฒนาชุมชน จำนวน ๓ คน คือ

๑. ศาสตราจารย์ ชวน เพชรแก้ว สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี
๒. เรือโทผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ใจสมุทร สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาณิตย์ บุญชู มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

๓) กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน ๒ คน คือ

๑. นายอนุรัตน์ แพนสกุล ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

๒. นายธีรพันธุ์ จันท์เจริญ ผู้เขียนคัมภีร์ในลานวัดพุมเรียง ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

๔) กลุ่มนักประวัติศาสตร์ ๓ คน คือ

๑. ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ
๒. ดร. อมรา ศรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร
๓. นายทศพล งามไฟโรจน์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๓ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลได้แก่ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ วุฒิกการศึกษา ตำแหน่งประสบการณ์การทำงาน สถานที่ โทรศัพท์ วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับ “วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มี ๓ ระยะ ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑. ชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี มีวิถีชีวิตเป็นอย่างไร

- ๑.๑ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหาร
- ๑.๒ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- ๑.๓ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม
- ๑.๔ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค

ขั้นตอนที่ ๒. ประชาชนชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี มีภูมิปัญญาในการจัดการตนเองอย่างไร

- ๒.๑ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนเกี่ยวกับอาหาร
- ๒.๒ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- ๒.๓ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม
- ๒.๔ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค

ขั้นตอนที่ ๓. วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัด สุราษฎร์ธานีมีลักษณะเป็นอย่างไร

- ๓.๑ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับอาหาร
- ๓.๒ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- ๓.๓ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม
- ๓.๔ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับยารักษาโรค

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรม ศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีพร้อมกับการกำหนดร่างคำถามการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ ๒ วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี และตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (ดูรายละเอียดของแบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ง)

๓. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่านตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ดูรายนามผู้ทรงคุณวุฒิ ในภาคผนวก ข)

๔. นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๑๘ คน (ดูรายนามผู้ให้ข้อมูลหลักในภาคผนวก ข)

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแนวคิดภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้าน แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและบริบทบริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งประกอบด้วย ๕ ระยะ

ระยะที่ ๑ วิเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระยะที่ ๒ ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักเพื่อนำองค์ความรู้ไปประกอบวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปสังเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการ กลไก และรูปแบบที่ชัดเจนเพื่อประกอบใช้เป็นข้อมูลในการนำองค์ความรู้ และบทเรียนจากการวิเคราะห์เอกสาร

ระยะที่ ๓ รวบรวมองค์ความรู้ไปเชื่อมโยงเป็นวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปสังเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการ กลไก และรูปแบบที่ชัดเจน

ระยะที่ ๔ สร้างเป็นองค์ความรู้ชุมชนวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระยะที่ ๕ การสรุปผลการวิจัยเพื่อนำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจัดเรียงข้อมูลอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ประเด็นที่ศึกษาที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็น ที่ได้จากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งกับอาศัยแนวคิด ทฤษฎีมาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของ กลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี(๒) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (๓) เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะผู้วิจัยได้เสนอผลของการวิเคราะห์ ข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์วิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี

แม่น้ำตาปี ต้นกำเนิดมาจากทิวเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช ไหลขึ้นทางทิศเหนือผ่านอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วเข้าสู่ จังหวัด สุราษฎร์ธานีผ่านอำเภอ พระแสง เวียงสระ บ้านนาสาร เคียนซา บ้านนาเดิม พุนพิน และอำเภอเมือง และ ลงสู่ทะเล (ปากอ่าวบ้านดอน) รวมระยะทางยาว ๒๓๒ กิโลเมตร จึงนับเป็นแม่น้ำสายที่ยาวที่สุดในภาคใต้^๑ แม่น้ำตาปีเป็นแม่น้ำสายหลักและครอบคลุมบริเวณหลายพื้นที่หลายอำเภอ ทำให้มีบทบาทสำคัญต่อการ ดำรงชีพของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือเป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ด้าน วัฒนธรรมมีวรรณกรรมท้องถิ่น “มุขปาฐะ” ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อ สื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมา มีรูปแบบ ฉันทลักษณ์โครง โลกทัศน์ของคนไทยจากภาษา^๒ และภาษาที่ใช้เป็นไปตาม ความนิยมของท้องถิ่นนั้น พบมากได้แก่ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรม ประเภทนี้มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมืองสุราษฎร์ธานีและชุมชนใกล้เคียง สะท้อน ความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนใน ชุมชน และเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คน ในท้องถิ่นนั้น มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญากับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายวิถีชีวิต ความ เป็นอยู่ในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย^๓ ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญา วัฒนธรรมต่าง ๆ ในกลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้ เมื่อเรามองก่อน ประวัติศาสตร์ สุราษฎร์ธานี เคยเร่ร่อนรู้กันมาว่า “อ่าวบ้านดอน” บริเวณนี้ระหว่างบ้านดอนในอดีตรวม อารยธรรมโบราณที่สืบทอดยาวนานนับพันปี เดินดินแดนประวัติศาสตร์ที่เคยผาสุก ความยิ่งใหญ่จน

^๑ สัมภาษณ์ เรือโทผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนันต์ ใจสมุทร, สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^๒ วราริษฐ์ มหามนตรี, โครงการโลกทัศน์ของคนไทยจากภาษา, รายงานการวิจัย, (จังหวัดพิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๗), หน้า ๔.

^๓ สัมมนา ศ. ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอย อารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ถูกขนานนามเป็นศูนย์รวมเป็นศูนย์กลางอาณาจักรศรีวิชัยอาณาจักรอัครสถานในอุษาคเนย์ที่ทรงอิทธิพลที่สุดในทะเลจีนใต้จังหวัดฐานโบราณคดีที่บ่งชี้ว่า บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน คือเส้นทางสัญจรทางการค้า และเป็นท่าเรือรอบส่งสินค้าแห่งสำคัญอันถือเป็นจุดนัดพบของพ่อค้าวาณิชทั้งหลายอย่า ๒ ซีกโลกที่ต่างมุ่งมาดปรารถนาจะเดินทางมาค้าขายโดยพ่อค้าชาวจีนได้นำเครื่องกระเบื้องต่าง ๆ บรรทุกส่งเรือสำเภาล่องผ่าน “แหลมญวน” ห้ามเข้าสู่เมืองไชยาเพื่อจะมายังอ่าวบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” นครประวัติศาสตร์ที่ในปัจจุบันคือที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั่นเอง^๔

โดยศึกษามุ่งชี้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี (รอบปากอ่าวบ้านดอน) ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอลำปาง อำเภอบ้านดอน อำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์ (ท่าทอง) ในการศึกษาคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ชุมชนเป้าหมายของลุ่มแม่น้ำตาปี วิถีชีวิตคนตามลุ่มน้ำเป็นตัวกำหนด โดยผ่านการกระจายทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องของการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดได้ชัดเจน จึงสามารถวิเคราะห์วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีรายละเอียดได้ดังนี้

๔.๑.๑ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหาร

วิถีการบริโภคอาหารถือเป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งสำคัญในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมถึงการเปิดกระบวนทัศน์ในการทำความเข้าใจในองค์ความรู้แห่งความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และ วิถีคิดแห่งการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม^๕ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นล้วนมีวัฒนธรรมในการกินการอยู่ แตกต่างกันไปตามเส้นทางแห่งสัญจรทางการค้าและท่าเรือรอบส่งสินค้า เป็นวิถีการดำรงชีพของตนในแต่ละยุคสมัย “วัฒนธรรมการกิน” ถือเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการบ่งชี้ถึงการดำรง ตัวตนของผู้คนในสังคม ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลและเวลา แม้เดิมที่อาหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพด้านร่างกายของมวลมนุษยชาติแต่ในปัจจุบันการบริโภคอาหารแฝงความนัยมากกว่าการดำรงชีพทางด้านร่างกาย วิถีแห่งการบริโภคอาหารได้เปิดโฉมหน้าใหม่ในการแสดงตัวตนและการเป็นภาพตัวแทน ความหมายของการมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเฉพาะที่แห่งท้องถิ่นนั้น^๖ เช่น คุณยายย่อง จันทรวิมล เล่าให้ฟังว่า อาหารท่าฉาง น้ำตาลโหนดทำการทุกบ้าน เพราะถ้าจะมีต้นโหนดเยอะ ที่ขึ้นชื่อคือน้ำตาลโหนดและการทำนาแต่ปัญหาของการทำงาน คือ น้ำไม่มีจึงทำให้ต้องเลิกการทำนาตอนนี้สูญหายหมดแล้วเพราะไม่มีน้ำ^๗ สอดรับกับ พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมุลเหล็ก ซึ่งเป็นศูนย์

^๔ สัมมนา นายทศพล งามไพโรจน์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๕ ณรงค์ บุญสวยขวัญ, วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่อง มาจากการพัฒนาของรัฐในระยะแผนพัฒนาฉบับที่ ๑-๘, โครงการวิจัยเรื่องโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

^๖ สัมมนา นายทศพล งามไพโรจน์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๗ บุรณ์ชน สุขคุ้มและธนพล วิทยาสิงห์, วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ญิงหวัดศรีสะเกษ, รายงานการวิจัย, (ทุนสนับสนุนงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ๒๕๕๖), หน้า ๓.

^๘ สัมภาษณ์ ยายย่อง จันทรวิมลลูกสาวและนางสาส์ จันทรวิมล อยู่บ้านเลขที่ ๒๘๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าฉางอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานีอายุ ๘๘ ปีลูกสาวอายุ ๖๒ปี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัย กล่าวว่า “สำหรับใช้ใส่อาหารเป็นเครื่องบ่งบอกการแต่งงานของคนชาวท่าฉาง” ที่ใส่อาหารมาเป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมผ่านขบวนการสำรับกับข้าวซึ่งส่วนใหญ่ภายใต้อาหารคาวหวานแบบบ้าน ๆ เช่น แกงไตปลา แกงส้ม แกงเลียง น้ำพริก ผักเหนาะซึ่งทำให้วัตถุดิบหลักเป็นศูนย์รวมของวิถีชีวิตคงความเป็นเอกลักษณ์คู่ชาวท่าฉางในปัจจุบัน^๙

การรับประทานอาหารของภาคใต้นั้น มีวัฒนธรรมการกินที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นย่อย ที่เกิดจากทรัพยากรในท้องถิ่นคติทางศาสนาหรืออิทธิพลจากการสัมพันธ์กับชนชาติต่างชาตินั้น เกิดเป็นนิสัยในการรับประทานอาหารของถิ่นนั้น ๆ ภาคใต้รับประทานอาหาร “ข้าวเจ้า” เป็นอาหารหลัก สำหรับ “ข้าวเหนียว” นิยมรับประทานอาหารของหวาน เป็นบางครั้งบางคราว โดยจะสังเกตได้ว่าในสมัยก่อนชาวนาทางภาคใต้จะปลูกข้าวเจ้าและมีการแบ่งเนื้อที่บางส่วนสำหรับปลูกข้าวเหนียวอาหารของภาคใต้ จะมีรสจัด คือ เปรี้ยวจัด เผ็ดจัด มากกว่าภาคอื่น ๆ ถ้าเป็นอาหารประเภทแกงจะมีรสกะปิเข้มข้นสีเหลือง มีรสของขมิ้นค่อนข้างแรง วัฒนธรรมการใช้ขมิ้นผสมเครื่องแกงถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวใต้ในการใช้ดับกลิ่นคาว นอกจากนี้ชาวภาคใต้อย่างเชื่อว่า “ขมิ้น” เป็น “ยาแก้ยา” หรือ “พญายา”^{๑๐} คือช่วยในการทำให้เวียนมนต์คาถาและคุณไสยต่าง ๆ ที่ผู้อื่นกระทำเพื่อปองร้ายต้อง อีกอย่างเป็นยาสมุนไพรที่มีสรรพคุณแก้โรคได้หลายชนิดด้วย ชาวบ้านไม่นิยมใช้กระชายใส่ในเครื่องแกง ไม่รับประทานผักชีและยี่ห่วย แกงที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของภาคใต้ คือ แกงเหลืองแกงไตปลา มีเครื่องจิ้ม ก็คือ น้ำบูดู นอกจากนี้ชาวใต้อย่างนิยมทำน้ำบูดูมาคลุกกับข้าวเรียกว่า “ข้าวยำ” มีรสเค็มนำและมีผักสดหลายชนิดประกอบ อาหารทะเลสดของภาคใต้มีมากมาย ได้แก่ ปลา กุ้ง และหอย เป็นต้น นอกจากนี้เนื่องจากภาคใต้อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณนานาชนิด ผักสดจึงถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของอาหารทุกมื้อ ที่จะขาดเสียมิได้ เช่น กระถิน ผักกระเฉด ถั่วฝักยาว แตงกวา และมีผักหลายชนิดที่คนภาคใต้นิยมรับประทานกัน จนเป็นเอกลักษณ์ของอาหารภาคใต้ ได้แก่ ผักสะตอ ลูกเนียง เม็ดเหียง ทักชะเหล่านี้อาจรับประทานคู่กับแกง ยำ ไม่ว่าจะมือน้ำพริกหรือไม่ ชาวภาคใต้เรียกผักเหล่านี้ว่า “ผักแกล้ม” หรือ “ผักเหนาะ” จนเป็นที่พบได้ตามร้านขายอาหารพื้นเมืองทั่วไปที่จะจัดผักสดไว้ให้ลูกค้าเลือกรับประทานคู่กับอาหารโดยไม่คิดเงินเพิ่มอีกครั้งลูกค้าที่ขอรับประทานอาหารรสเผ็ดจัดก็จะมีพริกขี้หนูสดที่นำไปใส่ในสำรับด้วย ชาวภาคใต้นิยมใช้หม้อดินเผาเป็นเครื่องผสมเสมอ เมื่อแกงเสร็จเรียบร้อยแล้วนิยมเก็บไว้ในหม้อดินเผาซึ่งจะตัดแบ่งไปรับประทานอาหารจนหมดเนื่องจาก “หม้อดิน” เผาช่วยระบายความร้อนความชื้นได้ดี ไม่บูดเสียเร็ว เพื่อจะรับประทานอาหารในมือต่อไปก็จะยุบทั่วไปเครื่องอื่นได้โดยสะดวก แกงค้างหม้อไว้เช่นนี้ ทำให้แต่ละบ้านของชาวภาคใต้จะมีหม้อดินเผาจำนวนหลายใบ หลายขนาดเพื่อให้เลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม สำหรับอาหารประเภททอดเจียวหรือผัด นิยมใช้กระทะเหล็กในการประกอบอาหาร ต่อมาชาวภาคใต้นิยมใช้ภาชนะทองเหลืองโดยเฉพาะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นยุคที่ทองเหลืองเฟื่องฟูในภาคใต้ จนสื่อความนิยมลงเป็นลำดับตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งในการทอด เจียว หรือผัด คนชาวใต้นั้น ในสมัยที่ยังไม่มี

^๙ สัมภาษณ์ พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมุลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัย วัดมุลเหล็ก อำเภอท่าฉางจังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นไทย ๔ ภาค, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๗๓.

น้ำมันพืช ชาวภาคใต้ที่เป็นไทยพุทธจะนิยมใช้น้ำมันหมู แต่ในชนบทและชาวไทยมุสลิมนิยมใช้น้ำมันมะพร้าวทั้งที่ปรุงเป็นอาหารคาวและอาหารหวาน^{๑๑}

ในการรับประทานอาหารนั้นเมื่อปรุงเสร็จแล้วนิยมตักใส่ถ้วย แล้วจัดวางใส่ภาชนะเป็นชุด เรียกว่า “จัดที” หรือ “จัดเท” หรือ “ดับเท” ภาชนะที่ใช้ในการจัดภาชนะมีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ตามความพอใจของแต่ละครัวเรือนอาจทำด้วยไม้เป็นรูปคล้ายถาดมีฝาครอบ หรือทำเป็นรูปกล่องสี่เหลี่ยมแบ่งเป็นช่อง ๆ การรับประทานอาหารของสมาชิกในครอบครัว นี้จะมีกับข้าวเพียงอย่างเดียว หรือรับประทานคนเดียว ก็จะตัดแบ่งแยกใส่ถ้วย ไม่ตักแกงลงในชามข้าว เชื่อกันว่าเป็นการ “ขวัญข้าว” (ลบหลู่พระแม่โพสพ) และยังเป็นการสอนนิสัยที่เกียจคร้านมาก ๆ อีกครั้งในการรับประทานอาหาร ชาวภาคใต้จะต้องรับประทานอาหารเฉพาะในห้องครัว ห้ามมิให้ไปรับประทานอาหารนอกห้องครัว เพราะถือเป็นการ ขวัญข้าว เช่นเดียวกัน ในสมัยก่อนชาวภาคใต้นิยม “เปิบเข้าด้วยมือ” ทุกคนจะถูกฝึกให้ใช้มือข้างขวา ถ้าใครเติมด้วยมือซ้ายจะถือว่าน่ารังเกียจ เพราะต่างก็ใช้มือข้างซ้ายในการล้างอุจจาระ การรับประทานอาหารทุกคนจะใช้การหยิบกินอาหารให้หรือแกงเนื้อด้วยมือ ถ้าเป็นประเภทน้ำแกงจะใช้วิธี “ยกถ้วยชด” หรือเทน้ำแกงลงในชามข้าวของตน ครั้งเมื่อมีวัฒนธรรมการใช้ช้อนกลางเกิดขึ้นในสมัยนั้นจะไม่ค่อยนิยมเพราะนี่กว่าเสิร์ฟด้วยมือช่วยเพิ่มรสชาติให้กับรับประทานอาหารมากกว่า^{๑๒}

อาหารที่กล่าวถึงซึ่งเป็นที่นิยมของชาวบ้านภาคใต้ คือ ผักเหนาะ หน่อไม้ หมูขี้หมูเจียวและเนื้อจำเหยียว เป็นต้น อาหารดังกล่าวปรากฏอยู่ในวรรณกรรมดังต่อไปนี้

สาว ๆ ร้องหยอก พี่เก็บผักเหนาะ ไม้เถิดให้ครัน
ข้าวห่อของน้อง ทั้งหวานทั้งมัน ว่าพลางชวนกัน
กลุ่มรุ่มจับตัว

(วรรณคดี)

และ

วันหนึ่งเล่าหนา หมูเณรถ้วนหน้า ชวนกันรุ่มวาย
ไอสีทนไชย ไปกินสบาย เทียวหาหน่อไม้ เอามาต้มแกง
ไปถึงกอไม้ หมูเณรทั้งหลาย เขาเทียวทิมแทง
ไอสีทนไชย ไปเทียวแอบแฝง ชีครันเข้าแทง
แฝงตัวกลัวหนาม

เพื่อนฝูงแทงได้ เทียวเก็บมาไว้ เลือกหน่องาม ๆ
ฉลักซื้อไว้ หน่อไม้ไผ่หนาม หน่อไหนหน่องาม
ของสีทนไชย

(สีทนไชย)

และ

^{๑๑} สัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์สานิตย์ บุญชู, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นไทย ๔ ภาค, อ่างแก้ว, หน้า ๗๓.

บัดนี้นางสาวศรี	ยอชูลีแล้วออกมา
แต่งเครื่องโกชนา	ล้วนของดีมีทุกสิ่ง
หมูซั่วทั้งหมูเจียว	เนื้อจำเหี่ยวแลทอดมัน
เปิดไก่แต่งใส่ชั้น	แป้งน้ำมันทั้งหมากพลู ^{๑๓}

เมื่อเวลาหลังรับประทานอาหารแล้ว ยายเฒ่ากินหมาก และการใช้ซี่ผึ้งสีปาก เป็นที่นิยมของชาวบ้านภาคใต้ หรือเมื่อแขกมาเยี่ยม ดังบทบรรยายที่ว่า

ยายเฒ่ามีซ้า	ยายยกเขียนมา	สูหากินกัน
		(จำปาสี่ต้น)
แล้วนางปรนนิบัติ	ชำระพระหัตถ์	แห่งพระสามี
ผอบทองนางใน	ใส่ซี่ผึ้งสี	หมากพลูใส่ที่ ยกยื่นภูบาล
		(วรรณคดี)

และ

ถ้าได้เป็นเจ้าของ	แล้วหรือพ่อเฒ่า	จักอยู่เปรมปรีดิ์
กูแต่งเรือค้า	ไปทุกบุรี	เอาทองคำตี มาตีทำย่น ^{๑๔}

ซึ่งอาหารพื้นบ้านภาคใต้แฝงด้วยวรรณกรรมต้องถืงบอกว่าถึงมีรสชาติโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสืบเนื่องจากดินแดนภาคใต้เคยเป็นศูนย์กลางการเดินทางเรือร้านขายของพ่อค้าจากอินเดีย จีนและชาวในอดีตทำให้วัฒนธรรมของชาวต่างชาติโดยเฉพาะอินเดียใต้ ซึ่งเป็นต้นตำรับในการใช้เครื่องเทศปรุงอาหารได้เข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมากอาหารพื้นบ้านภาคใต้ทั่วไปมีลักษณะผสมผสานระหว่างอาหารไทยพื้นบ้านกับอาหารอินเดียใต้^{๑๕} เช่น น้ำบูดู ซึ่งได้มาจากการหมักปลาทะเลสดผสมกับเม็ดเกลือและมีความคล้ายคลึงกับอาหารมาเลเซียอาหารของภาคใต้จึงมีรสเผ็ดมากกว่าภาคอื่น ๆ และด้วยสภาพภูมิศาสตร์อยู่ติดทะเลทั้งสองด้านอาหารทะเลอุดมสมบูรณ์แต่สภาพอากาศร้อนชื้นซึ่งส่งผลประโยชน์ฝนตกตลอดปี ส่วนอาหารประเภทแกงและเครื่องจิ้มกินมีรสจัดช่วยให้ร่างกายอบอุ่นป้องกันการเจ็บป่วยได้อีกด้วย ภาคใต้ที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลมากที่สุด ลักษณะภูมิประเทศเป็นแหลมที่ยื่นลงไป ในทะเลผู้คนที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานทำมาค้าขายเพราะมีทรัพยากรในท้องทะเลมากมายเมื่ออาศัยอยู่ชายทะเล ซึ่งเกี่ยวข้องกับทะเลอาหารหลักในการดำเนินชีวิตจึงเป็นอาหารทะเลอาหารส่วนใหญ่ของคนภาคใต้ มักเกี่ยวข้องกับปลาและสิ่งอื่นจากท้องทะเลอาหารทะเลหรือปลาโดยธรรมชาติจะมีกลิ่นคาวอาหารภาคใต้จึงไม่แพ้เครื่องเทศโดยเฉพาะขมิ้นดูจะเป็นสิ่งที่แทบจะขาดไม่ได้เลย เพราะช่วยในการดับกลิ่นคาวได้ดีมาก ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าอาหารปักษ์ใต้จะมีสีออกเหลืองหรือเหลืองแทบทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นแกงไตปลาแกงส้มแกงเผ็ดปลาทอดไก่ทอดก็มีขมิ้นทั้งสีส้มเมื่อมองในอดีตด้านหนึ่งคงเป็นวัฒนธรรมการกินที่ผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในภาคใต้นั่นเอง วิถีชีวิตของคนภาคใต้เกี่ยวข้องกับทะเลเมื่อออกทะเลหาอาหารมาได้มากกินรับประทานให้หมดในหนึ่งมือ คนภาคใต้

^{๑๓} สัมภาษณ์ ศ.ชวน เพชรแก้ว, สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๕} สัมภาษณ์ เรือโทผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.อนันต์ ใจสมุทร, สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

จึงมีการทำอาหารนอมอาหารเช่น กุ้งส้ม ปลาซีเสียดแห้ง ปลาแป้งแดง ปลาเค็ม กุ้งแห้ง น้ำบูดู พุงปลา เนื้อหนาง เป็นต้น อาหารปักษ์ใต้แม้จะเป็นอาหารที่อร่อยน่าลิ้มลองแต่สิ่งที่ประทับใจผู้คน คือ ความเผ็ดร้อนของรสชาติอาหารผู้คนในภาคใต้ที่นิยม รดอาหารที่เผ็ดจัด เค็ม เปรี้ยว แต่ไม่นิยมรสหวาน รสเผ็ดของอาหารปักษ์ใต้มาจากพริกชี้หนุสุดพริกชี้หนุแห้งและพริกไทย ส่วนรสเค็มได้จากกะปิ เกลือ รสเปรี้ยวได้จากส้มแขก น้ำส้มลูกโหนด ตะลิงปลิง ระกำ มะนาว มะขามเปียกและมะขามสด เป็นต้น^{๑๖}

เนื่องจากอาหารภาคใต้มีรสจัดอาหารอะไรหลาย ๆ อย่างจึงมีผักรับประทานทุกควบคู่ไปด้วย เพื่อลดความเผ็ดร้อนลงซึ่งคนภาคใต้เรียกว่า “ผักเหนาะ” หรือบางจังหวัดอาจเรียกว่า ผักเกร็ด ผักเหนาะของภาคใต้มีหลายอย่าง บางอย่างก็เป็นผักชนิดเดียวกับภาคกลางเช่น มะเขือเปราะ ถั่วฝักยาว ถั่วพลู ฯลฯ แต่ผักอีกหลายอย่างที่รู้จักกันเฉพาะคนภาคใต้เท่านั้น การเสิร์ฟผักเหนาะชนิดของผักเหนาะของผักอาหารปักษ์ใต้ชนิดของผักจะคล้าย ๆ กันหรืออาจเป็นผักที่ผู้รับประทานชอบก็ได้ เช่น เช่น สะตอ สะตอเบา สะตอดอง ลูกเนียง ลูกเนียงหวาน หน่อเหรียง ยอดยาร่วง ยอดปราง ยอดมะกอก หยวกกล้วยเถื่อน ยอดหมู เห็ดแครง อ้อดิบ ยอดม่วง เห็ดแครง เป็นต้น

อาหารลุ่มแม่น้ำตาปี สำหรับอาหารคาวแบบไทย ๆ นั้นประกอบด้วยรสหลัก ๆ ๕ รส คือ เปรี้ยว หวาน มัน เค็ม และเผ็ด ซึ่งตามปกติแล้วอาหารคาวที่รับประทานกันโดยทั่วไป ยกตัวอย่างอาหารที่ขึ้นชื่อในจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ

แกงพุงปลา เป็นอาหารที่คนกรุงเทพฯ เรียกเสียใหม่ว่า “แกงไตปลา” เนื่องจากมีดับไตใส่พุงปลาผสมอยู่เป็นหลักซึ่งคนปักษ์ใต้เขาไม่เรียกกัน แกงพุงปลานับเป็นแกงพื้นบ้านที่สำคัญสำหรับขาดไม่ได้ถืออย่างหนึ่งเพราะคุณสมบัติคล้ายกับปลาร้าปลาแดกในภาคกลางและภาคอีสานสามารถกินผสมกับอาหารอย่างอื่นได้หลายอย่าง เช่น ราดคลุกกับข้าวเปล่าก็กินได้แม้ใส่นมจืดถ้าไม่มีน้ำแกง (น้ำยา) ก็ใช้น้ำแกงพุงปลาราดแทนกันได้แต่ต้องราดแต่น้อยเนื่องจากแกงพุงปลารสออกเค็มอันเกิดจากไตปลาและมีรสเผ็ดที่สุดในบรรดาอาหารทั้งหลายของชาวปักษ์ใต้ยกเว้น “น้ำซุบ” (น้ำพริก) นอกจากใส่พริกชนิดเผ็ดสุด ๆ ที่ เราเรียก “ดีปลีขึ้นก” แล้วยังใส่พริกไทยลงไปอีกบางครั้งก็มีพริกไทยสดเติมลงไปด้วย ดังนั้นรสชาติความเผ็ดจึงคล้ายกับ “น้ำพริกนรก” สำหรับคนชอบรสเผ็ดจัดทำนองนี้น้ำแกงพุงปลาผสมผักหน่อไม้ปลาย่างน้ำแกงเข้มข้นสามารถอุ่นกินได้หลายวันไม่เสียเหตุที่ชาวพื้นบ้านชอบกินเผ็ด ๆ ก็เพราะยิ่งเผ็ดยิ่งอร่อยและช่วยให้กินข้าวได้มาก ๆ เพื่อจะได้มีแรงสามารถทำงานหนักหรือแข็งแรงอดทนไม่หิวง่าย^{๑๗}

แกงส้ม (แกงเหลือง) เป็นเป็นแกงสำหรับเอ๊กหรือเป็นอาหารหลักโดยแท้ที่ต้องมีติดสำหรับเสมอเพราะเป็นแกงที่ใช้รสชาติอร่อย คือ แม้จะมีรสเปรี้ยวและรสเผ็ดนำ แต่ก็มีรสอื่น ๆ ผสมอยู่ด้วยกันอย่างกลมกล่อมโดยมีปลาทะเลสด (ปลาน้ำจืดก็ได้) กับเป็นตัวผสวนเชื่อมสำคัญและมีมันเหลืองหรือขมิ้นชันสดเป็นเครื่องปรุงหลักพร้อมส้ม (สิ่งที่มีรสเปรี้ยว) ที่จะขาดไม่ได้ ทำให้แกงส้มของปักษ์ใต้ในสีเหลืองเป็นเหตุให้คน ทางกรุงเทพฯ เรียกแกงส้มปักษ์ใต้ว่า “แกงเหลือง” แตกต่างออกไปจากชาวปักษ์ใต้กินแกงส้มได้ทุกมื้อไม่รู้สึกรู้จักวิธีพลิกเพลงใช้ผักและปลานานาชนิดไม่ให้ซ้ำกันโดยเปลี่ยนตามชนิดของปลากุ้งผักต่าง ๆ และส้มที่ใช้ให้เข้ากันเช่น ถ้าแกงปลาไม่มีเกลือ เช่น ปลานกกระจอก ปลา

^{๑๖} อารี สถิต, **เอกลักษณ์ไทยภาคใต้**, (กรุงเทพฯ : ชัมริงค์ ทู รีด จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๓๔-๔๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางนาฏญา คงนาค อายุ ๕๒ ปี ที่อยู่ ๑๖๗/๑๕ หมู่ที่ ๖ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานีวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สวาย ปลาตุก มักแกงด้วยน้ำมะนาวแกงปลาแห้ง เช่น ปลาริวกิวแห้ง ปลาสะแห้งมักใช้พริกเขียวเป็นผัก
ใช้น้ำส้มสายชูเป็นส้มแกง ปลาทุสตกกับมะละกอใช้มะดันเป็นส้มแกงกุ้งหรือปลากระพงกับสับปะรดใช้
มะขามสดหรือมะขามเปียกเป็นส้มหรือใช้ส้มหลายชนิดผสมกันก็ได้เป็นต้น^{๑๘}

ไชเค็มไชยา

ชาวบ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลเสม็ดมีอาชีพทำนา และเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพเสริมเมื่อสิ้นฤดูการทำ
นา เนื่องจากผลผลิตที่ไชเป็ดมีปริมาณมากเหลือจากการขายเป็นสาเหตุให้ไชเป็ดเน่าเสียชาวบ้านจึง
หาวิธีถนอมไชเป็ดสดไม่ให้เน่าเสียโดยการนำมาพอกกับดินและหมักไว้เป็นไชเค็ม เมื่อได้รสชาติที่ดี
และเก็บไว้ได้นานก็เริ่มมาวางขายบริเวณหน้าลายบ้านและรินถนนเอเชียโดยบรรจุกล่องรองเท้าบ้างใส่
ถุงพลาสติกบ้างต่อมาเริ่มมีคนบริโภคไชเค็มมากยิ่งขึ้นจนปริมาณการผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการ
ชาวบ้านจึงได้รวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มและทำการผลิตไชเค็มเพื่อจำหน่ายและได้พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน
โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไชยาเข้ามาส่งเสริม และสนับสนุนด้านการจัดการกลุ่ม การพัฒนา
มาตรฐานผลิตภัณฑ์และสนับสนุนงบประมาณในด้านต่าง ๆ ข้าวยา ข้าวกล้อง ต้มขมิ้น ต้มส้มปลา ปลา
ทอดขมิ้น ผัดสะตอใส่ กะปิ มีส้มแห้ง เหลียงผัดไช^{๑๙}

อาหารว่าง อาหารระหว่างมือ เป็นอาหารประเภทเบา ๆ มีปริมาณอาหารน้อยกว่า
อาหารประจำมืออาจจะเป็นอาหารน้ำหรืออาหารแห้ง มีทั้งหวานและขมเช่น ขนมโค ข้าวต้มใบ
กะพ้อ จิ้งโบริณ^{๒๐} ข้าวเหนียวกวน ขนมลา ขนมสะบ้า เป็นต้น

๔.๑.๒ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

“ภาคใต้” เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นคาบสมุทรที่ทอดตัวยาวใน
แนวเหนือใต้ และขนานด้วยทะเลทั้งสองฟาก คือ อ่าวไทย และทะเลอันดามัน โดยมีแนวเทือกเขา
ทอดตัวเป็นแนวยาวราวกับเป็นกระดูกสันหลังของพื้นที่ นอกจากสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลาย
สูง ทำเลที่ตั้งทำให้ภาคใต้เป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขาย และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมาตั้งแต่
โบราณจึงเป็นมูลเหตุให้ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และศาสนามากกว่าพื้นที่
อื่น ๆ จากข้อมูลต่าง ๆ จึงทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้มีความโดดเด่นทั้งในแง่ต่าง ๆ ที่เป็นผล
มาจากปัจจัยแวดล้อมที่หลากหลาย^{๒๑} เช่นที่อยู่อาศัย จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภค
บริโภค ใกล้ทำนน้ำ ลำคลอง อ่าวและทะเล เพื่อสะดวกในการสัญจรและการทำมาหากิน คนไทย
ภาคใต้จะมีคติในการตั้งบ้านเรือน เช่น ปลุกบ้านโดยมีดินเสารองรับเสาเรือนแทนการขุดหลุมฝังเสา

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางนาฏญา คงนาค อายุ ๕๒ ปี ที่อยู่ ๑๖๗/๑๕ หมู่ที่ ๖ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง
จังหวัด สุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๑ ม.๕ ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางวรรณมา พูนสวัสดิ์ อายุ ๖๘ ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ ๗๗ หมู่ ๙ ตำบลเสวีียด อำเภอท่า
ฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมมนา ดร. อมรา ศรสุนชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร, **โครงการสืบสาน
วัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย**, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี,วันที่ ๑๕
สิงหาคม ๒๕๖๑.

เพื่อสะดวกในการโยกย้ายและเป็นการป้องกันมด ปลวก มีคติห้ามปลูกเรือนขวางตะวัน เพราะจะขวางเส้นทางลมมรสุมซึ่งอาจทำให้หลังคา ผนังและถูกพายุพัดพังได้ง่าย วัสดุที่นำมาสร้าง คือ สิ่งที่ได้ง่ายในท้องถิ่น บ้านเรือนมีหลายลักษณะ มีทั้งบ้านเรือนเครื่องผูก หลังคาทรงจั่วและทรงปั้นหยา มีใต้ถุนเตี้ยเพราะมีลมพายุเกือบทั้งปี หากปลูกเรือนสูงอาจต้านทานแรงลม ทำให้เรือนเสียหายได้^{๒๒}

สภาพบ้านเรือน ที่ปรากฏในวรรณกรรมที่นำมาศึกษา มีลักษณะเป็นไทย ๆ โดยทั่วไป คือ บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง หลังคามุงจากมีนอกชาน และมีพาไล ดั่งบทร้อยกรองต่อไปนี้

“วันหนึ่งขรัวตา ให้เอาจากมา มุงเพทาร์ใหญ่

ท่านจักกะเกณฑ์ เหล่าเณรใหญ่ ๆ ใ้อีสันทนไชย ไปทูนด้วยกัน

และ

ตกลงใต้ถุน เร่เที้ยวคลานคูน ใต้ถุนซีกลา

ร้องให้เสียงแห้ง สิ้นแรงนั๊กหนา มันไม่นำพา

ยกน่องสักที

มันแลแต่ตา น่องร้องอา ๆ ไม่มาปราณี

แม่สั่งกูไว้ ให้แจจดี ไม่ว่ากูนี้ ให้ยกน่องยา

สายัณฑ์ตะวันบ่าย มารดาผันผาย กลับมาแต่ป่า

เห็นลูกเข้าคูน ใต้ถุนซีกลา ตกใจนั๊กหนา ว่างวางเข้าไป

และ

อยู่วันหนึ่งดีหลี นางนาฏเมวี

ตากข้าวไว้ที่นอกชาน

สั่งแก่ลูกชายไม่นาน มิ่งนั่งนอกชาน

แลไก่กูกักไปหาปลา

สั่งแล้วลงจากเคหา เร่เที้ยวส่อนปลา

ลูกยาอยู่เหย้าเฝ้าไก่

นั่งอยู่นอกชานนั้นไซ้ แลดูฝูงไก่

ขึ้นไปกินข้าวมากมาย

ทั้งกินทั้งเขี่ยเรียราย นั่งแลอยู่ได้

ไม่ไล่ไก่อ้นั้นเลยหนา^{๒๓}

ในวรรณกรรมสะท้อนความเรียบง่ายในวิถีชีวิตในอดีตแต่เมื่อมีถนนหนทางที่สะดวกทำให้บ้านเปลี่ยนแปลงไปโดย คุณยายยอง จันทรวิมล เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนบ้านโบราณมีมากมาย มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ลำบากหาเช่ากินค่าบ้านส่วนใหญ่ยกสูงเพื่อกันสัตว์ร้ายในป่าเพราะสมัยก่อนเสือ ช้าง มาก “ขนาดเสือที่ยายเห็นคาบหัวแบกขึ้นหลังไปเฉยเลย”

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายอนุรัตน์ แพนสกุล, ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ศ.ชวน เพชรแก้ว, สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

๔.๑.๓ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ผ้าทอภาคใต้แสดงอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชนมีการสืบสานศิลปหัตถกรรมทั้งวิธีการทอ ลวดลายและสีสันทันของผ้ามาหลายชั่วอายุคนด้วยวิธีการทอ เช่น วิธีการพัฒนาจากกึ่งมือเป็นที่กระตุก ทำให้สามารถทอผ้าได้เร็วขึ้นและได้ปริมาณมากขึ้นด้วยลวดลายที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายราชวัตรโคม ลายตาสมุก เป็นต้น ด้วยสีสันทันของผ้าทอ สรุปได้ว่า สีเหลืองมาจากขมิ้น แก่นขนุนสีครามจากต้นคราม สีอิฐได้มาจากสีของอิฐ เสียบบมาทูปให้ละเอียดสีแดงได้จาก ครั่ง สีน้ำตาลไหม้ได้จากกบลูกโกหนอด เป็นต้นนอกจากนั้นผ้าทอภาคใต้ยังสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในหลายด้านเช่น ความเชื่อ พิธีกรรม การแต่งงาน การบ่งบอกฐานะทางสังคม เป็นต้น^{๒๔}

เมื่อกล่าวถึงวิถีชีวิตผ้าทอภาคใต้มองได้หลายมิติเนื่องจากผ้าทอไม่ได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มประดับกาย หรือ ประดับฐานะของผู้สวมใส่เท่านั้นแต่ภาพเธอยังสะท้อนความสำคัญทางสังคมของผู้คนในมิติต่าง ๆ เช่นคุณธรรม เพศ พิธีกรรมและความเชื่อ ศาสนา อำนาจ และการอนุรักษ์และการสืบทอด สำหรับวิถีชีวิตการทอผ้าในจังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่การศึกษาครั้งนี้ชี้เฉพาะไปที่ชุมชนผ้าไหมพุมเรียงที่มีชื่อเสียงสำคัญที่สุดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีความเชื่อว่าความรู้จากพระเจ้าหรือเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นและประทานมาให้แก่คนทอผ้า การทอผ้าจึงเป็นวิถีชีวิตของกลุ่มทอผ้ามุสลิมที่นั่นและมีการสืบทอดความดั้งเดิมเอาไว้ทุกประการโดยที่ วรรม๊ะ นุ้ยหมิม จากชุมชนทอผ้าพุมเรียงได้สะท้อนว่าความรู้ในการทอผ้าในการรับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษประทานมาจากพระเจ้า^{๒๕}

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะในการบ่งบอกถึงความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทอผ้าถือเป็นคุณธรรมในชุมชนทอผ้า ส่วนในชุมชนทอผ้าพุมเรียงซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามโดยเชื่อว่าการทอผ้าเป็นความรู้จากพระเจ้าจึงมีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าให้กับคนที่นับถือศาสนาเดียวกัน จึงถือได้ว่าเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่ต้องยึดถือและถ่ายทอดเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

การแต่งกายที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นที่นำมาศึกษาในเรื่องวรรณคดีกล่าวถึงการแต่งกายของตัวละคร ชาย หญิง ไร่ซึ่งคล้ายคลึงกับการแต่งกายของคนไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังบทร้อยกรองต่อไปนี้

กายแต่งกายตัวละครหญิง			
ส่วนนางกาไว	นุ่งเข้าห้องใน	แห่งนางทรมเซย	
นุ่งแพรไขกา	ผุดลายทองเฉย	สไบทรมเซย	ชมพุลายทอง
กันผมกันไร	แซมดอกไม้ไหว	ใส่จำปาทอง	
ใส่หัวแหวนทอง	จ้ำมรงค์เรืองรอง	ลำแขนทั้งสอง	
ย้อมทองจรณา		(วรรณคดี)	
การแต่งกายตัวละครชาย			
ครั้นแต่งฟันแล้ว	จักรพรรดิพระแก้ว	ทรงผู้ภูษา	
กางเกงชั้นใน	ย้อมแพรไขกา	ลายทองจรณา	

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, ผู้เขียนคัมภีร์ในลานวัดพุมเรียง ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางหวันม๊ะ นุ้ยหมิม กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง ๘๗ ม.๒ ต.พุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

อันงามเพริศพราย

แล้วทรงสร้อยทอง อันงามเรื่องรอง คือแสงสุริยฉาย
 ประดับหัวแหวน นพรัตน์แพรวพราย หน่อพระภายาสายเสิศล้ำหิมา^{๒๖}

ในครั้งที่เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในจังหวัดนครพนมปี พุทธศักราช ๒๕๑๓ เมื่อน้ำลดลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีกระแสพระราชดำรัสชมชาวบ้านที่มาเฝ้ารับเสด็จว่า “ผ้าสวย” ชาวบ้านก็กราบบังคมทูลชื่อ ๆ ว่า “ผ้าของคนจนใส่นี้หรือสวย” พระองค์ก็รับสั่งว่า “ชอบจริง ๆ ถ้าจะให้จะได้ไหม” พระองค์ก็ได้รับคำว่ากราบบังคมทูลต่อว่า “จะใส่หรือเปล่าจ๊ะ” ถ้าใส่จริง ฉันก็จะทำให้” พระองค์จึงรับสั่งว่า “ใส่สิจ๊ะ” ที่นครพนมนี้เองจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการผ้าไหมหมัดหมี่ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยการส่งเสริมการทอผ้าไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือชาวบ้านทำกันได้เองโดยไม่ต้องมีครูไปให้การอบรม เนื่องจากเป็นมรดกตกทอดกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ทุกครัวเรือนรู้จักการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าใช้เองอยู่แล้ว หากทรงส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ให้เขาทอได้มากขึ้นจนนำออกขายเป็นรายได้ ก็จะตรงกับพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^{๒๗}

๔.๑.๔ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค

การแพทย์พื้นบ้านหรือแพทย์แผนไทยเป็นภูมิปัญญาที่ใช้ดูแลสุขภาพและรักษาโรคร้ายของคนไทยมานานนับพันปี ซึ่งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ผสมผสานกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น การแพทย์แผนไทยประกอบด้วยองค์ความรู้ และภูมิปัญญาหลายด้านทั้งการนวด อบ ประคบ ซึ่งภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคก็เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งแต่ละภูมิภาคก็มีลักษณะทางภูมิประเทศที่แตกต่างกันพืชสมุนไพรจึงมีความแตกต่างหลากหลายกันตามพื้นที่ ดังนั้นพืชสมุนไพรไทยมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งในการรักษาโรครมาแต่ครั้งโบราณ การใช้สมุนไพรจึงมีวิวัฒนาการและพัฒนาการองค์ความรู้มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ที่สมุนไพรไทยจึงไม่ได้ใช้เพียงเพื่อรักษาความเจ็บป่วยเท่านั้น แต่มีคุณค่าต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ แม้ว่าประเทศไทยได้มีการนำสมุนไพรมาใช้ในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยมาเป็นเวลานาน แต่เมื่อมีการนำการแพทย์แบบตะวันตกเข้ามาใช้เมื่อร้อยปีที่ผ่านแล้ว ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของไทยก็ได้ถูกละเลยและถูกรวบงำโดยการรักษาแบบแพทย์แผนใหม่ จนทำให้การใช้ยาสมุนไพรไม่เป็นนิยม ซึ่งทำให้ความรู้ในเรื่องพืชสมุนไพรไทยไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและการสืบทอดต่อไป^{๒๘}

^{๒๖} สัมภาษณ์ ศ.ชวน เพชรแก้ว, สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๒๗} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาการผ้าไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๒๘} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาการใช้ยาสมุนไพรไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๒.

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี^{๒๙}

“สมุนไพโร ไทยนี้ มีค่ามาก
พระเจ้าอยู่หัว ทรงฝาก ให้รักษา
แต่ปู่ย่า ตายาย ไข้กันมา
ควรลูกหลาน รู้รักษา ใช้สืมนไป
เป็นเอกลักษณ์ ของชาติ ควรศึกษา
วิจัยยา ประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมัย
รู้ประโยชน์ รู้คุณโทษ สมุนไพโร
เพื่อคนไทย อยู่รอด ตลอดกาล”

“ยา” ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำจากสมุนไพโร หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น ในวรรณกรรม
ซึ่งนำมาศึกษาได้กล่าวถึงการทำยาเบื้อ และการรักษาตัวเมื่อถูกต่อยต่อย ดังบทบรรยายที่ว่า

ยาเบื้อ	ดีหมี่...นกยูง	ทั้งโหราและยาหนู
อีกเห็ดเหี้ยวุง	แล้วให้นำทาสา	ตากให้แห้งทำเป็นผง
เอายานี้โรยลง		เอาโภชนาทำเข้าขนม
		คูลีการแล้วให้กิน
		(จำปาสีตัน)
และการรักษาตัวเมื่อถูกตัวต่อย		
หัวเป็นลูกกะโท	ร้องกันมีโฉ	ใครรู้สิ่งใด
รู้แล้วอย่านิ่ง	เร็วหามาไว	บ้างว่าต่อไป
เอามาบดใจ	ทาตัวหัวไป	มิได้เคลื่อนคลาย
บ้างว่าอย่าไขว่	ปลาร้าใส่หาย	เอาปลามาได้
ทิมหากลาไป		
มิได้เบาบาง	ยังร้องยังคราง	เพียงฟางจะบรรลัย
เครงครนุ่นวาย	บ้างให้ก่อ ๆไฟ	ยกเอาแครใหญ่
ตั้งลงบนาน		
ให้พระภูมิ	ทั้งพระมเหสี	ทั้งลูกทั้งหลาน
ขึ้นนอนบนแคร	แลไฟพอการ	แต่พอประมาณ ภูบาลพอทน
ครั้งได้ย่างไฟ	พอได้ตั้งใจ	ไม่สู้สับสน
ความเจ็บค่อยคลาย	หายทุกซัร้อรน	เดชะกุศล
		ไม่พอเป็นใด ^{๓๐}

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๓๐} สัมภาษณ์ ศ.ชวน เพชรแก้ว, สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ชาวบ้านใช้ชีวิตอยู่ในสังคมชุมชน มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในระบบการแพทย์แผนโบราณที่ผสมผสานกันแบบเรียบง่าย ได้รับการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ในการรักษาจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน วิธีการวินิจฉัยและการรักษาแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และการถ่ายทอดจากครูอาจารย์ หมอพื้นบ้านทำหน้าที่สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านในชนบทแต่โบราณกาลสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบัน แม้ว่าความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการทางการแพทย์แบบตะวันตกจะเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน แต่หมอพื้นบ้านยังมีความสำคัญทางสังคมจิตวิทยาในชนบทอยู่มาก ตามความเข้าใจของชุมชน คือ หมอยาสมุนไพร หมอสมุนไพรน้ำมันรักษากระดูกหรือหมอสมุนไพรประกอบคาถาอาคม คำว่า“พื้นบ้าน” ควรจะหมายถึงเฉพาะถิ่นเฉพาะชุมชน

ภาคใต้ มีพื้นฐานความรู้เรื่องการดูแลรักษาสุขภาพคล้ายคลึงกับภาคกลาง คือ เชื่อว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดจากการเสียสมดุลของธาตุ ๔ จะต่างกันตรงตัวยาสมุนไพรที่นำมาใช้เนื่องจากองค์ประกอบของธาตุ ๔ ที่แตกต่างกันทำให้เกิดทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ต่างต่างกัน ความเชื่อเรื่องการแพทย์พื้นบ้านของชาวภาคใต้ เป็นเรื่องของความเชื่อในยากลางบ้าน โดยจะมีหมอกกลางบ้าน หรือหมอพื้นบ้านเป็นผู้ให้การรักษาตามแบบโบราณ การบำบัดรักษาอาการของโรคจะพบว่า การใช้ยาสมุนไพรล้วนแต่พิจารณาคุณสมบัติของตัวยาที่มีธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ เด่นชัดแล้วนำมาใช้แก้โรคต่าง ๆ แล้วแต่ว่าโรคใดธาตุใดกำเริบ เช่น หญิงที่คลอดลูกเสียเลือดมาก ก็ต้องใช้ยาและอาหารที่มีธาตุและอาหารที่มีธาตุไฟมากบำรุงรักษา คนที่มีไข้ขึ้นสูงตัวร้อนจัดก็ต้องใช้ยาที่มีธาตุน้ำผสม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการบำบัดรักษาตามแบบโบราณ เช่น การจับเส้น นวดเส้น ต่อกระดูก ทำคลอด (หมอดำแย) รวมถึงการรักษาด้วยการเป่าเสกเวทมนต์คาถา รดน้ำมันต์ รวมถึงการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ประจำท้องถิ่น

วิธีการตรวจรักษาอาการของโรคที่ใช้กันทั่วไปจะทำการตรวจการเต้นของชีพจร เพื่อดูจังหวะการเต้นของชีพจร การตรวจความเย็นโดยการใช้มือจับที่ปลายมือหรือเท้า การตรวจม้ามโดยใช้นิ้วมือทั้ง ๔ นิ้ว กดที่ชายโครง การตรวจต่อน้ำเหลืองโดยใช้นิ้วมือตรวจตามต่อมใต้คาง ริมขากรรไกร รักแร้ ข้อศอก ริมแขนพับ หน้าขาทั้ง ๒ ข้าง การตรวจท้อง ตรวจตา ตรวจปาก ตรวจลิ้น นอกจากนี้ยังมีการตรวจจุกจากระ ปัสสาวะ และอาการอื่น ๆ เช่น การหายใจติดขัด ผิวหนังเหี่ยวแห้ง ปลายริมฝีปากสั้น ริมฝีปากแห้ง เป็นต้น หมอกกลางบ้านจะนำเอาอาการหลาย ๆ อย่างมาประมวลเพื่อประกอบการวินิจฉัยโรค แต่เดิมนั้นหมอพื้นบ้านในภาคใต้ จะมีอยู่ทั่วไปหมู่บ้านหนึ่ง ๆ อาจมีหมอพื้นบ้านที่ทำหน้าที่แตกต่างกันไป เช่น หมอสมุนไพร หมอนวด จับเส้น หมอกระดูก หมอโรคเลือดสตรี หมอดำแย หมอโรคผิงหนัง หมอเด็ก หมออัมพาตอัมพฤกษ์ หมอโรคริดสีดวง หมอองู หมอตา หมอยาแก้พิษยาและหมอไสยศาสตร์^{๓๑} ชาวภาคใต้ยังมีภูมิปัญญาในการบริโภคอาหารที่เหมาะสมแก่การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อากาศค่อนข้างร้อนจัดและลมแรง คือ อาหารประเภทรสจัดหรืออาหารธาตุไฟจะช่วยสร้างพลังงานชดเชย ช่วยกระตุ้นการสูดฉีดของหัวใจ ทำให้เลือดลมเดินสะดวกและมีภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดต่อกันมาว่า พืชผักที่มีธาตุไฟมากมักมีรสเผ็ดฝาดและมีรสขม เจียวปนเช่น สะตอ ลูกเนียง ลูกเหรียง ใบมะม่วงหิมพานต์ พาโหม การบริโภคพืชผักเหล่านี้ได้คุณค่าทั้งเป็นอาหารและทานยาแต่ละมือควรรับประทานผักเหล่านี้ให้มากจึงเกิดเป็นวัฒนธรรมการใช้ “ผักหนาะ” รับประทานคู่กับอาหารประเภทแกง คั่ว ยำ เป็นของกับแกล้ม มี

^{๓๑} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาการใช้ยาสมุนไพรไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๔๖.

การใช้ไขมัน ผสมในเครื่องแกงเป็นประจำเพื่อแก้รสคาว และเพิ่มพลัง เชื่อกันว่า ไขมันเป็นพวยยา ที่สามารถป้องกันยาพิษ ยาเบื่อได้ทางหนึ่ง นอกจากนี้ชาวภาคใต้ในอดีตนิยมกินหมากเพราะหมาก ใบพลู ปูน และยาเส้นล้วนมีรสเผ็ดเหยื่อฝากและเชื่อกันว่าได้ธาตุไฟอย่างบริบูรณ์ เหล่านี้คือภูมิปัญญาที่ปรากฏในด้านโภชนาการและการป้องกันโรคภัย

จากข้อมูลข้างต้นพิจารณาได้ว่า แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้สอดแทรกภูมิปัญญาของการดำเนินชีวิตที่ซ่อนอยู่ภายใต้ปัจจัย ๔ ในวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำตาปี เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมาที่มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมืองสุราษฎร์ธานีและชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน เป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญากับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัยซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญา วัฒนธรรมต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้

๔.๒ วิเคราะห์ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพและการสร้างรายได้ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นตั้งแต่การเลือกสรร คัดสรร ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่กับบุคคล^{๓๒} ผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะหรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น^{๓๓} จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบรรลุนิติบุคคลที่ใดกำหนดได้ชัดเจน จึงสามารถวิเคราะห์ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีรายละเอียดได้ดังนี้

๔.๒.๑ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับอาหาร

ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นใต้ เป็นทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะ หรือ มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นเจ้าของจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น แกงไตปลา แกงส้มอ่าเภอเมือง ไข่เค็มไชยา การทำน้ำตาลจากบางใบไม้ ขนมะจืดโบราณท่าฉาง ข้าวย่ำสมุนไพรกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ผสมผสานกับวิธีการกินของคนยุคใหม่เพื่อเพิ่มความแปลกใหม่และตอบสนองต่อค่านิยมในการบริโภคตลอดจนพัฒนารูปแบบของบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มโอกาสทางการตลาด

^{๓๒} บุรณ์ชน สุขคุ้มและธนพล วิทยาสิงห์, วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ยูนนานจังหวัดศรีสะเกษ, รายงานการวิจัย, (ทุนสนับสนุนงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

^{๓๓} นำชัย ศฤกษ์ชัยสกุลและคณะ, การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗), หน้า ๔.

อาหารไทย เป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง โดยเป็นการผสมผสานทั้ง ศาสตร์และศิลป์ลงไปในงานอาหารได้อย่างกลมกลืน เป็นปัญญาที่คนรุ่นก่อนได้สั่งสมและสืบทอด กันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ดังจะได้ยินถึงความประณีตสวยงามบนจานอาหารจากหนังสือ ๆ หรือแม้แต่ในบทพระราชนิพนธ์ “ภาพย์แห่งเครื่องความหวาน” ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ที่กล่าวถึงความวิจิตรบรรจง ความสวยงามและรสชาติของอาหารไทย^{๓๔} เช่น ซึ่งวิธีปรุงหรือประกอบอาหารได้หลากหลายวิธีแต่ละวิธีของการประกอบอาหารจะให้ลักษณะและรสชาติของอาหารแตกต่างกันโดยวิธีการประกอบอาหารมีดังนี้

“เทพีพื้นเนื้อท้อง เป็นมันย่องล่องลอยมัน น่าชตรสครามครัน ของสวรรค์เสวยรมย์”	“ช่อม่วงเหมาะมีรส หอมปรากฏกลไกสุ่ม คิดสี่สไบคลุม หุ้มห่อม่วงดวงพุดตาน”	“น้อยหน่า นำเมล็ดดอก ป้อนเปลือกปอกเป็นอัศจรรย์ มือใครไหนจักทัน เทียบเทียมที่ฝีมือนาง”
--	---	--

กวน เป็นการวิธีการประกอบอาหารโดยวิธีการผสมอาหารตามน้ำตั้งไฟแล้วคนไปในทิศทางเดียวกันจนน้ำงวดแห้งและอาหารมีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกันซ้อซ้นและเหนียวส่วนมากใช้ในการทำของหวานโดยเริ่มแรกต้องใช้ไฟแรงพอที่น้ำงวดค่อยลดไปลงอุณหภูมิต่ำที่ใช้ในการกวนควรใช้ไม้พายเพื่อจะได้ไม่ไปชูดภาชนะให้เป็นรอยขมที่ทำด้วยวิธีการนี้เช่นขนมเปียกปูน ถั่วกวน กาละแม่มะม่วงกวน เป็นต้นซึ่งนอกจากเป็นการประกอบอาหารแล้วยังถือว่าเป็นวิธีการถนอมอาหารวิธีหนึ่งด้วย

คั่ว การคั่วเป็นกำวิธีการประกอบอาหารด้วยการนำอาหารใส่ลงในกระทะตั้งไฟจนร้อน แล้วคนไปจนสุกหรือเกรียม จากนั้นจึงนำไปรับประทาน เช่น แมลงคั่ว เป็นต้น หรือนำไปปรุงอาหารอื่น ๆ เช่น พริก ถั่ว งา เนื้อมะพร้าว เป็นต้น

เจียว เป็นการประกอบอาหารที่มีลักษณะคล้ายกับการทอดของที่เจียวต้องขยละเอียด (ยกเว้นไข่) โดยใช้ไฟอ่อนหมั่นคนให้เหลืองทั่วกัน เมื่อจวนเหลืองต้องยกกระทะ ออกจากเตาไฟคนต่อไปแล้วคนต่อไป จึงจะได้ของเจียวที่เหลือง พอดี ของที่ใช้เจียวการประกอบอาหารวิธีนี้ เช่น หอมกระเทียม เป็นต้น

แกง เป็นวิธีการประกอบอาหารด้วยวิธีใช้น้ำเปล่าซื่อน้ำกะทิละลายน้ำ ใส่เนื้อสัตว์และผักชนิดต่าง ๆ ปรุงด้วยเครื่องปรุงรสซึ่งแกงบางอย่างอาจใช้เครื่องแกงสด หรือ เครื่องเทศตำโขลกใส่ลงไปละลายในน้ำแกงและทำให้สุกสามารถทานกับข้าวได้โดยทั่วไปแล้วแกงเป็นกับข้าวอาหารประเภทแกงแบ่งเป็น ๔ ประเภทใหญ่ ๆ คือแกงน้ำเปล่า เรียกว่า แกงจืด เช่นแกงจืดตำลึง แกงจืดวุ้นเส้น แกงน้ำเปล่าเข้าเครื่องแกงสด เป็นแกงที่ใช้น้ำเปล่าเป็นน้ำแกง ผสมด้วยเครื่องแกงสดตำโขลกใส่ลงไปในน้ำแกงแล้วปรุงรส มักออกรสเผ็ดร้อน เช่น แกงเลียง แกงส้ม เป็นต้น แกงกะทิเข้าเครื่องแกงสด แกงชนิดนี้เป็นแกงที่ใช้มะพร้าวชูดคั้นเอากะทิทำเป็นน้ำแกงผสมด้วยเครื่องแต่งกลิ่นรสที่เรียกว่า “เครื่องแกง” ที่ตำโขลกละเอียดแล้ว นำมาละลายลงในน้ำกะทิที่ทำเป็นน้ำแกงแล้วปรุงรสทำให้ได้รสชาติเผ็ดร้อนพอประมาณ เช่น แกงคั่ว แกงขี้เหล็ก ฉู่ เป็นต้น ส่วนประเภทสุดท้าย คือ แกงกะทิเข้าเครื่องสดและ

^{๓๔} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นไทย ๔ ภาค, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

เครื่องเทศแกงชั้นนี้เป็นแกงที่ใช้กะทิทำเป็นน้ำแกงผสมด้วยเครื่องแต่งกลิ่นรส ที่เรียกว่าเครื่องสันและเครื่องเทศทั้ง ๒ อย่างประกอบกัน (คือเป็นแกงที่ใช้เครื่องเทศเป็นเครื่องแกงด้วยนั่นเอง) ถ้าในภาคกลางจะเรียกแกงนี้ว่า แกงเผ็ด เช่น แกงเผ็ดเป็ดย่าง แกงพะเนียง แกงเขียวหวาน แกงมัสมั่น เป็นต้น

จี เป็นตามวิธีการประกอบอาหารให้สุกด้วยการใช้น้ำมันทานได้น้อย ๆ พอทั่วกระทะแล้วใส่อาหารลงไปโดยใช้ไฟอ่อนกลับอาหารไปมาจนสุกตามต้องการนำไปเผาด้วยการวางของที่จะจี ลงบนถาดนึ่งไฟโดยตรง หรือ วางบนตะแกรงอาหารที่จะนำไปจี อาจจีแล้วนำมารับประทานได้เลย เช่น ข้าวจี ข้าวปั้น ขนมเบื้องไทย เป็นต้น หรือ เป็นการจีเพื่อนำเป็นเครื่องปรุงของอาหารต่อไป เช่น หอม กะปิ ตะไคร้หรืออาหารประเภทเนื้อสัตว์ เช่น ปลาอานนำไปจีให้สุก เพื่อนำไปทำน้ำพริก หรือ ใส่แกงต่อไป เป็นต้น

เชื่อม เป็นการประกอบอาหารประเภทอาหารหวาน เช่น เดียวกับการกวนต่างกันตรงที่วิธีการเชื่อมนั้นต้องเคี่ยวน้ำตาลจนเดือดเสียก่อนแล้วนำมารองด้วยผ้าขาวบางจากนั้นนำขึ้นตั้งไฟเคี่ยวต่อไปส่งไปจนน้ำตาลเหนียวเป็นยางมะตูมแล้วนำอาหารที่ต้องการเชื่อมใส่ลงไปแล้วเคี่ยวต่อไปจนสุก ส่วนใหญ่นิยมนำผลไม้มาเชื่อม เช่น กล้วยน้ำว้า พุทรา มันสำปะหลัง มันเทศ เผือก มะกอก จ๊าวตาล มะตูม กระท้อนมะยม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีขนุนบางประเภทที่ใช้วิธีการเชื่อม เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน เป็นต้น การเชื่อมนอกจากเป็นการประกอบอาหารแล้วยังถือว่าเป็นวิธีการถนอมอาหารวิธีการหนึ่งด้วย

ต้ม เป็นการวิธีการประกอบอาหารให้สุกโดยนำอาหารที่ต้องการต้มใส่ลงไป ในภาชนะสำหรับหุงต้มพร้อมทั้งน้ำสะอาด น้ำกะทิ อย่างใดอย่างหนึ่งลงไปด้วย ตั้งไฟให้เดือดจนกว่าอาหาร นั้นที่อยู่ในภาชนะนั้นจะสุก การประกอบอาหารด้วยวิธีการต้มสามารถทำได้ทั้งอาหารประเภทข้าว เช่น ข้าวต้ม ต้มเป้งขนมจีน หรืออาหารประเภทกับข้าวต่าง ๆ เช่น ต้มหมู ต้มปลา ต้มไก่ ต้มผัก รวมถึงอาหารประเภทขนมบางชนิด เช่น ข้าวต้มน้ำวุ้น ขนมข้าวต้ม ขนมต้มแดง เป็นต้น หากแบ่งประเภทการต้มอาจแบ่งได้ออกเป็น ๓ ประเภท คือ การต้มด้วยน้ำเปล่า การต้มด้วยน้ำเปล่าแล้วปรุงรส และการต้มด้วยกะทิ

ตำ เป็นกรรมวิธีการประกอบอาหารอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างรวมกันแล้วนำมาตำเข้าด้วยกันอุปกรณ์ที่ใช้ตำ ครกกับสากซึ่งการตำบางอย่างอาจนำไปส่วนประกอบของอาหาร เช่น เครื่องแกง ปลาร้า กุ้งป่น เป็นต้น และการตำบางอย่างตำเพื่อเป็นอาหาร เช่น น้ำพริกกะปิ น้ำพริกตาแดง ส้มตำ เป็นต้น

ตุ๋น เป็นกรรมวิธีการประกอบอาหารที่รับอิทธิพลมาจากชาวจีน มีลักษณะคล้ายกับวิธีการนึ่ง แตกต่างกันตรงอุปกรณ์ที่ใช้ ซึ่งการตุ๋นจะใช้หม้อสองชั้นวางซ้อนกันหม้อใบนอกใส่น้ำไปในใส่ของที่จะตุ๋นแล้ววางลงในน้ำ อาหารที่ตุ๋นจะได้รับความร้อนอย่างช้า ๆ หม้อใบในจะมีฝาปิด ทำให้ไม่เสียคุณค่าทางอาหาร การตุ๋น จะใช้เวลามากกว่านึ่งเพราะต้องการให้อาหารเปื่อย โดยเฉพาะเนื้อสัตว์และผัก

ทอด เป็นกรรมวิธีการประกอบอาหารโดยการทำให้สุกด้วยน้ำมันอุปกรณ์ที่ใช้คือ กระทะ น้ำมันที่ใช้ทอดจะเป็นน้ำมันหมูหรือน้ำมันพืชก็ได้โดยใช้น้ำมันค่อนข้างมาก อาจถึงขนาดท่วมสิ่งของที่ต้องการทอดซึ่งวิธีการทอดเนื้อสัตว์จะต้องรอให้น้ำมันร้อนจัดก่อนใส่อาหารลงไป ส่วนอาหารที่ชุบแป้งทอดและไข่ทอดนั้น น้ำมันไม่ควรร้อนจัดนัก เพราะจะทำให้อาหารไหม้ก่อนสุก การทอดเนื้อสัตว์ไม่ควรกลับบ่อย เมื่ออาหารสุกแล้วให้นำขึ้นวางบนตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน อาหารประเภททอด เช่น ปลาทอด ไข่ทอด ขนมแตง ข้าวเม่าทอด ขนมมันฝรั่งกึ่ง เป็นต้น

นึ่ง เป็นกรรมวิธีการประกอบอาหารโดยการทำให้อาหารสุกโดยการใช้ไอน้ำ อุปกรณ์ที่ใช้คือ รังหรือซึ้ง ซึ่งมีลักษณะเป็นตะแกรงมีขอบวางซ้อนกันหลายชั้น ชั้นบนสุดจะมีฝาปิดเพื่อให้ไอน้ำร้อน อบอวลอยู่ภายในเพื่ออบให้อาหารสุก ก่อนการใส่อาหารลงไปนึ่ง ต้องรอให้ไอน้ำเดือดจนล้นถึงรังก่อน โดย อาจนำอาหารใส่ในภาชนะหรือห่อด้วยใบตองก็ได้ การนึ่งสามารถทำได้ทั้งอาหารคาว เช่น ห่อหมก ปลา นึ่ง ไก่นึ่งและอาหารหวาน เช่น ขนมตาลขนมกล้วย ขนมกล้วยฟู ขนมกล้วย เป็นต้นวิธีการนึ่งนี้จะใช้เวลา มากกว่าการต้ม แต่อาหารวิธีการนึ่งจะไม่สูญเสียคุณค่าทางอาหารเมื่อเทียบกับการต้ม^{๓๕}

ส่วนประกอบทั้งหมดเมื่อผ่านกระบวนการของการใส่ใจในการประกอบอาหารแต่ละอย่างจะ ทรงคุณค่าซึ่งต่อไปนี้จะยกสิ่งที่เป็นจิตวิญญาณของการประกอบอาหารที่ถูกส่งสมมุติปัญญาการจัดการ ตนเองจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เช่น

ภูมิปัญญาการการทำไข่เค็ม ซึ่งนางยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี อาชีพเกษตรกร ทำนา อยู่บ้านเลขที่ ๖๑ ม.๕ ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สาเหตุการทำไข่เค็มไชยากี้ เนื่องจาก คนในหมู่บ้านมีอาชีพเลี้ยงเป็ดกันเป็นส่วนใหญ่ แล้วสามารถถนอมอาหารได้ดีและสร้าง รายได้มากกว่าทำนาเสียอีก สามารถเลี้ยงลูกเลี้ยงหลานได้มาจนทุกวันนี้ตอนนี้ไม่ต้องทำแล้ว เหนื่อยมา มากแล้วให้ลูกหลานสืบทอดต่อไปเท่านั้นก็พอใจแล้ว แต่หลานเริ่มไม่ค่อยทำแล้ว กลัวเหมือนกันว่าอนาคต หลาน ๆ จะทำไข่เค็มไชยาเป็นใหม่เพราะส่วนใหญ่เรียนจบสูง ๆ กันทั้งนั้นไม่มาทำไข่เค็มแล้วกลายเป็น ห่วงจริง ๆ^{๓๖} องค์ความรู้ของภูมิปัญญาการทำไข่เค็มไชยา วัตถุประสงค์ในการทำไข่เค็มไชยา ไข่เป็ด เกลือ ดิน จอมปลวก น้ำ ชี้เถ้า แร่บันดาลใจในการผลิตไข่เค็ม ชิมซบจากปู่ตายาย อยากให้คงอยู่และให้ทำงาน ในบ้านไม่ต้องหางานนอกบ้าน เกิดรายได้ที่ดีช่วยส่งเสริมให้สมาชิกมีรายได้วิธีและกระบวนการถ่ายทอด ความรู้สู่ผู้อื่นให้บุตรหลานทำกับนักศึกษาและวิธีการทำไข่เค็มเป็นวิธีการถนอมอาหารที่แต่ละคนได้เรียนรู้ มาแล้วในวิชาคหกรรมกันบ้างแล้วจึงได้ถ่ายทอดกันเฉพาะสูตรและเทคนิคการทำเท่านั้นคุณธรรม จริยธรรม คติความเชื่อ และคำสั่งสอนที่สำคัญที่เป็นหลักในการดำเนินธุรกิจของไข่เค็มไชยา คือ ความ ซื่อสัตย์ต่อลูกค้าและการคงรสชาติดั้งเดิมและการรักษาเอกลักษณ์ของร้านสำหรับวิถีชีวิตที่ควรแก่การ ยึดถือเป็นแบบอย่าง คือรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้ที่แน่นอนให้ชาวบ้านมีรายได้ ชิม ของอร่อยและรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้ที่แน่นอนให้ชาวบ้านมีรายได้จริงเป็นต้น

ภูมิปัญญาแกงปักใต้ นางนาฎญา คงนาค อายุ ๕๒ ปีที่อยู่ ๑๖๗/๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลมะขาม เตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์ความรู้ของภูมิปัญญาการทำ แกงไตปลาหรือแกงฟุงปลา เป็น อาหารหลักของชาวใต้ นิยมรับประทานกันทั่วไปแกงฟุงปลาเป็นแกงเผ็ด มีน้ำมากกว่าเนื้อรสชาติ ค่อนข้างไปทางเค็มสีคล้ำอมเหลืองมีเครื่องปรุงเหมือนกับแกงน้ำเคย ต่างกันตรงที่แกงฟุงปลาไม่ใส่เกลือ แต่ใส่ฟุงปลาแทน เพราะฟุงปลามีรสเค็มอยู่แล้วฟุงปลาหรือไตปลา เป็นการถนอมอาหารแบบหมักดอง ชนิดหนึ่ง โดยใช้ฟุงของปลา เช่น ปลาหู ปลาหลัง ปลาหลัง ปลาตุก ปลาช่อนหรือปลาอื่น ๆ หมักกับเกลือ โดยนำ “ชีและตี” ออกก่อนแล้วหมักไว้ประมาณ ๑๐-๓๐ วัน มีส่วนประกอบ ดังนี้ ปลา楊ง ฟุงปลาที่ หมักได้ที่แล้ว ใบมะกรูด ผักสด เช่น มันเทศ หน่อไม้ หรือ เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น เครื่องแกง

^{๓๕} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นไทย ๔ ภาค, อ่างแล้ว, หน้า ๑๕-๑๘.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี อาชีพ เกษตรกร ทำนา อยู่บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ประกอบด้วย ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม พริกไทย พริกขี้หนู ขมิ้น ผิวมะกรูด กะปิ ขั้นตอนการทำแกงไตปลาจะนำเครื่องแกงมาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณทำให้เข้ากัน เอามาอย่างฉีกเป็นชิ้น ๆ โฉลกเข้าด้วยกัน จากนั้นนำเอาฟองปลาผสมน้ำพอสมควรตั้งไฟให้เดือดต้องจนโครงกระดูกละลายจนหมด แล้วกรองกับกระชอนนำตาออกให้หมด นำกลับไปใส่หม้อตั้งไฟให้เดือดใส่เครื่องแกงที่โขลกลงไป ใส่ปลาอย่างสี่สัปดาห์จนกว่าปรุงรสตามชอบ แล้วฉีกใบมะกรูดใส่แล้วยกหม้อลง แกงฟองปลานิยมรับประทานกับข้าวหรือขนมจีนเนื่องจากยังมีรสชาติเผ็ดและค่อนข้างเค็ม จึงต้องมีผักจิ้ม อาจเป็นถั่วงอก มะเขือ ยอดกระถิน สะตอ ลูกเนียง เม็ดเหียง เป็นต้นแกงเหลือง คือแกงส้ม ที่เรียกแกงเหลืองเนื่องมาจากน้ำแกงสีเหลืองเป็นอาหารรสเผ็ดจัดชนิดหนึ่ง มีลักษณะเด่นคือ “เผ็ด เปรี้ยว เค็ม” แกงเหลืองเป็นอาหารรสจัดมากทางภาคใต้ เป็นอาหารที่อยู่ในบรรทัดฐานเดียวกันกับแกงส้มที่นิยมกินกันทั่วไป แต่แกงเหลืองจะเผ็ดจัดกว่า สีเหลืองชัดเจนจากขมิ้นสดที่ช่วยแก้ท้องอืดได้ดี มีส่วนประกอบ ดังนี้ ปลาช่อน ปลากระบอก ปลาสำลี ปลากระดี เป็นต้นผักต่าง ๆ เช่น หน่อไม้ดอง ถั่ว มะเขือ แตงส้ม มะละกอ สับปะรด หัวมะพร้าว เป็นต้น น้ำมะขามเปียกส้ม (มะขามสด มะนาว มะขามเปียก ส้มแขก) น้ำตาลปีบ น้ำปลา เครื่องแกง ประกอบด้วย หอมกระเทียม ขมิ้น กะปิเกลือ ดิปสีก (พริกขี้หนูหรือพริกขี้หนู) ขั้นตอนการทำแกงเหลืองจะนำเครื่องแกง มาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณทำให้เข้ากัน หั่นผักที่จะใช้เป็นชิ้น ๆ ขนาดพอคำ จากนั้นตั้งน้ำบนเตาจนเดือด ใส่เครื่องแกงลงไปละลาย พอน้ำเดือดให้ใส่ปลาลงไปจนเดือด แล้วจากนั้นใส่ผักลงไป คนให้ทั่ว ปล่อยให้เนื้อปลาสุกจนและ พอเดือดได้ที่แล้วปรุงรสตามต้องการวิธีและกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้รู้สูตรการทำและวิธีการทำวิธีการถนอมอาหารและเป็นยาสมุนไพรเป็นวิธีการที่ลองผิดลองถูกและใช้เวลานานในการสะสมองค์ความรู้ในการทำอาหารซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกหลานที่เป็นผู้หญิงเพราะเชื่อว่า การทำอาหารอร่อยถูกปากสามารถมั่นใจสามได้ จึงทำให้มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง จนมาเป็นร้านขายอาหารปักษ์ใต้มาจนทุกวันนี้ คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ และคำสอนสิ่งสำคัญที่เป็นหลักในการทำอาหารภาคใต้ คือ ใส่ใจในการทำ พิถีพิถันทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นการฝึกของการเป็นแม่ศรีเรือนผ่านกระบวนการทำอาหาร ทำให้ผู้หญิงมีความละเอียดอ่อนรอบคอบเมื่อผ่านกระบวนการฝึกไปนาน ๆ ก็ทำให้สร้างความเป็นแม่ศรีเรือนในการทำอาหารเมื่อถึงอายุที่จะแต่งงาน ฝ่ายพ่อแม่ของฝ่ายชายจะมา “แยบ” โดยการให้ผู้หญิงทำข้าวปลาอาหารเลี้ยงเมื่อฝ่ายผู้ชายพอใจจะมาสู่ขอตาประเพณีซึ่งมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งส่วนประกอบของอาหารภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเครื่องสมุนไพรในการรักษาร่างกายที่มีความสมดุลประกอบไปตามธาตุของผู้กินเป็นหลักเช่น อากาศร้อนรับประทานแกงส้ม อากาศหนาวรับประทานแกงคั้งกลิ้ง ระบบขับถ่ายไปค่อยดีธาตุพิการกินข้าวยา เป็นต้น และยังคงดำเนินต่อไป

ภูมิปัญญาขนมจิ้งโบริถน ของนางวรรณ พูนสวัสดิ์ อายุ ๖๘ ปีที่อยู่ ๗๗ หมู่ ๙ ตำบลเสวียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์ความรู้ของภูมิปัญญาการทำขนมจิ้งโบริถน วัตถุดิบในการทำขนมจิ้งโบริถน ประกอบด้วย ข้าวเหนียว น้ำตาลโอบมะพร้าว (ส่วนยอด) เชือกกล้วย ข้าวเหนียว เป็นวัตถุดิบหลักในการทำขนมจะเลือกใช้ข้าวเหนียวเขี้ยวงู เท่านั้นเป็นข้าวเหนียวที่มีปริมาณสารต้านอนุมูลอิสระ (Antioxidants) ในรูปของวิตามินอีเด่นเป็นพิเศษ น้ำตาล เป็นวัตถุดิบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งเนื่องจากจะให้รสชาติและกลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังทำให้มีสีที่น่ารับประทานอีกด้วย ชาวบ้านจะทำน้ำตาลกับเป็นเวลาข้ามปี เพื่อให้ได้น้ำตาลที่มีคุณภาพที่สุด โดยจะต้องใช้วงมะพร้าวแห้งมาเผาจนได้เป็นขี้เถ้า แล้วนำไปแช่ในน้ำสะอาดที่เตรียมไว้รอจนขี้เถ้าตกตะกอน แล้วได้น้ำใส ๆ ด้านบนชาวบ้านจะนำน้ำใส ๆ นั้นมา

ใส่ ขวดเก็บไว้อย่างน้อย ๖ เดือนถึงจะนำมาแช่ข้าวเหนียวที่จะทำขนมจิ้ง เมื่อนำน้ำต่างมาวัดค่าพีเอช ได้ค่า พีเอช ๑๒.๑ ไบเมะพร้าว (ส่วนยอด) จะต้องเลือกยอดที่ไม่อ่อนหรือแก่เกินไปเพราะถ้าอ่อนเกินไปใบจะเล็กทำให้หอยากไม่สวยงาม ถ้าแก่เกินไปใบก็จะกรอบทำให้หอยากไม่ได้อีกเช่นกัน และนอกจากนี้จะต้องเลือกใบที่ไม่เป็นรูขาด ก่อนใช้ควรล้างทำความสะอาดให้เรียบร้อยเพราะตามยอด มะพร้าวอาจมีหนอนหรือแมลงติดอยู่เชือกกล้วย หรือเชือกฟาง ในอดีตมักใช้เชือกกล้วยในการรัดหอยขนมจิ้ง แต่ในปัจจุบันไม่นิยมใช้กันแล้วเนื่องจากเชือกกล้วยหายาก จึงหันมาใช้เชือกฟางเส้นเล็กแทนซึ่งสะดวกในงานหาซื้อและสามารถเก็บไว้ใช้ในปีถัดไปได้ด้วยโดยเชือกจากกาบกล้วยที่แห้งแล้ว ไม่ควรตากแดดเป็นเวลานานเกินจะทำให้เชือกกรอบ หัก เวลาใช้ควรเอาน้ำชุบให้เปียกชุ่มแล้วบีบให้แห้ง เชือกจะเหนียวขึ้น วิธีการผลิตในปัจจุบันและอดีตมีความใกล้เคียงกันมากแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น ในอดีตจะใช้เชือกกล้วยในการรัดหอยขนมจิ้ง แต่ในปัจจุบันใช้เชือกฟางเส้นเล็กเนื่องจากหาซื้อง่ายและ สะดวกเก็บไว้ใช้ในครั้งต่อไปได้ เป็นต้น

ในส่วนของรสชาติยังคงรักษารสชาติดั้งเดิมเอาไว้ สูตรกรรมวิธีการผลิต เคล็ดลับ กรรมวิธีการเตรียม น้ำต่าง ประกอบด้วย ๑. เฝางวงมะพร้าวแห้งจนเป็นเถ้า ๒. นำไปแช่ในน้ำสะอาดจนตกตะกอนทั้งหมด ๓. เอาเฉพาะส่วนใส ๆ ด้านบนใส่ขวดตั้งทิ้งไว้ให้ตกตะกอน สูตรการผลิตขนมจิ้ง ๑. นำข้าวเหนียวเขี้ยวงูล้างทำความสะอาด ๒. แช่ด้วยน้ำต่างเป็นเวลา ๒๔ ชั่วโมง ๓. เตรียมยอดมะพร้าวโดยการล้างทำความสะอาด ผึ่งลมให้แห้ง ๔. นำไบเมะพร้าวมาปับและห่อโดยการใส่ข้าวเหนียวที่แช่น้ำต่างแล้ว ลงไป และรัดด้วยเชือกกล้วยหรือเชือกฟาง ๕. นำขนมจิ้งที่ห่อเรียบร้อยแล้วมาคั่วเบา ๆ เพื่อให้ข้าวเหนียวกระจายเท่ากันทั้งห่อ ๖. นำไปต้มในน้ำเดือดน้ำพอกท่วมต้มประมาณ ๒-๓ ชั่วโมง ๗. ได้ขนมจิ้งสีน้ำตาลอ่อน ๆ ทานคู่กับน้ำตาลโตนดจะทำให้รสชาติดีขึ้นวิธีและกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นให้สูตรการทำกับนักศึกษาเพราะวิธีการทำขนมจิ้งโบราณ เพราะเป็นขนมที่ต้องใช้ในประเพณีชักพระบวช ซึ่งประเพณีชักพระบวชจะมีขึ้นของทุกปีในวันวิสาขบูชา สูตรแต่ละสูตรไปเหมือนกันเพราะแต่ละคนมีเทคนิคในการทำแตกต่างกัน คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ และคำสอนหลักสำคัญที่ใช้ยึดถือในการทำงานของนางวรรณนาที่ปฏิบัติมาโดยตลอด คือ การนำความรู้เกี่ยวกับการทำขนมจิ้งโบราณมาจากคุณยายมาประกอบเป็นอาชีพ ซึ่งนอกจากจะสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวแล้ว ยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาการทำขนมประจำถิ่นที่เป็นส่วนสำคัญในพิธีงานวันวิสาขบูชา ซึ่งถือว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และไปทำบุญที่วัดและแจกจ่ายชาวบ้านทั่วไปซึ่งสามารถเก็บไว้กินได้หลาย ๆ วัน

ภูมิปัญญา ข้าวย่ำสมุนไพโร นางละออ อินทร์พรหม อายุ ๖๘ ปี ที่อยู่ ๑๓/๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์ความรู้ของภูมิปัญญาผลการลงพื้นที่วิธีการทำข้าวย่ำสมุนไพโรเตรียมอุปกรณ์และวัตถุดิบเตรียมภาชนะสำหรับบรรจุข้าวและส่วนผสมได้เพียงพอ เช่น กะละมัง ทัพพี จาน ช้อน ข้าวสวย ๑ ถุง หรือตามที่จะทำ ส่วนผสมที่เป็นสมุนไพโร ปริมาณตามความเหมาะสมที่จะผสมกับข้าว ประกอบด้วย ไบเมะกรูด (หั่น) ไบขมิ้น (หั่น) ไบพาโหม (หั่น) ไบมะตูม (หั่น) ไบข่า (หั่น) ไบชาย (หั่น) ถั่วฝักยาว (หั่น) ถั่วพู (หั่น) ตะไคร้ (หั่น) ถั่วงอก เป็นเครื่องเคียง ถั่วฝักยาว เป็นเครื่องเคียง หอมแดง กุ้งแห้ง มะพร้าวขูด เครื่องแกงข้าว น้ำตาลเชื่อม น้ำตาลทราย มะนาว น้ำบูดู(ส่วนผสมทุกอย่างประมาณตามความเหมาะสมในการผสมให้พอดีกับข้าวสวย)

วิธีการทำตามสูตรคุณยายออเตรียมข้าวใส่กะละมัง หรือ ภาชนะใบใหญ่ที่พอบรรจุข้าวสวยได้หมดใส่เครื่องแกงตามด้วยคลุกให้เข้ากัน ใส่ถั่วพู ถั่วฝักยาว ที่เตรียมไว้ตามด้วยกุ้งแห้ง ถั่วบด (ครึ่งถ้วย) ใส่ใบมะกรูด ใบขมิ้น ใบชาย ใบมะตูม ใบชา ตะไคร้ ที่หั่นเสร็จเรียบร้อยแล้วตามด้วยใส่กุ้งแห้ง (คนเรื่อย ๆ ตอนใส่ผักแต่ละอย่าง) เป็นวิธีคลุกเคล้าที่ให้ส่วนผสมทุกอย่างทั่วถึง แล้วใส่มะพร้าวขูด ถั่วบดจนหมด ใส่หอมแดง ปูรสด้วยมะนาว ๑ ถ้วย น้ำตาลทราย ๓ ทัพพี น้ำปลาพอประมาณ (ถ้าทำกินเองให้ปรุงตามใจชอบ) คนให้เข้ากัน เสร็จแล้วจะนำไปขาย ถุงละ ๓๐ บาทบวกกับผักเครื่องเคียง (ปกติจะทำแยกข้าวกับพืชผักสมุนไพรให้คนซื้อไปผสมเอง) ยายออเรียกข้าวยาสมุนไพรนี้ว่า “ข้าวยาบ้าน ๆ”

วิธีและกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นการสืบทอด นางละออ อินทร์พรหม ได้สืบทอดให้รุ่นลูกรุ่นหลาน โดยการนางละออจะสาธิตการทำ และให้ลูกหลานทำตาม เพราะหลานจะทำของและไปช่วยขายในตลาดนางละออ อินทร์พรหม เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการทำอาหารไทย โดยเฉพาะอาหารพื้นบ้านปักษ์ใต้ อาทิ เช่น แกงไตปลา แกงเลียงยอดส้ม (ใบอ่อนต้นมะขาม) มะพร้าวคั่ว ยาหนังกุมสมุนไพร แกงลูกมะกอก แกงปูเปรี้ยว แกงปลาเค็ม ข้าวยาสมุนไพร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ได้รับการสืบทอดจากมารดา ที่เป็นแม่ค้าขายข้าวแกงตามตลาด ปัจจุบันนางละออ ได้ขายอาหารพื้นบ้านตามตลาดนัด และตามบ้านเรือนละแวกใกล้เคียงเรื่อยมา จนเป็นที่คุ้นหูชินตาของลูกค้าที่มาซื้อจนติดปากติดใจ และที่ขายดีบขายดี คือ ข้าวยาสมุนไพรเป็นอาหารที่ขายดีที่สุด ซึ่งได้รับการสืบทอดมาจากมารดา ปัจจุบันหากินได้ยากเพราะกฎวัฒนธรรมสมัยใหม่กำลังกลืนกิน สูตรที่เฉพาะของนางละออที่เป็นที่ติดปากของคนซื้อ คือ นางลออ จะเน้นผักสมุนไพรเป็นพิเศษ เป็นผักพื้นบ้านที่หาได้ง่ายตามท้องถิ่น และใช้น้ำตาลแว่น (น้ำตาลจากต้นโตนด) ใช้น้ำปลาแท้ในการปรุงรส ส่วนข้าวก็จะผสมน้ำจากดอกอัญชัน เพื่อให้สีสันทึบสวยงาม ข้าวยาสมุนไพรเสร็จเรียบร้อยแล้ว

คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ และคำสอนข้าวยา เป็นอาหารจานเดียวที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ข้าวยาสมุนไพรเป็นอาหารที่มีอาหารครบ ๕ หมู่ เพราะนอกจากข้าวที่เป็นอาหารหลักของคนไทยแล้ว ก็ยังมีพืชผักสมุนไพร มีผลไม้ ส่วนใหญ่ผลไม้ที่นิยมใช้ก็จะมีรสเปรี้ยว เช่น ส้มโอหรือมะม่วง หรือว่าบางตำรับ ก็อาจจะใช้ทั้ง ๒ อย่างผสมกัน เพื่อให้เกิดความหลากหลาย นอกจากนี้ก็มีผัก ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ถั่วฝักยาวหรือถั่วงอก สมุนไพรที่เป็นหลัก ๆ ของข้าวยากี้ คือ ตะไคร้หรือใบมะกรูดหั่นฝอย สิ่งที่จะช่วยเพิ่มรสชาติให้กับข้าวยากี้คือมะพร้าวคั่ว มะพร้าวเป็นแหล่งของไขมัน ไขมันในมะพร้าว เป็นไขมันที่อิ่มตัวซึ่งถ้ารับประทานมากก็อาจจะไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ แต่อย่างไรก็ตาม ไขมันก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับอาหารที่เป็นพวกพืชผัก ผลไม้ เพราะจะช่วยในการละลาย สารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ เช่น วิตามินที่ละลายในไขมันหรือสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพต่าง ๆ ที่เราพบในพืชผัก ผลไม้ นอกจากนี้บางตำรับก็อาจจะมีการใส่ข้าวพอง ข้าวคือข้าวแห้งที่นำไปทอดก็จะเป็นแหล่งไขมันอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งถ้าเป็นคนที่ไม่ต้องการควบคุมน้ำหนัก การใส่ข้าวพองเข้าไปก็จะช่วยเพิ่มพลังงานให้มากขึ้น ก็จะทำให้อาหารจานนี้สมบูรณ์มากขึ้น สำหรับคนที่ต้องการพลังงาน แต่สำหรับคนที่ต้องการควบคุมน้ำหนักหรือต้องการลดความอ้วน ก็ควรพยายามหลีกเลี่ยงการใส่ มะพร้าวคั่ว หรือ การใส่ข้าวพอง แล้วหันมาเน้นเรื่องของผักผลไม้ สมุนไพร ให้มากขึ้น เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า อาหารจานเดียวจานนี้ เป็นอาหารที่สามารถจัดปรับได้เหมาะสมตามความต้องการของผู้บริโภค และตามลักษณะสุขภาพของผู้บริโภคได้หรือวัตถุประสงค์ที่มีต่างกัน ในชุมชน สำหรับส่วนประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ น้ำปรุงรส ที่เราทราบกันก็คือน้ำบูดู ที่มีความเค็มปนความหวาน แต่อย่างไรก็ตาม ความเค็ม ความหวาน สำหรับคนทั่วไปที่ไม่มีปัญหาสุขภาพ ก็

สามารถรับประทานได้ในปริมาณหนึ่ง แต่สำหรับคนที่มีปัญหา มีความเสี่ยงที่จะเกิดโรคความดันโลหิตสูง หรือคนที่เป็นเบาหวาน ก็ต้องระวังน้ำบูดู คือ อย่ายับประทานมากเกินไป ใส่พริกที่จะทำให้ได้รสชาติที่เมื่อเรากลืนเคล้ากับส่วนประกอบหลัก ๆ แล้วทำให้มีหลากหลายรสชาติที่กลมกล่อม และอร่อยด้วย เพราะฉะนั้นหลัก ๆ คือข้าวยาเป็น อาหารจานเดียว รวดเร็ว และทำได้ง่าย จัดว่าเป็นอาหารสุขภาพ การที่ส่วนประกอบของข้าวยา มีผักและผลไม้หลากหลายชนิด ประโยชน์อันดับแรก ก็คือโยอาหาร เพราะฉะนั้น สิ่งที่สำคัญก็ต้องทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ และกินในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของเราเอง สิ่งที่ชอบอยู่จนอาหารข้าวยา คือ การรักษาสุขภาพให้ครบทั้งห้าหมู่และมีความเชื่อว่า ข้าวยา คือ การรวบรวมสมุนไพรต่าง ๆ มาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความสะดวกในการกินมากยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาขนมแท่งต้มลูกโยนโบราณ นางประนอม ฤกษ์เกษตร อายุ ๗๒ ปีที่อยู่ ๒๐๗/๑๐ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์ความรู้ของภูมิปัญญาการทำขนมแท่งต้มลูกโยนโบราณ วัตถุประสงค์ในการทำขนมแท่งต้มลูกโยนโบราณ วิธีทำ “ขนมแท่งต้มลูกโยนโบราณ” วัสดุที่ต้องเตรียมประกอบด้วย ๑. ข้าวเหนียว ๒. มะพร้าวขูด ๓. ใบพ้อ ๔. เกลือ ๕. น้ำตาลทราย

ขนมชนิดนี้สมัยก่อนจะเป็นข้าวต้มลูกโยนชนิดหนึ่งที่ทำในเทศกาลต่าง ๆ ของชาวนใต้ และเป็นขนมที่ทำจาก ข้าวเหนียวห่อด้วยใบกะพ้อรูปทรงสามเหลี่ยม ตรงปลายเรียวเล็ก จะเหลือก้านใบทำเป็นหางไว้สำหรับหยิบ มุสลิมภาคใต้นิยมทำ “ตุปะ” ในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานในวันฮารีรายอ และในงานอื่น ๆ “ขนมตุปะหรือข้าวต้มใบกะพ้อ” ถือเป็นขนมต้มที่เป็นสัญลักษณ์ของความรักใคร่กลมเกลียวกันเพราะการทำขนม ต้องช่วยกันหลายแรงการเตรียม “แท่งต้ม” หรือทำต้ม หรือขนมต้มนั่นเองโดยต้องเตรียมหอยอดกะพ้อ ใว้ให้พร้อมก่อน ๒-๓ วันนำข้าวเหนียวแช่ให้อ่อนตัว แล้วผัดด้วยน้ำกะทิให้เกือบสุก จึงนำมาห่อด้วยใบกะพ้อเป็นรูป ๓ มุม คล้ายฝักกระจับแต่ละลูกมีขนาดตาม ใบกะพ้อ เมื่อเสร็จนำไปนึ่งให้สุกอีกทีหนึ่ง

สูตรการผลิตขนมแท่งต้มลูกโยนโบราณ ประกอบด้วย

๑. ตัดใบพ้อ (ใช้ส่วนยอดใบอ่อน) สามารถหาได้ในป่า
๒. หลังจากตัดใบพ้อก็นำมาสะบัดนำมาตากแดดประมาณ ๑๕-๒๐ นาที เพื่อให้ใบนิ่ม
๓. นำมาคลีเพื่อเตรียมห่อ
๔. นำข้าวเหนียวมาแช่น้ำไว้ประมาณครึ่งชั่วโมง
๕. ขูดมะพร้าวแก่แล้วนำมาคั้นกะทิ
๖. นำข้าวเหนียวพักให้เสด็จน้ำ นำกะทิ (ความสูงเท่าข้าวเหนียว) ใส่ลงไปแล้วนำไปตั้งไฟ
๗. ใส่เกลือลงไป ๑ ทัพพี
๘. ใช้ไม้พายคนไปเรื่อยพอน้ำกะทิเริ่มเข้ากัน ใส่น้ำตาลทรายลงไปครึ่งกิโลกรัม
๙. ใช้ไม้พายคนให้แห้ง
๑๐. ตักขึ้นมาใส่ถาดพักให้เย็น
๑๑. นำมาห่อด้วยใบพ้อที่เตรียมไว้มาห่อกรวยสามเหลี่ยมแล้วมัดตามรูป
๑๒. นำไปนึ่ง ๒ ชั่วโมง เป็นอันเสร็จเรียบร้อย
๑๓. นำมารับประทานกับเครื่องเคียง คือ กล้วยเล็มือนาง หรือ นำมาจิ้มกับน้ำตาลทราย หรือ นมข้นหวาน ตามชอบ ช่วงห่อขนมต้ม เวลาอัดข้าวเหนียวอย่าอัดให้แน่นจนเกินไปเพราะอาจจะทำให้การนึ่งสุกไม่ทั่วถึงกัน

แนวคิดในการผลิตขนมแท่งต้มลูกโยนโบราณการทำขนมต้ม เพื่อทำบุญเรือพระ ถวายแด่พระสงฆ์ และแจกจ่ายให้แก่คนลากพระและเพื่อนบ้าน ซึ่งนับเป็นการทำบุญและทำทานไปในคราวเดียวกัน ปัจจุบันการทำขนมต้มในระดับครัวเรือนมีน้อยลง เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนไป ส่งผลให้แต่ละครัวเรือนไม่สะดวกจะทำขนมต้ม แต่ชาวสุราษฎร์ธานียังยึดมั่นในการทำใช้ขนมต้มในการทำบุญในงานประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าอย่างต่อเนื่อง ที่มาของขนมต้มในปัจจุบันอาจมาจากชื่อจากตลาดมากกว่าทำเองในครัวเรือน

วิธีและกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นให้สูตรการทำกับนักศึกษาเพราะวิธีการทำขนมแท่งต้มลูกโยนโบราณ เพราะเป็นขนมที่ต้องใช้ในขนมประจำงานประเพณีชักพระ ซึ่งประเพณีชักในวันออกพรรษา สูตรแต่ละสูตรไปเหมือนกันเพราะแต่ละคนมีเทคนิคในการทำแตกต่างกัน

คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ และคำสอน ขนมแท่งต้ม เป็นขนมประจำงานประเพณีชักพระที่มีความเป็นมาอันยาวนาน จากพุทธตำนาน ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พุทธศาสนิกชนได้รับทราบกำหนดการเสด็จกลับของพระพุทธองค์ จึงได้มารอรับเสด็จอย่างเนืองแน่น พร้อมกับเตรียมภัตตาหารไปถวายด้วย แต่เนื่องจากพุทธศาสนิกชนที่มารอรับเสด็จมีจำนวนมาก จึงไม่สามารถจะเข้าไปถวายภัตตาหารถึงพระพุทธองค์ได้ทั่วทุกคน จึงจำเป็นต้องเอาภัตตาหารห่อใบไม้ส่งต่อกันเข้าไปถวาย ส่วนคนที่อยู่ไกลออกไปมาก ๆ จะส่งต่อกันไม่ทันใจ จึงใช้วิธีห่อภัตตาหารด้วยใบไม้แล้วโยนไปใส่บาตรบ้าง ชาวพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวใต้ ได้นำเหตุการณ์ดังกล่าวมาประยุกต์และคิดค้นรูปแบบของขนมที่สอดคล้องกับพุทธประวัติตอนดังกล่าวขึ้น เรียกว่า "ขนมต้ม" ลักษณะการทำจะใช้ข้าวเหนียว ผัดกับน้ำกะทิ เกลือ น้ำตาล ผัดให้น้ำกะทิแห้ง แล้วนำไปห่อด้วยยอดใบกระทือเป็นรูปสามเหลี่ยมอย่างมิดชิดก่อนนำไปต้มหรือนึ่งจนสุก บางแห่งเรียกขนมต้มนี้ว่า "ข้าวต้มลูกโยน" สืบสานประเพณี "แท่งต้ม".. ร่วมคิด ร่วมพูด ร่วมทำ ร่วมเผยแพร่ ร่วมอนุรักษ์ และร่วมบริจจาคะพร้าว ข้าวเหนียว น้ำตาล ถั่ว ใบกระทือ แก้วหูต้ม ไม้พิน ฯลฯ เพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิตข้าวต้มลูกโยน "มรดกพุทธ มรดกใต้ มรดกไทย มรดกโลก มรดกมนุษยชาติ" ให้คงอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ... ดังนั้น หากจะพูดว่า "ขนมต้ม เป็นขนมแห่งศรัทธาและความเอื้ออารี" ก็คงจะไม่ไกลเกินจริง

๔.๒.๒ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

นายสุมล ล้อมสมบัติ อาชีพ ช่างรับเหมาก่อสร้าง ที่อยู่ ๖๕/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางใบไม้ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประวัติบ้าน ๒๐๐ กว่าปีจากเจ้าของเดิม ๆ นี้เป็นใครซึ่งบ้านหลังนี้ก็เป็นเครือญาติของผมเดิมจริง ๆ เป็นบ้านหลังแรกของในบางใบไม้ ถูกทับตีแตกได้หนีมาทางเรือเพื่อจะมาช่วยในเมืองศรีวิชัยแล้วได้เดินทางมาทางบกอยู่ระหว่างเมืองไชยากับนครศรีธรรมราชจะกลับไปก็ไม่ได้ เพราะมีโทษหนักถึงประหารชีวิต จึงมีความจำเป็นต้องตั้งรกรากอยู่ที่ในบางหรือลุ่มน้ำตาปี เพราะเมื่อก่อนไม่มีใครจับจองที่ทางใครจับจองพื้นที่ตรงไหนก็ได้ ก็เลยเป็นบ้างหลังแรกเป็นหมู่บ้านเรียกว่า "หมู่บ้านใหญ่" ซึ่งในสมัยนั้นได้มากถึง ๕ คน คือเจ้าเมืองและลูกน้องที่ติดตามมาากัน ซึ่งเชื้อสายตระกูลของผมเป็นมือขวาคลองเจ้าพระยา ซึ่งเขาเรียกว่า "ทหารเอก" ซึ่งตามประมวลหลักฐานของบ้านหลังเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๒ เจ้าพระยากรุงธนบุรี ยกทัพเรือมาตีเจ้าพระยานครศรีธรรมราชแตก เจ้าเมืองนครยอม

แพ้จึงถูกนำตัวให้มารับราชการที่กรุงธนบุรี สอนแม่ทัพนายกองที่ย่อม วางอาวุธก็ให้รับราชการต่อไป ส่วนที่ไม่ยอมวางอาวุธก็แตกทัพหนีมีโทษราชทัณฑ์ถูกประหารชีวิต ๗ ชั่วโมง “คุณพระจันทร์สีประชิด” ผู้หนึ่ง ที่ไม่ยอมวางอาวุธเห็นว่าเมืองนคร แล้วพอตกกลางคืนก็สั่งให้ทหารหนีเอาตัวรอด เลยได้สั่งให้ “ขุนดาบทะเลวงฟัน” (ต้นตระกูลผม) ทหารกองหน้าคนสนิทไปรับครอบครัววงเรือหนีในคืนนั้น มุ่งหน้าออกทะเลพร้อมด้วย ครอบครัวกับลูกสาว ๗ คน และคนติดตามจำนวนหนึ่ง พร้อมทหารคู่มืออีกไม่กี่คน เลียบชายฝั่งทะเลมาเรื่อยจากนครศรีธรรมราช สีชล ขนอม ดอนสัก อ่าวบ้านดอน (สมัยนั้นไม่มีชื่อ) จนกระทั่งถึงแม่น้ำหลวงถ้าเลยจากนี้ต่อไปก็จะถึงท่าเรือ พุมเรียงและเมืองไชยาเป็นเมืองท่าของเมืองนคร และเมืองพวยยามเป็นเมืองหน้าด่านจึงตัดสินใจวิ่งเรือ (เรือแจว-เรือพาย -เรือใบ) เข้ามาในคลองเล็ก ๆ ซึ่งเป็นป่าไม้ไม่มีผู้คนก็วิ่งเรือสำรวจ เรือ ๆ จนกระทั่งมันหยุดจอด เรืออยู่ที่คลองเล็ก ๆ นี้ ภายหลังเป็นท่าหน้า “บ้านคุณเอนก” ปัจจุบันเห็นว่าเป็นป่าเหมาะแก่การหลบซ่อนตัวไม่มีผู้คนซึ่งมีปลา มีหอย ปู ต้นจากทำน้ำตาล มีกรอมมีน้ำสะอาด ที่ลุ่มทำนาได้ (ไร่) มีป่ามีต้นไม้ใหญ่มากมายมีไม้ไผ่เหมาะแก่การ มาหากิน จึงได้ให้ผู้ติดตามมาขึ้นบกสร้างบ้านเรือนกันที่นี่ จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “หมู่บ้านใหญ่” คำว่าหมู่บ้านใหญ่คือหมู่บ้านที่มีผู้คนจำนวนมาก ๆ จึงจำเป็นต้องสร้างบ้านหลังใหญ่ เหมาะกับผู้คนที่อยู่อาศัยจึงเรียกติดปากว่า หมู่บ้านหลังใหญ่หรือหมู่บ้านใหญ่ กินแบ่งเนื้อที่การทำมาหากิน ได้แก่ทำไร่ทำน้ำตาลทำสวนมะพร้าว ออกทะเลหาปลาก็จะแบ่งปัน การเป็นครอบครัวเดียวกันเมื่อมีฐานะดีขึ้น “ขุนประจันตสีกประชิด” จึงได้ให้ผู้คนสร้างบ้านหลังแรกเป็นเรือนไทยที่ปลูกกันในสมัยศรีอยุธยาเรือนกลาง เรือนปีกขวาเรือนปีกซ้ายมีชานหน้าบ้านมีซุ้มประตูบันไดขึ้นลงมีลูกกรงและที่ลานหน้าบ้าน บ้านหลังแรกก็คือ “บ้านที่คุณเอนก” รับมรดกในฐานะทายาทนั่นเองซึ่งได้ยกให้ลูกสาวคนโตบ้านหลังนี้ขุนประจันตสีกประชิดออกแบบสร้างเองแต่มีช่างชาวไต้สมอยู่ด้วยกาลเวลาผ่านไปบ้านหลังนี้แจ้งมีผู้คนจำนวนมาก ได้ให้ชีวิตอันเป็นอนุสรณ์สถานความสุขความทุกข์ยากของชายชาติทหารเปรียบประดุจร่มโพธิ์ทอง นำไปสู่ลูกหลานให้ร่มเย็นเป็นสุขตลอดมาจะมีใครสักคนที่เขาเรานั้นจะรู้ประวัติที่มาของอนุสรณ์สถานแห่งนี้ กาลเวลาผ่านไปบ้านก็เหมือนกับสิ่งมีชีวิตย่อมสลายไปตามกาลเวลาบ้านหลังนี้ได้ถูกรื้อถอนซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงบางส่วนไปหลายครั้งครั้งสุดท้ายในสมัยคุณตาของคุณเอนก ได้เปลี่ยนช่วงเรือนหลังกลางหรือถอนออกไปแล้วเปลี่ยนเป็นทรงปั้นหย่าที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมูลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ศรีวิชัยวัดมูลเหล็กอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบล ท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานีกล่าวถึง ชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีที่มีประวัติศาสตร์คุณค่าอารยธรรมในการสร้างบ้านเรือนวัด มูลเหล็ก ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประวัติการเรียนรู้และการดำเนินการเจ้าอาวาสวัดมูลเหล็กได้เชิญคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยห้องเรียนสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นทีมงานคณะวิจัยแผนการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาลุ่มแม่น้ำตาปีประวัติศาสตร์คุณค่าและการเชื่อมโยงอาณาจักรศรีวิชัย เจ้าอาวาสวัดมูลเหล็กได้นัดญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลายมาประชุมกันในวัน ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งทางเจ้าอาวาสได้ให้ญาติโยมทั้งหลายเตรียมสำหรับข้าวปลาอาหารหวานคาว ซึ่งทำให้วัดมูลเหล็กเป็นศูนย์รวมของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปี่ยมเอกลักษณ์จากการไปสังเกตการณ์ร่วมในครั้งนี้ได้สังเกตเห็น “เรือนเครื่องสับ” ซึ่งมีความเก่าแก่ตั้งแต่สมัยสร้างวัด ซึ่งเจ้าอาวาสและชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างเป็นกุฏิหลังแรก ซึ่งสมัยก่อน “ชาวบ้านที่เก็บหอมรอมริบเงินทองต้องมาเก็บฝากกับเจ้าอาวาสเพราะสมัยนั้นยังไม่มีธนาคาร” ซึ่งกุฏิก็ได้มีการปรับปรุงมาเรื่อย ๆ แต่คงความวิถีชีวิตความเป็นอยู่ยังคง

เอกลักษณ์เดิม ๆ ซึ่งญาติโยมมาวัดก็ยังคงแต่งกายชุดไทย ซึ่งเป็นชุดผ้าไหมพุ่มเรียงที่เป็นส่วนใหญ่ คนที่มาในวัดมูลเหล็กส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อายุค่อนข้างจะเยอะเมื่อผมถามไถ่ดูอายุสูงสุด ๘๙ ปี คือ นางย่องจันทร์วิมล ซึ่งเป็นคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ในอำเภอท่าฉาง เล่าให้ฟังว่า เจ้าอาวาสได้เทศนาธรรมในเรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนท่าฉางซึ่งเจ้าอาวาสก็เป็นคนท่าฉางชอบเก็บของสะสมตั้งแต่พระราชารวมจนถึงพระราชสีกก็ได้เอาจริงเอาจังกับการรวบรวมของโบราณในท่าฉางจนได้วัดเป็นแหล่งศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัยวัดมูลเหล็กอำเภอท่าฉางจังหวัดสุราษฎร์ธานี การรวมกลุ่มของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอำเภอท่าฉางรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในวัน ๘ คำ ๑๕ คำซึ่งบ่งบอกถึงศูนย์รวมวิถีชีวิตวัฒนธรรมการกลมกลืนทางสังคมโดยทอดผ่านศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา

เรือนพื้นถิ่นเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยผ่านยุคผ่านสมัยโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางอันเป็นเอกลักษณ์ของผู้คนในแต่ละพื้นที่ที่มีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันเหตุที่ต่างกันนั้นก็เนื่องมาจากชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตระบบหนึ่งมีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบอันหลากหลายทั้งระบบธรรมชาติสิ่งมีชีวิตทั้งหลายซึ่งรวมถึงมนุษย์แต่ละองค์ประกอบในระบบมีกระบวนการสร้างตนเองในวิถีดำเนินของตนและมีความเชื่อมโยงระหว่างกันอย่างมีรูปแบบที่เกื้อกูลกันสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่นเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาอันสั่งสมสืบสานมาเป็นเวลานานมีความใกล้ชิดกับมนุษย์เนื่องจากมนุษย์ผู้สร้างสถาปัตยกรรมสอดแทรกแนวความคิดการก่อสร้างก่อสร้างเรือนขึ้นในบริบทของตนกล่าวได้ว่าเรือนพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาในการสร้างและล้อมในการสร้างที่อยู่อาศัยการแนวคิดของกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งแนวคิดก็เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาในการเรียนรู้บริบททางสังคมและระบบธรรมชาตินั่นเอง

คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ และคำสอนจากการที่ดินแดนภาคใต้มีคนจากวัฒนธรรมอื่นผลัดเปลี่ยนเข้ามาอย่าง มากกว่าเรือนเครื่องผูก เรือนไทยภาคใต้ สะท้อนภาพชีวิตแบบไทย ทั้งในด้านความเป็นอยู่ ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ โดยเฉพาะในเรื่อง "บ้าน" หรือ "เรือน" หรือ "เรือน" ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผูกพันมาตั้งแต่เกิด แม้ว่าปัจจุบันการดำเนินชีวิตและรูปลักษณ์ของบ้านจะแปรเปลี่ยนไปแต่หากมองกันอย่างลึกซึ้งแล้ว ชีวิตในบ้านของคนไทยยังไม่เคยเปลี่ยน ซึ่งค่านิยมบางประการยังคงดำเนินการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องไม่เคยเปลี่ยนแปลง

๔.๒.๓ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

นางหวันมะ น้อยหมิม อาชีพ ทอผ้า ที่อยู่ กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุ่มเรียง ๘๗ หมู่ที่ ๒ ตำบลพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประวัติการเรียนรู้และการดำเนินการสามีของนางหวันมะบอกว่าเมืองพุ่มเรียงคืออาณาจักรศรีวิชัยคือเมืองไชยาโดยสร้างพระบรมธาตุไชยาเมื่อมาถึงรัชกาลที่ ๕ เสด็จจากภาคใต้มาแวะที่หัวเมืองไชยามีทำให้เกิดพลับพลา ศาล อำเภอ ตำรวจและได้ประทานชื่อเมืองไชยา ซึ่งนามสกุลบุณนามาจากมุสลิม ที่มาค้าขายในอำเภอเมืองไชยา ผ้าพุ่มเรียงมาจากการันตัน บังกาลู ซึ่งเจ้าหญิงทอผ้าผู้ชายจะเอาทะเล ซึ่งร้านของผมนี่อายุราวเกือบ ๗๐ ปีเพราะนางนางหวันมะทอผ้าตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี ซึ่งผมไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงมีแต่นางมะคนเดียว เมื่อสมัยก่อนพ่อตาตกใจว่าเอาเงินมาจากไหน ๓๕๐,๐๐๐ บาทมาซื้อที่ทำผ้าไหม ซึ่งคนที่เมื่อจบหอการค้า แล้วทำงานที่ตีเทค ผมก็เรียกกลับมาบ้านคนที่ ๒ เรียนที่ออสเตรเลียก็กลับมาทำงานที่บ้านมาแลสวนปาล์มและก็โรงงานผ้าไหมและคนสุดท้ายต้องเป็นผู้หญิงเรียนที่ มหาวิทยาลัยรังสิตกลับมาบ้านเหมือนกันเพื่อต้องการสืบทอดผ้าไหมพุ่มเรียง ซึ่งพอตีธนาคารไทยพาณิชย์ได้ย้ายออกพอดีช่วงนั้นอยู่ในยุคของป่าเปรรมซึ่งเศรษฐกิจผ้าไหมพุ่มเรียงเป็นที่ต้องการเป็นอย่างมากเพราะ ป่าเปรรมให้ใส่ทั่วประเทศทำให้

ผ้าไหมพุ่มเรียงขายดีมากเพราะให้ประชาชน ชำร่าชการใส่ผ้าไหมปีเดียวทำให้ผมซื้อตึกธนาคารไทยพาณิชย์แล้วขยายเพิ่ม ผมไปซื้อผ้าไหมที่อำเภอสองห้องอำเภอพลและไปดุงงาน เพื่อไปดูการทำผ้าไปศรีสะเกษ อุบลมุกดาหาร ไปทั่วเพื่อต้องการศึกษาความรู้เพิ่ม

ตอนเกิดพายุเภาประมาณ ๒๕๓๒ ที่ชุมพรเข้าพระทิว เข้าท่าแฉะ ทำให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมากจึงทำให้เอาหนอนไหมมาเลี้ยงที่ชุมพร พระทิว และท่าแฉะ แต่ชาวมุสลิมไม่ได้เลี้ยงเพราะกลัวหนอนไหมผมต้องใช้ที่นี้ประมาณ ๑๐ กิโลได้ ผมสมัยเด็ก ๆ แม่ขยายหัดทำผ้าไหมยืนทำทั้งวันลูกให้น้องเมียดูให้ลำบากมาก ๆ โดยที่ไม่มีใครสนับสนุนผมต้องจัดการเองทั้งหมด ผมไปดุงงานที่สมุทรปราการผมได้โอกาสซื้อเครื่องปั่นแห้งที่สมุทรปราการจำนวน ๑๒,๐๐๐ บาทประมาณ ๒๐ กว่าปีแล้วช่วงนั้นถือว่าค่อนข้างแพงแล้วก็มาตั้งเครื่องผมก็ตัดสาวผ้าไหม

ตอนนี้ลูกสี่บอดก็ไปแล้วเราคอยดูแลลูก ๆ ก็พอแล้ว ตอนนี่ก็เริ่ม ๓ คนก็มาช่วยดูแลเรื่องกิจการทอผ้าแล้ว การทอแต่ละเส้นซึ่งมีความยากลำบากมาก แต่ตอนนี้เป็นปัญหาอย่างมากถ้าไหมขาดตลาดและต่อไปมันจะไม่มีแล้วซึ่งทำให้ผ้าไหมมีราคาแพงของ “จุล” เอาผ้าไหมส่งต่างประเทศได้ราคาดีทำให้ไหมตอนนี้ราคาแพง เส้นไหมหายากมาก และคนที่ยอมผ้าตอนนี้อายุมากแล้ว หากคนยอมใหม่ก็หายาก ตอนนี้ให้ลูกชายฝึกยอมไหมอยู่ และตอนนี้ก็หาเครื่องยอมไหมอยู่เพราะคนยอมไหมแก่แล้วไม่สามารถทำได้แล้ว แต่ปัญหาคือสถานที่ปลูกไหมคนที่จะเลี้ยงหนอนไม่มีเพราะมุสลิมกลัวหนอนแต่คนไทยชอบกินเรียกว่า “หนอนรดควน” ถ้วยละ ๒๐ บาท ซึ่งเป็นปัญหาเป็นอย่างมากของ “จูน” ที่เมืองกาญจนบุรี ไปเส้นไหมไปญี่ปุ่นให้ราคาหมอนรับเป็นหมื่น (พาไปตัดชุดกิโมโน) ญี่ปุ่นถือว่าเส้นไหมไชยามีคุณภาพดีที่สุด ซึ่งคนไทยไม่ค่อยชอบเลี้ยงตัวหนอนเมื่อตอนที่ขายต้องเลี้ยงนอนแล้วทำเป็นเส้น ๑ ถึง ๓ กิโลจะได้เส้นไหม ๑ กิโลซึ่งเส้นไหมกิโลกรัมละ ๓,๐๐๐ บาทเมื่อเส้นไหม ๑ กิโลกรัมเอามาฟอกแล้วจะได้ ๗ ชีดเพราะน้ำลายของหนอนจะเป็นกาวเมื่อมาทำฟอกแล้วจะเหลือประมาณ ๗ ชีดซึ่งมีกระบวนการหลายขั้นตอนมากซึ่งกว่าจะเป็นขบวนการเป็นเส้นที่เราใส่กันมีกระบวนการที่ซับซ้อนจึงทำให้ราคาค่อนข้างที่จะแพง

ลักษณะการแต่งกายชาวภาคใต้ใช้ผ้าหลายรูปแบบทั้งผ้าฝ้ายผ้าแพรผ้าเขียนลายเทียนผ้ามัดย้อมแต่ภาพที่มีชื่อเสียงที่สุดของภาคใต้กลับเป็นผ้าฝ้ายโดยเฉพาะจากนครศรีธรรมราชที่รู้จักในนามของผ้ายกเมืองนครต่อมาในภายหลังต้องมีผ้าที่มีชื่อเสียงตามมาอีกหลายชนิดแต่ชาวบ้านปักซีได้ทั่วไปเดิมนิยมนุ่งผ้าคล้ายผ้าขาวม้ามีสีแดงการนุ่งผ้าป่าเตะหรือผ้าบาติกที่มีลวดลายสีสันหลากหลายเป็นความนิยมในช่วงหลังจากการรับอิทธิพลของชาวมลายูอินโดนีเซียชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมนุ่งโจรงลายตารางแบบชาวบางกอกทั่วไปแต่ในที่นี้มุ่งเอาเฉพาะที่ใช้ในกลุ่มแม่น้ำตาปี คือ ผ้าทอพุ่มเรียงเป็นผ้าที่ทอจากอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบันผู้ทอส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมนิยมใช้เส้นฝ้ายล้วนแต่อาจผสมเส้นไหมบ้าง สำหรับผู้ที่ต้องการความเร็วแล้วใช้วิธีทอแบบยกดอกนิยมนำไปตัดเป็นผ้านุ่มสำเร็จเนื่องจากตัวชิ้น ใช้ด้วยสีล้วนจึงทำให้สีดูสดช่วยขัดลายเชิงให้เด่นขึ้นลักษณะลวดลายเลียนแบบธรรมชาติเช่นกันเช่นดอกพิกุล ดอกบัว ดอกมะลิ ลายก้านแย่ง เป็นต้น

๔.๓.๔ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับยารักษาโรค

การแพทย์พื้นบ้านหรือแพทย์แผนไทยเป็นภูมิปัญญาที่ใช้ดูแลสุขภาพและรักษาโรคภัยของ คนไทยมาช้านาน ซึ่งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ผสมผสานกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น การแพทย์ แผนไทยประกอบด้วยองค์ความรู้ และภูมิปัญญาหลายด้านทั้งการนวด อบ ประคบ ซึ่งภูมิปัญญาการใช้ สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคก็เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งแต่ละภูมิภาคก็มีลักษณะ ทางภูมิประเทศที่แตกต่างกันพืชสมุนไพรจึงมีความแตกต่างหลากหลายกันตามพื้นที่ ดังนั้นพืชสมุนไพร ไทยมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งในการรักษาโรคมาระแต่ครั้งโบราณ การใช้สมุนไพรจึงมีวิวัฒนาการและ พัฒนาการองค์ความรู้มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ที่สมุนไพรไทยจึงไม่ได้ใช้เพียงเพื่อรักษาความเจ็บป่วย เท่านั้นแต่มีคุณค่าต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ แม้ว่าประเทศไทยได้มีการนำสมุนไพรมาใช้ในการ บำบัดรักษาความเจ็บป่วยมาเป็นเวลานาน แต่เมื่อมีการนำการแพทย์แบบตะวันตกเข้ามาใช้เมื่อร้อยปีที่ ผ่านแล้ว ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของไทยก็ได้ถูกละเลยและถูกรวบงำโดยการรักษาแบบแพทย์แผนใหม่ จนทำให้การใช้ยาสมุนไพรไม่เป็นนิยม ซึ่งทำให้ความรู้ในเรื่องพืชสมุนไพรไทยไม่ได้รับการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่องและการสืบทอดต่อไป^{๓๓๗} ซึ่งคุณยายย่อง จันทรวิมลลูกสาว นางสาวลี จันทรวิมลได้เล่าเรื่อง ยา สมุนไพร เมื่อก่อนเขาเลี้ยงกันไม่ใช่อย่างนี้โรคภัยไข้เจ็บก็น้อยการรักษาก็ใช้สมุนไพรเช่น “เด็กซึก” ใช้ “ซึกลา” ที่ได้ถุนบ้านมาผสมกับยาทำให้เด็กหายได้แต่ยายจำไม่ได้แล้วว่าเป็นยาสมุนไพรอะไรที่ทำการ เป็น ลูกกลอน ซึ่งเลี้ยงลูกมาจนได้ทุกวันนี้สมุนไพรมากมายไม่ต้องปลูกขึ้นเองตามธรรมชาติ เอามาตำยาหม้อ กิน สามวันเจ็ดวันก็หาย ตอนนี้อายุ ๘๙ ปีแล้วไม่เคยเป็นโรคอะไรแต่ต้อง “กินผักตามฤดูกาล” “จากผัก กลายเป็นอาหาร จากอาหารกลายเป็นยาอายุวัฒนะ”^{๓๓๘}

นายเชวรัตน์ หนูขุนนาง อาชีพ หมอพื้นบ้านที่อยู่ ๙๖/๑ หมู่ที่ ๒ อายุ ๕๒ ตำบลทุ่งคา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประวัติการเรียนรู้และการดำเนินการการใช้ยาสมุนไพรวันนี้มี ประโยชน์นั้นครับใช้เป็นยารักษาโรคมะแต่ให้คุณและไม่มีโทษผมจำความได้ว่าตระกูลของผมเป็น “ครู หมอยา” ตั้งแต่สมัยทวดมีการตำยาหมอ เรียกว่า หมอกลางบ้านมีคนมาให้ตำกันอย่างมากมายซึ่งพ่อเล่า ให้ฟังเพราะ พ่อก็เป็นหมอชาวบ้านที่ตำยา ผมจำความได้ว่า สูตรยาของ ทวด ปู่และพ่อมาถึงผมก็รุ่นที่ ๔ คือ ตำรายาโบราณ “ยารีสีดวง” แต่ก็ยังมียาอีกมากมายที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ คือ ยาลม ยาน้ำมัน ยา จุกเสียดแน่นท้อง ยาคลายเส้น เป็นต้น แต่ตอนแรกผมไม่ได้สนใจในเรื่องของยาสมุนไพร เพราะผมมี อาชีพช่างก็สร้างใครมาให้ต้มยาผมก็ต้มให้หลายกันหลายคนแล้ว แต่พื้นฐานเดิมผมก็มีสายเลือด “ครู หมอยา” ซึ่งผมก็ไปเรียนความรู้เพื่อเติมจาก การอบรมวิชาพิเศษสมุนไพร สมาคมแพทย์แผนไทยจังหวัด นครศรีธรรมราชหลักสูตรวิชาแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรม จนผมได้ใบอนุญาตที่ พท.ว. เลขทะเบียน ๑๖๙๑๒ ได้รับเกียรติบัตรวิชาชีพอาการแพทย์แผนไทย เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๑ และได้ใบสำคัญ การเป็นสมาชิกสมาคมผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าฮาลาลไทย เลขที่ทะเบียน ๐๐๑๘ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑ ไม่นานนี้เองเพราะแถวบ้านผมมีมุสลิมมากมายใช้ยาสมุนไพรจึงได้รับฮาลาลมาครับ ถึงตอนนี้ผมก็ ได้รับสิ่งที่เป็นหลักฐานว่ายาที่บรรพบุรุษได้ต้มมานั้นเมื่อก่อนต้องกันมาจากรุ่นสู่รุ่นไม่มีอะไรค้าประกัน

^{๓๓๗} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาการใช้ยาสมุนไพร ไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๙.

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ ยายย่อง จันทรวิมลลูกสาว นางสาวลี จันทรวิมล อยู่บ้านเลขที่ ๒๘๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่า ฉางอำเภอกาญจนดิษฐ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีอายุ ๘๙ ปีลูกสาวอายุ ๖๒ ปี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ว่ายาที่ต้มนั้นมีกระบวนการของการชั่ง ตวง เพราะคนในสมัยก่อนใช้ประสบการณ์ในการต้มว่าใช้อะไร อย่างไร แต่พอมาถึงยุคผมต้องไปเรียนเสริมเพื่อยืนยันความเป็น “หมอพื้นบ้าน” ที่มีการรับรองโดยได้รับใบอนุญาตวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทยเป็นที่เรียบร้อยแล้วซึ่งขบวนการทำการตรวจสอบทุกขั้นตอนเท่านี้ผมก็ภูมิใจแล้วที่ทำความฝันของปู่ ยา ตายายที่เป็น “ครูหมอยา” ว่าสิ่งที่สืบทอดมานั้นจากรุ่นสู่รุ่นแล้วมีการรับรองถึงรุ่นผมตอนนี้ผมก็ให้ลูกชายไปเรียนเพิ่มเติมวิชาชีพแพทย์แผนไทยเพื่อสืบทอดความเป็นทายาทของ ครูหมอต่ไป

องค์ความรู้ของภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ยาริตสีดวงเป็นยาที่สืบทอดตั้งแต่บรรพบุรุษ คือ ทวด ปู่ พ่อ และ ผมซึ่งเป็นยาที่มีพูดต่อ ๆ กันมาโดยการจำจากรุ่นสู่รุ่นและหาความรู้เพิ่มเติมจากวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย หลักสูตรวิชาแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรม ซึ่งตอนนี้ได้ทำยาสมุนไพรต้นสกุลขึ้นมา คือ ยาแผนโบราณ แก้วริตสีดวง ๓๒ จำพวก แก้วลม ๓๒ จำพวก แก้วระดูขาว หรือระดูขัด เดินไม่สะดวก แก้วเจ็บแหว เช็ดล้าง คลายเส้น ชาตามเท้า หน้ามือตาตาย หัวใจสั่น ชำระเมือมันในลำไส้ถ่ายลมทำให้นอนหลับลดไขมันตามสภาพถ่ายคล่อง ตำรับยาบรรเทาอาการริดสีดวงทวาร^{๓๙} ขนานที่ ๑ : ยาแก้วริตสีดวงทวารที่มีเลือดออกนอกระบายถ่ายมอมชนิดเดียวหรือผสมกับสมุนไพรอื่นลงไปแล้วนำมาห่อผ้าจากนั้นให้คนที่เป็ยริดสีดวงนั่งทับ (จากหนังสือบันทึกของแผ่นดิน ๒ ผักเป็นยารักษาชีวิต) ขนานที่ ๒ : ยาแก้ท้องผูก แก้วริตสีดวงนำรากตำยาน (อบเชยเถา) มาต้มรวมกันแล้วต้ม ใช้ร่วมกับเครือหมาน้อย หมอน้อย ย่านาง ตะไคร้บ้าน ตะไคร้ น้ำ ถ้าไม่ใช้วิธีต้มก็สามารถใช้วิธีฝนทานก็ได้ (จากหนังสือบันทึกของแผ่นดิน ๓ พืชหอม เป็นยา) ขนานที่ ๓ : ยาริตสีดวงทวารนำหัวกระชายหนัก ๔ บาท เปลือกทะเล (เกลือแกง) หนัก ๖ บาท เนื้อมะขามเปียกหนัก ๔ บาท นำตัวยาทิ้ง ๓ ชั่วโมงผสมกัน แล้วใส่หม้อต้มกับน้ำ ๓ ส่วนต้มเคี่ยวให้เหลือน้ำ ๑ ส่วน รินน้ำยาใส่ขวดเก็บไว้รับประทานก่อนนอนทุกคืน ภายในเวลา ๑ เดือน ริดสีดวงทวารก็จะหายไป (จากหนังสือคัมภีร์ยาสมุนไพรไทย ตำรับหมอพร) ขนานที่ ๔ : ยารักษาริดสีดวงทวาร ให้นำเพชรสังฆาต ๑ ช้อนนิ้วมือของผู้ป่วย ห่อด้วยกล้วย หรือแตงกวา หรือมะขามเปียก เพื่อป้องกันไม่ให้ระคายคอ รับประทานทุกวัน หรือ นำมาทำเป็นลูกกลอน โดยนำเพชรสังฆาตมาบดละเอียด ผสมกับเนื้อมะขามเปียก เพื่อให้ความเปรี้ยวฆ่าฤทธิ์ความดันของเพชรสังฆาต รับประทานหรือนำเถาเพชรสังฆาตสดมาขดเป็นม้วน ประมาณ ๑ กำมือ ต้มกับน้ำ ๑ ลิตร ประมาณ ๑ ชั่วโมง หรือจนกว่าสีจะออก อาจปรุงรสด้วยน้ำผึ้ง รับประทานเป็นประจำจะช่วยรักษาริดสีดวงและช่วยบำรุงกระดูก (จากเอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่องเพชรสังฆาต ของมูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร) ขนานที่ ๕ : ยารักษาริดสีดวงทวารให้นำอัคคีทวารทั้ง ๕ ล้างให้สะอาด ตากให้แห้ง บดเป็นผง ทำเป็นลูกกลอนขนาดเท่าเม็ดพุทราไทย รับประทานวันละ ๓ เวลา หลังอาหาร จนกว่าอาการจะดีขึ้น (จากหนังสือบันทึกของแผ่นดิน ๔ สมุนไพรยากำลัง)

วิธีและกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นการสืบสานเรื่องการไชยาสมุนไพรถือเป็นการสะสมประสบการณ์และองค์ความรู้ที่อยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตที่เราทำได้ง่าย ๆ ได้ใช้ให้ที่มีอยู่ในบ้านเรา รักษาตัวเรา รักษาลูกหลานหากเราสามารถดำเนินวิถีนี้ต่อไป ควร “ปลูกผักสวนครัว ปลูกสวนสมุนไพร” ซึ่งที่

^{๓๙} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาการไชยาสมุนไพรไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๙.

ที่เราปลูกทุกอย่างเป็นยาสมุนไพรและเป็นทั้งการประกอบอาหาร แต่สิ่งที่เราถ่ายทอดมากที่สุดคือ “ต้องปลูกให้เห็น ชีวสรรพคุณ บอกวิธีการเอา และวิธีการทำ” ซึ่งต้องใช้เวลานานที่จะสะสมประสบการณ์ในการทำยาสมุนไพร

คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ และคำสอนความเชื่อในสายเลือด ของความเป็น “ครูหมอยา” จากบรรพบุรุษที่ถูกถ่ายทอดซึ่งเป็นความเชื่อเฉพาะตัว ซึ่งการรักษาก็ต้องตั้งค่า “ธาตุ” (หมายถึงค่าครูหมอยา ๓ บาทและมีพานครู) แต่เมื่อรักษาหายแล้ว ก็ต้องเอากล้วย ๑ หวีและอาหารบับโต ๑ โถ ไปวัด ให้บูรพาจารย์และสงฆ์เพื่อตัดขาด ซึ่งโดยนัยสำคัญที่แฝงอยู่ในกระบวนการทำทุกอย่าง ต้องมีความเชื่อ ความซื่อสัตย์ แบบแผนการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาสั่งสมเป็นจรรยาบรรณของควรเป็น “หมอพื้นบ้าน”

๔.๓ วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย มีหลักฐานแสดงถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักรศรีวิชัย ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีต ภายหลังยังเชื่อว่า เมื่ออาณาจักรตามพรลิงค์หรือเมืองนครศรีธรรมราชมีความรุ่งเรืองมากขึ้นนั้น เมืองไชยาก็เป็นหนึ่งในเมืองสิบสองนักษัตรของเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ชื่อว่า "เมืองบันไทยสมอ"^{๔๐}

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ทำให้ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียอาคเนย์มาโดยตลอด เช่นค้าขายกับจีนค้าขายได้แก่ไข่มุก เครื่องแก้ว น้ำหอม อัญมณี นอแรด มีการติดต่อกับอินเดียมีการเผยแผ่ศาสนาพุทธและพราหมณ์ซึ่งมีอิทธิพลทางด้านศิลปะเป็นอย่างมากรวมทั้ง วรรณคดี ความเชื่อ ประเพณี และกฎหมาย มีการค้าเครื่องเทศชาวเปอร์เซียและชาวอาหรับซึ่งได้นำศาสนาอิสลามมาสู่เกาะ สุมาตราอย่างนั้นได้ขยายสู่แหลมมลายูถึงประเทศอินโดนีเซียและเลยมายังทางใต้ ทำให้ชาวพื้นเมืองภาคใบบางส่วนนับถือศาสนาอิสลามนอกจากชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมแล้วยังมีกลุ่มชาวพื้นเมืองที่เรียกว่าชาวน้ำหรือชาวเลอาศัยอยู่ตามริมฝั่งทะเล ชาวพื้นเมืองเหล่านั้น เป็นบรรพบุรุษของชนชาติมลายูชาวน้ำหรือชาวเลที่มีสีผิวคล้ำร่างกายแข็งแรงนิสัยรักสงบนับถือภูตผีปีศาจ มีประเพณีบวงสรวงบรรพบุรุษและเจ้าเกาะโดยมีพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์เป็นบทพิสูจน์ความเชื่ออันนี้ส่วนอาชีพหลักคือการประมง^{๔๑} ประวัติศาสตร์แห่งเมืองบ้านดอนนครโบราณยังมีหลักฐานการจารึกอีกด้วยว่า เคนเมืองบ้านดอนยังไม่มีมีแต่เมืองท่าทองหรือเมืองกาญจนดิษฐ์อยู่ได้ อีกด้านหนึ่งเป็นเมืองไชยาต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาราชบุรุษ ๒ มาต่อเรือรบที่ตำบลบ้านดอนในท้องที่ของอำเภอเมืองกาญจนดิษฐ์ในการต่อเรือเป็นงานใหญ่ เช่นนี้ก็เป็นที่ธรรมดาที่ต้องมีคนงานมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมากจึงต้องมีการค้าขายข้าวปลาอาหารและปลูกเกษตรสถานอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” นครประวัติศาสตร์ที่ในปัจจุบันคือที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั่นเอง^{๔๒} เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่

^{๔๐} จังหวัดสุราษฎร์ธานี, สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>.

^{๔๑} สัมมนา ดร. อมรา ศรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมมนา นายทศพล งามไฟโรจน์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ได้กำหนดได้ชัดเจนจึงสามารถภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี รายละเอียดได้ดังนี้

๔.๓.๑ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับอาหาร

บทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือเป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจแหล่งประวัติศาสตร์ และแหล่งวัฒนธรรม ด้านวัฒนธรรมมีวรรณกรรมท้องถิ่น “มุขปาฐะ” ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่น สืบต่อ ๆ กันมา มีรูปแบบฉันทลักษณ์และภาษาที่ใช้เป็นไปตาม ความนิยมของท้องถิ่นนั้น พบมากได้แก่ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรม ประเภทนี้มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมืองสุราษฎร์ธานีและชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน และเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญากับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องของอาหารพื้นบ้าน ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลายมาประชุมกันในวัน ๑๕ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งทางเจ้าอาวาสได้ให้ญาติโยมทั้งหลายเตรียมสำหรับข้าวปลาอาหารหวานคาวซึ่งได้ใส่ภาชนะสำหรับขอเป็น ๒ ชนิดชนิดที่ ๑ สำหรับที่สืบทอดจากปู่ย่าตายาย ๒ สำหรับใหม่ที่เป็นลายกนกส่วนสำหรับที่สืบทอดจากปู่ย่าตายายนั้นได้มีการพูดคุยกันเรื่องการสืบทอดของสำหรับบางสำหรับมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ คือเมื่อบ้านใดแต่งงานในอำเภอท่าฉางคู่บ่าวสาวจะมีสำหรับที่ใส่กับข้าวที่สืบทอดจากปู่ย่าตายายซึ่งเป็นวัฒนธรรมของการแต่งงานของอำเภอท่าฉางและเมื่อทำบุญเดือนสิบทุกหมู่บ้านทุกอำเภอจะมารวมกันที่วัดโดยเอาสำหรับที่ปู่ย่าตายายให้ไว้มาร่วมทำบุญด้วยซึ่งเอกลักษณ์ของสำหรับที่ใส่อาหารเป็นการรวมวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท่าฉางผ่านขบวนการ สำหรับกับข้าวซึ่งสำหรับกับข้าวนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นอาหารบ้าน ๆ เช่นแกงไตปลา แกงส้ม แกงเลียง น้ำพริก ผักเหนาะ ไข่เค็ม อาหารหวาน (ต้นไม้ที่ทำน้ำตาล หมายถึง ต้นตาลโตนดเป็นส่วนประกอบของการทำขนม^{๕๓}) ก็เป็นอาหารบ้าน ๆ ซึ่งทำให้วัตถุดิบหลักเป็นศูนย์รวมของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์จากการไปสังเกตการร่วมในครั้งนี้ได้สังเกตเห็น ๑) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ยังคงเอกลักษณ์เดิม ๆ คือการแต่งชุดไทยซึ่งชุดไทยนั้นก็ชุดผ้าไหมพุ่มเรียงที่เป็นส่วนใหญ่ ๒) คนที่มาในวัตถุดิบหลักส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อายุค่อนข้างจะเยอะเมื่อผมถามไต่ดูอายุสูงสุด ๘๙ ปี คือนางย่องจันทริมล ซึ่งเป็นคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ในอำเภอท่าฉาง ๓) การรวมกลุ่มของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอำเภอท่าฉางรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในวัน ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ซึ่งบ่งบอกถึงศูนย์รวมวิถีชีวิตวัฒนธรรมการกลมเกลียวทางสังคมโดยทอดผ่านความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเจ้าอาวาสวัตถุดิบหลักได้เก็บสะสมวัตถุโบราณเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของอำเภอท่าฉางจึงมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัยวัตถุดิบหลักขึ้นโดยการรวบรวมของต่าง ๆ จากชาวบ้านที่มีแรงศรัทธาวายให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของอำเภอท่าฉางซึ่งมีทั้งหมด ๒ ชั้นซึ่งมีวัตถุโบราณมากมายเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในลุ่มน้ำตาปีตอนนี้ก็เก็บสะสมไปเรื่อย ๆ ส่วน ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา ได้กล่าวในสัมมนา โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอย

^{๕๓} สัมมนา ดร. อมรา ศรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

อารยธรรมศรีวิชัยว่า อ่าวบ้านดอน มีความหลายหลายทางวัฒนธรรม ทั้งเรือที่จมลง ครั้งสงครามการสู้รบต่าง ๆ ซึ่งยุทธปัจจัยที่สำคัญในยามสงคราม คือ “เกลือ” โครชโมยเม็ดเดี่ยวถูกตัดต่อในสมัยก่อนเมื่อเกลือหายโทษแรงที่สุด เพราะอาหารที่มักไว้เป็นแรมเดือนในการมาทางเรือซึ่งเป็นเรือสำเภาเรือใบซึ่งเกลือเป็นส่วนประกอบหลักในการถนอมอาหารและปรุงอาหารในปัจจุบัน^{๔๔} ซึ่งสนับสนุนความคิดของ นายทศพล งามไพโรจน์ ได้กล่าวในสัมมนา โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัยว่า ประวัติศาสตร์แห่งเมืองบ้านดอนนครโบราณยังมีหลักฐานการจารึกอีกด้วยว่า เดินเมืองบ้านนอนยังไม่มีมีแต่เมืองท่าทองหรือเมืองกาญจนดิษฐ์อยู่ได้ อีกด้านหนึ่งเป็นเมืองไชยาต่อมาสมาเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จพระเจ้าองค์ใหญ่) มาต่อเรือรบที่ตำบลบ้านดอนในท้องที่ของอำเภอเมืองกาญจนดิษฐ์ในการต่อเรือเป็นงานใหญ่ เช่นนี้ก็เป็นธรรมดาที่ต้องมีคนงานมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมากจึงต้องมี “การค้าขายข้าวปลาอาหารและปลูกเคหสถาน” อยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” นครประวัติศาสตร์ที่ในปัจจุบันคือที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั่นเอง^{๔๕}

๔.๓.๒ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

แดนแถบแหลมมลายูตอนเหนือเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ -๓,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้วเราจะมีคนป่าพวกนีโกรโต เป็นเจ้าของถิ่นเดิมแล้วยังมีคนมาเลย์ มอญ เขมร และไทยอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานจับจองแหล่งความอุดมสมบูรณ์ตามที่ราบชายทะเลที่มหาหินกักรจัดกระจายกันอยู่เป็นแห่ง ๆ และคนไทยยุคนั้นก็คือบรรพบุรุษของคนไทยภาคใต้ในยุคนี้ ถ้าเราเชื่อว่ามนุษย์เผ่าต่าง ๆ อพยพมาจากเหนือของแผ่นดินใหญ่เดินทางลงมาตอนใต้สะพานแหลมมลายูไปสู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิกคนไทยบนแหลมมลายูก็ต้องเป็นคนไทยพวกแรกที่อพยพลงมาในแผ่นดินไทยทุกวันนี้ที่สามารถเดินทางมาเป็นระยะไกลที่สุดการดำรงชีวิตของคนไทยภาคใต้ในสมัยโบราณก่อนที่จะได้รับอารยธรรมจากอินเดียก็ไม่แปลกแตกต่างไปจากผู้คนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์แม้จะมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เจริญกว่าคนป่า พวกเขมร ซาไก ชาวเล (ชาวน้ำ)^{๔๖} ตามที่ยังเป็นกลุ่มชนขนาดเล็ก ๆ กระจายเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ สภาพสังคมและวัฒนธรรมเป็นแบบสังคมแบบดั้งเดิมหรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมไทยเดิมหรือแบบสมัยหินนั่นเองระบบเศรษฐกิจและสังคมยังนิยมหาอาหารโดยการล่าสัตว์ตามสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและต้องนับว่าการดำรงชีวิตไม่ผิดเคืองนะเพราะภาคใต้มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์มีทั้งป่าเขาและทะเลแม่น้ำลำคลองสายเล็ก ๆ สั้น ๆ มีอยู่ทั่วไปพื้นที่เพราะปลูกคือบริเวณที่ราบลุ่มชายทะเลเช่น แถบชายฝั่งตะวันออกอาทิเช่น ท่าชนะ ไชยา เป็นต้น นอกจากชาวอินเดียแล้วจีน อาหรับ มลายู ยุโรปตะวันตกก็ได้เดินทางเข้ามาติดต่อกับชายในภูมิภาคนี้แต่ไม่ได้ทิ้งร่องรอยอิทธิพลทางวัฒนธรรมไว้มากเหมือนอินเดียมีปรากฏอยู่บ้างก็คือชาวอาหรับได้นำเอาศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ในดินแดนตอนปลายแหลมมลายูและดินแดนบางส่วนของตอนใต้สุดของประเทศเป็นผลสำเร็จในพุทธศตวรรษที่

^{๔๔} สัมมนา ศ. ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมมนา นายทศพล งามไพโรจน์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมมนา ดร. อมรา ศรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒๐ ทำให้ชาวไทยภาคใต้บางส่วนหันไปนับถือศาสนาอิสลามด้วย ส่วนจีนมีปรากฏอยู่บ้างโดยเฉพาะเครื่องถ้วยชามคันเป็นผลผลิตเพื่อการค้าขายจึงมีการการสร้างบ้านเรือนขึ้นกระจุกกระจายตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ^{๔๗} ส่วน ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา ได้กล่าวในสัมมนา โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัยว่าคาบสมุทรมลายูสมัยก่อนยังมี ชื่อว่า “ตะโกลา” ซึ่งมีปรากฏในแผนที่โลกในเมืองไทย คือ ตะโกลา ซึ่งผมยึดว่าคนได้มีมาก่อนแล้วแล้วมีการเชื่อม ตะกั่วป่าและตะโกลามายังบ้านเราเขียนไว้เมือง ๆหนึ่งในอ่าวบ้านดอน ว่า Kokkonogara ซึ่งแปลว่า โคนนคร “นคร” นี้เป็น นครแรกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ตรงที่อ่าวบ้านดอน ไม่ศรีวิชัย ไชยา พุนพิน หรือ เวียงสระ นี่คือหลักฐานความเจริญ ของเมืองต่าง ๆ นี่คือการเดินทางคาบสมุทรในยุค ๆ แรกเมื่อมาจอดแล้วก็ต้องหาทางไปที่ให้ที่สุด ทางป่า ทางน้ำทางบก ที่มีเส้นทางที่เชื่อมกันเช่นเขาศกกับตะกั่วป่ามีการเชื่อมกัน ตอบโจทย์ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคแม้กระทั่งการเกษตรตามเส้นทางการสัญจรเชื่อมโยงแต่ละเมือง

๔.๓.๓ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพุมเรียง กำเนิดอารยธรรมใหม่.....ราชินีแห่งเส้นใย “ไหม” ได้ชื่อว่าในสมัยโบราณราชินีแห่งเส้นใยเนื่องมาจากคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัวซึ่งไม่มีเส้นใยชนิดอื่นส่วนประวัติศาสตร์ของการทอผ้าจากเส้นใยของตัวไหมที่มีรูปร่างคล้ายตัวหนอนนั้นมีบันทึกบางฉบับที่เล่าขานคล้ายตำนานว่าเมื่อ ๕,๐๐๐ กว่าปีก่อนที่ประเทศจีนในสมัยพระเจ้าหวงตี้ซึ่งโปรดการล่าสัตว์ครั้งหนึ่งไปถึงเขาซีซัน ทรงพบหญิงสาวนางหนึ่งกำลังเลี้ยงตัวไหม และเก็บรวบรวมเส้นไหมจำนวนมากอยู่ที่ต้นหม่อนพระองค์ไม่เคยทอดพระเนตรมาก่อนจึงเสด็จเข้าไปหาหญิงสาวผู้นั้นพร้อมรับสั่งถามว่า “ข้าพเจ้าอยากเรียนรู้วิธีการเลี้ยง และสาวเส้นไหม ท่านจะสอนข้าพเจ้าได้หรือไม่? ฝ่ายหญิงสาวตอบว่า “พ่อแม่ได้สั่งไปว่าห้ามสอนผู้ชายที่ไม่ใช่สามีตน” เมื่อจักรพรรดิได้ยินดังนั้นจึงรวบรวมความกล้าขออภิเษกสมรสกับหญิงสาวผู้นั้นซึ่งเธอชื่อว่า เหลยจู่ตั้งตำนานจีนที่เล่าขานกันต่อมาว่าเป็นผู้ค้นพบวิธีปลูกหม่อน เลี้ยงไหมและสาวเส้นไหมนั่นเอง^{๔๘} บางตำนานก็เล่าว่าเมื่อ ๔,๐๐๐ กว่าปีก่อนมาแล้วที่ประเทศจีนในสมัยของจักรพรรดิเหลียงพระนางไล้ซู่ซึ่งเป็นพระมเหสีได้ใช้นางสนมไปหาผลไม้และได้เก็บผลสีขาวเล็ก ๆ มาจากสวนหม่อนด้วยแต่ผลนั้นเหนียวมากจนนางไล้ซู่ ไม่สามารถเสวยได้จึงนำไปต้มแล้วก็ค้นพบว่าขนสีขาวนั้นสามารถดึงออกมาเป็นเส้นใยสีขาวละเอียด เงามาม การค้นพบโดยบังเอิญนี้ทำให้พระนางได้รับพระนามว่า “เจ้าหญิงแห่งไหม” สืบต่อมาและยังมีตำนานอีกมากมายเกี่ยวกับการค้นพบหม่อนและไหม แต่วิธีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในเมืองจีน ถือเป็นความลับที่หวงแหนกันอย่างยิ่ง ร้านเมื่อคืนได้ส่งผ้าไหมออกไปขายยังต่างประเทศตามเส้นทางสายไหมอันเลื่องลือ คนเอเชียก็พยายามที่จะเรียนรู้จากนั้นการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจึงได้แพร่หลายไปยังประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น ประเทศในคาบสมุทรมอินโดจีนและอินเดีย^{๔๙} สำหรับประเทศไทยนั้น พุทธศักราช ๒๕๑๕ ระหว่างการขุดค้นหาหลักฐานทางโบราณคดีครั้งยิ่งใหญ่ของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่บ้านเคียน

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน.

^{๔๘} สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ, **ไหมไทย.....สายใยแห่งแผ่นดิน**, ๒๕๕๒, หน้า ๕๕.

^{๔๙} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), **สารานุกรมภูมิปัญญาการผ้าไทย**, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า๑๒.

ได้พบหลักฐานที่เป็นทาสของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเป็นการค้นพบโดยบังเอิญคือได้พบเศษผ้าติดอยู่กับกำไลสำริดถ้าที่พบนั้นคงมีอายุเท่ากับอายุของกำไลคือ ๒,๔๐๐-๒,๘๐๐ ปี เราจัดที่บ้านเชียงแล้วการขุดค้นอย่างพบหลักฐานเกี่ยวกับบ้านอื่น ๆ จำนวนหนึ่งรวมทั้งทำใหม่ด้วยที่บ้านนาดี จังหวัด อุตรธานีแสดงว่ามีการใช้ผ้าไหมเป็นของพื้นเมืองในดินแดนแถบนี้มาช้านานแล้ว^{๕๐}

แต่ก็ยังไม่มีความหลักฐานว่าแหล่งกำเนิดของไทยมาจากที่ใดหรือถ่ายทอดมาจากทางใดมีข้อสังเกตว่าการเล่นคำไทยพื้นเมืองอีสานมีความใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับการเลียงไหมของชาวจีนตอนใต้ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเลียงไหมสาวไหมและทอผ้าไหมพื้นเมืองของไทยเช่น กระดั่งเลียงไหม เหล่ง อัก พระ ไน ก็ มีลักษณะคล้ายคลึงกับอุปกรณ์ที่ใช้อยู่ทางตอนใต้ของจีนและลาวซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ทำได้ง่าย ๆ เหมาะกับการเลียงไหมและทอผ้าในครัวเรือนสิ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ดังกล่าวน่าจะมาจากวัฒนธรรมและลักษณะภูมิอากาศที่คล้ายคลึงกัน อันนำไปสู่การถ่ายทอดหรือการเคลื่อนย้ายของอารยธรรมการเลียงไหม สาวไหม และทอผ้า ไหมมาจากลำแม่น้ำโขงจากภาคใต้ของจีนสู่ดินแดนของไทยในปัจจุบัน “...เอกสาร หนานโจอ้อจี้ กล่าวว่า ฮั่วเซียง งอกงามในประเทศเตียนชุน มีลักษณะคล้าย ๆ กับ ไทเวเลียง ใช้สำหรับการถนอมรักษาเสื้อผ้า.....” “...ต้นกฤษณา ไม้หอม จีนเรียกว่า “ฮั่วเซียง”^{๕๑} แต่ชุมชนที่ตั้งอยู่บนทรายใหญ่ที่สุดคืออำเภอไชยา มีอายุกว่า ๒,๐๐๐ ปีเคยเป็นเมืองเก่าของเมืองไชยาสมัยอาณาจักรศรีวิชัยหรืออาณาจักรศรีโพธิ์ลักษณะของผู้มีอันเขียนไว้ในรายงานการวิจัยการศึกษาเรื่อง การทอผ้าไหมพุมเรียงของอาจารย์อุบลศรี อรรถพันธ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๙ เขียนถึงไว้ว่าการเรียกชื่อบ้านนามเมืองของตำบลพุมเรียงมีข้อสันนิษฐานเป็น ๒ กระแสกระแสที่ ๑ พุมเรียง มาจากชื่อต้นพุมเรียงซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งโดยมีสมมติฐานว่าเดิมบริเวณนี้มีต้นพุมเรียงขึ้นมากมายจึงได้ชื่อว่าบ้านพุมเรียงอีกกระแสหนึ่งอย่างว่าไม่ปรากฏหลักฐานมีต้นโพธิ์เรียงเหลืออยู่ในตำบลพุมเรียงนอกจากที่วัดพุมเรียงซึ่งมีผู้นำไปปลูกไว้เป็นแสนรัก ๑ ต้นเท่านั้นและอธิบายเพิ่มเติมว่า “พุมเรียง” น่าจะมาจากคำว่า “โพธิ์เรียง” แล้วเพี้ยนแต่เป็น “พุมเรียง” เพราะในตำบลนี้มีต้นโพธิ์อยู่มากเรียงรายจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก โดยเริ่มจากแหลมโพธิ์ปากน้ำพุมเรียงเป็นต้นมา นอกจากนี้ยังมีต้นโพธิ์ขึ้นตลอดไปจนถึงไชยาด้วยแต่ต้นโพธิ์ดังกล่าวถูกโค่นล้มไปหลายต้นเมื่อคราวเมืองไชยาเกิดอุทกภัยและवादภัยพุทธศักราช ๒๔๓๕ การที่ยังมีต้นโพธิ์หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันประกอบกับการพบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมากในบริเวณตำบลพุมเรียงทำให้นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางท่านเชื่อว่าพุมเรียง คือท่าเรือของนครโพธิ์ หรือศรีโพธิ์ (โพ - ชิ หรือ ชิไล-โพ-ชิ) บันทึกรการเดินทางของภิกษุจีนชื่ออี้จิ้ง ส่วนตัวเมืองนครโพธิ์หรือ ศรีโพธิ์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยนั้นตั้งอยู่บริเวณวัดเวียงหรือบ้านเวียงในเขตตำบลอำเภอ ไชยาปัจจุบัน^{๕๒} เมื่อมาจอดแล้วก็ต้องหาทางไปให้ที่สุด ทางป่า ทางน้ำทางบก ที่มีเส้นทางที่เชื่อมกันเช่นเขาศกกับตะกั่ว

^{๕๐} สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ, **ไหมไทย.....** สายใยแห่งแผ่นดิน, ๒๕๕๒. หน้า ๕๗.

^{๕๑} สัมมนา ดร. อมรา ศรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร, **โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย**, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๒} พิณิจ อาวุธภูมิและคณะ, **โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียงอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี** ระยะที่ ๒, **รายงานวิจัย**, สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), ๒๕๕๙, หน้า ๖.

ปามีการเชื่อมกัน ตอบโจทย์ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคแม้กระทั่งการเกษตรตามเส้นทางการสัญจรเชื่อมโยงแต่ละเมือง^{๕๓}

๔.๓.๔ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับยารักษาโรค

มนุษย์เรารู้จักใช้สมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรคนานหลายพันปี เริ่มตั้งแต่ยุคนีแอนเดอร์ทัล ในประเทศอริกพบหลักฐานว่ามีการใช้สมุนไพรจากการขุดค้นหลุมฝังศพ ที่เม็กซิโกก็พบว่าชาวอินเดียนแดงรู้จักใช้ต้นตะบองเพชร (Peyote) เป็นยาฆ่าเชื้อและรักษาบาดแผลไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ส่วนชาวซูเมเรียนได้เข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่ ณ บริเวณแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติสปัจจุบัน ก็พบประวัติและหลักฐานการใช้สมุนไพร เช่น ผื่น ชะเอม ไม้หอม และมัสตาร์ด และต่อมาชาวบาบิโลเนียนได้ใช้สมุนไพรเพิ่มเติมจากชาวซูเมเรียน ได้แก่ ใบมะขามแขก หล้าฝรั่ง ลูกผักชี อบเชย และกระเทียม ในยุคต่อมาอียิปต์โบราณมีตำราสมุนไพรที่เก่าแก่คือ Papyrus Embers ซึ่งเขียนเมื่อ ๑,๖๐๐ ปี ก่อนคริสตศักราช ซึ่งในตำรานี้ได้กล่าวถึงตำราสมุนไพรมากกว่า ๘๐๐ ตำรับ และสมุนไพรมากกว่า ๗๐๐ ชนิด เช่น ว่านหางจระเข้ เวอร์มวูด (wormwood) เปปเปอร์มินต์ ละหุ่ง เป็นต้น รูปแบบในการเตรียมยาในสมัยนั้น ได้แก่ การต้ม การชง ทำเป็นผง กลั่น เป็นเม็ด ทำเป็นยาพอก เป็นขี้ผึ้ง หลังจากสมุนไพรได้เจริญรุ่งเรืองในอียิปต์แล้ว ก็ได้มีการสืบทอดกันมาทั้งในแถบยุโรปและแอฟริกา เช่นเยอรมัน โปรตุเกส สวีเดน และโปแลนด์ ในแถบเอเชีย ตามบันทึกประวัติศาสตร์พบว่ามีการใช้สมุนไพรที่อินเดียก่อนแล้ว สืบทอดมาที่จีน มะละกา และประเทศไทย จนพัฒนาเป็นภูมิปัญญาเพื่อการรักษาโรคที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง^{๕๔} ซึ่ง ดร. อมรา สุชาตินักโบราณคดี กรมศิลปกรให้การสนับสนุนจากเอกสารผู้หนานจี้ (ศรีวิชัยสุวรรณทวีป) เขียนโดยจู้จี้ กล่าวว่า ประเทศต้นขวิน อยู่ภายใต้อำนาจของผู้หนานพระราชาของ ต้นขวิน เรียกว่า “คุณหลุน” ในประเทศนี้มีพวกหนู ๕๐๐ เผ่า[หนู หมายถึง ชนชาตินอกประเทศจีนที่มาจากทางตะวันตกและเหนือ] มาจากเทียนจู่ [=อินเดีย] มีฝอญ[=รูปเคารพในพระพุทธศาสนา ?] คู่หนึ่ง มีพราหมณ์จากเทียนจู่วันคน ประชาชนชาวต้นขวิน ปฏิบัติตามหลักของพวกพราหมณ์เหล่านี้และจะมอบลูกสาวแต่งงานกับพราหมณ์ พวกพราหมณ์เหล่านี้ก็จะไม่ไปจากแผ่นดินนี้ พวกพราหมณ์ไม่ทำอะไรเลย นอกจากศึกษาคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา อาบน้ำด้วยเครื่องหอมและดอกไม้ประพาดติดนอยู่ในความศรัทธาตลอดทั้งวันและคืนอย่างไม่หยุดยั้งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาสมุนไพรด้วย^{๕๕} ส่วนศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา ได้กล่าวในสัมมนา โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัยว่าคาบสมุทรมาลายูสมัยก่อนยังมี ชื่อว่า “ตะโกลา” คือการเดินทางคาบสมุทรในยุค ๆ แรกเมื่อมาจอดแล้วก็ต้องหาทางไปให้ที่ที่สุด ทางป่า ทางน้ำทางบก ที่มีเส้นทางที่เชื่อมกันเช่นเขาศกกับตะกั่วปามี

^{๕๓} สัมมนา ศ. ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๔} สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), สารานุกรมภูมิปัญญาการใช้ยาสมุนไพรไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๙.

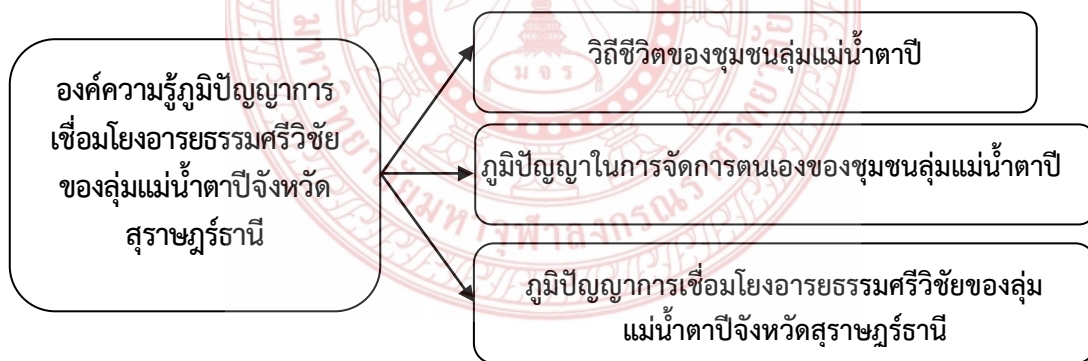
^{๕๕} สัมมนา ดร. อมรา ศรสุนชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปกร, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

การเชื่อมกัน ตอบโจทย์ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคแม้กระทั่งการเกษตรตามเส้นทางการสัญจรเชื่อมโยงแต่ละเมือง^{๕๖}

จากข้อมูลข้างต้นพิจารณาได้ว่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียอาคเนย์มาโดยตลอด เช่นค้าขายกับจีนที่ค้าขาย ได้แก่ ไข่มุก เครื่องแก้ว น้ำหอม อัญมณี นอแรด มีการติดต่อกับอินเดียมีการเผยแพร่ศาสนาพุทธและพราหมณ์ซึ่งมีอิทธิพลทางด้านศิลปะเป็นอย่างมากรวมทั้ง วรรณคดี ความเชื่อ ประเพณี และกฎหมาย จากนั้น มีการค้าเครื่องเทศชาวเปอร์เซียและชาวอาหรับได้ขยายสู่แหลมมลายู ทำให้ชาวพื้นเมืองภาคใต้ มีประวัติศาสตร์แห่งเมืองบ้านดอนนครโบราณที่มีคนมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมากจึงต้องมีการค้าขายข้าวปลาอาหารและปลูกเคหสถานอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” นครประวัติศาสตร์ที่ในปัจจุบันคือที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั่นเอง

๔.๔ องค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สามารถสรุปประกอบขององค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่ม แม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีสามารถเขียนเป็นภาพแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๑๙ องค์ประกอบขององค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากภาพแผนภูมิจะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีพิจารณาได้จากวิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่ม แม่น้ำตาปีจังหวัด สุราษฎร์ธานีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดได้ชัดเจนจึงสามารถได้องค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีดังนี้

^{๕๖} สัมมนา ศ. ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย, ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

(๑) วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการซึมซับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตซึ่งอยู่ภายใต้การประกอบอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกรู้สึกนึกคิด สะท้อนความเป็นมาของวิถีชีวิต สังคม ความเชื่อ ค่านิยมในลุ่มน้ำตาปีที่มีการเชื่อมโยงซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์

(๒) ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี เป็นองค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรร ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นผสมผสานไว้อย่างเหมาะสมและลงตัวจนทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีในปัจจุบัน

(๓) ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองของภาคใต้ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประเทศในคาบสมุทรมลายูมาโดยตลอด ซึ่งมีการค้าขายกับจีน อินเดีย ชาวเปอร์เซียและชาวอาหรับ ทำให้ชาวภาคใต้ มีประวัติศาสตร์นครโบราณที่มีคนมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมาก จึงมี “วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน” อยู่ในตำบลบ้านดอนกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” ที่เคยมีในยุคนี้กลับคืนมาสู่ดินแดนนี้แห่งนี้แห่งนี้ ขึ้นมาเพื่อเป็นที่รองรับวิญญูณแห่งศรีวิชัยอันจักคืนชีพมาสู่ดินแดนนี้โดยการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนสายวัฒนธรรม นวัตกรรมชุมชนวัฒนธรรมสืบต่อไป

องค์ความรู้วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในลุ่มน้ำตาปีผ่านการเรียนรู้จนเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรร ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมา และเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นผสมผสานไว้อย่างเหมาะสม และลงตัวจนทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นรอบอ่าวบ้านดอนในปัจจุบันเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ พลวัตภาคประชาสังคมการจัดการตนเองลุ่มน้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนสายวัฒนธรรม นวัตกรรมชุมชนวัฒนธรรมสืบต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของ กลุ่มแม่บ้านตำบลสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่บ้านตำบล (๒) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่บ้านตำบล (๓) เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่บ้านตำบลสุราษฎร์ธานี

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ๓ แบบ คือ (๑) การศึกษาเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แนวคิดกลุ่มแม่บ้านตำบลสุราษฎร์ธานี แนวคิดภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวบ้าน แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ทฤษฎีที่การกระจายทางวัฒนธรรม บริบททั่วไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี (๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) มี ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปราชญ์วิถีชีวิตภูมิปัญญาชาวบ้านอำเภอละ ๒ คน มี ๕ อำเภอรวมจำนวน ๑๐ คน กลุ่มนักวิชาการสังคมวิทยาและพัฒนาชุมชน จำนวน ๓ คน กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรมจำนวน ๒ คนและนักประวัติศาสตร์จำนวน ๓ คน รวมทั้งหมด ๑๘ คน รวมข้อมูลมาสังเคราะห์องค์ความรู้จนได้ข้อมูลครบถ้วนเพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี (๓) การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ประเด็นที่ศึกษา ที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็น ที่ได้จากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งกับอาศัยแนวคิดทฤษฎี มาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อค้นหาคำอธิบายภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่บ้านตำบลสุราษฎร์ธานี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ วิเคราะห์วิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่บ้านตำบล วิเคราะห์ผลนำเสนอผลโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) สามารถสรุปเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๑. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหาร

วิถีชีวิตการบริโภคอาหารถือเป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นสำคัญในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมถึงการเปิดกระบวนทัศน์ในการทำความเข้าใจในองค์ความรู้แห่งความเชื่อของการอาหาร ทอดผ่านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และ วิถีคิดแห่งการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมผ่านวรรณกรรมซึ่งแต่ละท้องถิ่นล้วนมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหาร แตกต่างกันไปตามเส้นทางแห่งสัญจรทางการค้าและท่าเรือรอบส่งสินค้า เป็นวิถีการดำรงชีพของตนในแต่ละยุคสมัย “วัฒนธรรมอาหาร” ถือเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่ง

ในการบ่งชี้ถึงการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลและเวลา แม้เดิมที่อาหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพด้านร่างกายของมวลมนุษยชาติแต่ในปัจจุบันการบริโภคอาหารแฝงความนัยมากกว่าการดำรงชีพทางด้านร่างกาย วิธีแห่งการบริโภคอาหารได้เปิดโฉมหน้าใหม่ ในการแสดงตัวตนและการเป็นภาพตัวแทน ความหมายของการมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเฉพาะที่แห่งท้องถิ่นนั้น เช่น ภูมิปัญญาการจัดการตนเองไข่เค็มไชยาของยายบุญมี มณีรัตน์ ภูมิปัญญาแกงปักษ์ใต้ในอำเภอเมืองของนางภญา คงนาค ภูมิปัญญาขนมจิ้งโบริราณในอำเภอท่าฉางของนางวรรณ พูนสวัสดิ์ ภูมิปัญญาข้าวยาสมุนไพรในอำเภอกาญจนดิษฐ์ของนาง ละออ อินทร์พรหม และภูมิปัญญาขนมแท่งต้มลูกโยมโบริราณในอำเภอกาญจนดิษฐ์ของนางประนอม ฤกษ์เกษตร เป็นต้น

การรับประทานอาหารของภาคใต้นั้น มีวัฒนธรรมการกินที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นย่อย ที่เกิดจากทรัพยากรในท้องถิ่น คติทางศาสนาหรืออิทธิพลจากการสัมพันธ์กับชนชาติต่างชาตินั้น เกิดเป็นนิสัยในการรับประทานอาหารของถิ่นนั้น ๆ ภาคใต้รับประทานอาหาร “ข้าวเจ้า” เป็นอาหารหลัก สำหรับ “ข้าวเหนียว” นิยมรับประทานอาหารของหวาน เป็นบางครั้งบางคราว โดยจะสังเกตได้ว่าในสมัยก่อนชาวนาทางภาคใต้จะปลูกข้าวเจ้าและมีการแบ่งเนื้อที่บางส่วนสำหรับปลูกข้าวเหนียวอาหารของภาคใต้ จะมีรสจัด คือ เปรี้ยวจัด เผ็ดจัด มากกว่าภาคอื่น ๆ ถ้าเป็นอาหารประเภทแกงจะมีรสกะปิเข้มข้นสีเหลือง มีกลิ่นของขมิ้นค่อนข้างแรง วัฒนธรรมการใช้ขมิ้นผสมเครื่องแกงถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวใต้ในการใช้ดับกลิ่นคาว นอกจากนี้ชาวภาคใต้อย่างเชื่อว่า “ขมิ้น” เป็น “ยาแก้ยา” หรือ “พญายา” คือ ช่วยในการทำให้เวียนมนต์คาถาและคุณสันต่าง ๆ ที่ผู้อื่นกระทำเพื่อป้องกันภัยต่ออีกอย่างเป็นยาสมุนไพรที่มีสรรพคุณแก้โรคได้หลายชนิดด้วย ชาวบ้านไม่นิยมใช้กระชายใส่ในเครื่องแกงไม่รับประทานผักชีและยี่หระ แกงที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของภาคใต้ คือ แกงเหลือง แกงไตปลา มีเครื่องจิ้ม ก็คือ น้ำบูดู นอกจากนี้ชาวใต้อย่างนิยมทำน้ำบูดูมาคลุกกับข้าวเรียกว่า “ข้าวยา” มีรสเค็มนำ และมีผักสดหลายชนิดประกอบ อาหารทะเลสดของภาคใต้มีมากมาย ได้แก่ ปลา กุ้ง และหอย เป็นต้น นอกจากนี้เนื่องจากภาคใต้อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณนานาชนิด ผักสดจึงถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของอาหารทุกมื้อ ที่จะขาดเสียมิได้ เช่น กระถิน ผักกระเฉด ถั่วฝักยาว แตงกวา และมีผักหลายชนิดที่คนภาคใต้นิยมรับประทานกัน จนเป็นเอกลักษณ์ของอาหารภาคใต้ ได้แก่ ผักสะตอ ลูกเนียง เม็ดเหรียญ ทักชะเหล่านี้อาจรับประทานคู่กับแกง ยา ไม่ว่าจะมีน้ำพริกหรือไม่ ชาวภาคใต้เรียกผักเหล่านี้ว่า “ผักแกลัม” หรือ “ผักเหนาะ” เนื่องจากอาหารภาคใต้มีรสจัดจึงมีผักรับประทานทุกควบคู่ไปด้วย เพื่อลดความเผ็ดร้อนลงซึ่งคนภาคใต้เรียกว่า “ผักเหนาะ” หรือบางจังหวัดอาจเรียกว่า ผัดกระต๊อ ผักเหนาะของภาคใต้อีกหลายอย่าง บางอย่างก็เป็นผักชนิดเดียวกับภาคกลางเช่น มะเขือเปราะ ถั่วฝักยาว ถั่วพลู่ ฯลฯ แต่ก็ผักอีกหลายอย่างที่รู้จักกันเฉพาะคนภาคใต้เท่านั้น การเสิร์ฟผักเหนาะของผักอาหารปักษ์ใต้ชนิดของผักจะคล้าย ๆ กันหรืออาจเป็นผักที่ผู้รับประทานชอบก็ได้ เช่น สะตอ สะตอเบา สะตอดอง ลูกเนียง ลูกเนียงหวาน หน่อเหรียญ ยอดยาร่วง ยอดปราง ยอดมะกอก หยวกกล้วยเถื่อน ยอดหมูย เห็ดแครง อ้อดิบ ยอดมวง เห็ดแครง เป็นต้น

๒. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

“ภาคใต้” เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นคาบสมุทรที่ทอดตัวยาวในแนวเหนือใต้ และขนานด้วยทะเลทั้งสองฟาก คือ อ่าวไทย และทะเลอันดามัน โดยมีแนวเทือกเขาทอดตัวเป็นแนวยาวราบกับเป็นกระดูกสันหลังของพื้นที่ นอกจากสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายสูง

ทำเลที่ตั้งทำให้ภาคใต้เป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขาย และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณจึงเป็นมูลเหตุให้ภาคใต้เป็นพื้นที่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และศาสนา มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ จากข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้มีความโดดเด่นทั้งในแง่ต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อมที่หลากหลาย “ที่อยู่อาศัย” จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ใกล้ทำน้ำ ล่าคลอง อ่าวและทะเล เพื่อสะดวกในการสัญจรและการทำมาหากิน คนไทยภาคใต้จะมีคติในการตั้งบ้านเรือน เช่น ปลูกบ้านโดยมีดินเสารองรับเสาเรือนแทนการขุดหลุมฝังเสา เพื่อสะดวกในการโยกย้ายและเป็นการป้องกันมด ปลวก มีคติห้ามปลูกเรือนขวางตะวัน เพราะจะขวางเส้นทางลมมรสุมซึ่งอาจทำให้หลังคาปลิว และถูกพายุพัดพังได้ง่าย วัสดุที่นำมาสร้างคือสิ่งที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น บ้านเรือนมีหลายลักษณะ มีทั้งบ้านเรือนเครื่องผูก หลังคาทรงจั่วและทรงปั้นหยา มีใต้ถุนเตี้ยเพราะมีลมพายุเกือบทั้งปี หากปลูกเรือนสูงอาจต้านทานแรงลม ทำให้เรือนเสียหายได้ เช่น ประวัติบ้านบางโป้งไปมาโบราณ ๒๐๐ ปี จากคำบอกเล่าของนาย นายสมล ล้อมสมบัติ ได้เล่าให้ฟังว่า เป็นบ้านหลังแรกของในบางโป้ง ถูกทับตีแตกได้หนีมาทางเรือเพื่อจะมาช่วยในเมืองศรีวิชัยแล้วได้เดินทางมาทางบกอยู่ระหว่างเมืองไชยากับนครศรีธรรมราชจะกลับไปไม่ได้เพราะมีโทษหนักถึงประหารชีวิต จึงมีความจำเป็นต้องตั้งรกรากอยู่ที่ในบางหรือลุ่มน้ำตาปี และกฎโบราณวัตถุแหล่งตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างเป็นกุฏิหลังแรก ซึ่งสมัยก่อน “ชาวบ้านที่เก็บหอมรอมริบเงินทองต้องมาเก็บฝากกับเจ้าอาวาสเพราะสมัยนั้นยังไม่มีธนาคาร

จากการที่ดินแดนภาคใต้มีคนจากวัฒนธรรมอื่นพลัดเปลี่ยนเข้ามาอย่างมากมายมีทั้งเรือนเครื่องผูก เครื่องสับ ซึ่งเรือนไทยภาคใต้ สะท้อนภาพชีวิตแบบไทย ทั้งในด้านความเป็นอยู่ ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อโดยเฉพาะในเรื่อง "บ้าน" หรือ "เรือน" หรือ "เรือน" ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผูกพันมาตั้งแต่เกิด แม้ว่าปัจจุบันการดำเนินชีวิตและรูปลักษณ์ของบ้านจะแปรเปลี่ยนไป แต่หากมองกันอย่างลึกซึ้งแล้วชีวิตในบ้านของคนไทยยังไม่เคยเปลี่ยน ซึ่งค่านิยมบางประการยังคงดำเนินการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม บ้านมิได้มีความหมายเพียงเป็นที่อาศัยนอนในตอนกลางคืนและออกไปทำงานตอนเช้าเท่านั้น แต่บ้านคือที่อยู่อาศัยของครอบครัวที่มีชีวิตชีวา มีความรักและความอบอุ่นเป็นที่พึ่งในทุกยามที่ต้องการ

๓. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ผ้าทอภาคใต้แสดงอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชนมีการสืบสานศิลปหัตถกรรมทั้งวิธีการทอ ลวดลายและสีสันทันของผ้ามาหลายชั่วอายุคนด้วยวิธีการทอ เช่น วิธีการพัฒนาจากที่มีมือเป็นที่กระตุกทำให้สามารถทอผ้าได้เร็วขึ้นและได้ปริมาณมากขึ้นด้วยลวดลายที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น ลายลูกแก้วลายดอกพิกุล ลายราชวัตรโคม ลายตาสมุก เป็นต้น ด้วยสีสันทันของผ้าทอ สรุปได้ว่า สีเหลืองมาจากขมิ้นแก่นขนุน สีครามจากต้นคราม สีอิฐได้มาจากสีของอิฐ เสียบมาทอให้ละเอียดสีแดงได้จากครั้ง สีน้ำตาลไหม้ได้จากกบโตนด เป็นต้น นอกจากนั้นผ้าทอภาคใต้ยังสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในหลายด้านเช่น ความเชื่อ พิธีกรรม การแต่งงาน การบ่งบอกฐานะทางสังคม เช่น กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียงของนางหวันม๊ะ นุ้ยหมิมซึ่งเป็นประธานกรรม “กลุ่มผ้าทอพุมเรียง” สิ่งจำเป็นพื้นฐานที่ชาวบ้านในท้องถิ่นมีการทอผ้าขึ้นเพื่อใช้งานในโอกาสต่าง ๆ ทั้งการใช้งานในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้เป็นผ้าปู ผ้าขาวม้า ใช้ทำผ้าห่ม ผ้าปูนอน หมอน มุ้ง รวมถึงการใช้ผ้าทอใช้ในงานมงคลในพิธีต่าง ๆ มากมายแต่ในระยะหลังการทอ

ผ้าด้วยมือตามแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนภาคใต้เกือบจะสูญหายไป ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสภาวะการณ์อันรีบเร่งในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

๔. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค

การแพทย์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่ใช้ดูแลสุขภาพและรักษาโรคร้ายของคนไทยมาช้านาน ซึ่งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ผสมผสานกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น การแพทย์แผนไทยประกอบด้วยองค์ความรู้ และภูมิปัญญาหลายด้านทั้งการนวด อบ ประคบ ซึ่งภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคร้ายก็เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งแต่ละภูมิภาคก็มีลักษณะทางภูมิประเทศที่แตกต่างกันพืชสมุนไพรจึงมีความแตกต่างหลากหลายกันตามพื้นที่ ดังนั้นพืชสมุนไพรไทยมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งในการรักษาโรคมามากครั้งโบราณ การใช้สมุนไพรจึงมีวิวัฒนาการและพัฒนาการองค์ความรู้มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ที่สมุนไพรไทยจึงไม่ได้ใช้เพียงเพื่อรักษาความเจ็บป่วยเท่านั้น แต่มีคุณค่าต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น คุณยายย่อง จันทรวิมลลูกสาวนางสาส์ จันทรวิมลได้เล่าเรื่องยาสมุนไพร เมื่อก่อนเขาเลี้ยงกันไม่ใช่อย่างนี้โรคร้ายใช้เจ็บก็น้อยการรักษาที่ใช้สมุนไพรเช่น “เด็กซึก” ใช้ “ซึกลา” ที่ได้ถุ่นบ้านมาผสมกับยาทำให้เด็กหายได้แต่ยายจำไม่ได้แล้วว่าเป็นยาสมุนไพรอะไรที่ทำให้เป็นลูกกลอน ซึ่งเลี้ยงลูกมาจนได้ทุกวันนี้ สมุนไพรมากมายไม่ต้องปลูกขึ้นเองตามธรรมชาติ เอามาตำยาหม้อกิน สามวันเจ็ดวันก็หาย ตอนนี้อายุ ๘๒ ปีแล้วไม่เคยเป็นโรคอะไรแต่ต้อง “กินผักตามฤดูกาล” จากผักกลายเป็นอาหาร จากอาหารกลายเป็นยาอายุวัฒนะ และ นายเชาวรัตน์ หนูขุนนาง หมอพื้นบ้าน เล่าให้ฟังว่า ตระกูลของผมเป็น “ครูหมอยา” ตั้งแต่สมัยทวดมีการตำยาหม้อ เรียกว่า หมอกลางบ้านมีคนมาให้ตำกันอย่างมากมาย ซึ่งพ่อเล่าให้ฟังว่า พ่อก็เป็นหมอชาวบ้านที่ตำยา ผมจำความได้ว่า สูตรยาของ ทวดปู่และพ่อมาถึงผมก็รุ่นที่ ๔ คือ ตำรายาโบราณ “ยารีสีดวง” แต่ก็ยังมียาอีกมากมายที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ คือ ยาลม ยาน้ำมัน ยาจุกเสียดแน่นท้อง ยาคลายเส้น เป็นต้น

๕.๑.๒. ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

วิเคราะห์ผลนำเสนอผลโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive/analysis) สามารถสรุปเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับอาหาร

ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นใต้ เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพและการสร้างรายได้ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชน ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นใต้มีลักษณะเป็น ภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะ หรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือชุมชนโดยมีชุมชนหรือในท้องถิ่นเป็นเจ้าของจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาการจัดการตนเองไข่เค็มไชยาของยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี เลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าให้ฟังว่า เมืองไชยาเดิมอุดมสมบูรณ์มีการทำนาปลูกข้าวหรือเรียกได้ว่า “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” “มีข้าวเต็มนา มีปลาเต็มน้ำ” คนจีนชื่อ “นายจี แซ่ซึก” เป็นช่างทำสะพานเหล็กสร้างรถไฟสายใต้ตั้งแต่ชุมพรถึงสุราษฎร์ธานี สืบเชื้อสายจากชาวจีนกวางตุ้งเดินอยู่ปากน้ำอำเภอหลังสวนได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตอนโรงทองอำเภอเมืองไชยา สมัยนั้นคนจีนเก่งในการจัดทำอาหารรับประทานอยู่แล้วเห็นไข่เป็ดไชยา แดงมันอร่อย ก็คิดหาวิธีการว่า

น่าจะนำไข่เป็ดไชยา มาทำเป็นอาหารเก็บไว้นาน ๆ และมีรสอร่อย เดิมคนจีนและชาวไชยาใช้ไข่เป็ดคองกับน้ำเกลือแล้วทิ้งไว้ระยะหนึ่งจึงนำมาต้มกินกับข้าวต้ม แต่มีรสเค็มไม่อร่อยต่อมานำไข่เป็ดไป “ฝังดินเค็มริมทะเลประมาณ ๑๕ วัน” แล้วนำมาล้างต้องกินมีรสชาติดียิ่งขึ้นรับประทานกับข้าวต้มอร่อยมันแต่การทำไม่สะดวก นายจี แซ่ซิก และครอบครัวอยู่ตลาดไชยา ได้คิดค้นหาวิธีการทำไข่เค็มโดยใช้ดินเหนียวผสมเจอปูน ผสมในอัตราส่วนพอเหมาะ คลุกไข่แล้วเก็บไว้นานพอประมาณนำมาล้างแล้วต้องรับประทานทำเป็นอาหารอื่น ๆ แล้วทำให้อร่อยแต่ ข้อเสียของดินเหนียวคือไม่เกาะไข่มากนักในระยะต่อมาได้ปรับปรุงหาวิธีการโดยใช้ “ดินปลวก” ทำแบบเค็มทำให้ผลดี ครอบครัวของนายนายจี แซ่ซิก ก็ทำไข่เค็มขายและขายได้ดีจึงทำให้คนอื่น ๆ และประชาชนมีการเลี้ยงเปิดกันทั่วไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ตำบลต่าง ๆ เพราะอาหารเลี้ยงเปิดตามธรรมชาติมีมาก เช่นข้าวเปลือก ลูกปลา หอย ฯลฯ ในนาข้าวมีอุดมสมบูรณ์ทำให้ชาวบ้านมีการเลี้ยงเปิดไล่ทุ่ง หากินในนาและรอบ ๆ บ้านไข่เป็ดเหลือจากการใช้บริโภคในครอบครัวนำไปขายในตลาดอำเภอ ไชยา ประชาชนในตลาดไชยาและที่อื่น ๆ ซื้อไข่เป็ดไปประกอบอาหาร ทอดต้ม แล้วไข่เค็มขึ้นแดง มันอร่อย เป็นที่พอใจของผู้บริโภค

ภูมิปัญญาแกงปักไต้(เคยจี) นางภิญญา คงนาค อายุ ๕๒ ปีอาชีพขายข้าวแกงปักไต้อยู่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าให้ฟังว่า อาหารพื้นบ้านภาคใต้มีรสชาติโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภาษาปักไต้ว่า “ไม่ซี้ซิดเครื่อง” เครื่องปรุงต้องสดสะอาด สมัยยังเด็ก ๆ แม่สอนใช้ “ครก” ในการตำเครื่องแกงเวลาตำต้องให้เสียงดัง แม่เล่าให้ฟังว่าในสมัยก่อนนี้เวลาที่เขามา “แยบ” หมายถึง มาดูตัวเจ้าสาวให้กับลูกชาย ให้ผู้หญิงทำข้าวปลาอาหารให้กินจึงมี สุภาชิต คนโบราณว่า ถ้าจะไปแยบลูกสาวบ้านใครให้ไปดู “วานหม้อ ตำแรงไม่แรง การซักเข้าจักออก” หมายถึง วานหม้อ คือ หม้อข้าว หม้อแกง เมื่อทำแล้วต้องทำความสะอาดให้เรียบร้อย ตำแรงไม่แรง คือ เวลาตำเครื่องต้องตำให้เสียงดัง ๆ แล้วรูดด้วย (สมัยก่อนเป็นเรือนไม้ตั้งเทือนทั้งบ้าน) และการซักเข้าจักออก คือ การทำมากินต้องหาเงินเข้ามาในบ้านมากกว่าเอาเงินออกจากบ้าน ซึ่งเป็นวิธีการที่ปู่ย่าตายายได้สอนไว้เมื่อครั้งยังเป็นสาว ๆ จนตอนนี้ก็ได้ให้ลูกสาวทำกับข้าวจนมีร้านขายข้าวแกงเป็นของตนเองแล้ว แกงที่ขึ้นชื่อมากในปักไต้ คือ แกงไตปลาหรือแกงพุงปลาขั้นตอนการทำแกงไตปลาจะนำเครื่องแกงมาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณตำให้เข้ากัน เอมาย่างฉีกเป็นชิ้น ๆ โฉลกเข้าด้วยกันจากนั้นนำเอาพุงปลาผสมน้ำพอสมควรตั้งไฟให้เดือดต้องจนละลายจนหมด แล้วกรองกับกระชอนนำกากพุงปลาออกให้หมด นำกลับใส่หม้อตั้งไฟให้เดือดใส่เครื่องแกงที่โขลกลงไป ใส่ปลาอย่างไปจนกว่าปรุงรสตามชอบ แล้วฉีกใบมะกรูดใส่แล้วยกหม้อลง แกงพุงปลานิยมรับประทานกับข้าวหรือขนมจีนเนื่องจากยังมีรสชาติเผ็ดและค่อนข้างเค็ม จึงต้องมีผักจิ้ม อาจเป็นถั่วฝักยาว มะเขือยอดกระถิน สะตอ ลูกเนียง เม็ดเหรียญ เป็นต้น

แกงเหลือคือแกงส้ม ที่เรียก “แกงเหลือ” เนื่องมาจากแกงสีเหลือเป็นอาหารรสเผ็ดจัดชนิดหนึ่ง มีลักษณะเด่นคือ “เผ็ด เปรี้ยว เค็ม” แกงเหลือเป็นอาหารรสจัดมากทางภาคใต้ เป็นอาหารที่อยู่ในบรรทัดฐานเดียวกันกับแกงส้มที่นิยมกินกันทั่วไป แต่แกงเหลือจะเผ็ดจัดกว่า สีเหลือชัดเจนจากขมิ้นสดที่ช่วยแก้ท้องอืดได้ดี ขั้นตอนการทำแกงเหลือจะนำเครื่องแกง มาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณตำให้เข้ากัน หั่นผักที่จะใช้เป็นชิ้น ๆ ขนาดพอคำ จากนั้นตั้งน้ำบนเตาจนเดือด ใส่เครื่องแกงลงไปละลาย พอน้ำเดือดให้ใส่ปลาลงไปจนเดือด แล้วจากนั้นใส่ผักลงไป คนให้ทั่ว อย่าให้เนื้อปลาสุกจนและ พอเดือดได้ที่แล้วปรุงรสตามต้องการ

ภู มิปัญญาชนมัจฉ์โบราณของนางวรรณมา พูนสวัสดิ์ อายุ ๖๘ ปีอาชีพ ทำสวน บ้านเลขที่ ๗๗ หมู่ ๙ ตำบลเสวียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าให้ฟังว่า สมัยพระยาวจีสัตยานุรักษ์ ในสกุล “ศรียาภัย” เจ้าเมืองไชยา มาตั้งฉางข้าวที่เมืองโล๊ะ (บริเวณที่ตั้งอำเภอกำแพงเก่า) เพื่อนำข้าว จากบ้านท่าล่องมาตามลำคลองบ้านท่ามาเก็บไว้ที่ฉางข้าว แล้วส่งออกไปจำหน่ายทางคลองท่าฉาง ต่อมาจึงเรียกเมืองโล๊ะ ว่า “ท่าฉาง” และว่าบ้านท่าก่อนนี้เรียกว่า “เมืองโล๊ะ” ที่บ้านท่ามีบ่อน้ำบ่อ หนึ่งก็เรียก “บ่อโล๊ะ” เมืองโล๊ะนั้นเดิมคือ อำเภอกำแพงไปจนถึงฝั่งซ้ายอำเภอบ้านนา (ฝั่งตรงข้าม สถานีรถไฟ สุราษฎร์ธานี) ไปจดคีรีรัฐ คำว่าท่าฉาง มาจากคำว่า “ท่า” หมายถึงท่าน้ำริมคลองริม แม่น้ำ “ฉาง” หมายถึง ฉางข้าว ที่เก็บรวบรวมข้าวเพื่อจัดส่งเป็นส่วยหรืออากร ราษฎรจึงรวมเรียก พื้นที่รวบรวมข้างแห่งนี้ว่า “ท่าฉาง” จนถึงปัจจุบัน และใช้เป็นชื่อของอำเภอกำแพง ซึ่งชนมัจฉ์โบราณ ของ ตำบลเสวียด หนึ่งเดียวในอำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นชนมัจฉ์โบราณ ที่มีการทำกันมา นานนับร้อยปี แต่นับวันจะสูญหาย เพราะมีผู้สืบทอดทำกันน้อยลงเนื่องจากต้องใช้ทักษะในการผลิต กรรมวิธีในการผลิตค่อนข้างยุ่งยากทั้งการแช่ข้าวเหนียว และการห่อที่ต้องใช้เทคนิคที่ไม่เหมือนใคร สำหรับการเริ่มต้นของชนมัจฉ์โบราณ ที่นี่ซึ่งเป็นชนมัจฉ์ที่ทำจากข้าวเหนียวล้วน ๆ ว่ากันว่าเพราะเดิมที สถานที่แห่งนี้ชาวบ้านนิยมปลูกข้าวเหนียวกันมาก จึงตัดแปลงมาทำเป็นชนมัจฉ์ไว้กินกันด้วยวิธีการห่อ ข้าวเหนียวด้วยใบมะพร้าวเย็บอ่อน ๆ และในสมัยก่อนต้องต้มนานกันเป็นวัน ๆ เพราะเป็นข้าว เหนียวในพื้นที่ที่มีความแข็งมากต้องใช้เวลานานในการต้มให้ข้าวเหนียวกลายเป็นเนื้อเดียวกันส่วนใน ปัจจุบันใช้ข้าวเหนียวจากท้องตลาดทำให้เวลาต้มประมาณ ๓ ชั่วโมงก็เป็นอันได้ที่ สำหรับข้าวเหนียว ชนมัจฉ์โบราณที่ต้มได้แล้วสีค่อนข้างจะมีสีแดงสายน่ารับประทาน นั่นก็ต้องมีกรรมวิธีในการทำ คือ ต้องใช้น้ำขี้เถ้าหรือน้ำต่างจากวงดกต้นตาลโตนดมาแช่ข้าวเหนียวเสียก่อน จึงทำให้ข้าวเหนียว ออกมามีสีส้มสวยงาม และเหนียวนุ่มรสชาติเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองสำหรับการกินจิ้มโบราณ ดังกล่าวสิ่งที่สำคัญที่สุด คือต้องกินกับน้ำตาลโตนดหรือน้ำตาลที่ทำจากต้นโตนดเท่านั้น จึงจะมี รสชาติอร่อย ไม่สามารถกินกับน้ำผึ้งรวงได้เพราะจะทำให้ขนมมีรสเปรี้ยวทันที ชนมัจฉ์โบราณนิยมทำ ในช่วงประเพณีชักพระบวชของตำบลเสวียด หรือวันวิสาขบูชา ช่วงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ถึงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ ประมาณเดือนพฤษภาคมของทุกปี ในสมัยก่อนชาวตำบลเสวียดถือเป็นขนบธรรมเนียมที่ทุก บ้านจะต้องทำชนมัจฉ์ เพื่อไปทำบุญที่วัดและแจกจ่ายชาวบ้านทั่วไปและสำหรับผู้มาร่วมงานซึ่ง สามารถรวบรวมไว้กินกันได้หลาย ๆ วันมาจนถึงปัจจุบัน

ภู มิปัญญาชาวยาสมนไพรของนาง ละอ อินทร์พรหม อายุ ๖๘ ปี อาชีพ ขายชาวย่า สมนไพร อยู่บ้านเลขที่ ๑๓/๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าให้ ฟังว่า ชาวย่าเป็นอาหารพระราชวัง เกิดขึ้นสมัยราชอาณาจักรของพระยานคร ขณะนั้นเป็นช่วงเดือน ถีลลิต ปรากฏว่าหลายคนมีอาการปวดท้อง บ้างก็ท้องร่วง บ้างก็ท้องอืด เหตุเนื่องจากว่าหลายคน ละลลิตด้วยอาหารนานาชนิด และกินอาหารหนัก เมื่อพระยานครทรงทราบจึงสั่งให้หมอประจำราช วังคิดแก้ปัญหา ๒ วันหลังจากนั้น หมอด้งกล่าวก็บอกพระยานครว่า หลังจากนั้นทุกคนต้องมาละลลิต พร้อมกัน และกินอาหารสูตรที่เขาคิดค้นขึ้นมา นั่นก็คือชาวย่านั่นเอง โดยสูตรชาวย่าดั้งเดิม ก็คือ ข้าว ต้องมี ๒ สี คือ สีดำและสีเหลือง ซึ่งสีดำใช้น้ำใบยอคั้น ซึ่งมีสรรพคุณสร้างอนุมูลอิสระ หรือเตยหอม (ชนิดเล็ก) ช่วยขับปัสสาวะ และบำรุงหัวใจ ทั้งนี้ชาวย่ามีสรรพคุณสร้างอนุมูลอิสระอยู่แล้ว โดยเฉพาะ ชาวย่าลลิต ซึ่งสมัยก่อนข้าวเปลือกนั้นเขาใช้วิธีตำ ฉะนั้นสารอาหารยังคงครบถ้วน ต่างกับสมัยนี้ที่ใช้

วิธีการสีข้าว ทำให้สารอาหารต่าง ๆ หายเกือบหมด ส่วนข้าวสีเหลือง ใช้วัตถุดิบเป็นขมิ้น ซึ่งมีสรรพคุณ แก้ท้องอืด เพราะมีรสฝาดและสมานแผลภายใน ลำไส้ ด้วย สำหรับส่วนผสมของปลาปน ความจริงสูตรดั้งเดิม จะมีกุ้งปนผสมด้วย ซึ่งทั้งสองจะเป็นแหล่งโปรตีน ส่วนมะพร้าวคั่ว มีสรรพคุณ แก้ไขข้อ ในส่วนของผักต่าง ๆ ที่โรยหน้าจะมีส่วนผสมหลักดังนี้ ใบมะม่วงหิมมะพานต์มีรสฝาด ช่วยแก้ท้องร่วง จันทน์หอม หรือภาคใต้บ้านเราเรียก กะเสม ช่วยแก้ท้องอืด และเจริญอาหาร เพราะมีกลิ่นหอมชวนกินและบำรุงหัวใจด้วย นอกจากนี้ต้องมี ใบมะกรูด เป็นชนิดน้ำมันหอมระเหย แก้ปวดข้อ แก้ท้องอืดด้วย และใบสมิคร มีรสขมหอม ช่วยแก้ท้องร่วง และเจริญอาหาร ในขณะเดียวกันต้องมี หอมแดงสดหั่นประกอบด้วย ซึ่งเรามักจะไม่เห็นแม่ค้าใส่กัน โดยจะช่วยแก้ไข้ และหิวว่าง ช่วยขับลม แก้ท้องอืด สุดท้ายคือ พริกไทยสด แก้ท้องอืดเช่นกัน (ปัจจุบันแล้วแต่หมู่บ้านหรือพื้นที่ไหนใส่บ้างไม่ใส่บ้างตามวัตถุดิบในหมู่บ้านที่มี) ส้มไม้ได้ คือ น้ำบูดู จะประกอบด้วย น้ำตาลแว่น หอมแดง กระเทียม ข่า ตะไคร้ ขิง ยอดอ้อย ซึ่งมีกรดช่วยขับปัสสาวะ ซึ่งบูดูจะมีสรรพคุณ เป็นโปรตีน ไอโอดีน และแคลเซียมหลังจากที่ผู้คนในวังมาละศีลอดพร้อมกันแล้ว ปรากฏว่า อาการท้องอืด ท้องร่วงก็หาย เป็นปกติทั้ง อย่างไรก็ตาม ส่วนต้นกำเนิดของการทำข้าวยาของนางละออ นั้นได้รับสืบทอดมาจากรุ่นแม่ของยายอ้อ ที่ได้ทำการค้าขายของต่าง ๆ ตามตลาดที่เป็นลำคลอง สมัยนั้นใช้ลำคลองเป็นการคมนาคมค้าขาย คุณแม่ของยายอ้อก็ได้ขายข้าวยาโบราณและก็ขายพืช ผัก ต่าง ๆ ในตลาดน้ำแห่งนี้มีการทำคิดสูตรข้าวที่เปลี่ยนแปลงจากสูตรต้นตำรับเดิมไม่มากนัก เอาตามพืชผักที่หาได้ในท้องถิ่นยุคนั้นจนสืบทอดมาถึงรุ่นยายอ้อจนในปัจจุบันนี้

และภูมิปัญญาขนมแห่งต้มลูกโยนโบราณของนางประนอม ฤกษ์เกษร อายุ ๗๒ ปีอาชีพ ข้าราชการ อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๗/๑๐ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าให้ฟังว่า ขนมต้มใบพ้อ (ข้าวต้มลูกโยน) หรือที่เรียกกันว่า “ขนมต้ม” หรือ “แหงต้ม” เป็นข้าวต้มลูกโยน ชนิดหนึ่งที่ทำในเทศกาลบุญชุกพระของชาวดัตต์ และยังเป็นขนมที่ใช้ในงานประเพณีหลาย ๆ งานในท้องถิ่นภาคใต้ ที่ใช้กันเป็นหลัก คือ ในงานบุญออกพรรษา การตักบาตรเทโว งานชุกพระ งานเดือนสิบ และงานบวช ซึ่งการทำขนมต้มใบพ้อนั้น ครูประนอม ฤกษ์เกษร ได้เล่าให้ฟังว่า แม่ของคุณครู มีสำนวนที่ท่องติดมากันมาว่า “เขาพร้อมดอก ออกพร้อมต้ม” (เขาพร้อมดอก หมายถึง ตอนพระสงฆ์เข้าพรรษาชาวบ้านเอาเข้าดอกดอกไม้ไปถวายพระคุณเจ้าแล้วมีการฉลองเข้าดอก ออกพร้อมต้ม หมายถึง หลังออกพรรษา ๑๕ วัน ชาวบ้านจะทำขนมต้มเพื่อถวายพระคุณเจ้าและมีพระเพณีชุกพระซึ่งเป็นพระประเพณีสำคัญของชาว สุราษฎร์ธานี) โดยการนำของพระเทพพิพัฒน์ภรณ์อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีการสืบสานประเพณีการทำขนมแห่งต้มลูกโยน ณ วัดท่าไทร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ขนมต้มทำจากข้าวเหนียว เป็นข้าวเหนียวขาวหรือข้าวเหนียวดำก็ได้ ผัดกับหัวกะทิให้พอสุก แล้วห่อด้วยใบกะพ้อ เป็นรูปทรงสามเหลี่ยมคล้ายกระฉับจะเหลือก้านใบทำเป็นหางไว้สำหรับหยิบหรือ โยนใส่เรือพนมพระ ตามลักษณะของข้าวต้มลูกโยน แล้วเอาไปต้ม หรือนึ่งให้สุก ทานเป็นของหวานที่ทั้งอร่อยและอึดท้องด้วยต้นกะพ้อ หรือที่คนใต้เรียกว่าต้นพ้อนี้ ใบอ่อนใช้ห่อขนมต้ม ที่อ่อนมาก ๆ ทำแกงเลียง แกงส้ม หรือทำผักน้ำพริกได้ ใบแก่เอามาทำเครื่องจักสาน เสื่อ พัด ลูกกะพ้อเป็นยาระบาย ลำต้นเอามาทำเสารั้วได้อีกด้วยการทำต้มใบพ้อ เริ่มต้นด้วยการเตรียมใบพ้อ มาเตรียมล่วงหน้าไว้ก่อนประมาณ ๒-๓ วัน แล้วเอาเกลือออก รีดให้พอเรียบ ตัดแต่งให้เสมอกัน แล้วม้วนไว้หรือห่อขึ้นรูปสามเหลี่ยมไว้แช่ข้าวเหนียวเขี้ยวงูประมาณ ๑ ชั่วโมง แต่ถ้าใช้ข้าวเหนียวดำต้องแช่ไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมงคั้นกะทิ โดยใช้มะพร้าวขูดน้ำหนักเท่ากับข้าว

เหนียว คั้นด้วยน้ำอุ่นให้ได้น้ำกะทิหนักเท่าข้าวเหนียว (สูตรนี้เมื่อผัดกะทิกับข้าวเหนียว จะได้ข้าวเหนียวผัดที่พอดีไม่แฉะหรือดิบเกินไป) ผัดข้าวเหนียวกับน้ำกะทิ เดิมเกลือลงไปด้วย ผัดจนน้ำงวดเติมน้ำตาล ให้ออกรสหวาน มัน เค็ม เติมหั้วดำหรือถั่วขาวต้มสุก ผัดให้แห้งพอหิบบ้างข้าวเหนียวได้ ยกลงพักให้เย็น ห่อด้วยใบปอที่เตรียมไว้เป็นรูปกรวยสามเหลี่ยมนำไปต้ม หรือนึ่งให้สุกก็ใช้ได้แล้ว

๒. ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

นายสมล ล้อมสมบัติ อาชีพช่างรับเหมาก่อสร้าง อยู่บ้านเลขที่ ๖๕/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าประวัติบ้านบางไผ่โบราณ ๒๐๐กว่าปีประวัติบ้าน ๒๐๐ กว่าปี เป็นบ้านหลังแรกของในบางไผ่ เพราะเมื่อก่อนไม่มีใครจับจองที่ทางใครจับจองพื้นที่ตรงไหนก็ได้ ก็เลยเป็นบ้างหลังแรกเป็นหมู่บ้านเรียกว่า “หมู่บ้านใหญ่” ซึ่งในสมัยนั้นได้มากถึง ๕ คน คือเจ้าเมืองและลูกน้องที่ติดตามมาากัน ซึ่งเชื้อสายตระกูลของผมเป็นทหารเอก ซึ่งตามประมวลหลักฐานของบ้านหลังเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๒ เจ้าพระยากรุงธนบุรี ยกทัพเรือมาตีเจ้าพระยาณรงค์ศรีธรรมราชแตก เจ้าเมืองนครยอมแพ้จึงถูกนำตัวให้มารับราชการที่กรุงธนบุรี สวมแม่ทัพนายกองที่ยอม วางอาวุธก็ให้รับราชการต่อไป ส่วนที่ไม่ยอมวางอาวุธก็แตกทัพหนีมีโทษราชทัณฑ์ถูกประหารชีวิต ๗ ชั่วโมง “คุณพระจันทรศึกประชิด” ผู้หนึ่งที่ไม่ยอมวางอาวุธเห็นว่าเมืองนคร แล้วพอตกกลางคืนก็สั่งให้ทหารหนีเอาตัวรอด เลยได้สั่งให้ “ขุนดาบทะลวงฟัน” (ต้นตระกูลผม) ทหารกองหน้าคนสนิทไปรับครอบครัวลงเรือหนีในคืนนั้น มุ่งหน้าออกทะเลพร้อมด้วย ครอบครัวกับลูกสาว ๗ คน และคนติดตามจำนวนหนึ่ง พร้อมทหารคู่อีกไม่กี่คน เลียบชายฝั่งทะเลมาเรื่อยจากนครศรีธรรมราช ลีลล ขนอม ดอนสัก อ่าวบ้านดอน จนกระทั่งถึงแม่น้ำหลวงถ้าเลยจากนี้ต่อไปก็จะถึงท่าเรือ พุมเรียงและเมืองไชยาเป็นเมืองท่าของเมืองนคร และเมืองพยายามเป็นเมืองหน้าด่านจึงตัดสินใจวิ่งเรือ เข้ามาในคลองเล็ก ๆ ซึ่งเป็นป่าไม้ไม่มีผู้คนก็วิ่งเรือสำรวจ เรือ ๆ จนกระทั่งมันหยุดจอด เรืออยู่ที่คลองเล็ก ๆ เหมาะแก่การ มาหากิน จึงได้ให้ผู้ติดตามมาขึ้นบกสร้างบ้านเรือนกันที่นี้ จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “หมู่บ้านใหญ่” คำว่าหมู่บ้านใหญ่คือหมู่บ้านที่มีผู้คนจำนวนมาก ๆ จึงจำเป็นต้องสร้างบ้านหลังใหญ่ เหมาะกับผู้คนที่อยู่อาศัยจึงเรียกติดปากว่า หมู่บ้านหลังใหญ่หรือหมู่บ้านใหญ่ กินแบ่งเนื้อที่การทำมาหากิน ได้แก่ทำไร่ทำน้ำตาลทำสวนมะพร้าว ออกทะเลหาปลาก็จะแบ่งปัน การเป็นครอบครัวเดียวกันเมื่อมีฐานะดีขึ้น “ขุนประจันตศึกประชิด” จึงได้ให้ผู้คนสร้างบ้านหลังแรกเป็นเรือนไทยที่ปลูกกันในสมัยศรีอยุธยาเรือนกลางเรือนปีกขวาเรือนปีกซ้ายมีชานหน้าบ้านมีซุ้มประตูบันไดขึ้นลงมีลูกกรงและที่ลานหน้าบ้าน บ้านหลังแรกก็คือ “บ้านที่คุณอนอก” รับมรดกในฐานะทายาทนั่นเองซึ่งได้ยกให้ลูกสาวคนโตบ้านหลังนี้ขุนประจันตศึกประชิดออกแบบสร้างเองแต่มีช่างชาวใต้ผสมอยู่ด้วยกาลเวลาผ่านไปบ้านหลังนี้แจ้งมีผู้คนจำนวนมากได้ให้ชีวิตอันเป็นอนุสรณ์สถานความสุขความทุกข์ยากของชาติทหารเปรียบประดุจร่มโพธิ์ทองนำไปสู่ลูกหลานให้ร่มเย็นเป็นสุขตลอดมาจะมีใครสักคนที่เขาเรานั้นจะได้รู้ประวัติที่มาของอนุสรณ์สถานแห่งนี้ กาลเวลาผ่านไปบ้านก็เหมือนกับสิ่งมีชีวิตย่อมสลายไปตามกาลเวลาบ้านหลังนี้ได้ถูกรื้อถอนซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงบางส่วนไปหลายครั้งครั้งสุดท้ายในสมัยคุณตาของคุณอนอก ได้เปลี่ยนช่วงเรือนหลังกลางหรือถอนออกไปแล้วเปลี่ยนเป็นทรงปั้นหยาที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมูลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัยวัดมูลเหล็กอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัด สุราษฎร์ธานี เล่าให้ฟังว่า เรือนพื้นถิ่นเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยผ่านยุคผ่านสมัยโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางอันเป็นเอกลักษณ์ของผู้คนในแต่ละพื้นที่ที่มีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน

เหตุที่ต่างกันนั้นก็เนื่องมาจากชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตระบบหนึ่งมีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบอันหลากหลายทั้งระบบบรรพชนชาติสิ่งมีชีวิตทั้งหลายซึ่งรวมถึงมนุษย์แต่ละองค์ประกอบในระบบมีกระบวนการสร้างตนเองในวิถีดำเนินของตนและมีความเชื่อมโยงระหว่างกันอย่างมีรูปแบบที่เกื้อกูลกันสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่นเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาอันสั่งสมสืบสานมาเป็นเวลานานมีความใกล้ชิดกับมนุษย์เนื่องจากมนุษย์ผู้สร้างสถาปัตยกรรมสอดแทรกแนวคิดการก่อสร้างก่อสร้างเรือนขึ้นในบริบทของตนกล่าวได้ว่าเรือนพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาในการสร้างและล้อมในการสร้างที่อยู่อาศัยการแนวคิดของกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งแนวคิดก็เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาในการเรียนรู้บริบททางสังคมและระบบบรรพชนชาติตนเอง

๓. ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

นางหวันมีะ นุ้ยหมิม กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๒ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เล่าให้ฟังว่า ผ้าพุมเรียงมาจากกลันตัน ตรังกานู ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชาวมุสลิมผู้หญิงทอผ้าผู้ชายเอาทะเลหาปลา ซึ่งร้านนี้ทอผ้ามาราวเกือบ ๗๐ ปีแล้ว เพราะทอผ้าตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี ซึ่งลักษณะการแต่งกายชาวภาคใต้ใช้ผ้าหลายรูปแบบทั้งผ้าฝ้าย ผ้าแพร ผ้าเขียนลายเทียน ผ้ามัดย้อม แต่ผ้าที่มีชื่อเสียงที่สุดของภาคใต้กลับเป็นผ้าฝ้ายโดยเฉพาะจากนครศรีธรรมราชที่รู้จักในนามของผ้ายกเมืองนครต่อมาในภายหลังมีผ้าที่มีชื่อเสียงตามมาอีกหลายชนิดแต่ชาวบ้านปักซีได้ทั่วไปเดิมนิยมนุ่งผ้าคล้ายผ้าขาวม้ามีสีแดงการนุ่งผ้าปาเต๊ะหรือผ้าบาติกที่มีลวดลายสีสันหลากหลายเป็นความนิยมในช่วงหลังจากการรับอิทธิพลของเข้ามาเลเซียอินโดนีเซียชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมนุ่งใส่ทรงลายตารางแบบชาวบางกอก ส่วนชาวไชยามีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเองใช้ผ้าทอพุมเรียงเป็นผ้าที่ทอจากอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบันผู้ทอส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมนิยมใช้เส้นฝ้ายล้วน แต่อาจผสมเส้นไหมบ้างเส้นไหมไชยามีคุณภาพดีที่สุด ซึ่งคนไทยไม่ค่อยชอบเลี้ยงตัวหนอนไหม เมื่อตอนที่ขายต้องเลี้ยงหนอนแล้วทำเป็นเส้น ๑ ถึงเท่ากับ ๓ กิโลกรัม จะได้เส้นไหม ๑ กิโลกรัมซึ่งเส้นไหมกิโลกรัมละ ๓,๐๐๐ บาทเมื่อเส้นไหม ๑ กิโลกรัมเอามาฟอกแล้วจะได้ ๗ ซิต เพราะน้ำลายของตัวหนอนจะเป็นกาวเมื่อมาทำฟอกแล้วจะเหลือประมาณ ๗ ซิตซึ่งมีกระบวนการหลายขั้นตอนมากกว่าจะเป็นขบวนการเป็นเส้นผ้าที่เราใส่กันมีกระบวนการที่ซับซ้อนจึงทำให้ราคาค่อนข้างที่จะแพง สำหรับผู้ที่ต้องการความแวววาวใช้วิธีทอแบบยกดอกนิยมนำไปตัดเป็นผ้านุ่มสำเร็จเนื่องจากตัวซิน ใช้ด้ายสีล้วนจึงทำให้สีดูสดช่วยขัดลายเชิงให้เด่นขึ้นลักษณะลวดลายเลียนแบบธรรมชาติเช่น ดอกพิกุล ดอกบัว ดอกมะลิ ลายก้านแย่ง เป็นต้น

๔. ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับยารักษาโรค

คุณยายย่อง จันทรวิมล อายุ ๘๙ ปี และลูกสาว นางสาว นางสาตี อายุ ๖๒ปี จันทรวิมล อยู่บ้านเลขที่ ๒๘๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เล่าให้ฟังว่า เรื่องยาสมุนไพรเมื่อก่อนเขาเลี้ยงกันไม่ใช้อย่างนี้ โรคภัยไข้เจ็บก็น้อยการรักษาก็ใช้สมุนไพรเช่น “เด็กชั๊กกระดุก” ใช้ “ชั๊กกลา” ที่ได้ถุ่นบ้านมาผสมกับยาทำให้เด็กหายได้แต่ยายจำไม่ได้แล้วว่าเป็นยาสมุนไพรอะไรที่ทำเป็นลูกกลอน ซึ่งเลี้ยงลูกมาจนได้ทุกวันนี้น้สมุนไพรมากมายไม่ต้องปลูกขึ้นเองตามธรรมชาติ เอามาตำยาหม้อกิน สามวันเจ็ดวันก็หาย ตอนนี้อายุ ๘๒ ปีแล้วไม่เคยเป็นโรคอะไรแต่ต้อง “กินผักตามฤดูกาล” จากผักกลายเป็นอาหาร จากอาหารกลายเป็นยาอายุวัฒนะ และนายเขาวรัตน์ หนูขุนนางอาชีพหม้อพื้นบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๙๖/๑ หมู่ที่ ๒ อายุ ๕๒ ตำบลทุ่งคา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เล่าให้ฟังว่า ตระกูลของมันเป็น “ครุหมอยา” ตั้งแต่สมัยทวดมีการตำยาหม้อ เรียกว่า “หม้อกลางบ้าน” มีคนมาให้ตำ

กันอย่างมากมาย ซึ่งพ่อเล่าให้ฟังว่า พ่อก็ได้ตำราจากปู่ซึ่งเป็นหมอชาวบ้านที่ตำยาเหมือนกันสิ่งที่สืบทอด “ยาริดสีดวง” เป็นยาที่สืบทอดตั้งแต่บรรพบุรุษ คือ ทวด ปู่ พ่อ และ ผมก็รุ่นที่ ๔ ซึ่งเป็นยาที่มีพูดต่อ ๆ กันมาโดยการจำจากรุ่นสู่รุ่นและหาความรู้เพิ่มเติมจากวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย หลักสูตรวิชา แพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรม ซึ่งตอนนี้ได้ทำยาสมุนไพรต้นสกุล ขึ้นมา คือ ยาแผนโบราณ แก้วริดสีดวง ๓๒ จำพวก แก้วลม ๓๒ จำพวก แก้วระดูขาว หรือระดูขัด เดินไม่สะดวก แก้วเจ็บเอว เข็ดลึง คลายเส้น ชา ตามเท้า หน้ามือตาตาย หัวใจสั้น ชำระเมือมันในลำไส้ ถ่ายลม ทำให้นอนหลับ ลดไขมันตามสภาพถ่าย คลอง คือ ให้นำเพชรสังฆาต ๑ ช้อนนิ้วมือของผู้ป่วย ห่อด้วยกล้วย หรือ แตงกวา หรือมะขามเปียก เพื่อ ป้องกันไม่ให้ระคายคอ รับประทานทุกวัน หรือ นำมาทำเป็นลูกกลอน โดยนำเพชรสังฆาตมาบดละเอียด ผสมกับเนื้อมะขามเปียก เพื่อให้ความเปรี้ยวฆ่าฤทธิ์ความดันของเพชรสังฆาต รับประทานหรือนำเอา เพชรสังฆาตสดมาชดเป็นม้วน ประมาณ ๑ กำมือ ต้มกับน้ำ ๑ ลิตร ประมาณ ๑ ชั่วโมง หรือจนกว่าสีจะ ออก อาจปรุงรสด้วยน้ำผึ้ง รับประทานเป็นประจำจะช่วยรักษาริดสีดวงและช่วยบำรุงกระดูก

๕.๑.๓. วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัด สุราษฎร์ธานี วิเคราะห์ผลนำเสนอผลโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) สามารถสรุปเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับอาหาร

บทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่าเป็น ศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย มีหลักฐานแสดงถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัด สุราษฎร์ธานี เจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบทอด ๆ กันมา มีรูปแบบฉันทลักษณ์ และภาษาที่ใช้เป็นไปตาม ความนิยมของท้องถิ่นนั้น พบมากได้แก่ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อม เด็ก วรรณกรรม ประเภทนี้มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของ ชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมืองสุราษฎร์ธานีและชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความ เชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน ซึ่งประวัติศาสตร์แห่ง เมืองบ้านดอนนครโบราณยังมีหลักฐานการจารึกอีกด้วยว่า เดิมเมืองบ้านดอนยังไม่มี มีแต่เมืองท่าทอง หรือเมืองกาญจนดิษฐ์ อีกด้านหนึ่งเป็นเมืองไชยาต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จพระเจ้าองค์ใหญ่) มาต่อเรือรบที่ตำบลบ้านดอนในท้องที่ของอำเภอเมืองกาญจนดิษฐ์ ในการต่อเรือเป็น งานใหญ่เช่นนี้ก็เป็นที่ธรรมดาที่ต้องมีคนทำงานมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีการ ค้าขายข้าวปลาอาหารและปลูกเคหสถานอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูก เรียกว่า “เมืองบ้านดอน” ในปัจจุบัน

๒. ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

แดนแถบแหลมมลายูตอนเหนือเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ -๓,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้วเราจะมีคน ป่าพวกนิโกริต เป็นเจ้าของถิ่นเดิมแล้วยังมีคนมาเลย์ มอญ เขมร และไทยอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานจับจอง แหล่งความอุดมสมบูรณ์ตามที่ราบชายทะเลท่ามาหากินกระจัดกระจายกันอยู่เป็นแห่ง ๆ และคนไทยยุค นี้ก็คือ บรรพบุรุษของคนไทยภาคใต้ในยุคนี้ ถ้าเราเชื่อว่ามนุษย์เผ่าต่าง ๆ อพยพมาจากพื้นที่ของ

แผ่นดินใหญ่เดินทางลงมาตอนใต้สะพานแหลมมลายูไปสู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิกคนไทยบนแหลมมลายูก็ต้องเป็นคนไทยพวกแรกที่อพยพลงมาในแผ่นดินไทยทุกวันนี้ ที่สามารถเดินทางมาเป็นระยะไกลที่สุดการดำรงชีวิตของคนไทยภาคใต้ในสมัยโบราณก่อนที่จะได้รับอารยธรรมจากอินเดียก็ไม่แปลกแตกต่างไปจากผู้คนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์แม้จะมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เจริญกว่าคนป่า พวกเซมิง ซาไก ชาวเล (ชาวน้ำ) ตามที่ยังเป็นกลุ่มชนขนาดเล็ก ๆ กระจายเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ สภาพสังคมและวัฒนธรรมเป็นแบบสังคมแบบดั้งเดิม หรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมไทยเดิมหรือแบบสมัยหินนั่นเองระบบเศรษฐกิจและสังคมยังนิยมหาอาหารโดยการล่าสัตว์ตามสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและต้องนับว่าการดำรงชีวิตไม่ผิดเคือง เพราะภาคใต้มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์มีทั้งป่าเขาและทะเลแม่น้ำลำคลองสายเล็ก ๆ สั้น ๆ มีอยู่ทั่วไปพื้นที่เพราะปลูก คือบริเวณที่ราบลุ่มชายทะเลเช่นแถบชายฝั่งตะวันออกอาทิเช่น ท่าชนะ ไชยา เป็นต้น นอกจากชาวอินเดียแล้ว จีน อาหรับ มลายู ยุโรปตะวันตกก็ได้เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายในภูมิภาคนี้แต่ไม่ได้ทิ้งร่องรอยอิทธิพลทางวัฒนธรรมไว้มากเหมือนอินเดียมีปรากฏอยู่บ้าง ก็คือชาวอาหรับได้นำเอาศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ในดินแดนตอนปลายแหลมมลายูและดินแดนบางส่วนในตอนใต้สุดของประเทศเป็นผลสำเร็จในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ทำให้ชาวไทยภาคใต้บางส่วนหันไปนับถือศาสนาอิสลามด้วย ส่วนจีนมีปรากฏอยู่บ้างโดยเฉพาะเครื่องถ้วยชามคันเป็นผลผลิตเพื่อการค้าขายจึงมีการสร้างบ้านเรือนขึ้นกระจุกกระจายตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ส่วนชาวอินเดียตั้งรกรากกลุ่มชนขนาดเล็ก ๆ กระจายเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งปรากฏตามรอยอารยธรรมศรีวิชัยว่า คาบสมุทรมลายูสมัยก่อนยังมี ชื่อว่า “ตะโกลา” ซึ่งมีปรากฏในแผนที่โลกในเมืองไทย คือ ตะโกลา ซึ่งยิวว่าคนใต้มีมาก่อนแล้วมีการเชื่อม ตะกั่วป่าและตะโกลา (ทางค้าขายของชาวอินเดียและเปอร์เซียมายังอ่าวบ้านดอน) มายังบ้านเราเสียไฉนไฉนเมือง ๆ หนึ่งในอ่าวบ้านดอน ว่า Kokkonogara ซึ่งแปลว่า โคนครั้ง “นคร” นี้เป็นนครแรกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ตรงที่อ่าวบ้านดอน นี้คือหลักฐานความเจริญ ของเมืองต่าง ๆ นี้คือการเดินทางคาบสมุทรในยุค ๆ แรกเมื่อมาจอดแล้วก็ต้องหาทางไปให้ที่ที่สุด ทางป่า ทางน้ำทางบก ที่มีเส้นทางที่เชื่อมกันเช่นเขาคอกกับตะกั่วป่ามีการเชื่อมกัน ตอบโจทย์ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคแม้กระทั่งการเกษตรตามเส้นทางการสัญจรเชื่อมโยงแต่ละเมืองอย่างชัดเจน

๓. ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ประวัติศาสตร์ของการทอผ้าจากเส้นใยของตัวไหมที่มีรูปร่างคล้ายตัวหนอนนั้น มีบันทึกบางฉบับที่เล่าขานคล้ายตำนานว่าเมื่อ ๕,๐๐๐ กว่าปีก่อนที่ประเทศจีนในสมัยพระเจ้าหวงตี้ซึ่งโปรดการล่าสัตว์ครั้งหนึ่งไปถึงเขาซีซัน ทรงพบหญิงสาวนางหนึ่งกำลังเลี้ยงตัวไหม และเก็บรวบรวมเส้นไหมจำนวนมากอยู่ใต้ต้นหม่อนพระองค์ไม่เคยทอดพระเนตรมาก่อนจึงเสด็จเข้าไปหาหญิงสาวผู้นั้นพร้อมรับสั่งถามว่า “ข้าพเจ้าอยากเรียนรู้วิธีการเลี้ยง และสาวเส้นไหม ท่านจะสอนข้าพเจ้าได้หรือไม่? ฝ่ายหญิงสาวตอบว่า “พ่อแม่ได้สั่งไปว่าห้ามสอนผู้ชายที่ไม่ใช่สามีตน” เมื่อจักรพรรดิได้ยินดังนั้นจึงรวบรวมความกล้าขออภิเษกสมรสกับหญิงสาวผู้นั้นซึ่งเธอชื่อว่า “เหลยจู” ดังตำนานจีนที่เล่าขานกันต่อมาว่าเป็นผู้ค้นพบวิธีปลูกหม่อน เลี้ยงไหมและสาวเส้นไหมนั่นเอง บางตำนานก็เล่าว่าเมื่อ ๔,๐๐๐ กว่าปีก่อนมาแล้วที่ประเทศจีนในสมัยของจักรพรรดิเหลียงพระนางไล่อู ซึ่งเป็นพระมเหสีได้ใช้นางสนมไปหาผลไม้และได้เก็บผลสีขาวเล็ก ๆ มาจากสวนหม่อนด้วยแต่ผลนั้นเหนียวมากจนนางไล่อู ไม่สามารถเสวยได้จึงนำไปต้มแล้วก็ค้นพบว่าขนสีขาวนั้นสามารถดึงออกมาเป็นเส้นใยสีขาวละเอียด เงามาม การค้นพบโดยบังเอิญนี้ทำให้พระนางได้รับพระนามว่า “เจ้าหญิงแห่งไหม” สืบต่อมา

และยังมีตำนานอีกมากมายเกี่ยวกับการค้นพบหมอนและไหม แต่วิธีการปลูกหมอนเลี้ยงไหมในเมืองจีน ถือเป็นความลับที่หวงแหนกันอย่างยิ่ง แล้วได้ส่งผ้าไหมออกไปขายยังต่างประเทศตามเส้นทางสายไหมอันเลื่องลือ คนเอเชียก็พยายามที่จะเรียนรู้จากนั้นการปลูกหมอนเลี้ยงไหมจึงได้แพร่หลายไปยังประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนและอินเดีย ซึ่งบริเวณนี้ระหว่าง “อ่าวบ้านดอน” ในอดีตเป็นแห่งรวมอารยธรรมโบราณที่สืบทอดยาวนานนับพันปี เดิมดินแดนประวัติศาสตร์ที่เคย ผาด ความยิ่งใหญ่จนถูกขนานนามเป็นศูนย์กลางเป็นศูนย์กลางอาณาจักรศรีวิชัยอาณาจักรอัครสถานในอุษาคเนย์ที่ทรงอิทธิพลที่สุดในทะเลจีนใต้ฐานโบราณคดีที่บ่งชี้ว่าบริเวณรอบอ่าวบ้านดอนคือเส้นทางสัญจรทางการค้าและเป็นท่าเรือรอบส่งสินค้าแห่งสำคัญอันถือเป็นจุดนัดพบของพ่อค้าวาณิชทั้งหลายอย่า ๒ ซีกโลกที่ต่างมุ่งมาดปรารถนาจะเดินทางมาค้าขายโดยพ่อค้าชาวจีนได้นำเครื่องกระเบื้องต่าง ๆ บรรทุกส่งเรือสำเภาล่องผ่าน “แหลมญวน” เข้าสู่เมืองไซยาเพื่อจะมายังอ่าวบ้านดอน ส่วนพ่อค้า “ชาวอินเดียและเปอร์เซีย” จะล่องเรือสินค้าผ่านมหาสมุทรอินเดียมาขึ้นฝั่งที่เมือง “ตะกั่วป่า” จากนั้นเดินข้ามสันปันน้ำแล้วล่องเรือต่อมาทำให้หน้าตาปีโดยมีจุดหมายที่อ่าวบ้านดอนเช่นกัน แล้วมีการขยับขยายบินชนเผ่าแล้วเริ่มเติบโตเรื่อย ๆ จนกลายเป็นอาณาจักรขึ้นมา ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้ เมื่อเรามองก่อนประวัติศาสตร์ สุราษฎร์ธานี เคยเรียนรู้กันมาว่า “อ่าวบ้านดอน”

๔. ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับยารักษาโรค

มนุษย์เรารู้จักใช้สมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรคมานานหลายพันปี เริ่มตั้งแต่ยุคนี้ แอนเดอร์ทัล ในประเทศอิตาลีพบหลักฐานว่า มีการใช้สมุนไพรจากการขุดค้นหลุมฝังศพ ที่เม็กซิโกก็พบว่าชาวอินเดียแดงรู้จักใช้ต้นตะบองเพชร เป็นยาฆ่าเชื้อและรักษาบาดแผลไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ปี มาแล้ว ส่วนชาวสุเมเรียนได้เข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่ ณ บริเวณแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติสปัจจุบัน ก็พบประวัติและหลักฐานการใช้สมุนไพร เช่น ฟีน ชะเอม ไทม์ และมัสตาร์ด และต่อมาชาวบาบิโลเนียนได้ใช้สมุนไพรเพิ่มเติมจากชาวสุเมเรียน ได้แก่ ใบมะขามแขก หญ้าฝรั่ง ลูกผักชี อบเชย และกระเทียม ในยุคต่อมาอียิปต์โบราณมีตำราสมุนไพรที่เก่าแก่คือ Papyrus Embers ซึ่งเขียนเมื่อ ๑,๖๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งในตำรานี้ได้กล่าวถึงตำราสมุนไพรมากกว่า ๘๐๐ ตำรับ และสมุนไพรมากกว่า ๗๐๐ ชนิด เช่น ว่านหางจระเข้ เวอร์มวูด (wormwood) เปปเปอร์มินต์ ละหุ่ง เป็นต้น รูปแบบในการเตรียมยาในสมัยนั้น ได้แก่ การต้ม การชง ทำเป็นผง กลั่น เป็นเม็ด ทำเป็นยาพอก เป็นขี้ผึ้ง หลังจากสมุนไพรได้เจริญรุ่งเรืองในอียิปต์แล้ว ก็ได้มีการสืบทอดกันมาทั้งในแถบยุโรปและแอฟริกา เช่นเยอรมัน โปรตุเกส สวีเดน และโปแลนด์ ในแถบเอเชีย ตามบันทึกประวัติศาสตร์พบว่ามี การใช้สมุนไพรที่อินเดียก่อน แล้วสืบทอดมาที่จีน มะละกา และประเทศไทยจนพัฒนาเป็นภูมิปัญญาเพื่อการรักษาโรคที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศที่มีการค้าขายติดต่อตามเส้นทางสายการค้าเชื่อมโยงแต่ละเมืองยังเดินทางแรมเดือนก็ต้องมี หมอที่สามารถรักษาการเจ็บป่วยได้มากับขบวนสินค้า เมื่อมีการพักแรมเกิดขึ้นก็เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างการพูดคุยซึ่งเป็นสายใยสัมพันธ์ของการสืบทอดการใช้ยาสมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรคมายังปัจจุบัน

๕. องค์ความรู้ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า (๑) วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการซึมซับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตซึ่งอยู่ภายใต้การประกอบอาหาร

เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด สะท้อนความเป็นมาของวิถีชีวิต สังคม ความเชื่อ ค่านิยมในกลุ่มน้ำตาปีที่มีการเชื่อมโยงซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ (๒) ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี เป็นองค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรรรับ ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นผสมผสานไว้อย่างเหมาะสมและลงตัวจนทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนลุ่มน้ำตาปีในปัจจุบัน (๓) ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ โดยมียุทธศาสตร์ทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองของภาคใต้ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประเทศในคาบสมุทรมลายูมาโดยตลอด ซึ่งมีการค้าขายกับจีน อินเดีย ชาวเปอร์เซียและชาวอาหรับ ทำให้ชาวภาคใต้ มีประวัติศาสตร์ นครโบราณที่มีคนมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมาก จึงมี “วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน” อยู่ในตำบลบ้านดอนกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” ที่เคยมีในยุคหนึ่งกลับคืนมาสู่ดินแดนนี้แห่งยุคนี้ ขึ้นมาเพื่อเป็นที่รองรับวิญญูณแห่งศรีวิชัยอันจักคืนชีพมาสู่ดินแดนนี้โดยการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนสายวัฒนธรรม นวัตกรรมชุมชนวัฒนธรรมสืบต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ที่มีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้สอดแทรกภูมิปัญญาของการดำเนินชีวิตที่ซ่อนอยู่ภายใต้ปัจจัย ๔ ในตามวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำตาปีซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักในพื้นที่ อำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น ทำให้เกิดบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมาที่มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน เป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญากับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้ เป็นอย่างนี้ เพราะว่า เข้ามาค้าขายของ อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ และจีน ได้พาวิถีการการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้นมาด้วย มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญา กับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้สอดคล้องกับรายงานวิจัยของณรงค์ บุญสวยขวัญ ได้ศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากการพัฒนาของรัฐในระยะแผนพัฒนาฉบับที่ ๑-๘ วิถีชีวิตชาวลุ่มน้ำปากพนังจึงมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีต ทั้งการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการสัญจรไป

มา ส่งผลให้พื้นที่ในสวนที่ติดแม่น้ำลำคลองมีกิจกรรมการใช้เรือในลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพการประมง ซึ่งมีทั้งเรือตักเกเรืออวนลาก เรืออวนรุน และเรือประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก การใช้เรือเพื่อการรับส่งสินค้า การใช้เรือเป็นพาหนะเพื่อการสัญจรไปมาหาสู่กันและสอดคล้องกับองค์บัญญัติของวิชัยเรื่องวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่อง มาจากการพัฒนาของรัฐในระยยะแผนพัฒนาฉบับที่ ๑-๘ พบว่า ความเชื่อ และพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องแม่น้ำในเขตลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการใช้เรือ นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยจะนำเสนอถึงเรื่องความเชื่อ พิธีกรรม และการผลิตซ้ำความเชื่อที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เป็นพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่ม และมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย โดยมีแม่น้ำปากพนังเป็นแม่น้ำสายหลัก และมีลำคลองสาขาจำนวน ๑๑๙ สาย รวมความยาวทั้งสิ้นประมาณกว่า ๗๐๐ กิโลเมตร ดังนั้นวิถีชีวิตชาวลุ่มน้ำปากพนังจึงมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีต ทั้งการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการสัญจรไปมา ส่งผลให้พื้นที่ในสวนที่ติดแม่น้ำลำคลองมีกิจกรรมการใช้เรือในลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพการประมง ซึ่งมีทั้งเรือตักเก เรืออวนลาก เรืออวนรุน และเรือประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก การใช้เรือเพื่อการรับส่งสินค้า การใช้เรือเป็นพาหนะเพื่อการสัญจรไปมาหาสู่กัน รวมทั้งการใช้เรือที่ใช้สำหรับกิจกรรมทางศาสนา คือการลากพระในช่วงเทศกาลออกพรรษา (เดือน ๑๑) หรือแม้กระทั่งการใช้เรือเพรียวเพื่อการแข่งขันประจำปีของชาวลุ่มน้ำปากพนัง เป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี พบว่า องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร รุ่งแต่ง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาของคนในลุ่มแม่น้ำตาปีที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพและการสร้างรายได้ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นตั้งแต่การเลือกรสร คัดสรร ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นปักษ์ใต้ ด้วยวิธีการที่บรรพบุรุษได้ทดลองคัดเลือก และผสมผสานไว้อย่างเหมาะสมและลงตัว สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาาน มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะ หรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือชุมชนโดยมีชุมชนเป็นเจ้าของจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นปักษ์ใต้ในปัจจุบัน เป็นอย่างนี้เพราะว่า ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพและการสร้างรายได้ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นตั้งแต่การเลือกรสร คัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่กับบุคคล ผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนมีลักษณะเป็น ภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะหรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยของพรจิตร์ ชูชื่นได้ศึกษาการศึกษาารูปแบบและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการสืบทอดภูมิปัญญาโมโนราห์ ชุมชนบ้านคลองเสียว เทศบาลตำบลเมืองเวียง อำเภอเวียงสระ ได้ถูกกระบวนการภูมิปัญญาที่ผ่านมา การออกแบบทดลองปฏิบัติการ โดยการจัดเวทีความร่วมมือในการสืบทอดภูมิปัญญาโมโนราห์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ครูภูมิปัญญาและองค์กรท้องถิ่น การทดลองปฏิบัติการเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาโมโนราห์บ้านคลองเสียว ทำให้เกิดความร่วมมือในการสืบทอดภูมิปัญญาของมโนราห์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ครูภูมิปัญญา

และองค์กรท้องถิ่น การทดลองปฏิบัติการเรียนรู้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาตามรูปแบบกระบวนการที่ค้นพบและ สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิจัยเรื่อง การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นใต้ด้านอาหารพื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นใต้ เป็นภูมิปัญญา ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจยังชีพ และการสร้างรายได้ ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้น ตั้งแต่การ เลือกรส คัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาที่ มีอยู่กับบุคคลหลักหรือผ่านการสืบทอดต่อกันมาในชุมชน “ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน” ท้องถิ่นใต้มี ลักษณะเป็นภูมิปัญญาของบุคคล ที่เกิดจากการเรียนรู้ การคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนา จนได้วิธีการและ ได้สูตรเฉพาะ หรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสม สืบสานอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือในชุมชน โดยมีชุมชนหรือในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การทำน้ำตาล จาก ขนมะลา นอกจากนี้ ยังมีการประยุกต์ ผสมผสานกับวิถีการกินของคนยุคใหม่เพื่อสร้างความแปลกใหม่ และตอบสนองต่อค่านิยมในการบริโภค ตลอดจนพัฒนาารูปแบบของบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มโอกาสทาง การตลาด ในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ใช้วิธีบอกสูตรส่วนผสม ขั้นตอนการทำ สาธิต พร้อมทั้งให้ฝึกปฏิบัติจริง และเรียนรู้โดยตรงกับบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของภูมิปัญญานั้น ๆ หรือเริ่มจากการเป็นลูกมือ ประกอบกับความชอบ ความสนใจส่วนตัวและมีฝีมือในการทำอาหารเป็น ทุนเดิม ทำให้ผู้สืบทอดสามารถพัฒนาฝีมือได้เทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับผู้สอน ผู้ได้รับการสืบทอดภูมิ ปัญญาทั้งแบบเจาะจงบุคคล ได้แก่ ลูก หลาน และเครือญาติซึ่งมักจะถ่ายทอดเทคนิคเฉพาะให้แก่สมาชิก ในครอบครัว และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือมีการถ่ายทอดแบบไม่เจาะจงบุคคล โดยถ่ายทอดผ่าน หลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมในโรงเรียนหรือเป็นแหล่งเรียนรู้ คุณธรรมค่าสอนสิ่งที่มีการยึดถือ เป็นแบบอย่างของบุคคล หรือกลุ่มภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ การใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ หาได้ ในท้องถิ่น ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า เน้นความสะอาด รักษาคุณภาพ จำหน่ายในราคาที่เหมาะสม และการที่ สามารถสร้างงานและสร้างรายได้ให้ตนเองและคนในชุมชนเป็นการพึ่งพาตนเอง สถานภาพของภูมิปัญญา ด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นใต้ ยังไม่อยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ เป็น แหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชน มี ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกว้างขวางทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และ ระดับประเทศทำให้มีช่องทางการการตลาดและเข้าร่วมคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอท็อป) เพื่อยกมาตรฐานของผลิตภัณฑ์อาหารและเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค

๓. วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียอาคเนย์มาโดยตลอด เช่น ค้าขายกับจีน ได้แก่ ไข่มุก เครื่องแก้ว น้ำหอม อัญมณี นอแรด มีการติดต่อกับอินเดียมีการเผยแพร่ศาสนาพุทธและพราหมณ์ซึ่งมีอิทธิพลทางด้านศิลปะ เป็นอย่างมากรวมทั้ง วรรณคดี ความเชื่อ ประเพณี และกฎหมาย จากนั้น มีการค้าเครื่องเทศชาวเปอร์เซีย และชาวอาหรับได้ขยายสู่แหลมมลายู ทำให้ชาวพื้นเมืองภาคใต้ มีประวัติศาสตร์แห่งเมืองบ้านดอน นครโบราณที่มีคนมาอยู่อาศัยประชุมชนกันเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีการค้าขาย ข้าวปลาอาหารและปลูก เศรษฐกิจอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” นครประวัติศาสตร์ที่ในปัจจุบันคือที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้นเอง เป็นอย่างนี้เพราะ แหล่งเศรษฐกิจแหล่งประวัติศาสตร์ และแหล่งวัฒนธรรม วิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ชีบร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราว

ความรู้สึกรักใคร่ ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมาทำให้เกิดการเชื่อมโยงของวิถีชีวิต วัฒนธรรม แล้วมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องรายงานวิจัยของสีปนนท์ นวลละอองและปิยดา สุนทรปิยะพันธ์ เรื่อง วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรมลายูของไทย “วัฒนธรรมศรีวิชัย” นั้นจัดเป็น “วัฒนธรรมร่วมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เนื่องจากการเชื่อมโยงหลักฐานและร่องรอยต่าง ๆ ที่ค้นพบโดยนักโบราณคดีและข้อมูลการบันทึกต่าง ๆ มากมายทั้งในและนอกประเทศเกี่ยวกับของอิทธิพลศรีวิชัย เช่น หลักฐานจากกรมศิลปากร บันทึกจากอินเดีย ศรีลังกา อาหรับ เปอร์เซีย จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา และจีน เป็นต้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์หลักฐานนั้นนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อาทิเช่น หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุอาจารย์ธรรมทาส และพล.ต.ท.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล รวมถึงท่านควอริส เวลล์ ที่ได้พบโดยเฉพาะบริเวณเส้นทางข้ามทวีปตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน และคนศรีวิชัยมีความเห็นวามแนบในสังคมวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตในวิถีพุทธ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากแสดงให้เห็นว่ามีคนอาศัยอยู่ในตอนเหนือและตอนกลางของคาบสมุทรมลายูตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการปรากฏอยู่ของการตั้งอยู่ของคนไทยในภาคใต้ รวมถึงวัฒนธรรมและความเชื่อของคนที่นี่มีลักษณะกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและวัฒนธรรมไสลนครอย่างมาก ดังแสดงให้เห็นจากวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา ศิลปะท้องถิ่น ความเชื่อ อาชีพ การแต่งกาย และอาหารตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการแห่ผ้าขึ้นธาตุ มโนราห์ หนังตะลุง และอาหารของภาคใต้ เป็นต้น หรือวิถีแบบพุทธศาสนาแบบมหายานที่นับถือพระโพธิสัตว์เป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถพบได้บริเวณภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะรอบอ่าวบ้านดอน ดังเช่นที่สวนโมกขพลารามนั้นแสดงถึงการผสมผสานกันอย่างสมดุลระหว่างวัฒนธรรมภายนอกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการสำรวจพื้นที่จริง นอกจากนี้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประชาชนชาวบ้าน และคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสำรวจหลักฐานรอบอ่าวบ้านดอนมีความสำคัญต่อการศึกษาและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอิทธิพลวัฒนธรรมศรีวิชัยอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม มรดกที่ซ่อนอยู่ในภูมิวัฒนธรรมของศรีวิชัยนั้นมีมากมายไม่ว่าจะเป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น วิถีการดำเนินชีวิตของคนศรีวิชัย ได้แก่ อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณีภาษา เช่น การสื่อสาร นิทาน บทประพันธ์ เป็นต้น อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะท้องถิ่น หรือแม้แต่แหล่งโบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ตาม และจากข้อมูลและหลักฐานที่ได้สามารถนำไปสู่การตีความวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัยทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์จากการสร้างนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างดีต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. กลุ่มองค์กรและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในส่วนของการพัฒนาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นสื่อกลางนำไปสู่การกำหนดเพื่อเป็นจุดเด่นของแต่ละท้องถิ่นเพื่อพัฒนาขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของนวัตกรรมวิถีชุมชน

๒. ภายใต้หลักคิด วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี สู่ความเป็นมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นแนวทางสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ภายใต้นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัด ๒๐ ปีส่งผลให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง นำไปสู่การพัฒนาจังหวัดที่เข้มแข็งในอนาคตต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยในการศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย จังหวัด สุราษฎร์ธานีสามารถให้ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในมิติต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. ควรถอดบทเรียนวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัด สุราษฎร์ธานี เพื่อสร้างพื้นที่มิติใหม่ให้กับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. ควรศึกษาการพัฒนาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัด สุราษฎร์ธานีขยายเขตพื้นที่จากชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัดโดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายในการ พัฒนาจังหวัดเป็นศูนย์กลางร่วมแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

๓. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์จากการพัฒนาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรม ศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานีภายใต้หลักคิด “วิถีชีวิตภูมิปัญญาเมืองเกษตรคุณภาพ การท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน” ตามนโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดแผน ๒๐ ปีบรรลุเป้าหมายในอนาคต

บรรณานุกรม

๑. หนังสือทั่วไป

- กฤษ เพิ่มทันจิตต์. **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดเป็นเมือง**. กรุงเทพฯ : ศรีเอทีพีพับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. **วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๙.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ณัฐยา ทิพรัตน์. **ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนา แนวโน้มศิลปะศึกษาร่วมสมัย**. มะลิฉัตรเอื้ออาพันธ์บรรณธิการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- ทรงจิต พูนลาภ และคณะ. **ศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทย**. นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. สหมิตรพรินติ้ง. (ม.ป.ป.).
- ประพันธ์ ภักดีกุล และคณะ. **รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : ไอเดียสแควร์, ๒๕๔๙.
- ประเวศ วะสี. **การดำรงชีวิตที่มีคุณค่าในสังคมสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๘.
- ผาสุก อินทรารุช. **สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๖/๑, กรุงเทพฯ : มหพันธ์ไฟเบอร์ซีเมนต์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.
- พุทธทาสภิกขุ. **แนวทางสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าบ้านดอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา, ๒๕๔๕.
- เพ็ญแข ประจันปัจจนิก. **พื้นฐานทางสังคมวิทยาของการศึกษา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๘.
- แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑ (ฉบับทบทวน).
- ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี. **รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.
- รัตน์ บัณฑิต. **การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา**. ครั้งที่ ๒. พิษณุโลก : บัณฑิตโลก, ๒๕๕๖.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. **มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : ดนอแกรมมี่, ๒๕๔๐.
- สำเนียง สร้อยนาคพงษ์. **การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียน**. สารพัฒนาหลักสูตร ๑๑, ๒๕๓๙.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการปัญหา**. กรุงเทพฯ : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๑.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน). **สารานุกรมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นไทย ๔ ภาค**. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖.

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน). **สารานุกรมภูมิปัญญาการใช้ยาสมุนไพรไทย.**

กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖.

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน). **สารานุกรมภูมิปัญญาการผ้าไทย.** กรุงเทพฯ :

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากชีวภาพ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖.

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน). **ลุ่มน้ำตาปี.** การดำเนินการด้านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล ๒๕ ลุ่มน้ำ และแบบจำลองน้ำท่วมน้ำแล้งบริษัท แอสตีคอน คอร์ปอเรชั่น จำกัด กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. **ไหมไทย.....**

สายใยแห่งแผ่นดิน, ๒๕๕๒.

สถาบันวิจัยหม่อนไหม กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. **ไหมไทย, ๒๕๕๓.**

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. เพื่อความสุข. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๕๔.

อนันต์ ใจสมุทร. **การพัฒนาชุมชนกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์.** สุราษฎร์ธานี : ภาควิชาสังคมวิทยา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๑.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.**

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๕๘.

อารี สติชัย. **เอกลักษณ์ไทยภาคใต้.** กรุงเทพฯ : ชัมริงค์ ทู รีด จำกัด, ๒๕๕๗.

อารีลักษณ์ อุดมแก้ว. **วัฒนธรรมบ้านไทย,** กรุงเทพฯ : วัน ซิกซ์ตี้ เอท จำกัด, ๒๕๕๘.

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน และไพฑูมพล นิมเฉลิม. **ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง:**

ความหมายและตัวชี้วัดจากความเห็นของผู้นำชุมชน, ข่าวชุมชน ฉบับที่ ๑๓๐ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.

๒. สื่อออนไลน์

คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสุราษฎร์ธานี. สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑, สืบค้นได้จาก : www.suratthani.go.th.

จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้จาก. <https://th.wikipedia.org/wiki>

วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี. ประเพณีและวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้

จาก <https://sites.google.com/site/suratthani02/prapheni-laea-wathnthrrm>.

ประเพณีไทยดอทคอม. สืบค้นเมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้จาก <http://www.prapayneethai.com>.

เมืองเวียงสระ. สืบค้นเมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้จาก <http://www.siamsouth.com>

วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี. สืบค้นเมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้จาก

<http://www.dhammadhai.org/watthai/south/watphraboromthatchaiya>.

สำนักพัฒนาชุมชนกาญจนดิษฐ์ สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑. สืบค้นได้จาก

<http://district.cdd.go.th/kanchanadit/>

๓. บทความวิชาการ/วารสาร

- จิรวรรณ ศรีหนูสุดและวนิษา ตีคำ. **วัฒนธรรมหมากและการจัดการหมากตำบลบางสวรรค์ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑.
- ชาคริต สิทธิฤทธิ์. **จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม**, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙.
- นุสรุา เพ็งแก้วและอัมพวรรณ หนูพระอินทร์. **อดีต ปัจจุบัน อนาคตคลองท่าทองใหม่ : มุมมองเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๑.
- ประสิทธิ์ พันธวงษ์. **พุทธประชาธิปไตยกับการพัฒนาในยุค Thailand 4.0**. การประชุมวิชาการระดับชาติ ราชภัฏสกลนครวิชาการ ครั้งที่ ๘. วิจัยเพื่อประเทศไทย ๔.๐. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร, ๒๒-๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๙.
- ปริญญา ปานชานา. **วรรณกรรมตามแนวลำน้ำตาปี**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗.
- ประเวศ วะสี. **การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง**. ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ศูนย์วิจัยวัฒนธรรมรวมภูมิภาคเพื่อการพัฒนาประเทศในเชิงมนุษยศาสตร์ : ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในประเทศไทยเพื่อจัดทำแผนพัฒนาวัฒนธรรม ๔ ภูมิภาค. วันที่ ๒-๓ มิถุนายน ๒๕๔๙ ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์คอนเวนชั่น. กรุงเทพฯ : จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๙.
- พระมหาศิริพงษ์ ฐิตวิริโย นายประสิทธิ์ พันธวงษ์. **สุนทรียภาพ : ความเป็นภาวะผู้นำเชิงพุทธ**. การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ การจัดการวัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์แพร่. วันที่ ๒๓-๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.
- พงศ์เทพ แก้วเสถียร. **แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านนิคม ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองฯ จังหวัดสกลนคร**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑.
- วัชรนันท์ ชูทัพ. **จากวิถีดั้งเดิมสู่วิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในวรรณกรรมเด็กชายเล**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๑.
- ลีปนันท์ นวลละอองและปิยดา สุนทรปิยะพันธ์. **วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย**, วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม. Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning (e-JODIL). ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑.

สุวิมล เวชวิโรจน์. การต่อรงผ่านทางสื่อพื้นบ้านเครื่องแต่งกายของชาวไทยโห่ง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๑.

๔. งานวิจัย

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพองอันเนื่อง มาจากการพัฒนาของรัฐใน ระยะแผนพัฒนาฉบับที่ ๑-๘. โครงการวิจัยเรื่องโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา, **รายงานวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕.

นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุลและคณะ. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรม ไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย. ทุนสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทร วิโรฒประจำปี ๒๕๕๖, **รายงานการวิจัย**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗.

ปาริชาติ วิสุทธิสมาจารและคณะ. รูปแบบการจัดการนันทนาการตามอัตลักษณ์ภาคใต้เพื่อเพิ่ม ศักยภาพการท่องเที่ยวในป่าชายเลน. **รายงานวิจัย**. ทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘.

ประสิทธิ์ พันธวงษ์และคณะ. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในจังหวัด สุราษฎร์ธานี. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พรจิตร ชูชื่นและคณะ. รูปแบบและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์ ชุมชน บ้านคลองเสียว เทศบาลตำบลเมืองเวียง อำเภอเวียงสระ จังหวัด สุราษฎร์ธานี. **รายงานวิจัย**. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, ๒๕๕๗.

พินิจ ธาวุฒิสกุลและคณะ. กระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียง อำเภอ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ ๒, **รายงานวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๔๙.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ด้านอาหาร พื้นบ้าน, **รายงานวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐.

วรารัตน์ มหามนตรี. โลกทัศน์ของคนไทยจากภาษิต. **รายงานการวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๗.

สุรพล นาถะพินธุและคณะ. โครงการศึกษาความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมท้องถิ่นสมัยอดีตถึงปัจจุบันเพื่อ พัฒนาฐานข้อมูลวัฒนธรรมและอารยธรรมโบราณในพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและคาบสมุทร มลายา, **รายงานวิจัย**. (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๓.

๕. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์. ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย. ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ดร. อมรา ศรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร. โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย. ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายทศพล งามไฟโรจน์. อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม. โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย. ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ชวน เพชรแก้ว. สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เรือโทผู้ช่วยศาสตราจารย์ดรอนันต์ใจสมุทร. สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธานีศน์ บุญชู อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยสงขลนครินทร์วิทยาเขตปัตตานี. วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายอนูรัตน์ แพนสกุล. ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ. ผู้เขียนคัมภีร์ในลานวัดพุมเรียง. ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏ สุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางวรรณมา พูนสวัสดิ์ อายุ ๖๘ ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ ๗๗ หมู่ที่ ๙ ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางหวันม๊ะ นุ้ยหมี กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง ๘๗ หมู่ที่ ๒ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมุลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัยวัดมุลเหล็กอำเภอกำแพงจังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ยายย่อง จันทร์วิมลลูกสาว นางสาส์ จันทร์วิมล อยู่บ้านเลขที่ ๒๘๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานีอายุ ๘๙ ปีลูกสาวอายุ ๖๒ปี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสุมล ล้อมสมบัติ อายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๕/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางนาฏญา คงนาค อายุ ๕๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๑๕ หมู่ที่ ๖ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์นายกิติพงษ์ บุญกันภัย ผู้นำชุมชนบ้านโพธิ์ ศูนย์ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สั้มภาษณ์ นาง ละออ อินทร์พรหม อายุ ๖๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓/๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลกะแดะ อำเภอ กาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สั้มภาษณ์ นางประนอม ฤกษ์เกษตร อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๗/๑๐ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

นายเชาวรัตน์ หนูขุนนาง อาชีพ หมอพื้นบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๙๖/๑ หมู่ที่ ๒ อายุ ๕๒ ตำบลทุ่งคา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

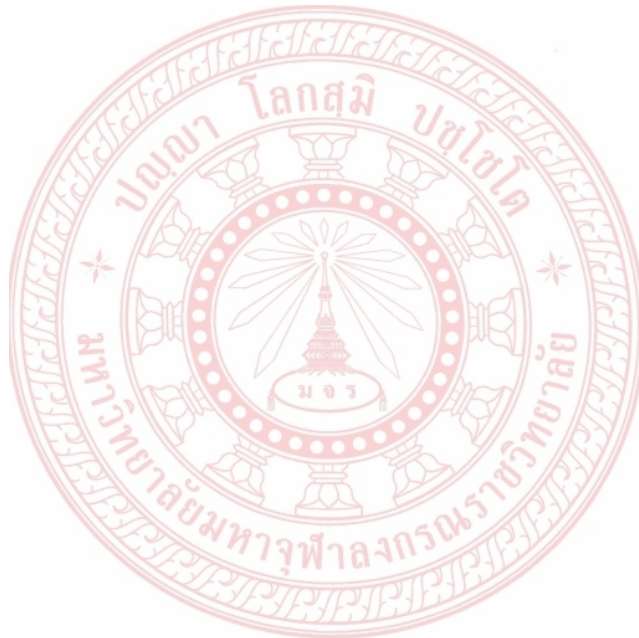

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Way of life, Wisdom and the linkage to Srivichaya civilization of the Tapee basin community in Surat Thani Province.

ประสิทธิ์ พันธ์วงษ์/Prasit Phanthawong

บุญรัตน์ คุรุทคง/Boonrat Khutkhong

ดร. สุภาภรณ์ โสภา/Dr.Sopha Suphaphon

พระมหาติลกรัศมี ฐิตจาโร/Phramaha Dilokrassme Thitajaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครศรีธรรมราชห้องเรียนวัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี/ Mahachulalongkomrajavidyalaya University Nakon Si Thammarat Campus Surat Thani
Phon : 0805312790

รศ.ดร. จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ/ Assoc.Prof.Dr. Chumrum Chuchoysuwarn

นักวิชาการอิสระผู้เชี่ยวชาญด้านมนุษยและสังคม/ Independent scholars, human and social experts
Phone : 0818922694

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (3) เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 18 คนในพื้นที่ชุมชนอำเภอไชยา อำเภอบ้านดอน อำเภอพุนพิน อำเภอเมืองอำเภอกาญจนดิษฐ์ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ทะเลรอบอ่าวบ้านดอน

ผลการวิจัย พบว่า (1) วิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในกลุ่มแม่น้ำตาปีผ่านการเรียนรู้จนเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด สะท้อนความเป็นมาของวิถีชีวิต สังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่นที่มีการเชื่อมโยงกันซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาต่าง ๆ ในกลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้ (2) ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี เป็นองค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมา และเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นผสมผสานไว้อย่างเหมาะสม และลงตัวจนทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นรอบอ่าวบ้านดอนในปัจจุบัน (3) ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-18 โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรือง ความสัมพันธ์กับนานาประเทศในคาบสมุทรมลายูโดยทำการค้าขายกับชาวจีน อินเดีย เปอร์เซียและอาหรับ จึงทำให้เกิดประวัติศาสตร์รอบอ่าวบ้านดอน นครโบราณที่มีผู้คนมาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก จนกลายมาเป็น “เมืองบ้านดอน” ที่เคยมีในยุคหนึ่งกลับคืนมา

สู่ดินแดนนั้นแห่ง ยุคนี้ ขึ้นมาเพื่อเป็นที่รองรับวิญญานแห่งศรีวิชัยอันจักคืนชีพมาสู่ดินแดนนี้โดยการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนสายวัฒนธรรม นวัตกรรมชุมชนวัฒนธรรมสืบต่อไป

คำสำคัญ : วิถีชีวิต, ภูมิปัญญา, อารยธรรมศรีวิชัย, ลุ่มแม่น้ำตาปี, จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Abstract

The research aims to: (1) study the way of life of the Tapee basin community (2) study the self-management wisdom of the Tapee basin community. (3) to analyze the wisdom and the linkage to Srivichaya civilization of the Tapee basin community in Surat Thani Province. Qualitative research methodology, related research documents and collecting field data in the community area in-depth interviews with a group of 18 experts of Chaiya, PhunPhin, Muang and Knchadit district were used. These areas are located near the sea around Ban Don Bay.

The research found that: (1) The way of the Tapi River Basin, Surat Thani Province is a way of life of people in the Tapee basin community through Learn to experience in life. These include food, clothing, housing and medicines. (2) Self-management wisdom of the Tapee basin community is knowledge, ability, and skills resulting from the accumulation of experiences through the learning process, improvement, and development. These relay and continue the unique local community around the bay of Ban Don. (3) The wisdom of the linkage to Srivichaya civilization of the Tapee basin community in Surat Thani Province. Srivichaya civilization was the location of the old town. It was the center of the Srivichaya Kingdom during the 13th and 18th centuries. There are historical evidences to confirm the prosperity. Relations with many countries in the Malay Peninsula until it became a "city of Ban Don". It has been restored to that land of this era. Supporting the spirit of Srivijaya resurrection to this land by driving through various activities and projects of Surat Thani such as public markets, cultural markets, cultural streets, Ban Mae Num Muang Khon Dee, and further cultural traits.

Key Words: Way of life, Wisdom, Srivichaya civilization, Tapee basin, Surat Thani Province

บทนำ

สายน้ำลำคลองก่อกำเนิดประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตภูมิปัญญาที่ทำให้เกิดความหลากหลายในชุมชนที่มีสายน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านในอดีตได้พึ่งพาอาศัยแม่น้ำลำคลองในการเลี้ยงชีพ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2550). และพึ่งพาอาศัยกันในการแบ่งผลผลิต แต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่ซ่อนเร้นกับความหลากหลายในวิถีชีวิตมาร่วมกันเป็นประวัติศาสตร์ วิถีภูมิปัญญา มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะจัดการความสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยอาศัยธรรมชาติ นำมาใช้ประโยชน์ในการดูแลรักษาตนเอง เมื่อก้าวไปสู่ความทันสมัยของชุมชน ภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์ชุมชนไทยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (ประสิทธิ์ พันธ์วงษ์, 2559) จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของเมือง ศรีวิชัยมีหลักฐานแสดงถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 13-18 (อมรา ศรสุชาติ, 2557)โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีตของจังหวัด สุราษฎร์

ธานี เป็นแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม วรรณกรรมท้องถิ่น พิธีกรรม ความเชื่อ (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, 2545) ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่าเพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมาของท้องถิ่นชาวใต้จนถึงปัจจุบัน (วรารักษ์ มหามนตรี, 2557)

จากความเป็นมาของความหลากหลายในวิถีชีวิตชุมชน และภูมิปัญญาของชาวเมือง สุราษฎร์ธานีในแถบลุ่มแม่น้ำตาปีภายใต้การเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน (ปริญญา ปานชานา, 2557) และเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นมีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญากับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายรากเหง้าของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย (สิปปนนท์ นวลละอองและปิยดา สุนทรปิยะพันธ์, 2561) ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักและเห็นความสำคัญเป็นอย่างมากซึ่งเป็นรากเหง้าของการดำเนินชีวิตที่มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้จนตกผลึกถึงปัจจุบัน

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวคณะผู้ศึกษาวิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีในการจัดการตนเองของชุมชนเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานีของเราก้าวสู่การเป็นเมืองชั้นนำแห่งภาคใต้ของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี
3. เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังต่อไปนี้โดย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี (รอบอ่าวบ้านดอน) 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอนาตาล อำเภอบ้านนา อำเภอบ้านนา และอำเภอกาญจนดิษฐ์ (ท่าทอง) ในการศึกษาคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ชุมชนเป้าหมายของลุ่มแม่น้ำตาปี โดยมีประเด็นดังนี้ (1) ชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีวิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหารเจาะจง อาหารคาว แกงไตปลา แกงเหลือง ข้าวย่ำสมุนไพร อาหารหวาน ขนมจิ้งจอกโบราณ ขนมแห้งต้มลูกโยนโบราณ (2) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เจาะจง กุฏิโบราณวัดมุลเหล็กและ บ้านโบราณบางใบไม้ (3) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม เจาะจง กลุ่มทอผ้าไหมพุมเรียง (4) วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรคเจาะจง ตระกูลครุหมอยา

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มี 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปราชญ์วิถีชีวิตภูมิปัญญาชาวบ้านอำเภอละ 2 คน มี 5 อำเภอรวมจำนวน 10 คน กลุ่มนักวิชาการสังคมวิทยาและพัฒนาชุมชน จำนวน 3 คน กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรมจำนวน 2 คนและนักประวัติศาสตร์จำนวน 3

คนรวมทั้งหมด 18 คน รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้ข้อมูลครบถ้วนเพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัยคือ 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอพุนพิน อำเภอเมืองและอำเภอกาญจนดิษฐ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ประเด็นที่ศึกษา ที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็น จากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งกับอาศัยแนวคิด ทฤษฎี มาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์เพื่อค้นหาองค์ความรู้ชุมชนวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิจัยพบว่า

ประเด็นที่ 1 วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี ผลการวิจัยพบ 4 ประเด็น ดังนี้

1.1 วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหาร

การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมผ่านวิถีชีวิตซึ่งแต่ละท้องถิ่นล้วนมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับอาหาร แตกต่างกันไปตามเส้นทางแห่งสัญจรทางการค้า เป็นวิถีการดำรงชีพของตนในแต่ละยุคสมัย ที่บ่งชี้ถึงการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลและเวลา แม้เดิมทีอาหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพด้านร่างกายของมวลมนุษยชาติแต่ในปัจจุบันการบริโภคอาหารแฝงความนิยมมากกว่าการดำรงชีพทางด้านร่างกาย วิถีแห่งการบริโภคอาหารได้เปิดโฉมหน้าใหม่ ในการแสดงตัวตนและการเป็นภาพตัวแทน ความหมายของการมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเฉพาะที่แห่งท้องถิ่นนั้น เช่น ภูมิปัญญาการจัดการตนเองไขเค็มไชยาของนางบุญมี มณีรัตน์ ภูมิปัญญาแกงปักใต้ในอำเภอเมืองของนางนาฏญา คงนาค ภูมิปัญญาขนมจิ้งโบริาในอำเภอกาญจนดิษฐ์ของนางวรรณา พูนสวัสดิ์ ภูมิปัญญาข้าวย่ำสมุนไพรในอำเภอกาญจนดิษฐ์ของนาง ละอ อินทร์พรหม และภูมิปัญญาขนมแท่งต้มลูกโยมโบริาในอำเภอกาญจนดิษฐ์ของนางประนอม ฤกษ์เกษร เป็นต้น

1.2 วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

“ภาคใต้” เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นคาบสมุทรที่ทอดตัวยาวในแนวเหนือใต้ และขนานด้วยทะเลทั้งสองฟาก คือ อ่าวไทย และทะเลอันดามัน เป็นทำเลที่ตั้งทำให้ภาคใต้เป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขาย และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณจึงเป็นมูลเหตุให้ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และศาสนามากกว่าพื้นที่อื่น ๆ จึงทำให้ภาคใต้มีความโดดเด่นทั้งในแง่ต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อมที่หลากหลายทำให้ “ที่อยู่อาศัย” จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ใกล้ทำน้ำ ล่าคลอง อ่าวและทะเล เพื่อสะดวกในการสัญจรและการทำมาหากิน คนไทยภาคใต้จะมีคติในการตั้งบ้านเรือน เช่น ปลุกบ้านโดยมีดินสภารองรับเสาเรือนแทนการขุดหลุมฝังเสา เพื่อสะดวกในการโยกย้ายและเป็นการป้องกันมด ปลวก มีคติห้ามปลุกเรือนขวางตะวัน เพราะจะขวางเส้นทางลมมรสุมซึ่งอาจทำให้หลังคาปลิว และถูกพายุพัดพังได้ง่าย วัสดุที่นำมาสร้างคือสิ่งที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น บ้านเรือนมีหลายลักษณะ มีทั้งบ้านเรือนเครื่องผูก และบ้านเรือนสับ เช่น ประวัติบ้านบางไผ่ไม้โบราณ 200

ปี จากลำบอกล่าของนาย สุมล ล้อมสมบัติ ได้เล่าให้ฟังว่า เป็นบ้านหลังแรกของในบางใบไม้ ของชื่อ “คุณพระจันทร์ศึกประชิด” และกุฎิโบราณวัตถุมูลเหล็กตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.3 วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ผ้าทอภาคใต้แสดงอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชนมีการสืบสานศิลปหัตถกรรมทั้งวิธีการทอตลอดสายและสีสันทอผ้ามาหลายชั่วอายุคนด้วยวิธีการทอ เช่น วิธีการพัฒนาจากก็มีอยู่ เป็นที่กระตือรือร้น ทำให้สามารถทอผ้าได้เร็วขึ้นและได้ปริมาณมากขึ้นด้วยลวดลายที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายราชวัตรโคม ลายตาสมุก เป็นต้น ด้วยสีสันทอผ้าทอซึ่งสีเหลืองมาจากขมิ้นแก่นขนุน สีครามจากต้นคราม สีอิฐได้มาจากสีของอิฐ เสียบมาทอให้ละเอียดสีแดงได้จากครั่ง สีน้ำตาลไหม้ได้จากกบไต่ตูด เป็นต้น นอกจากนั้นผ้าทอภาคใต้ยังสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในหลายด้าน เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม การแต่งงาน การบ่งบอกฐานะทางสังคมของกลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียงของนางหวันมีะ นุ้ยหมิม

1.4 วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค

การแพทย์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่ใช้ดูแลสุขภาพและรักษาโรคร้ายของคนไทยมาช้านาน ซึ่งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ผสมผสานกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น การแพทย์แผนไทยประกอบด้วยองค์ความรู้ และภูมิปัญญาหลายด้านทั้งการนวด อบ ประคบ ซึ่งภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคร้ายก็เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งแต่ละภูมิภาคก็มีลักษณะทางภูมิประเทศที่แตกต่างกันพืชสมุนไพรจึงมีความแตกต่างหลากหลายกันตามพื้นที่ ดังนั้นพืชสมุนไพรไทยมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งในการรักษาโรคร้ายมาแต่ครั้งโบราณ การใช้สมุนไพรจึงมีวิวัฒนาการและพัฒนาการองค์ความรู้มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ที่สมุนไพรไทยจึงไม่ได้ใช้เพียงเพื่อรักษาความเจ็บป่วยเท่านั้น แต่มีคุณค่าต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น นางย่อง จันทรวิมลและลูกสาวนางสาตี จันทรวิมล เล่าให้ฟังว่า ยาสมุนไพร เมื่อก่อนเขาเลี้ยงกันไม่ใช่อ่างน้ำโรคร้ายใช้เจ็บก็น้อยการรักษาที่ใช้สมุนไพรเช่น “เด็กซึก” ใช้ “ซึกลา” ใต้ถุนบ้านมาผสมกับยาทำให้เด็กหายป่วย กินผักตามฤดูกาล จาก “ผักกลายเป็นอาหาร จากอาหารกลายเป็นยาอายุวัฒนะ” และ นายเขาวรัตน์ หนูขุนนาง หมอพื้นบ้านเล่าให้ฟังว่า ตระกูลของผมเป็น “ครูหมอยา” ตั้งแต่สมัยทวดมีการต้มยาหมอ เรียกว่า หมอกลางบ้านมีคนมาให้ต้มยากันอย่างมากมาย สตรียาของ ทวด ปู่และพ่อมาถึงผมก็รุ่นที่ 4 คือ ตำรายาโบราณ ยารีสีดวง แต่ก็ยังมียาอีกมากมายที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ คือ ยาลม ยาจุกเสียดแน่นท้องยาคลายเส้น เป็นต้น

ประเด็นที่ 2 ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี ผลการวิจัยพบ 4 ประเด็น ดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับอาหาร

ภูมิปัญญาการจัดการตนเองไข่มุขไชยาของนางบุญมี มณีรัตน์ อายุ 77 ปี เล่าให้ฟังว่า เมื่อไชยาเดิมอุดมสมบูรณ์มีการทำนาปลูกข้าวหรือเรียกได้ว่า “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” คนจีนชื่อ “นายจี่ แซ่ซึก” เป็นช่างทำสะพานเหล็กสร้างรถไฟสายใต้ตั้งแต่ชุมพรถึงสุราษฎร์ธานี สืบเชื้อสายจากชาวจีน กวางตุ้งเดินอยู่ปากน้ำอำเภอหลังสวนได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ดอนโรงทองอำเภอเมืองไชยา สมัยนั้นคนจีนเก่งในการจัดทำอาหารรับประทานอยู่แล้วเห็นไข่มุขไชยา แดงมันอร่อย ก็คิดหาวิธีการว่าน่าจะนำไข่มุขไชยามาทำเป็นอาหารเก็บไว้นาน ๆ และมีรสอร่อย เดิมคนจีนและชาวไชยาใช้ไข่มุขไชยาต้มน้ำเกลือแล้วทิ้งไว้ระยะหนึ่งจึงนำมาต้มกินกับข้าวต้ม แต่มีรสเค็มไม่อร่อยต่อมานำไข่มุขไชยาไป “ฝังดินเค็มริมทะเล

ประมาณ 15 วัน” แล้วนำมาล้างต้องกินมีรสชาติดียิ่งขึ้นรับประทานกับข้าวต้มอร่อยมันแต่การทำไม่สะดวก นายจี แซ่ซิก ได้คิดค้นหาวิธีการทำไข่เค็มโดยใช้ดินเหนียวผสมเกลือปนในอัตราส่วนพอเหมาะ คลุกขี้เถ้าเก็บไว้นานพอประมาณนำมาล้างแล้ว ข้อเสียของดินเหนียวคือไม่เกาะไข่มากนักในระยะต่อมาได้ปรับปรุงหาวิธีการโดยใช้ “ดินปลวก” ทำแบบเค็มทำให้ผลดี ซึ่งพื้นที่ใกล้เคียงมาซื้อไข่เปิดไปประกอบอาหาร ทอด ต้ม แล้วไข่เค็มขึ้นแดง มัน อร่อย เป็นที่พอใจของผู้บริโภค

ภูมิปัญญาแกงปักใต้ นางนาฏญา คงนาค อายุ 52 ปี เล่าให้ฟังว่า อาหารพื้นบ้านภาคใต้ มีรสชาติโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภาษาปักใต้ว่า “ไม่ขี้ขิดเครื่อง” เครื่องปรุงต้องสดสะอาด แกงที่ขึ้นชื่อมากของปักใต้ คือ (1) แกงไตปลาหรือแกงฟุงปลา ขั้นตอนการทำแกงไตปลาจะนำเครื่องแกงมาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณตำให้เข้ากัน เอามาปลาย่างฉีกเป็นชิ้น ๆ โฉลกเข้าด้วยกัน จากนั้นนำเอาฟุงปลาผสมน้ำพอสสมควรตั้งไฟให้เดือดต้องจนละลายจนหมด แล้วกรองกับกระชอนนากากฟุงปลาออกให้หมด นำกลับใส่หม้อตั้งไฟให้เดือดใส่เครื่องแกงที่โขลกลงไป ใส่ปลาย่างไปจนกว่าปรุงรสตามชอบ แล้วฉีกใบมะกรูดใส่แล้วยกหม้อลง แกงฟุงปลานิยมรับประทานกับข้าวหรือขนมจีนเนื่องจากยังมีรสชาติเผ็ดและค่อนข้างเค็ม จึงต้องมีผักเหนาะอาจเป็นถั่วงอกยาว มะเขือ ยอดกระถิน สะตอ ลูกเนียง เม็ดเหรียง เป็นต้น (2) แกงเหลือง หรือ แกงส้ม ที่เรียก “แกงเหลือง” เนื่องมาจากแกงสีเหลืองเป็นอาหารรสเผ็ดจัดชนิดหนึ่งมีลักษณะเด่นคือ “เผ็ด เปรี้ยว เค็ม” แกงเหลืองเป็นอาหารรสจัดมากทางภาคใต้ สีเหลืองชัดเจนจากขมิ้นสดที่ช่วยแก้ท้องอืดได้ดี ขั้นตอนการทำแกงเหลืองจะนำเครื่องแกง มาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณตำให้เข้ากัน หั่นผักที่จะใช้เป็นชิ้น ๆ ขนาดพอคำ จากนั้นตั้งน้ำบนเตาจนเดือด ใส่เครื่องแกงลงไปละลาย พอน้ำเดือดให้ใส่ปลาลงไปจนเดือด แล้วจากนั้นใส่ผักลงไป คนให้ทั่ว อย่านำเนื้อปลาสุกจนและ พอเดือดได้ที่แล้วปรุงรสตามต้องการ

ภูมิปัญญาขนมจิ้งโบรินของนางวรรณ พูนสวัสดิ์ อายุ 68 ปี เล่าให้ฟังว่า สมัยพระยาว จีสัตยานุรักษ์ ในสกุล “ศรียาภัย” เจ้าเมืองไชยมาตั้งฉางข้าวที่เมืองโล๊ะ เพื่อนำข้าวจากบ้านท่าลองมาตามลำคลองบ้านท่า มาเก็บไว้ที่ฉางข้าว แล้วส่งออกไปจำหน่ายทางคลองท่าฉาง ต่อมาจึงเรียกเมืองโล๊ะ ว่า “ท่าฉาง” คำว่าท่าฉาง มาจากคำว่า “ท่า” หมายถึง ทำนํ้าริมคลองริมแม่น้ำ “ฉาง” หมายถึง ฉางข้าว ที่เก็บรวบรวมข้าวเพื่อจัดส่งเป็นส่วยหรืออากร ราษฎรจึงรวมเรียกพื้นที่แห่งนี้ว่า “ท่าฉาง”จนถึงปัจจุบัน ซึ่งขนมจิ้งโบรินของ ตำบลเสวีียด หนึ่งในอำเภอ ท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นขนมโบริน ที่มีการทำกันมานานนับร้อยปี กรรมวิธีในการผลิตค่อนข้างยุ่งยากทั้งการแช่ข้าวเหนียว และการห่อที่ต้องใช้เทคนิคที่ไม่เหมือนใคร นั่นก็ต้องมีกรรมวิธีในการทำ คือ ต้องใช้น้ำขี้เถ้าหรือน้ำต่างจากวงดอกต้นตาลโดนดมาแช่ข้าวเหนียวเสียก่อน จึงทำให้ข้าวเหนียวออกมามีสีส้มสวยงาม และเหนียวนุ่มรสชาติเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองสำหรับการกินจิ้งโบริน ดังกล่าวสิ่งที่สำคัญที่สุด คือต้องกินกับน้ำตาลโดนดหรือน้ำตาลที่ทำจากต้นตาลโดนดเท่านั้น จึงจะมีรสชาติอร่อย ไม่สามารถกินกับน้ำผึ้งรวงได้เพราะจะทำให้ขนมมีรสเปรี้ยวทันที ขนมจิ้งโบรินนิยมทำในช่วงประเพณีชักพระบก หรือวันวิสาขบูชา ช่วงขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ถึงแรม 1 ค่ำเดือน 6 ประมาณเดือนพฤษภาคมของทุกปี เพื่อไปทำบุญที่วัดและแจกจ่ายชาวบ้านทั่วไปจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาข้าวยาสมุนไพรของนาง ละอ อรินทร์พรหม อายุ 68 ปี เล่าให้ฟังว่า ข้าวยาเป็นอาหารพระราชวัง เกิดขึ้นสมัยราชอาณาจักรของพระยานคร ขณะนั้นเป็นช่วงเดือนถือศีลตลอด ปราภฏว่าหลายคนมีอาการปวดท้อง บ้างก็ท้องร่วง บ้างก็ท้องอืด เมื่อพระยานครทรงทราบจึงสั่งให้หมอประจําราชวังคิดแก้ปัญหา 2 วันหลังจากนั้น หมอดังกล่าวก็บอกพระยานครว่า หลังจากนั้นทุกคนต้องมาละศีล

อดพร้อมกัน และกินอาหารสูตรที่เขาคิดค้นขึ้นมา นั่นก็คือ ข้าวยานั่นเอง โดยสูตรข้าวยาดั้งเดิม ก็คือ ข้าวต้มมี 2 สี คือ สีดำและสีเหลือง ซึ่งสีดำใช้น้ำใบยอคั้น หรือเตยหอมช่วยขับปัสสาวะ และบำรุงหัวใจ โดยเฉพาะข้าวกล้อง ซึ่งสมัยก่อนข้าวเปลือกนั้นเขาใช้วิธีตำ ฉะนั้นสารอาหารยังคงครบถ้วน ต่างกับสมัยนี้ที่ใช้วิธีการสีข้าว ทำให้สารอาหารต่าง ๆ หายเกือบหมด ส่วนข้าวสีเหลือง ใช้วัตถุดิบเป็นขมิ้น ซึ่งมีสรรพคุณ แก้ท้องอืด เพราะมีรสฝาดและสมานแผลภายใน ลำไส้ ด้วย สำหรับส่วนผสมของปลาปน ความจริงสูตรดั้งเดิม จะมีกุ้งปนผสมด้วย ซึ่งทั้งสองจะเป็นแหล่งโปรตีน ส่วนมะพร้าวคั่วมีสรรพคุณแก้ไข้ ในส่วนของผักต่าง ๆ ที่โรยหน้าจะมีส่วนผสมหลักดังนี้ ใบมะม่วงหิมมะพานต์ มีรสฝาด ช่วยแก้ท้องร่วง จันทน์หอม หรือ ภาคใต้บ้านเราเรียก กะเสม ช่วยแก้ท้องอืด และเจริญอาหาร เพราะมีกลิ่นหอมชวนกินและบำรุงหัวใจด้วย นอกจากนี้ต้องมี ใบมะกรูด เป็นชนิดน้ำมันหอมระเหย แก้ปวดข้อ แก้ท้องอืดด้วย และใบทำมัง มีรสขมหอม ช่วยแก้ท้องร่วง และเจริญอาหาร ในขณะที่เดียวกันต้องมีหอมแดงสดหั่นประกอบด้วย ซึ่งเรามักจะไม่เห็นแม่ค้าใส่สัก โดยจะช่วยแก้ไข้ และหิวม่วง ช่วยขับลม แก้ท้องอืดสุดท้ายคือ พริกไทยสด แก้ท้องอืด เช่นกัน ส้มไม้ได้ คือ น้ำบูดู จะประกอบด้วย น้ำตาลแว่น หอมแดง กระเทียม ข่า ตะไคร้ ขิง ยอดอ้อย ซึ่งมีกรดช่วยขับปัสสาวะ ซึ่งบูดูจะมีสรรพคุณ เป็นโปรตีน ไอโอดีน และแคลเซียมหลังจากที่ผู้คนในวังมาละศีลอดพร้อมกันแล้ว ปรากฏว่า อาการท้องอืด ท้องร่วงก็หายเป็นปลิดทิ้ง อย่างไรก็ตาม ส่วนต้นกำเนิดของการทำข้าวยาของนางละออ นั้นได้รับสืบทอดมาจากรุ่นแม่ของยายออ ที่ได้ทำการค้าขายของต่าง ๆ ตามตลาดที่เป็นลำคลอง สมัยนั้นใช้ลำคลองเป็นการคมนาคมค้าขาย คุณแม่ของยายออก็ได้ขายข้าวยาโบราณและก็ขายพืช ผัก ต่าง ๆ ในตลาดน้ำแห่งนี้มีการทำติดสูตรข้าวที่เปลี่ยนแปลงจากสูตรต้นตำรับเดิมไม่มากนัก เอาตามพืชผักที่หาได้ในท้องถิ่นยุคนั้นจนสืบทอดมาถึงรุ่นยายออจนในปัจจุบันนี้ และภูมิปัญญาขนมแห่งต้มลูกโยมโบราณของนางประนอม ฤกษ์เกษร อายุ 72 ปี เล่าให้ฟังว่า ขนมต้มใบพ้อ (ข้าวต้มลูกโยม) หรือที่เรียกกันว่า “ขนมต้ม” หรือ “แกงต้ม” เป็นข้าวต้มลูกโยมชนิดหนึ่งที่ทำในเทศกาลบุญชั๊กพระของชาวใต้ และยังเป็นขนมที่ใช้ในงานประเพณีหลาย ๆ งานในท้องถิ่นภาคใต้ ใช้กันเป็นหลัก คือ ในงานบุญออกพรรษา การตักบาตรเทโว งานชั๊กพระ งานเดือนสิบ และงานบวช ซึ่งการทำขนมต้มใบพ้อ มีสำนวนที่ท่องติดมากันว่า “เขาพร้อมตอกออกพร้อมต้ม” ซึ่งพระเทพพิพัฒนภรณ์อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีการสืบสานประเพณีการทำขนมแห่งต้มลูกโยม ณ วัดท่าไทร ขนมต้มทำจากข้าวเหนียว เป็นข้าวเหนียวขาวหรือข้าวเหนียวดำก็ได้ ผัดกับหัวกะทิให้พอสุก แล้วห่อด้วยใบกะพ้อ เป็นรูปทรงสามเหลี่ยมคล้ายกระจับจะเหลือก้านใบทำเป็นหางไว้สำหรับหยิบหรือ โยนใส่เรือพนมพระ ตามลักษณะของข้าวต้มลูกโยม แล้วเอาไปต้ม หรือนึ่งให้สุก ทานเป็นของหวานที่ทั้งอร่อยและอิมท้องด้วยต้นกะพ้อ หรือที่คนใต้เรียกว่าต้นพ้อนี้ ใบอ่อนใช้ห่อขนมต้ม ที่อ่อนมาก ๆ ทำแกงเลียง แกงส้ม หรือทำผัดน้ำพริกได้ ใบแก่เอามาทำเครื่องจักสาน เสื่อ พัด ลูกกะพ้อเป็นยาระบาย ลำต้นเอามาทำเสารั่วได้อีกด้วยการทำต้มใบพ้อ เริ่มต้นด้วยการเตรียมใบพ้อ มาเตรียมล่วงหน้าไว้ก่อนประมาณ 2-3 วัน แล้วเอาคล้อออก รีดให้พอเรียบ ตัดแต่งให้เสมอกัน แล้วม้วนไว้หรือห่อขึ้นรูปสามเหลี่ยมไว้แช่ข้าวเหนียวเขี้ยวประมาณ 1 ชั่วโมง แต่ถ้าใช้ข้าวเหนียวดำต้องแช่ไม่ต่ำกว่า 2 ชั่วโมงคั้นกะทิ โดยใช้มะพร้าวชูดน้ำหนักเท่ากับข้าวเหนียว คั้นด้วยน้ำอุ่นให้ได้น้ำกะทิน้ำหนักเท่ากับข้าวเหนียว ผัดข้าวเหนียวกับน้ำกะทิ เติมน้ำตาลไปด้วย ผัดจนน้ำงวดเติมน้ำตาล ให้ออกรสหวาน มัน เค็ม เติมน้ำตาลหรือถั่วขาวต้มสุก ผัดให้แห้งพอหยิบข้าวเหนียวได้ ยกลงพักให้เย็น ห่อด้วยใบพ้อที่เตรียมไว้เป็นรูปกรวยสามเหลี่ยมนำไปต้ม หรือนึ่งให้สุกก็ได้แล้ว

2.2 ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

นายสมล ล้อมสมบัติ อายุ 58 ปี เล่าประวัติบ้าน 200 กว่าปี เป็นบ้านหลังแรกของในบางไผ่ ซึ่งในสมัยนั้นได้มีกัน 5 คน คือ เจ้าเมืองและลูกน้องที่ติดตามมากัน ซึ่งตามประมวลหลักฐานของบ้านหลังเมื่อ พ.ศ. 2312 เจ้าพระยากรุงธนบุรียกทัพเรือมาตีเจ้าพระยานครศรีธรรมราชแตก เจ้าเมืองนครยอมแพ้จึงถูกนำตัวให้มารับราชการที่กรุงธนบุรี สอนแม่ทัพนายกองที่ยอม วางอาวุธก็ให้รับราชการต่อไป ส่วนที่ไม่ยอมวางอาวุธก็แตกทัพหนีมีโทษราชทัณฑ์ถูกประหารชีวิต 7 ชั่วโมง “คุณพระจันทร์ศึกประชิด” ผู้หนึ่ง ที่ไม่ยอมวางอาวุธ แล้วพอตกลงคืนก็สั่งให้ทหารหนีเอาตัวรอด เลยได้สั่งให้ “ขุนดาบทะเลวงฟัน” (ต้นตระกูลผม) ทหารกองหน้าคนสนิทไปรับครอบครัววงเรือหนีในคืนนั้น มุ่งหน้าออกทะเลพร้อมด้วยครอบครัวกับลูกสาว 7 คน และคนติดตามจำนวนหนึ่ง พร้อมทหารคูใจอีกไม่กี่คน เลียบชายฝั่งทะเลมาเรื่อยจากนครศรีธรรมราช สีชล ขนอม ตอนสัก จนมาถึงอ่าวบ้านดอน แล้วเข้ามาในคลองเล็ก ๆ ซึ่งเป็นป่าไม้ไม่มีผู้คนก็วิ่งเรือแล้วสำรวจเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาหยุดจอด เรืออยู่ที่คลองเล็ก ๆ เหมาะแก่การ มาหากิน จึงได้ให้ผู้ที่ติดตามมาขึ้นบกสร้างบ้านเรือนกันที่นี่ จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “หมู่บ้านใหญ่” ปัจจุบันเป็นของ “คุณอนงค์” รับมรดกในฐานะทายาทนั่นเอง ส่วนพระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมูลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัยวัดมูลเหล็กอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าให้ฟังว่า เรือนพื้นถิ่นเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยผ่านยุคผ่านสมัยโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางอันเป็นเอกลักษณ์ของผู้คนในแต่ละพื้นที่ที่มีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันเหตุที่ต่างกันนั้นก็เนื่องมาจากชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตระบบหนึ่งมีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบอันหลากหลายทั้งระบบธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายซึ่งรวมถึงมนุษย์แต่ละองค์ประกอบในระบบมีการสร้างตนเองในวิถีดำเนินของตน และมีความเชื่อมโยงระหว่างกันอย่างมีรูปแบบที่เกื้อกูลกันสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่นเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาอันสั่งสมสืบสานมาเป็นเวลานานมีความใกล้ชิดกับมนุษย์เนื่องจากมนุษย์ผู้สร้างสถาปัตยกรรมสอดแทรกแนวคิดการก่อสร้างก่อสร้างเรือนขึ้นในบริบทของตนกล่าวได้ว่าเรือนพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาในการสร้างและล้อมในการสร้างที่อยู่อาศัยการแนวคิดของกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งแนวคิดก็เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาในการเรียนรู้บริบททางสังคมและระบบธรรมชาตินั่นเอง

2.3 ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

นางวันม๊ะ นุ้ยหมิม กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง ได้เล่าให้ฟังว่า ผ้าพุมเรียงมาจาก ลันตัน ตรังกานู ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชาวมุสลิมผู้หญิงทอผ้าผู้ชายเอาทะเลหาปลา ซึ่งร้านนี้ทอผ้ามาราวเกือบ 70 ปีแล้ว เพราะทอผ้าตั้งแต่อายุ 17 ปี ซึ่งลักษณะการแต่งกายชาวภาคใต้ใช้ผ้าหลายรูปแบบ ทั้งผ้าฝ้าย ผ้าแพร ผ้าเขียนลายเทียน ผ้ามัดย้อม หลังจากการรับอิทธิพลของมาเลเซียอินโดนีเซียชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมนุ่งใส่ทรงลายตารางแบบชาวบางกอล ส่วนชาวไชยามีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเองใช้ผ้าทอพุมเรียงเป็นผ้าที่ทอจากอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบันผู้ทอส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมนิยมใช้เส้นฝ้ายล้วน แต่อาจผสมเส้นไหมบ้างเส้นไหมไชยามีคุณภาพดีที่สุดใน ใช้ด้ายสีล้วนจึงทำให้สีดูสดช่วยขัดลายเชิงให้เด่นขึ้นลักษณะลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ เช่น ดอกพิกุล ดอกบัว ดอกมะลิ ลายก้านแย่ง เป็นต้น

2.4 ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับยารักษาโรค

นางย่อง จันทรวิมล อายุ 89 ปี และลูกสาว นางสาว อายุ 62 ปี จันทรวิมล ได้เล่าให้ฟังว่า เรื่องยาสมุนไพร เช่น “เด็กชักรกระดูก” ใช้ “ซึกลา” ที่ได้ถนอมบ้านมาผสมกับยาลูกกลอนทำให้เด็กหายได้ แต่ยายจำไม่ได้แล้วว่าเป็นยาสมุนไพรอะไร สมุนไพรมากมายไม่ต้องปลูกขึ้นเองตามธรรมชาติ เอามาต้มยาหม้อกิน สามวันเจ็ดวันก็หาย ตอนนี้อายุ 89 ปีแล้วไม่เคยเป็นโรคอะไรแต่ต้อง “กินผักตามฤดูกาล” จากผักกลายเป็นอาหาร จากอาหารกลายเป็นยาอายุวัฒนะ และนายเขาวรัตน์ หนูขุนนางอาชีพหม้อพื้นบ้าน ได้เล่าให้ฟังว่า ตระกูลของผมเป็น “ครูหมอยา” ตั้งแต่สมัยทวดมีการตำยาหม้อ เรียกว่า “หม้อกลางบ้าน” มีคนมาให้ตำกันอย่างมากมาย ซึ่งพ่อเล่าให้ฟังว่า พ่อก็ได้ตำมาจากปู่ซึ่งเป็นหมอชาวบ้านที่ตำยาเหมือนกันสิ่งที่สืบทอด “ยาริดสีดวง” เป็นยาที่สืบทอดตั้งแต่บรรพบุรุษ คือ ทวด ปู่ พ่อ และ ผมก็รุ่นที่ 4 ซึ่งเป็นยาที่มีพูดต่อ ๆ กันมาโดยการจำจากรุ่นสู่รุ่นและหาความรู้เพิ่มเติมจากวิชาชีวะสาขาการแพทย์แผนไทย หลักสูตรวิชาแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรม ซึ่งตอนนี้ได้ทำยาสมุนไพรต้นสกุล ขึ้นมา คือ ยาแผนโบราณ แก้วริดสีดวง 32 จำพวก แก้วลม 32 จำพวก แก้วระดูขาว หรือระดูขัด เดินไม่สะดวก แก้วเจ็บแหว เข็ดลั้ง คลายเส้น ซาตามเท้า หน้ามือตาสลาย หัวใจสั้น ชำระเมือมันในลำไส้ ถ่ายลม ทำให้นอนหลับ ลดไขมันตามสภาพถ่ายคล่อง คือให้น้ำเพชรสังฆาต 1 ข้อนิ้วมือของผู้ป่วย ห่อด้วยกล้วย หรือ แตงกวา หรือมะขามเปียก เพื่อป้องกันไม่ให้ระคายคอ รับประทานทุกวัน หรือ นำมาทำเป็นลูกกลอน โดยนำเพชรสังฆาตมาบดละเอียด ผสมกับเนื้อมะขามเปียก เพื่อให้ความเปรี้ยวฆ่าฤทธิ์ความดันของเพชรสังฆาต รับประทานหรือนำเอาเพชรสังฆาตสดมาขดเป็นม้วน ประมาณ 1 กำมือ ต้มกับน้ำ 1 ลิตร ประมาณ 1 ชั่วโมง หรือจนกว่าสีจะออก อาจปรุงรสด้วยน้ำผึ้ง รับประทานเป็นประจำช่วยรักษาริดสีดวงและช่วยบำรุงกระดูก

ประเด็นที่ 3 ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบ 4 ประเด็น ดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับอาหาร

การดำรงชีพของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย มีหลักฐานแสดงถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีความเจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักร ศรีวิชัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-18 (อมรา ศรสุชาติ, 2561) เป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมต่าง ๆ รวมไปถึงวิถีชีวิตการกิน เป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกรักนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบทอด ๆ กันมา พบมากได้แก่ ตำนานนิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรมท้องถิ่น (ชวน เพชรแก้ว, 2561) มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมืองสุราษฎร์ธานีและชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน เมืองบ้านดอนนครโบราณยังมีหลักฐานการจารึกอีกด้วยว่า เดิมเมืองบ้านดอนยังไม่มี มีแต่เมืองท่าทองหรือเมืองกาญจนดิษฐ์ อีกด้านหนึ่งเป็นเมืองไชยาต่อมา “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช” มาต่อเรือรบที่ตำบลบ้านดอนในท้องที่ของอำเภอเมืองกาญจนดิษฐ์ ในการต่อเรือเป็นงานใหญ่เช่นนี้ก็เป็นธรรมดาที่ต้องมีคนทำงานมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมาก (อนันต์ ใจสมุทร, 2561) จึงต้องมีการค้าขายข้าวปลาอาหารและปลูกบ้านเรือนอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” ในปัจจุบัน

3.2 ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

แดนแถบแหลมมลายูตอนเหนือเมื่อประมาณ 2,000 -3,000 ปีล่วงมาแล้วเราจะมีคนป่าพวก นิโกรโต เป็นเจ้าของถิ่นเดิมแล้วยังมีคนมาเลย์ มอญ เขมร และไทยอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานจับจองแหล่ง ความอุดมสมบูรณ์ตามที่ราบชายทะเลทำมาหากินกระจัดกระจายกันอยู่เป็นแห่ง ๆ และคนไทยยุคนั้นก็คือ บรรพบุรุษของคนไทยภาคใต้ในยุคนั้น (ทศพล งามไฟโรจน์, 2561) คนไทยพวกแรกที่อพยพลงมาใน แผ่นดินไทยทุกวันนี้ ที่สามารถเดินทางมาเป็นระยะไกลที่สุดการดำรงชีวิตของคนไทยภาคใต้ในสมัยโบราณ ก่อนที่จะได้รับอารยธรรมจากอินเดีย จีน อาหรับ มลายู ยุโรปตะวันตกก็ได้เดินทางเข้ามาติดต่อกับชายใน ภูมิภาคนี้แต่ไม่ได้ทิ้งร่องรอยอิทธิพลทางวัฒนธรรมไว้มากเหมือนอินเดียที่ตั้งรกรากกลุ่มชนขนาดเล็ก ๆ กระจายเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งปรากฏตามรอยอารยธรรมศรีวิชัยว่า คาบสมุทรมลายูสมัยก่อนยังมี ชื่อว่า “ตะโกลา” ซึ่งมีปรากฏในแผนที่โลกในเมืองไทย คือ ตะโกลา ซึ่งยี่สิบกว่าคนได้มีมาก่อนแล้วมีการเชื่อม ตะกั่วป่าและตะโกลา มายังบ้านเราเขียนไว้เมือง ๆ หนึ่งในอ่าวบ้านดอน ว่า Kokkonogara ซึ่งแปลว่า โคน นคร “นคร”(ครองชัย หัตถา, 2561) นี้เป็น นครแรกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ตรงที่อ่าวบ้านดอน นี้คือหลักฐานความเจริญ ของการเดินทางคาบสมุทรในยุค ๆ แรกเมื่อมาจอดแล้วก็ต้องหาทางไปที่ให้ที่สุด ทางป่า ทางน้ำทางบก ที่มีเส้นทางที่เชื่อมกันเช่นเขาศกกับตะกั่วป่ามีการเชื่อมกัน (ทศพล งามไฟโรจน์, 2561) ตอบโจทย์ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคแม้กระทั่งการเกษตรตามเส้นทาง การสัญจรเชื่อมโยง แต่ละเมืองอย่างชัดเจน

3.3 ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ประวัติศาสตร์ของการทอผ้าจากเส้นใยและการค้าขายตามเส้นทางสายไหมอันเลื่องลือคน เอเชียก็พยายามที่จะเรียนรู้จากนั้นการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจึงได้แพร่หลายไปยังประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนและอินเดีย ซึ่งมาค้าขายบริเวณ “อ่าวบ้านดอน” ในอดีตเป็นแห่งรวม อารยธรรมโบราณที่สืบทอดยาวนานนับพันปี (ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, 2561) เดิมดินแดนประวัติศาสตร์ ที่เคยหาความยิ่งใหญ่จนถูกขนานนามเป็นศูนย์กลางเป็นศูนย์กลางอาณาจักรศรีวิชัยอาณาจักรอัคร สถานในอุษาคเนย์ที่ทรงอิทธิพลที่สุดในทะเลจีนใต้หลักฐานทางโบราณคดีที่บ่งชี้ว่าบริเวณรอบอ่าว บ้านดอน (อนุรัตน์ แพนสกุล, 2561) คือ เส้นทางสัญจรทางการค้าและเป็นท่าเรือรับส่งสินค้าแห่ง สำคัญอันถือเป็นจุดนัดพบของพ่อค้าวาณิชทั้งหลายอย่า 2 ซีกโลกที่ต่างมุ่งมาดปรารถนาจะเดินทางมา ค้าขายโดยพ่อค้าชาวจีนได้นำเครื่องกระเบื้องต่าง ๆ บรรทุกส่งเรือสำเภาล่องผ่าน “แหลมญวน” เข้าสู่ เมืองไชยาเพื่อจะมายังอ่าวบ้านดอนส่วนพ่อค้า “ชาวอินเดียและเปอร์เซีย” จะล่องเรือสินค้าผ่าน มหาสมุทรอินเดียมาขึ้นฝั่งที่เมือง “ตะกั่วป่า” (सानิตย์ บุญชู, 2561) จากนั้นเดินข้ามสันปันน้ำแล้ว ล่องเรือต่อมาทำให้น้ำตาปี โดยมีจุดหมายที่อ่าวบ้านดอนเช่นกันแล้วมีการขยับขยายเติบโตเรื่อย ๆ จนกลายเป็นอาณาจักรขึ้นมา ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่าง มากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้

3.4 ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับยารักษาโรค

มนุษย์เรารู้จักใช้สมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรคนานหลายพันปี เริ่มตั้งแต่ยุคนี้แอนเดอร์ทัล ในประเทศอริกพบหลักฐานมีการใช้สมุนไพรจากการขูดคันหลุมฝังศพ เม็กซิโกพบว่าชาวอินเดียแดงรู้จักใช้ ต้นตะบองเพชร เป็นยาฆ่าเชื้อและรักษาบาดแผลและต่อมาชาวบาบิโลเนียนได้ใช้สมุนไพรเพิ่มเติมจากชาวสุเม เรียน ได้แก่ ไบมะขามแขก หลู่ฝรั่ง ลูกผักชี อบเชย และกระเทียม ในยุคต่อมาอียิปต์โบราณมีตำราสมุนไพร

ที่เก่าแก่เมื่อ 1,600 ปี ก่อนคริสตศักราช (ครองชัย หัตถา, 2561) โดยใช้รูปแบบในการเตรียมยาในสมัยนั้น ได้แก่ การต้ม การขง ทำเป็นผง กลั่น เป็นเม็ด ทำเป็นยาพอก เป็นขี้ผึ้ง หลังจากสมุนไพรได้เจริญรุ่งเรืองใน อียิปต์ก็ได้มีการสืบทอดกันมาทั้งในแถบยุโรปและแอฟริกา เอเชีย ตามบันทึกประวัติศาสตร์ พบว่า มีการใช้สมุนไพรที่อินเดียมาก่อน แล้วสืบทอดมาที่จีน มะละกา และประเทศไทย (ชวน เพชรแก้ว, 2561) จนพัฒนาเป็น ภูมิปัญญาเพื่อการรักษาโรคที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศที่มีการค้าขายติดต่อตามเส้นทางการสัญจร เชื่อมโยงแต่ละเมืองทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้(อมรา ศรสุชาติ, 2561) ระหว่างการพูดคุยซึ่งเป็น สายใยสัมพันธ์ของการสืบทอดการใช้ยาสมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรคมายังปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. วิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ที่มีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้สอดแทรกภูมิปัญญาของการดำเนินชีวิตที่ซ่อนอยู่ภายใต้ปัจจัย 4 ในตามวิถีชีวิตกลุ่มแม่น้ำตาปีซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักในพื้นที่ อำเภอไชยา อำเภอนาแก อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น ทำให้เกิดบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกร่วมกันคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบทอด ๆ กันมาที่มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน เป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญาับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมต่าง ๆ ในกลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้ เป็นอย่างนี้ เพราะว่า เข้ามาค้าขายของ อินเดีย เปอร์เซีย อาหาร และเงิน ได้พาวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้นมาด้วย มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญาับอารยธรรมศรีวิชัยโดยผ่านการกระจายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมต่าง ๆ ในกลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้สอดคล้องกับรายงานวิจัยของณรงค์ บุญสวยขวัญ ได้ศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่อง มาจากการพัฒนาของรัฐในระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 1-8 วิถีชีวิตชาวลุ่มน้ำปากพนังจึงมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีต ทั้งการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการสัญจรไปมา ส่งผลให้พื้นที่ในส่วนที่ติดแม่น้ำลำคลองมีกิจกรรมการใช้เรือในลักษณะต่าง ๆ ดังนั้นวิถีชีวิตชาวลุ่มน้ำปากพนังจึงมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีต ทั้งการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการสัญจรไปมา ส่งผลให้พื้นที่ในส่วนที่ติดแม่น้ำลำคลองมีกิจกรรมการใช้เรือในลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพการประมง ซึ่งมีทั้งเรือต่งเก เรืออวนลาก เรืออวนรุน และเรือประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก การใช้เรือเพื่อการรับส่งสินค้า การใช้เรือเป็นพาหนะเพื่อการสัญจรไปมาหาสู่กัน รวมทั้งการใช้เรือที่ใช้สำหรับกิจกรรมทางศาสนา คือการลากพระในช่วงเทศกาลออกพรรษา (เดือน 11) หรือแม้กระทั่งการใช้เรือเพรียวเพื่อการแข่งขันประจำปีของชาวลุ่มน้ำปากพนัง เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี พบว่า องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประมวล

พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาของคนในกลุ่มแม่น้ำตาปีที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพและการสร้างรายได้ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นตั้งแต่การเลือกสรร คัดสรร ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นปักษ์ใต้ ด้วยวิธีการที่บรรพบุรุษได้ทดลองคัดเลือก และผสมผสานไว้อย่างเหมาะสมและลงตัว สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะ หรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือชุมชนโดยมีชุมชนเป็นเจ้าของจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นปักษ์ใต้ในปัจจุบัน เป็นอย่างนี้เพราะว่า ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพและการสร้างรายได้ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้นตั้งแต่การเลือกสรร คัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่กับบุคคล ผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนมีลักษณะเป็น ภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและพัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะหรือมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเกิดจากการสั่งสมสื่อสารอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยของพรจิตร์ ชูชื่นได้ศึกษาการศึกษาารูปแบบและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการสืบทอดภูมิปัญญาโมโนราห์ ชุมชนบ้านคลองเสียว เทศบาลตำบลเมืองเวียงอำเภอเวียงสระ ได้ถูกกระบวนการภูมิปัญญาที่ผ่านมา การออกแบบทดลองปฏิบัติการ โดยการจัดเวทีความร่วมมือในการสืบทอดภูมิปัญญาโมโนราห์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ครูภูมิปัญญาและองค์กรท้องถิ่น การทดลองปฏิบัติการเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาโมโนราห์บ้านคลองเสียว ทำให้เกิดความร่วมมือในการสืบทอดภูมิของมโนราห์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชน ครูภูมิปัญญา และองค์กรท้องถิ่น การทดลองปฏิบัติการเรียนรู้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาตามรูปแบบกระบวนการที่ค้นพบและสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ด้านอาหารพื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นใต้ เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพ และการสร้างรายได้ ซึ่งอาศัยทักษะและเทคนิคที่ถูกคิดค้นขึ้น ตั้งแต่การเลือกสรร คัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบและมีวิธีปรุงที่ใช้ฐานภูมิปัญญาที่มีอยู่กับบุคคลหลักหรือผ่านการสืบทอดต่อกันมาในชุมชน “ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน” ท้องถิ่นใต้มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของบุคคล ที่เกิดจากการเรียนรู้ การคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนา จนได้วิธีการและได้สูตรเฉพาะ

3. วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 13-18 โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้ภาคใต้มีความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียอาคเนย์มาโดยตลอด เช่น ค่าขายกับจีน ได้แก่ ไข่มุก เครื่องแก้ว น้ำหอม อัญมณี นอแรด มีการติดต่อกับอินเดียมีการเผยแพร่ศาสนาพุทธและพราหมณ์ซึ่งมีอิทธิพลทางด้านศิลปะเป็นอย่างมาก รวมทั้ง วรรณคดี ความเชื่อ ประเพณี และกฎหมาย จากนั้น มีการค้าเครื่องเทศชาวเปอร์เซีย และชาวอาหรับได้ขยายสู่แหลมมลายู ทำให้ชาวพื้นเมืองภาคใต้ มีประวัติศาสตร์แห่งเมืองบ้านดอน นครโบราณที่มีคนมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีการค้าขาย ข้าวปลาอาหารและปลูกเคหสถานอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” นครประวัติศาสตร์ที่ในปัจจุบันคือที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีนั่นเอง เป็นอย่างนี้เพราะ แหล่งเศรษฐกิจแหล่ง

ประวัติศาสตร์ และแหล่งวัฒนธรรม วิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราว ความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมาทำให้เกิดการเชื่อมโยงของวิถีชีวิต วัฒนธรรม แล้วมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องรายงานวิจัยของสิปปนนท์ นวลละอองและปิย ตา สุนทรปิยะพันธ์ เรื่อง วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย “วัฒนธรรมศรีวิชัย” นั้นจัดเป็น “วัฒนธรรม ร่วมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เนื่องจากการเชื่อมโยงหลักฐานและร่องรอยต่าง ๆ ที่ค้นพบโดยนัก โบราณคดีและข้อมูลการบันทึกต่าง ๆ มากมายทั้งในและนอกประเทศเกี่ยวกับของอิทธิพลศรีวิชัย เช่น หลักฐานจากกรมศิลปากร บันทึกจากอินเดีย ศรีลังกา อาหรับ เปอร์เซีย จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา และจีน เป็นต้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์หลักฐานนักนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อาทิเช่น หม่อมเจ้าจันทร์ จิรายุวัฒน์ รัชนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุอาจารย์ธรรมทาส และพล.ต.ท.สรรเพชญ ธรรมานุกุล รวมถึงท่านควอ ริส เวลล์ ที่ได้พบโดยเฉพาะบริเวณเส้นทางข้ามทวีปตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน และคนศรีวิชัยมีความเหนียว แน่นในสังคมวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตในวิถีพุทธ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่ามีคนอาศัยอยู่ในตอนเหนือและตอนกลางของคาบสมุทรมาลาญตั้งแต่ยุคก่อน ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการปรากฏอยู่ของการตั้งอยู่ของคนไทยในภาคใต้ รวมถึงวัฒนธรรมและความ เชื่อของคนที่นี่มีลักษณะกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและวัฒนธรรมไสลนครอย่างมาก ดังแสดงให้ เห็นจากวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา ศิลปะท้องถิ่น ความเชื่อ อาชีพ การแต่ง กาย และอาหารตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการแห่ผ้าขึ้นธาตุ มโนราห์ หนังตะลุง และอาหารของภาคใต้ เป็น ต้น หรือวิถีแบบพุทธศาสนาแบบมหายานที่นับถือพระโพธิสัตว์เป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถพบได้บริเวณ ภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะรอบอ่าวบ้านดอน ดังเช่นที่สวนโมกขพลารามนั้นแสดงถึงการผสมผสานกันอย่าง สมดุลระหว่างวัฒนธรรมภายนอกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและ ทำการสำรวจพื้นที่จริง นอกจากนี้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการด้าน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการ สำรวจหลักฐานรอบอ่าวบ้านดอนมีความสำคัญต่อการศึกษาและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอิทธิพล วัฒนธรรมศรีวิชัยอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม มรดกที่ซ่อนอยู่ในภูมิวัฒนธรรมของศรีวิชัยนั้นมีมากมายไม่ว่าจะ เป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น วิธีการดำเนินชีวิตอย่างคนศรีวิชัย ได้แก่ อาหาร การ แต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณีภาษา เช่น การสื่อสาร นิทาน บทประพันธ์ เป็นต้น อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะ ท้องถิ่น หรือแม้แต่แหล่งโบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ตาม และจากข้อมูล และหลักฐานที่ได้สามารถนำไปสู่การตีความวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัยทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้อง ไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์จากการสร้างนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างดีต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของ คนในลุ่มแม่น้ำตาปีผ่านการซึมซับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคที่ได้สอดแทรกภูมิปัญญาของการดำเนินชีวิตที่ซ่อนอยู่ภายใต้ปัจจัย 4 ในตามวิถีชีวิต ลุ่ม แม่น้ำตาปีซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักในพื้นที่ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพิน อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น

(2) ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาจนทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นรอบอ่าวบ้านดอน ในปัจจุบันผ่านกระบวนการสืบทอดต่อกันมาในชุมชนภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นปักษ์ใต้ ด้วยวิธีการที่บรรพบุรุษได้ทดลองคัดเลือก และผสมผสานไว้อย่างเหมาะสมและ ลงตัว สืบทอดกันมา เป็นระยะเวลาช้านาน มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้การคิดค้น ดัดแปลงและ พัฒนาจนได้วิธีการได้สูตรเฉพาะของคนในลุ่มแม่น้ำตาปี

(3) ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-18 โดยมีหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรือง ความสัมพันธ์กับนานาประเทศในคาบสมุทรมลายู จนกลายมา เป็น “เมืองบ้านดอน” พิจารณาได้จากองค์ความรู้ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน เพื่อเปิดวิญญูณแห่งศรีวิชัยจักคืนชีพด้วยร่องรอยทางวิถีชีวิตภูมิปัญญาที่ฝังรากลงสู่พื้นที่อ่าวบ้านดอน ที่ เคยมีในยุคหนึ่งกลับคืนมาสู่ดินแดนแห่งนี้แห่งนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นที่รองรับวิญญูณแห่งศรีวิชัยอันจักคืนชีพมา สู่ดินแดนนี้โดยการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น นวัตกรรมชุมชน ตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนสายวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำตาปี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของ ลุ่มแม่น้ำ ตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. กลุ่มองค์กรและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในส่วนของพัฒนาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นสื่อกลางนำไปสู่การกำหนด เพื่อเป็นจุดเด่นของแต่ละท้องถิ่นเพื่อพัฒนาขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของนวัตกรรมชุมชน
2. ภายใต้อุทิศคิด วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี สู่ความเป็นมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาการ ท้องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นแนวทางสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ภายใต้นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัด 20 ปีส่งผลให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง นำไปสู่การพัฒนาจังหวัดที่เข้มแข็งในอนาคตต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยในการศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย จังหวัด สุราษฎร์ธานีสามารถให้ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในมิติต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ควรถอดบทเรียนวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อสร้างพื้นที่มิติใหม่ให้กับจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. ควรศึกษาการพัฒนาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัด สุราษฎร์ธานีขยายเขตพื้นที่จากชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัดโดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายในการพัฒนา จังหวัดเป็นศูนย์กลางร่วมแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

3. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์จากการพัฒนาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานีภายใต้หลักคิด “วิถีชีวิตภูมิปัญญาเมืองเกษตรคุณภาพ การท่องเที่ยวยั่งยืน สังคมเป็นสุข” ตามนโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดแผน 20 ปีบรรลุเป้าหมายในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (2545). วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่อง มาจากการพัฒนาของรัฐในระยะ แผนพัฒนาฉบับที่ 1-8. โครงการวิจัยเรื่องโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. **รายงานวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประสิทธิ์ พันธวงษ์. (2559). **พุทธประชาธิปไตยกับการพัฒนาในยุคThailand4.0**. การประชุมวิชาการระดับชาติ “ราช มงคลสุรินทริวิชาการ ครั้งที่ 8” “วิจัยเพื่อประเทศไทย 4.0” มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์. 22-23 ธันวาคม. 367-374.
- ปริญญา ปานชานา. (2557). **วรรณกรรมตามแนวลำน้ำตาปี**. มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 6(1). 101-121.
- พรจิตร ชูชื่นและคณะ. (2557). รูปแบบและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์ ชุมชน บ้านคลองเสียว เทศบาลตำบลเมืองเวียง อำเภอเวียงสระ จังหวัด สุราษฎร์ธานี. **รายงานวิจัย**. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2550). การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารพื้นบ้าน. **รายงานวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วรารัตน์ มหามนตรี. (2557). โลกทัศน์ของคนไทยจากภาคใต้. **รายงานการวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัย นเรศวร.
- สิปปนนท์ นวลละอองและปิยะตา สุนทรปิยะพันธ์. (2561). วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย,วารสารอิเล็กทรอนิกส์ การ เรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม.(e-JODIL). ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม .
- อมรา ทรสุชาติ. (2557). ศรีวิชัยในสุวรรณทวีป. กรุงเทพฯ : กรมศิลปกร.

บุคลากรกรม

- ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถถา มหาวิทยาลัยทักษิณ โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย สำนักศิลปะและ วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2561.
- ดร. อมรา ทรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปกร โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2561.
- นายทศพล งามไฟโรจน์อดีตนายเทศมนตรีเมืองท่าข้าม โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย สำนัก ศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2561.
- ศาสตราจารย์ ชวน เพชรแก้ว สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2561.
- เรือโทผู้ช่วยศาสตราจารย์ดรอนันต์ใจสมุทร สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2561.
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์สานิตย์ บุญชู มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2561.
- นายอนุรัตน์ แพนสกุล ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 9 สิงหาคม 2561.
- นายธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ ผู้เขียนคัมภีร์ในลานวัดพุมเรียง ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2561
- นางวรรณมา พูนสวัสดิ์ อายุ 68 ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ 77 หมู่ที่ 9 ตำบลเสียด อำเภอนาหว้า จังหวัด สุราษฎร์ธานี เมื่อ วันที่ 20 กรกฎาคม 2561.

นางบุญมี มณีรัตน์ อายุ 77 ปี อยู่บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 5 ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2561.

นางหวันมี น้อยหมิม กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง 87 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2561.

พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมุลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัยวัดมุลเหล็กอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2561.

นางย่อง จันทรมล ลูกสาว นางสาว นางสาลี จันทรมล. อยู่บ้านเลขที่ 284 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัด สุราษฎร์ธานี อายุ 89 ปี ลูกสาวอายุ 62 ปี เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2561.

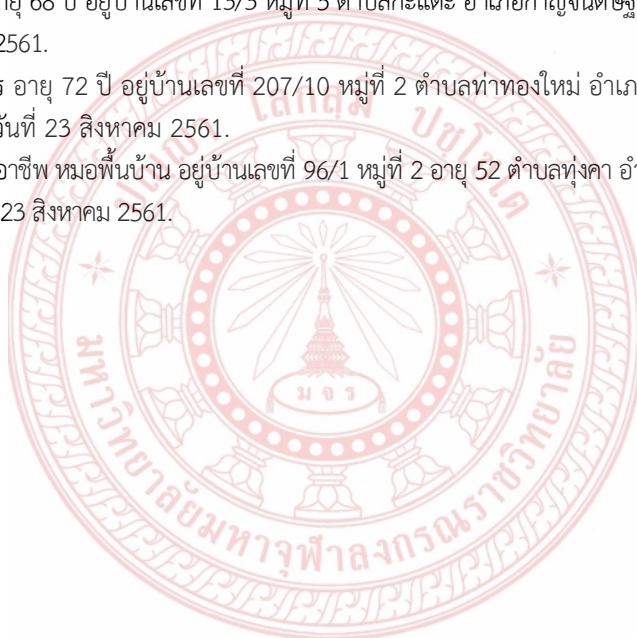
นายสมล ล้อมสมบัติ อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ที่ 1 ตำบลบางไปไม้ อำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2561.

นางนาถญา คงนาค อายุ 52 ปี อยู่บ้านเลขที่ 167/15 หมู่ที่ 6 ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี วันที่ 14 สิงหาคม 2561.

นาง ละออ อินทร์พรหม อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 13/3 หมู่ที่ 5 ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ 16 สิงหาคม 2561.

นางประนอม ฤกษ์เกษตร อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 207/10 หมู่ที่ 2 ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัด สุราษฎร์ธานี วันที่ 23 สิงหาคม 2561.

นายเชาวรัตน์ หนูขุนนาง อาชีพ หมอพื้นบ้าน อยู่บ้านเลขที่ 96/1 หมู่ที่ 2 อายุ 52 ตำบลทุ่งคา อำเภอภาสุราษฎร์ธานี 23 สิงหาคม 2561.

ภาคผนวก ข

ตารางกิจกรรมที่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
และแผนที่วางไว้

**ตารางกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัย
ไปใช้ประโยชน์และแผนที่วางไว้**

กิจกรรม	การนำไปใช้	ประโยชน์และแผนที่วางไว้
๑. กระบวนการศึกษาวิจัย ไปประยุกต์ในการเรียน การสอนในหลักสูตรรัฐ ประศาสนศาสตรบัณฑิต	วิชาที่นำไปใช้ วิชาอิสระทางรัฐประศาสนศาสตร์ วิชารัฐประศาสนศาสตร์ตามแนว พระพุทธศาสนา วิชาการบริหารองค์การปกครองส่วน ท้องถิ่นไทย วิชาการบริหารงบประมาณและการ คลังสาธารณะ การบริหารทรัพยากรมนุษย์	ทำให้กระบวนการเรียนการสอนที่ สอดคล้องกระเปียบวิธีวิจัยมีความ หลายหลายและมีประสิทธิภาพใน การสอนซึ่งอยู่ภายใต้กรอบระเบียบ วิธีการวิจัยจากประสบการณ์ของ การทำรายงานการวิจัยดังกล่าว
๒. โครงการ มจร & ชุมชน ร่วมเรียนรู้ ณ เล-ออก	บัณฑิตการรายวิชาของหลักสูตรรัฐ ประศาสนศาสตรบัณฑิต	แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาของนิสิต มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยโดยการ สำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูลลงภาคสนาม เชิงลึกจัดกิจกรรมเสริมทักษะนิสิตใน ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี เพื่อการ เรียนรู้ในมิติที่หลากหลายลงสู่ชุมชน
๓. ด้านสังคมและชุมชน	เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี	แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๗๙)
๔. เขียนรายงานการวิจัย	รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เป็นไปตามแผนที่วางไว้

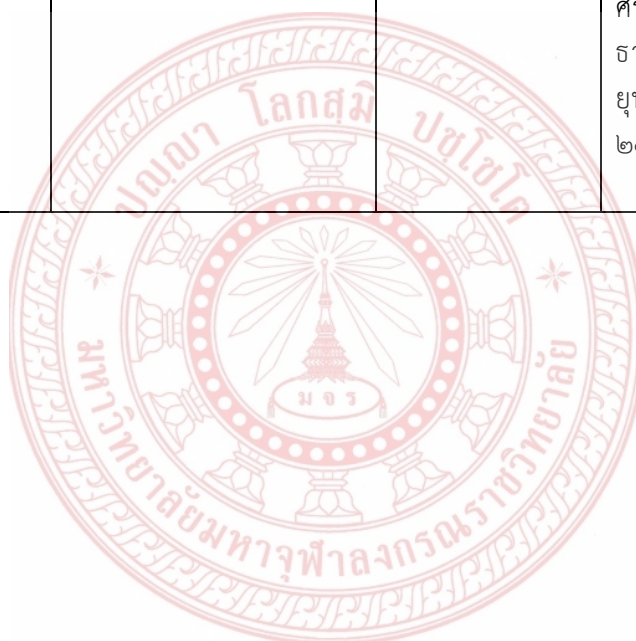
ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน ลุ่มแม่น้ำตาปี	ทราบถึงหลักการ แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึก (ปราชญ์วิถีชีวิตชาวบ้าน) ๑๐ คน	ข้อที่ ๑	๑.ทำให้สามารถเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับวิถี ชีวิต ของ ชุม ชน ลุ่ม แม น้ำตาปี ๒.ทำให้สามารถรู้ข้อมูล พื้นฐานเกี่ยวกับวิถีชีวิต ของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี
ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาภูมิปัญญาในการ จัดการตนเองของชุมชนลุ่ม แม่น้ำตาปี	ทราบถึง หลักการ แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (นักวิชาการ) ๘ คน	ข้อที่ ๑-๒	๑.ทำให้สามารถวิเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวกับภูมิปัญญาในการ จัดการตนเองของชุมชนลุ่ม แม่น้ำตาปี ๒.ทำให้สามารถข้อมูล พื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญา ในการจัดการตนเองของ ชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี
ขั้นตอนที่ ๓ วิเคราะห์ภูมิปัญญาการ เชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย ของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัด สุราษฎร์ธานี	ทราบถึง ข้อมูล ข้อมูล เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน ลุ่มแม่น้ำตาปี ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับภูมิ ปัญญาในการจัดการตนเอง ของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี	ข้อที่ ๑-๒-๓	องค์ความรู้ชุมชนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาการเชื่อมโยง อารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่ม แม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ ธานี
๔.ข้อเสนอแนะอื่น	ทราบถึงข้อเสนอทั้งในเชิง นโยบายและระดับปฏิบัติ ได้มีแนวทางในการจัดการ ที่เหมาะสม	ข้อที่ ๑-๒-๓	ทำให้ได้ข้อเสนอแนะ ต่อ หน้ ว ย ง า น ที่ เกี่ ย ว ขี้ ง และ ต่ อ ชุมชนในมิติต่าง ๆ
๖.รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่ สามารถตอบวัตถุประสงค์ ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี (๒)	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้รายงานการวิจัยที่มี คุณค่าสามารถตอบ วัตถุประสงค์ของการ วิจัยและการส่งเสริมการ เรียนรู้ของกลุ่มองค์กรและ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
	<p>เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี (๓) เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัด สุราษฎร์ธานี</p>		<p>เครือข่ายที่เกี่ยวข้องใน ส่วนของการพัฒนา ภายใต้จุดร่วมกันคือวิถีชีวิตภูมิปัญญาเมืองเกษตรคุณภาพ การท่องเที่ยวยั่งยืน สังคมเป็นสุข ” ภายใต้หลักคิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามนโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดแผน ๒๐ ปีในอนาคต</p>

ภาคผนวก ง

เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 The Way of life, Wisdom and the linkage to Srivichaya civilization of
 the Tapee basin community in Surat Thani Province.

.....
คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษา “การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านในการสัมภาษณ์ส่วนความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยและสร้างองค์ความรู้ที่มีต่อการนำเสนอ “การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ต่อไป

สำหรับคำถามการวิจัยประกอบด้วย ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับ “การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี”

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการตอบแบบสอบถามนี้เป็นอย่างสูง

นายประสิทธิ์ พันธวงษ์ และคณะ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

ชื่อ/สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ :

อายุ :

วุฒิการศึกษา :

ตำแหน่ง :

ประสบการณ์การทำงาน.....

โทรศัพท์:.....

กลุ่มของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้เชี่ยวชาญวิถีชุมชน/ภูมิปัญญาชุมชน

นักวิชาการสังคมวิทยา/พัฒนาชุมชน

นักวิชาการด้านวัฒนธรรม

นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์

เวลาเริ่ม เวลาสิ้นสุด.....

สถานที่.....

ตอนที่ ๒ : คำถามเกี่ยวกับ “การศึกษาวถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ดังต่อไปนี้

๑. ชุมชนกลุ่มแม่น้ำตาปี มีวิถีชีวิตเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้เป็นอย่างไรร

๑.๑ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหาร

.....

.....

.....

.....

๑.๒ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

.....

.....

.....

.....

๑.๓ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

.....

.....

.....

.....

๑.๔ วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค

.....

.....

.....

๒. ประชาชนในชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี มีภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้อย่างไร

๒.๑ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับอาหาร

.....

.....

.....

๒.๒ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

.....

.....

.....

๒.๓ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

.....

.....

.....

๒.๔ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับยารักษาโรค

.....

.....

.....

๓. ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของประชาชนลุ่มแม่น้ำตาปีเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ มีลักษณะเป็นอย่างไร

๓.๑ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับอาหาร

.....

.....

.....

๓.๒ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

.....
.....
.....

๓.๓ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

.....
.....
.....

๓.๔ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับยารักษาโรค

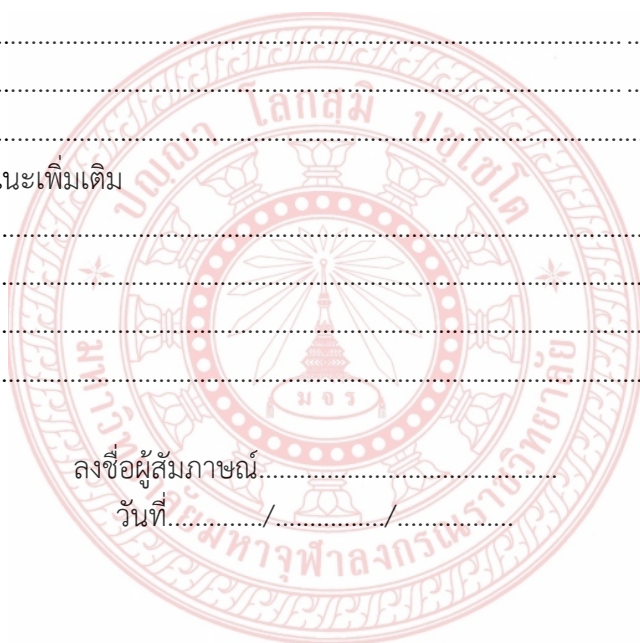
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....
.....

ลงชื่อผู้สัมภาษณ์.....

วันที่...../...../.....

ภาคผนวก จ

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

สัมมนาสืบสานวัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ
 รองศาสตราจารย์ ดร. ชูศักดิ์ เอกเพชร รักษาการอธิการบดีราชภัฏสุราษฎร์ธานี
 ดร. อมรา ศรสุนชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร
 นายอนุรัตน์ แพนสกุล ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
 นายทศพล งามไพโรจน์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ชวน เพชรแก้ว สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธานีต์ บุญชู มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

สัมภาษณ์ เรือโทผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนันต์ใจสมุทร สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

สัมภาษณ์ รศ. สมเกียรติ ต้นสกุล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

สัมภาษณ์ ดร. อมรา ศรสุธาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร.
สัมภาษณ์ ดร. ทวีช บุญแสง วัฒนธรรมศาสตร์
สัมภาษณ์ นายธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิจัยและพุทธทาสศึกษา
ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ภาคผนวก ฉ

สรุปโครงการวิจัย

สรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ ว.๑๑๗/๒๕๖๑

ชื่อโครงการ การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี

หัวหน้าโครงการ นายประสิทธิ์ พันธวงษ์ และคณะ อาจารย์ประจำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยห้องเรียนสุราษฎร์ธานี

มือถือ ๐๘๐-๕๓๑๒๗๙๐ E-mail : informationsearch3000@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

สายน้ำลำคลองก่อกำเนิดประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตภูมิปัญญาที่ทำให้เกิดความหลากหลายในชุมชนที่มีสายน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านในอดีตได้พึ่งพาอาศัยแม่น้ำลำคลองในการเลี้ยงชีพ เช่น ปลูกข้าว จับปลา ล่าสัตว์ และพึ่งพาอาศัยกันในการแบ่งผลผลิต แต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่ย้อนแย้งกับความหลากหลายในวิถีชีวิตมาร่วมกันเป็นประวัติศาสตร์ วิถีภูมิปัญญา มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะจัดความสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยอาศัยธรรมชาติ นำมาใช้ประโยชน์ในการดูแลรักษาตนเอง เมื่อก้าวไปสู่ความทันสมัยของชุมชน ภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์ชุมชนไทยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ ใน พ.ศ.๒๕๐๔ เป็นต้นมา รัฐได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น บ่อบาดาล คลองชลประทาน เขื่อน ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบสาธารณสุขประเภทต่าง ๆ เข้าสู่ชุมชน ระบบการผลิตของชุมชน แบ่งแยกจากเดิมที่การผลิตและการบริโภคเคยรวมอยู่ในชุมชนเดียวกัน มาเป็นการผลิตเพื่อขายให้คนอื่น ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกเปลี่ยนมือเป็นของรัฐ และนายทุน ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

สุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดในภาคใต้ตอนบน มีพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๖ ของประเทศไทย และมีประชากรหนาแน่นอันดับ ๕๙ ของประเทศ นับเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีหลักฐานทั้งประวัติศาสตร์และโบราณคดีเก่าแก่ และยังมีแหล่งท่องเที่ยวและอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นที่ตั้งของเมืองเก่า เป็นศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย มีหลักฐานแสดงถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองในอดีต ภูเขาสำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ เทือกเขาบรรทัด เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งทอดยาวผ่านเนื้อที่จังหวัดใกล้เคียงหลายจังหวัด และทอดเปิดสู่อ่าวไทยเทือกเขาภูเก็ตด้านตะวันตก เป็นต้นกำเนิดลุ่มน้ำใหญ่น้อยรวม ๑๔ ลุ่มน้ำ ซึ่งลุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ลุ่มน้ำตาปี พุมดวง ท่าทอง ท่ากระจ่าย ไชยา ท่าฉาง เป็นต้น แม่น้ำลำคลองทุกสายล้วนไหลลงสู่อ่าวไทย จากฝั่งตะวันตกพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกระทะหงาย

แม่น้ำตาปีเป็นแม่น้ำสายหลักของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี และครอบคลุมบริเวณหลายพื้นที่หลายอำเภอ ทำให้มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพ เป็นแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรม มีวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบต่อ ๆ กันมา มีรูปแบบฉันทลักษณ์และภาษาที่ใช้เป็นไปตาม ความนิยมของท้องถิ่นนั้น พบมากได้แก่ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรม ประเพณีนี้มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมือง

สุราษฎร์ธานีและชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรม ของคนในชุมชน และเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลด้านประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น มีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตภูมิปัญญากับอารยธรรมศรีวิชัย โดยผ่านการกระจายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวិถีชีวิตภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัย เพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี ในการจัดการตนเองของชุมชนเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อสร้างมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานีของเราก้าวสู่การเป็นเมืองชั้นนำแห่งภาคใต้ของประเทศไทยต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า

การศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงการลงพื้นที่การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อค้นหาองค์ความรู้ชุมชนวิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ซึ่งนำมาเสนอ ๓ ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ ๑ วิเคราะห์วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำตาปี

การศึกษาเอกสารข้อมูลการลงพื้นที่การสัมภาษณ์เชิงลึก มาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลนำเสนอสามารถสรุปเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๑. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับอาหาร

การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมผ่านวิถีชีวิตซึ่งแต่ละท้องถิ่นล้วนมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับอาหารแตกต่างกันไปตามเส้นทางแห่งสัญจรทางการค้า เป็นวิถีการดำรงชีพของตนในแต่ละยุคสมัย “วัฒนธรรมอาหาร” ถือเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการบ่งชี้ถึงการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลและเวลา แม้เดิมทีอาหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพด้านร่างกายของมวลมนุษยชาติแต่ในปัจจุบันการบริโภคอาหารแฝงความนัยมากกว่าการดำรงชีพทางด้านร่างกาย วิถีแห่งการบริโภคอาหารได้เปิดโฉมหน้าใหม่ ในการแสดงตัวตนและการเป็นภาพตัวแทน ความหมายของการมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเฉพาะที่แห่งท้องถิ่นนั้น เช่น ภูมิปัญญาการจัดการตนเองไข่เค็มไชยาของยายบุญมี มณีรัตน์ ภูมิปัญญาแกงปักษ์ใต้ในอำเภอเมืองของนางภูญา คงนาค ภูมิปัญญาขนมจิ้งโบริกในอำเภอนาหวางของนางวรรณพูน สวัสดิ์ ภูมิปัญญาข้าวย่ำสมุนไพรในอำเภอกาญจนดิษฐ์ของนาง ละออ อินทร์พรหม และภูมิปัญญาขนมแท่งต้มลูกโยมโบริกในอำเภอกาญจนดิษฐ์ของนางประนอม ฤกษ์เกษร เป็นต้น

๒. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

“ภาคใต้” เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นคาบสมุทรที่ทอดตัวยาวในแนวเหนือใต้ และขนานด้วยทะเลทั้งสองฟาก คือ อ่าวไทย และทะเลอันดามัน เป็นทำเลที่ตั้งทำให้ภาคใต้เป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขาย และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณจึงเป็นมูลเหตุให้ภาคใต้เป็นพื้นที่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และศาสนามากกว่าพื้นที่อื่น ๆ จึงทำให้ภาคใต้มีความโดดเด่นทั้งในแง่ต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อมที่หลากหลายทำให้ “ที่อยู่อาศัย” จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ใกล้ทำน้ำ ล้ำคลอง อ่าวและทะเล เพื่อสะดวกในการสัญจรและการทำมาหากิน คนไทยภาคใต้จะมีคติในการตั้งบ้านเรือน เช่น ปลูกบ้านโดยมีดินสาดรองรับเสาเรือนแทนการขุดหลุมฝังเสา

เพื่อสะดวกในการโยกย้ายและเป็นการป้องกันมด ปลวก มีคติห้ามปลูกเรือนขวางตะวัน เพราะจะขวางเส้นทางลมมรสุมซึ่งอาจทำให้หลังคาปลิว และถูกพายุพัดพังได้ง่าย วัสดุที่นำมาสร้างคือสิ่งที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น บ้านเรือนมีหลายลักษณะ มีทั้งบ้านเรือนเครื่องผูก และบ้านเรือนสับ เช่น ประวัตินบ้านบางไผ่โบราณ ๒๐๐ ปี จากเล่าบอกเล่าของนาย สุมล ล้อมสมบัติ ได้เล่าให้ฟังว่า เป็นบ้านหลังแรกของในบางไผ่ ของชื่อ “คุณพระจันทร์ศึกประชิด” เลียบชายฝั่งทะเลมาเรื่อยจากนครศรีธรรมราช สีชล ขนอม ตอนสัก อ่าวบ้านดอน จึงตัดสินใจวิ่งเรือ เข้ามาในคลองเล็ก ๆ ซึ่งเป็นป่าไม้ไม่มีผู้คนที่วิ่งเรือสำรวจ เรือย ๆ จนกระทั่งมันหยุดจอด เรืออยู่ที่คลองเล็ก ๆ เหมาะแก่การ มาหากิน จึงได้ให้ผู้ที่ติดตามมาขึ้นบกสร้างบ้านเรือนกันที่นี่ จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “หมู่บ้านใหญ่” และกฎโบราณวัดมูลเหล็กตำบลท่าฉาง อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างเป็นกุฎีหลังแรก ซึ่งสมัยก่อน “ชาวบ้านที่เก็บหอมรอมริบเงินทองต้องมาเก็บฝากกับเจ้าอาวาสเพราะสมัยนั้นยังไม่มีธนาคาร

๓. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ผ้าทอภาคใต้แสดงอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชนมีการสืบสานศิลปหัตถกรรมทั้งวิธีการทอ ลวดลายและสีสันของผ้ามาหลายชั่วอายุคนด้วยวิธีการทอ เช่น วิธีการพัฒนาจากกึ่งมือ เป็นกึ่งระตุก ทำให้สามารถทอผ้าได้เร็วขึ้นและได้ปริมาณมากขึ้นด้วยลวดลายที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายราชวัตรโคม ลายตาสมุก เป็นต้น ด้วยสีสันของผ้าทอซึ่งสีเหลืองมาจากขมิ้นแก่นขนุน สีครามจากต้นคราม สีอิฐได้มาจากสีของอิฐ เสียบมาทอให้ละเอียดสีแดงได้จากครั่ง สีน้ำตาลไหม้ได้จากกบไหนด เป็นต้น นอกจากนั้นผ้าทอภาคใต้ยังสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในหลายด้านเช่น ความเชื่อ พิธีกรรม การแต่งงาน การบ่งบอกฐานะทางสังคม เช่น กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียงของนางหวันมีะ นุ้ยหมิมซึ่งเป็นประธานกรรม “กลุ่มผ้าทอพุมเรียง” สิ่งจำเป็นพื้นฐานที่ชาวบ้านในท้องถิ่นมีการทอผ้าขึ้นเพื่อใช้งานในโอกาสต่าง ๆ ทั้งการใช้งานในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้เป็นผ้าถุง ผ้าขาวม้า ใช้ทำผ้าห่ม ผ้าปูนอน หมอน มุง รวมถึงการใช้ผ้าทอใช้ในงานมงคลในพิธีต่าง ๆ มากมายแต่ในระยะเวลาหลังการทอผ้าด้วยมือตามแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนภาคใต้เกือบจะสูญหายไป ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสภาวะการอันรีบเร่งในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

๔. วิถีชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับยารักษาโรค

การแพทย์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่ใช้ดูแลสุขภาพและรักษาโรคร้ายของคนไทยมาช้านาน ซึ่งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ผสมผสานกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น การแพทย์แผนไทยประกอบด้วยองค์ความรู้ และภูมิปัญญาหลายด้านทั้งการนวด อบ ประคบ ซึ่งภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคก็เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งแต่ละภูมิภาคก็มีลักษณะทางภูมิประเทศที่แตกต่างกัน พืชสมุนไพรจึงมีความแตกต่างหลากหลายกันตามพื้นที่ ดังนั้นพืชสมุนไพรไทยมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งในการรักษาโรคมามากครั้งโบราณ การใช้สมุนไพรจึงมีวิวัฒนาการและพัฒนารองคความรู้มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ที่สมุนไพรไทยจึงไม่ได้ใช้เพียงเพื่อรักษาความเจ็บป่วยเท่านั้น แต่มีคุณค่าต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น คุณยายย่อง จันทร์วิลลูกสาวนางสาตี จันทร์วิล เล่าให้ฟังว่า ยาสมุนไพร เมื่อก่อนเขาเลี้ยงกันไม่ใช่อย่างนี้โรคร้ายไข้เจ็บก็น้อยการรักษาที่ใช้สมุนไพรเช่น “เด็กซึก” ใช้ “ซึกลา” ที่ได้ถุนบ้านมาผสมกับยาทำให้เด็กหายป่วย สมุนไพรมากมายไม่ต้องปลูกขึ้นเองตามธรรมชาติ เอามาตำยาหม้อกิน สามวันเจ็ดวันก็หาย ตอนนี้อายุ ๙๒ ปีแล้วไม่เคยเป็นโรคอะไรแต่ต้อง กินผักตามฤดูกาล จาก “ผักกลายเป็นอาหาร จากอาหารกลายเป็นยาอายุวัฒนะ” และ นายเขาวรัตน์ หนูขุนนาง หมอพื้นบ้าน เล่าให้ฟังว่า ตระกูลของผมเป็น “ครูหมอยา” ตั้งแต่สมัยทวดมีการตำยาหมอ เรียกว่า หมอกลางบ้านมีคนมาให้ตำยากันอย่าง

มากมาย สูตรยาของ ทวด ปู่และพ่อกับผมก็รุ่นที่ ๔ คือ ตำรายาโบราณ “ยารีสีตวง” แต่ก็ยังมียาอีกมากมายที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ คือ ยาลม ยาน้ำมัน ยาจุดเสียดแน่นท้อง ยาคลายเส้น เป็นต้น

ประเด็นที่ ๒ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองของชุมชนลุ่มน้ำตาปี

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคณะผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์เป็นปราชญ์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต นักวิชาการสังคมวิทยา และพัฒนาชุมชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม นักประวัติศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถสรุปเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๒.๑ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับอาหาร

ภูมิปัญญาการจัดการตนเองไข่เค็มไชยาของยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี เล่าให้ฟังว่า เมื่อไชยาเดิมอุดมสมบูรณ์มีการทำนาปลูกข้าวหรือเรียกได้ว่า “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” คนจีนชื่อ “นายจี่ แซ่ซิก” เป็นช่างทำสะพานเหล็กสร้างรถไฟสายใต้ตั้งแต่ชุมพรถึงสุราษฎร์ธานี สืบเชื้อสายจากชาวจีนกวางตุ้ง เติบโตอยู่ปากน้ำอำเภอหลังสวนได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตอนโรงทองอำเภอเมืองไชยา สมัยนั้นคนจีนเก่งในการจัดทำอาหารรับประทานอยู่แล้วเห็นไข่เป็ดไชยา แดงมันอร่อย ก็คิดหาวิธีการว่าน่าจะนำไข่เป็ดไชยามาทำเป็นอาหารเก็บไว้นาน ๆ และมีรสอร่อย เดิมคนจีนและชาวไชยาใช้ไข่เป็ดดองกับน้ำเกลือแล้วทิ้งไว้ระยะหนึ่งจึงนำมาต้มกินกับข้าวต้ม แต่มีรสเค็มไม่อร่อยต่อมานำไข่เป็ดไป “ฝังดินเค็มริมทะเลประมาณ ๑๕ วัน” แล้วนำมาล้างต้องกินมีรสชาติดียิ่งขึ้นรับประทานกับข้าวต้มอร่อยมันแต่การทำไม่สะดวก นายจี่ แซ่ซิก ได้คิดค้นหาวิธีการทำไข่เค็มโดยใช้ดินเหนียวผสมเกลือปน ผสมในอัตราส่วนพอเหมาะ คลุกขี้เถ้าเก็บไว้นานพอประมาณนำมาล้างแล้ว ซ่อเสียบของดินเหนียวคือไม่เกาะไข่มากนักในระยะต่อมาได้ปรับปรุงหาวิธีการโดยใช้ “ดินปลวก” ทำแบบเค็มทำให้ผลดี นายจี่ แซ่ซิก ก็ทำไข่เค็มขายและขายได้ดีจึงทำให้คนอื่น ๆ และประชาชนมีการเลี้ยงเป็ดกันทั่วไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ตำบลต่าง ๆ เพราะอาหารเลี้ยงเป็ดตามธรรมชาติมีมาก เช่น ข้าวเปลือก ลูกปลา หอย ฯลฯ ในนาข้าวมีอุดมสมบูรณ์ทำให้ชาวบ้านมีการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง หากินในนาและรอบ ๆ บ้านไข่เป็ดเหลือจากการใช้บริโภคในครอบครัวนำไปขายในตลาดอำเภอไชยา ประชาชนในตลาดไชยาและที่อื่น ๆ ซ่อไข่เป็ดไปประกอบอาหาร ทอด ต้ม แล้วไข่เค็มขึ้นแดง มันอร่อย เป็นที่พอใจของผู้บริโภค

ภูมิปัญญาแกงปักใต้(เคยจี่) นางภิญญา คงนาค อายุ ๕๒ ปีอาชีพขายข้าวแกงปักใต้ เล่าให้ฟังว่า อาหารพื้นบ้านภาคใต้มีรสชาติโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภาษาปักใต้ว่า “ไม่ขี้ขีดเครื่อง” เครื่องปรุงต้องสดสะอาด แกงที่ขึ้นชื่อมากของปักใต้ คือ (๑) แกงไตปลาหรือแกงพุงปลา ขั้นตอนการทำแกงไตปลาจะนำเครื่องแกงมาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณตำให้เข้ากัน เอามาอย่างฉีกเป็นชิ้น ๆ โฉลกเข้าด้วยกันจากนั้นนำเอาพุงปลาผสมน้ำพอสมควรตั้งไฟให้เดือดต้องจนละลายจนหมด แล้วรอกกับกระชอนนำกากพุงปลาออกให้หมด นำกลับใส่หม้อตั้งไฟให้เดือดใส่เครื่องแกงที่โขลกลงไปใส่ปลาอย่างไปจนกว่าปรุงรสตามชอบ แล้วฉีกใบมะกรูดใส่แล้วยกหม้อลง แกงพุงปลานิยมรับประทานกับข้าวหรือขนมจีนเนื่องจากยังมีรสชาติเผ็ดและค่อนข้างเค็ม จึงต้องมีผักจิ้ม อาจเป็นถั่วฝักยาว มะเขือ ยอดกระถิน สะตอ ลูกเนียง เม็ดเหรียง เป็นต้น (๒) แกงเหลืองคือแกงส้ม ที่เรียก “แกงเหลือง” เนื่องมาจากแกงสีเหลืองเป็นอาหารรสเผ็ดจัดชนิดหนึ่ง มีลักษณะเด่นคือ “เผ็ด เปรี้ยว เค็ม” แกงเหลืองเป็นอาหารรสจัดมากทางภาคใต้ เป็นอาหารที่อยู่ในบรรทัดฐานเดียวกันกับแกงส้มที่นิยมกินกันทั่วไป แต่แกงเหลืองจะเผ็ดจัดกว่า สีเหลืองชัดเจนจากขมิ้นสดที่ช่วยแก้ท้องอืดได้ดี ขั้นตอนการทำแกงเหลืองจะนำ

เครื่องแกง มาโขลกรวมกันให้ละเอียด แล้วใส่กะปิพอประมาณตำให้เข้ากัน หั่นผักที่จะใช้เป็นชิ้น ๆ ขนาดพอคำ จากนั้นตั้งน้ำบนเตาจนเดือด ใส่เครื่องแกงลงไปละลาย พอน้ำเดือดให้ใส่ปลาลงไปจนเดือด แล้วจากนั้นใส่ผักลงไป คนให้ทั่ว อย่าให้เนื้อปลาสุกจนและ พอเดือดได้ที่แล้วปรุงรสตามต้องการ

ภูมิปัญญาขนมจิ้งโบริราณของนางวรรณมา พูนสวัสดิ์ อายุ ๖๘ ปีอาชีพ ทำสวน เล่าให้ฟังว่า สมัยพระยาวชิ สัตยานุรักษ์ ในสกุล “ศรียาภย์” เจ้าเมืองไชยา มาตั้งฉางข้าวที่เมืองโละ เพื่อนำข้าวจากบ้านท่าล่องมาตามลำคลองบ้านท่ามาเก็บไว้ที่ฉางข้าว แล้วส่งออกไปจำหน่ายทางคลองท่าฉาง ต่อมาจึงเรียกเมืองโละ ว่า “ท่าฉาง” คำว่าท่าฉาง มาจากคำว่า “ท่า” หมายถึงท่าน้ำริมคลองริมแม่น้ำ “ฉาง” หมายถึง ฉางข้าว ที่เก็บรวบรวมข้าวเพื่อจัดส่งเป็นส่วยหรืออากร ราษฎรจึงรวมเรียกพื้นที่รวบรวมข้างแห่งนี้ว่า “ท่าฉาง” จนถึงปัจจุบัน และใช้เป็นชื่อของอำเภอท่าฉาง ซึ่งขนมจิ้งโบริราณของ ตำบลเสวีียด หนึ่งในอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นขนมโบราณ ที่มีการทำกันมานานนับร้อยปี กรรมวิธีในการผลิตค่อนข้างยุ่งยากทั้งการแช่ข้าวเหนียว และการห่อที่ต้องใช้เทคนิคที่ไม่เหมือนใคร สำหรับการเริ่มต้นของขนมจิ้งโบริราณ ที่นี้ซึ่งเป็นขนมที่ทำจากข้าวเหนียวล้วน ๆ ว่ากันว่าเพราะเดิมทีสถานที่แห่งนี้ชาวบ้านนิยมปลูกข้าวเหนียวกันมาก จึงตัดแปลงมาทำเป็นขนมไว้กินกันด้วยวิธีการห่อข้าวเหนียวด้วยใบมะพร้าวเยดอ่อน ๆ และในสมัยก่อนต้องต้มนานกันเป็นวัน ๆ เพราะเป็นข้าวเหนียวในพื้นที่ที่มีความแข็งมากต้องใช้เวลานานในการต้มให้ข้าวเหนียวกลายเป็นเนื้อเดียวกันส่วนในปัจจุบันใช้ข้าวเหนียวจากท้องตลาดทำให้เวลาต้มประมาณ ๓ ชั่วโมงก็เป็นอันได้ที่ สำหรับข้าวเหนียวขนมจิ้งโบริราณที่ต้มได้ที่แล้วสีค่อนข้างจะมีสีแดงสายน่ารับประทาน นั่นก็ต้องมีกรรมวิธีในการทำ คือ ต้องใช้น้ำขี้เถ้าหรือน้ำต่างจากวงดอกต้นตาลโตนดมาแช่ข้าวเหนียวเสียก่อน จึงทำให้ข้าวเหนียวออกมาสีสนสวยงาม และเหนียวนุ่มรสชาติเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองสำหรับการกินจิ้งโบริราณ ดังกล่าวสิ่งที่สำคัญที่สุด คือต้องกินกับน้ำตาลโตนดหรือน้ำตาลที่ทำจากต้นโตนดเท่านั้น จึงจะมีรสชาติอร่อย ไม่สามารถกินกับน้ำผึ้งรวงได้เพราะจะทำให้ขนมมีรสเปรี้ยวทันที ขนมจิ้งโบริราณนิยมทำในช่วงประเพณีชักพระบขของตำบลเสวีียด หรือวันวิสาขบูชา ช่วงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ถึงแรม ๑ ค่ำเดือน ๖ ประมาณเดือนพฤษภาคมของทุกปี เพื่อไปทำบุญที่วัดและแจกจ่ายชาวบ้านทั่วไปและสำหรับผู้ร่วมงานซึ่งสามารถรวบรวมไว้กินกันได้หลาย ๆ วันมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาข้าวยาสมุนไพรของนาง ละออ อินทร์พรหม อายุ ๖๘ ปี อาชีพ ขายข้าวยาสมุนไพร เล่าให้ฟังว่า ข้าวยาเป็นอาหารพระราชวัง เกิดขึ้นสมัยราชอาณาจักรของพระยานคร ขณะนั้นเป็นช่วงเดือนถือศีลอด ปรากฏว่าหลายคนมีอาการปวดท้อง บ้างก็ท้องร่วง บ้างก็ท้องอืด เหตุเนื่องจากว่าหลายคนละศีลอดด้วยอาหารนานาชนิด และกินอาหารหนัก เมื่อพระยานครทรงทราบจึงสั่งให้หมอประจำราชวังคิดแก้ปัญหา ๒ วันหลังจากนั้น หมอตั้งกล่าวก็บอกพระยานครว่า หลังจากนั้นทุกคนต้องมาละศีลอดพร้อมกัน และกินอาหารสูตรที่เขาคิดค้นขึ้นมา นั่นก็คือข้าวยานั่นเอง โดยสูตรข้าวยาดั้งเดิม ก็คือ ข้าวต้องมี ๒ สี คือ สีดำ และสีเหลือง ซึ่งสีดำใช้น้ำใบยอคั้น หรือเตยหอม(ชนิดเล็ก) ช่วยขับปัสสาวะ และบำรุงหัวใจ โดยเฉพาะข้าวกล้อง ซึ่งสมัยก่อนข้าวเปลือกนั้นเขาใช้วิธีตำ ฉะนั้นสารอาหารยังคงครบถ้วน ต่างกับสมัยนี้ที่ใช้วิธีการสีข้าวทำให้สารอาหารต่าง ๆ หายเกือบหมด ส่วนข้าวสีเหลือง ใช้วัตถุดิบเป็นขมิ้น ซึ่งมีสรรพคุณ แก้ท้องอืด เพราะมีรสฝาดและสมานแผลภายใน ลำไส้ ด้วย สำหรับส่วนผสมของปลาป่น ความจริงสูตรดั้งเดิม จะมีกุ้งป่นผสมด้วย ซึ่งทั้งสองจะเป็นแหล่งโปรตีน ส่วนมะพร้าวคั่ว มีสรรพคุณแก้ไข้ช้อ ในส่วนของผักต่าง ๆ ที่โรยหน้าจะมีส่วนผสมหลักดังนี้ ใบมะม่วงหิมมะพานต์มีรสฝาด ช่วยแก้ท้องร่วง จันทน์หอม หรือภาคใต้บ้านเราเรียก กะเสม ช่วยแก้ท้องอืด และเจริญอาหาร เพราะมีกลิ่นหอมชวนกินและบำรุงหัวใจด้วย นอกจากนี้ต้องมี

ใบมะกรูด เป็นชนิดน้ำมันหอมระเหย แก้ปวดข้อ แก้ท้องอืดด้วย และใบทำม้ง มีรสขมหอม ช่วยแก้ท้องร่วง และเจริญอาหาร ในขณะที่เดียวกันต้องมีหอมแดงสดหั่นประกอบด้วย ซึ่งเรามักจะไม่เห็นแม่ค้าใส่ผัก โดยจะช่วยแก้ไข้ และหัวมวง ช่วยขับลม แก้ท้องอืด สุดท้ายคือ พริกไทยสด แก้ท้องอืดเช่นกัน ลืมไม่ได้ คือ น้ำบูดู จะประกอบด้วย น้ำตาลแว่น หอมแดง กระเทียม ข่า ตะไคร้ ขิง ยอดอ้อย ซึ่งมีกรดช่วยขับปัสสาวะ ซึ่งบูดูจะมีสรรพคุณ เป็นโปรตีน ไอโอติน และแคลเซียมหลังจากที่ผู้คนในวังมาละศีลอดพร้อมกันแล้ว ปรากฏว่าอาการท้องอืด ท้องร่วงก็หายเป็นปลิดทิ้ง อย่างไรก็ตาม ส่วนต้นกำเนิดของการทำข้าวย่ำของนางละออ นั้นได้รับสืบทอดมาจากรุ่นแม่ของยายออ ที่ได้ทำการค้าขายของต่าง ๆ ตามตลาดที่เป็นลำคลอง สมัยนั้นใช้ลำคลองเป็นการคมนาคมค้าขาย คุณแม่ของยายออก็ได้ขายข้าวย่ำโบราณและก็ขายพืช ผัก ต่าง ๆ ในตลาดน้ำแห่งนี้มีการทำคัสตูร์ข้าวที่เปลี่ยนแปลงจากสูตรต้นตำรับเดิมไม่มากนัก เอาตามพืชผักที่หาได้ในท้องถิ่นยุคนี้จนสืบทอดมาถึงรุ่นยายออจนในปัจจุบันนี้

และภูมิปัญญาขนมแห่งต้มลูกโยมโบราณของนางประนอม ฤกษ์เกษตร อายุ ๗๒ ปี อาชีพข้าราชการ เล่าให้ฟังว่า ขนมต้มใบพ้อ (ข้าวต้มลูกโยม) หรือที่เรียกกันว่า “ขนมต้ม” หรือ “แห่งต้ม” เป็นข้าวต้มลูกโยมชนิดหนึ่งที่ทำในเทศกาลบุญชั้กพระของชาวลใต้ และยังเป็นขนมที่ใช้ในงานประเพณีหลาย ๆ งานในท้องถิ่นภาคใต้ ใช้กันเป็นหลัก คือ ในงานบุญออกพรรษา การตักบาตรเทโว งานชั้กพระ งานเดือนสิบ และงานบวช ซึ่งการทำขนมต้มใบพ้อ มีสำนวนที่ท่องติดมาจนมาว่า “เขาพร้อมตอก ออกพร้อมต้ม” ซึ่งพระเทพพิพัฒนาภรณ์อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีการสืบสานประเพณีการทำขนมแห่งต้มลูกโยม ณ วัดท่าไทร ขนมต้มทำจากข้าวเหนียว เป็นข้าวเหนียวขาวหรือข้าวเหนียวดำก็ได้ ผัดกับหัวกะทิให้พอสุกแล้วห่อด้วยใบกะพ้อ เป็นรูปทรงสามเหลี่ยมคล้ายกระจับจะเหลือก้านใบทำเป็นหางไว้สำหรับหยิบหรือ โยนใส่เรือพนมพระ ตามลักษณะของข้าวต้มลูกโยม แล้วเอาไปต้ม หรือนึ่งให้สุก ทานเป็นของหวานที่ทั้งอร่อยและอิมท้องด้วยต้นกะพ้อ หรือที่คนใต้เรียกว่าต้นพ้อนี้ ใบอ่อนใช้ห่อขนมต้ม ที่อ่อนมาก ๆ ทำแกงเลียงแกงส้ม หรือทำผักน้ำพริกได้ ใบแก่เอามาทำเครื่องจักสาน เสื่อ พัด ลูกกะพ้อเป็นยาระบาย ลำต้นเอามาทำเสาเรือได้อีกด้วยการทำต้มใบพ้อ เริ่มต้นด้วยการเตรียมใบพ้อ มาเตรียมล่วงหน้าไว้ก่อนประมาณ ๒-๓ วัน แล้วเอาเกลือออก รีดให้พอเรียบ ตัดแต่งให้เสมอกัน แล้วม้วนไว้หรือห่อขึ้นรูปสามเหลี่ยมไว้แช่ข้าวเหนียว เชี่ยวงูประมาณ ๑ ชั่วโมง แต่ถ้าใช้ข้าวเหนียวดำต้องแช่ไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมงคั้นกะทิ โดยใช้มะพร้าวขูด น้ำหนักเท่ากับข้าวเหนียว คั้นด้วยน้ำอุ่นให้ได้น้ำกะทิหนักเท่าข้าวเหนียว ผัดข้าวเหนียวกับน้ำกะทิ เติมนเกลือลงไปด้วย ผัดจนน้ำงวดเติมน้ำตาล ให้ออกรสหวาน มัน เค็ม เติมห้วคำหรือถั่วขาวต้มสุก ผัดให้แห้งพอหยิบข้าวเหนียวได้ ยกลงพักให้เย็น ห่อด้วยใบพ้อที่เตรียมไว้เป็นรูปกรวยสามเหลี่ยมนำไปต้ม หรือนึ่งให้สุกก็ได้แล้ว

๒.๒ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

นายสุมล ล้อมสมบัติ อาชีพช่างรับเหมาก่อสร้าง เล่าประวัติบ้าน ๒๐๐ กว่าปี เป็นบ้านหลังแรก ของในบางใบไม้ ซึ่งในสมัยนั้นได้มากัน ๕ คน คือเจ้าเมืองและลูกน้องที่ติดตามมาซึ่งตามประมวลหลักฐานของบ้านหลังเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๒ เจ้าพระยากรุงธนบุรี ยกทัพเรือมาตีเจ้าพระยาณรงค์ศรีธรรมราช แต่ก เจ้าเมืองนครยอมแพ้จึงถูกนำตัวให้มารับราชการที่กรุงธนบุรี สอนแม่ทัพนายกองที่ยอม วางอาวุธก็ให้รับราชการต่อไป ส่วนที่ไม่ยอมวางอาวุธก็แตกทัพหนีมีโทษราชทัณฑ์ถูกประหารชีวิต ๗ ชั่วโมง “คุณพระจันทร์สีกประชิด” ผู้หนึ่ง ที่ไม่ยอมวางอาวุธ แล้วพอตกลงคืนก็สั่งให้ทหารหนีเอาตัวรอด เลยได้สั่งให้ “ขุนดาบทะเลวงฟัน” (ต้นตระกูลผม) ทหารกองหน้าคนสนิทไปปรับรอบครัวลงเรือหนีในคืนนั้น มุ่งหน้า

ออกทะเลพร้อมด้วย ครอบครัวกับลูกสาว ๗ คน และคนติดตามจำนวนหนึ่ง พร้อมทหารคูใจอีกไม่กี่คน เลียบชายฝั่งทะเลมาเรื่อยจากนครศรีธรรมราช สีชล ขนอม ตอนสัก จนมาถึงอ่าวบ้านดอน แล้วเข้ามาใน คลองเล็ก ๆ ซึ่งเป็นป่าไม้ไม่มีผู้คนก็วิ่งเรือแล้วสำรวจเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาหยุดจอด เรืออยู่ที่คลองเล็ก ๆ เหมาะแก่การ มาหากิน จึงได้ให้ผู้ที่ติดตามมาขึ้นบกสร้างบ้านเรือนกันที่นี่ จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “หมู่บ้าน ใหญ่” ปัจจุบันเป็นของ “คุณอนงค์” รับมรดกในฐานะทายาทนั่นเองซึ่งได้ยกให้ลูกสาวคนโตบ้านหลังนี้ขุน ประจันตีกีประชิดออกแบบสร้างเองแต่มีช่างชาวใต้ผสมอยู่ด้วยได้เปลี่ยนช่วงเรือนหลังกลางหรือถอน ออกไปแล้วเปลี่ยนเป็นทรงปั้นหยาที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

พระครูสุภิตศีธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมูลเหล็ก ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรี วิชัยวัดมูลเหล็กอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าให้ฟังว่า เรือนพื้นถิ่นเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ สะท้อนวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยผ่านยุคผ่านสมัยโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางอันเป็นเอกลักษณ์ของผู้คนในแต่ละ พื้นที่ที่มีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันเหตุที่ต่างกันนั้นก็เนื่องมาจากชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิต ระบบหนึ่งมีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบอันหลากหลายทั้งระบบธรรมชาติสิ่งมีชีวิตทั้งหลายซึ่งรวมถึง มนุษย์แต่ละองค์ประกอบในระบบมีกระบวนการสร้างตนเองในวิถีดำเนินของตนและมีความเชื่อมโยง ระหว่างกันอย่างมีรูปแบบที่เกื้อกูลกันสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่นเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาอันสั่งสมสืบ สานมาเป็นเวลานานมีความใกล้ชิดกับมนุษย์เนื่องจากมนุษย์ผู้สร้างสถาปัตยกรรมสอดแทรกแนวคิดการ ก่อสร้างก่อสร้างเรือนขึ้นในบริบทของตนกล่าวได้ว่าเรือนพื้นถิ่นเป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาใน การสร้างและล้อมในการสร้างที่อยู่อาศัยการแนวคิดของกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งแนวคิดก็เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาใน การเรียนรู้บริบททางสังคมและระบบธรรมชาตินั่นเอง

๒.๓ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

นางหวันมีะ นุ้ยหมิม กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง ได้เล่าให้ฟังว่า ผ้าพุมเรียงมาจากก้นตัน ตรัง กานู ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชาวมุสลิมผู้หญิงทอผ้าผู้ชายเอาทะเลหาปลา ซึ่งร้านนี้ทอผ้ามาราวเกือบ ๗๐ ปีแล้ว เพราะทอผ้าตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี ซึ่งลักษณะการแต่งกายชาวภาคใต้ใช้ผ้าหลายรูปแบบทั้งผ้าฝ้าย ผ้าแพร ผ้า เขียนลายเทียน ผ้ามัดย้อม หลังจากการรับอิทธิพลของมาเลเซียอินโดนีเซียชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมนุ่ง โสร่งลายตารางแบบชาวบางกอล ส่วนชาวไชยามีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเองใช้ผ้าทอพุมเรียงเป็นผ้า ที่ทอจากอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบันผู้ทอส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมนิยมใช้เส้นฝ้ายล้วน แต่อาจ ผสมเส้นไหมบ้างเส้นไหมไชยามีคุณภาพดีที่สุดในประเทศไทยไม่ค่อยชอบเลี้ยงตัวหนอนไหม เมื่อตอนที่ขาย ต้องเลี้ยงหนอนแล้วทำเป็นเส้น ๑ ลังเท่ากับ ๓ กิโลกรัม จะได้เส้นไหม ๑ กิโลกรัมซึ่งเส้นไหมกิโลกรัมละ ๓,๐๐๐ บาทเมื่อเส้นไหม ๑ กิโลกรัมเอามาฟอกแล้วจะได้ ๗ ซิต เพราะน้ำลายของตัวหนอนจะเป็นกาว เมื่อมาทำฟอกแล้วจะเหลือประมาณ ๗ ซิตซึ่งมีกระบวนการหลายขั้นตอนมากซึ่งกว่าจะเป็นขบวนการเป็น เสื้อผ้าที่เราใส่กันมีกระบวนการที่ซับซ้อนจึงทำให้ราคาค่อนข้างที่จะแพง สำหรับผู้ที่ต้องการความแวววาว ใช้วิธีทอแบบยกดอกนิยมนำไปตัดเป็นผ้านุ่มสำเร็จเนื่องจากตัวชิน ใช้ด้ายสีล้วนจึงทำให้สีดูสดช่วยขัดลาย เขิงให้เด่นขึ้นลักษณะลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ เช่น ดอกพิลุ ดอกบัว ดอกมะลิ ลายก้านแย่ง เป็นต้น

๒.๔ ภูมิปัญญาในการจัดการตนเองเกี่ยวกับยารักษาโรค

คุณยายย่อง จันทรวิมล อายุ ๘๙ ปี และลูกสาว นางสาว สาลี อายุ ๖๒ปี จันทรวิมล ได้เล่าให้ฟังว่า เรื่องยาสมุนไพร เช่น “เด็กชักระดุก” ใช้ “ขี้กลา” ที่ได้ถนุบ้านมาผสมกับยาลูกกลอนทำให้เด็กหายได้ แต่ ยายจำไม่ได้แล้วว่าเป็นยาสมุนไพรอะไร สมุนไพรมากมายไม่ต้องปลูกขึ้นเองตามธรรมชาติ เอามาตำยาหม้อ

กิน สามวันเจ็ดวันก็หาย ตอนนี้อายุ ๙๒ ปีแล้วไม่เคยเป็นโรคอะไรแต่ต้อง “กินผักตามฤดูกาล” “จากผักกลายเป็นอาหาร จากอาหารกลายเป็นยาอายุวัฒนะ และนายเขาวรัตน์ หนูขุนนางอาชีพออมพื้นบ้าน ได้เล่าให้ฟังว่า ตระกูลของผมเป็น “ครุหมอยา” ตั้งแต่สมัยทวดมีการตำยาหมอ เรียกว่า “หมอกกลางบ้าน” มีคนมาให้ตำกันอย่างมากมาย ซึ่งพ่อเล่าให้ฟังว่า พ่อก็ได้ตำมาจากปู่ซึ่งเป็นหมอชาวบ้านที่ตำยาเหมือนกันสิ่งที่สืบทอด “ยาริตสีดวง” เป็นยาที่สืบทอดตั้งแต่บรรพบุรุษ คือ ทวด ปู่ พ่อ และ ผมก็รุ่นที่ ๔ ซึ่งเป็นยาที่มีพูดต่อ ๆ กันมาโดยการจำจากรุ่นสู่รุ่นและหาความรู้เพิ่มเติมจากวิชาชีพอศุขการแพทย์แผนไทย หลักสูตรวิชาแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรม ซึ่งตอนนี้ได้ทำยาสมุนไพรต้นสกุล ขึ้นมา คือ ยาแผนโบราณ แก้วริตสีดวง ๓๒ จำพวก แก้วลม ๓๒ จำพวก แก้วระดูขาว หรือระดูขัด เดินไม่สะดวก แก้วเจ็บแหว เข็ดหลัง คลายเส้น ชาตามเท้า หน้ามือตาลาย หัวใจสั่น ชำระเมือมันในลำไส้ ถ่ายลม ทำให้นอนหลับ ลดไขมันตามสภาพถ่ายคล่อง คือ ให้นำเพชรสังฆาต ๑ ข้อนิ้วมือของผู้ป่วย ห่อด้วยกล้วย หรือ แตงกวา หรือมะขามเปียก เพื่อป้องกันไม่ให้ระคายคอ รับประทานทุกวัน หรือนำมาทำเป็นลูกกลอน โดยนำเพชรสังฆาตมาบดละเอียดผสมกับเนื้อมะขามเปียก เพื่อให้ความเปรี้ยวฆ่าฤทธิ์ความดันของเพชรสังฆาต รับประทานหรือนำเอาเพชรสังฆาตสดมาชดเป็นม้วน ประมาณ ๑ กำมือ ต้มกับน้ำ ๑ ลิตร ประมาณ ๑ ชั่วโมง หรือจนกว่าสีจะออก อาจปรุงรสด้วยน้ำผึ้งรับประทานเป็นประจำจะช่วยรักษาริตสีดวงและช่วยบำรุงกระดูก

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์ภูมิปัญญาการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยของกลุ่มแม่น้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี มาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) สามารถสรุปเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๓.๑ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับอาหาร

การดำรงชีพของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ตั้งของเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย มีหลักฐานแสดงถึงการตั้งรกรากและเส้นทางสายไหมในอดีต พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เจริญขึ้นจนเป็นอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ เป็นทั้งแหล่งเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยใช้การเล่า ขับร้องหรือสวด เพื่อสื่อสารเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่นสืบทอด ๆ กันมา พบมากได้แก่ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรม มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น คือ ช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชน และเผ่าพันธุ์ของชาวเมืองสุราษฎร์ธานีและชุมชนใกล้เคียง สะท้อนความเป็นมาของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในชุมชน เมืองบ้านดอนนครโบราณยังมีหลักฐานการจารึกอีกด้วยว่า เดิมเมืองบ้านดอนยังไม่มี มีแต่เมืองท่าทองหรือเมืองกาญจนดิษฐ์ อีกด้านหนึ่งเป็นเมืองไชยาต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จพระเจ้าองค์ใหญ่) มาต่อเรือรบที่ตำบลบ้านดอนในท้องที่ของอำเภอเมืองกาญจนดิษฐ์ ในการต่อเรือเป็นงานใหญ่เช่นนี้ก็เป็นธรรมดาที่ต้องมีคนทำงานมาอยู่อาศัยประชุมกันเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีการค้าขายข้าวปลาอาหารและปลูกบ้านเรือนอยู่ในตำบลบ้านดอนจึงกลายเป็นเมืองในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกว่า “เมืองบ้านดอน” ในปัจจุบัน

๓.๒ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

แดนแถบแหลมมลายูตอนเหนือเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ -๓,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้วเราจะมีคนป่าพวกนิโกรโต เป็นเจ้าของถิ่นเดิมแล้วยังมีคนมาเลย์ มอญ เขมร และไทยอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานจับจองแหล่งความอุดมสมบูรณ์ตามที่ราบชายทะเลท่ามาหากินกระจัดกระจายกันอยู่เป็นแห่ง ๆ และคนไทยยุคนี้ก็คือ บรรพบุรุษของคนไทยภาคใต้ในยุคนี้ คนไทยพวกแรกที่อพยพลงมาในแผ่นดินไทยทุกวันนี้ ที่

สามารถเดินทางมาเป็นระยะไกลที่สุดการดำรงชีวิตของคนไทยภาคใต้ในสมัยโบราณก่อนที่จะได้รับอารยธรรมจากอินเดีย จีน อาหรับ มลายู ยุโรปตะวันตกก็ได้เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายในภูมิภาคนี้แต่ไม่ได้ทิ้งร่องรอยอิทธิพลทางวัฒนธรรมไว้มากเหมือนอินเดียที่ตั้งรกรากกลุ่มชนขนาดเล็ก ๆ กระจายเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งปรากฏตามรอยอารยธรรมศรีวิชัยว่า คาบสมุทรมลายูสมัยก่อนยังมี ชื่อว่า “ตะโกลา” ซึ่งมีปรากฏในแผนที่โลกในเมืองไทย คือ ตะโกลา ซึ่งยี่ตว่าคนใต้มีมาก่อนแล้วมีการเชื่อม ตะกั่วป่าและตะโกลา (ทางค้าขายของชาวอินเดียและเปอร์เซียมายังอ่าวบ้านดอน) มายังบ้านเราเขียนไว้เมือง ๆ หนึ่งในอ่าวบ้านดอนว่า Kokkonogara ซึ่งแปลว่า โคนนคร “นคร” นี้เป็น นครแรกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ตรงที่อ่าวบ้านดอน นี่คือหลักฐานความเจริญ ของเมืองต่าง ๆ นี่คือการเดินทางคาบสมุทรในยุค ๆ แรกเมื่อมาจอดแล้วก็ต้องหาทางไปที่ให้ที่สุด ทางป่า ทางน้ำทางบก ที่มีเส้นทางที่เชื่อมกันเช่นเขาศกกับตะกั่วป่ามีการเชื่อมกัน ตอบโจทย์ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคแม้กระทั่งการเกษตรตามเส้นทางการสัญจรเชื่อมโยงแต่ละเมืองอย่างชัดเจน

๓.๓ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ประวัติศาสตร์ของการทอผ้าจากเส้นใยและการค้าขายตามเส้นทางสายไหมอันเลื่องลือคนเอเชียก็พยายามที่จะเรียนรู้จากนั้นการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจึงได้แพร่หลายไปยังประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนและอินเดีย ซึ่งมาค้าขายบริเวณ “อ่าวบ้านดอน” ในอดีตเป็นแห่งรวมอารยธรรมโบราณที่สืบทอดยาวนานนับพันปี เดิมดินแดนประวัติศาสตร์ที่เคย ผาด ความยิ่งใหญ่จนถูกขนานนามเป็นศูนย์รวมเป็นศูนย์กลางอาณาจักรศรีวิชัยอาณาจักรอัครสถานในอุษาคเนย์ที่ทรงอิทธิพลที่สุดในทะเลจีนใต้ฐานโบราณคดีที่บ่งชี้ว่าบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน คือ เส้นทางสัญจรทางการค้าและเป็นท่าเรือรับส่งสินค้าแห่งสำคัญอันถือเป็นจุดนัดพบของพ่อค้าวานิชทั้งหลายอย่า ๒ ซีกโลกที่ต่างมุ่งมาดปรารถนาจะเดินทางมาค้าขายโดยพ่อค้าชาวจีนได้นำเครื่องกระเบื้องต่าง ๆ บรรทุกส่งเรือสำเภาล่องผ่าน “แหลมญวน” เข้าสู่เมืองไซยาเพื่อจะมายังอ่าวบ้านดอนส่วนพ่อค้า “ชาวอินเดียและเปอร์เซีย” จะล่องเรือสินค้าผ่านมหาสมุทรอินเดียมาขึ้นฝั่งที่เมือง “ตะกั่วป่า” จากนั้นเดินข้ามสันปันน้ำแล้วล่องเรือต่อมาทำให้น้ำตาปีโดยมีจุดหมายที่อ่าวบ้านดอนเช่นกันแล้วมีการขยับขยายเติบโตเรื่อย ๆ จนกลายเป็นอาณาจักรขึ้นมา ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตภูมิปัญญาวัฒนธรรมต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำตาปีอย่างมากมายที่เห็นเชิงประจักษ์ในทุกวันนี้

๓.๔ ภูมิปัญญาเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยเกี่ยวกับยารักษาโรค

มนุษย์เรารู้จักใช้สมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรคมานานหลายพันปี เริ่มตั้งแต่ยุคนีแอนเดอร์ทัล ในประเทศอียิปต์พบหลักฐานว่า มีการใช้สมุนไพรจากการขุดค้นหลุมฝังศพ ที่เม็กซิโกก็พบว่าชาวอินเดียแดงรู้จักใช้ต้นตะบองเพชร เป็นยาฆ่าเชื้อและรักษาบาดแผลไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ส่วนชาวสุเมเรียนได้เข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่ ณ บริเวณแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติสปัจจุบัน ก็พบประวัติและหลักฐานการใช้สมุนไพร เช่น ฟีน ชะเอม ไทม์ และมัสตาร์ด และต่อมาชาวบาบิโลเนียนได้ใช้สมุนไพรเพิ่มเติมจากชาวสุเมเรียน ได้แก่ ใบมะขามแขก หญ้าฝรั่ง ลูกผักชี อบเชย และกระเทียม ในยุคต่อมาอียิปต์โบราณมีตำราสมุนไพรที่เก่าแก่คือ Papyrus Embers ซึ่งเขียนเมื่อ ๑,๖๐๐ ปี ก่อนคริสตศักราช ซึ่งในตำรานี้ได้กล่าวถึงตำราสมุนไพรมากกว่า ๘๐๐ ตำรับ และสมุนไพรมากกว่า ๗๐๐ ชนิด เช่น ว่านหางจระเข้ เวอร์มวูด เปปเปอร์มินต์ ละหุ่ง เป็นต้น รูปแบบในการเตรียมยาในสมัยนั้น ได้แก่ การต้ม การชง ทำเป็นผง กลั่นเป็นเม็ด ทำเป็นยาพอก เป็นขี้ผึ้ง หลังจากสมุนไพรได้เจริญรุ่งเรืองในอียิปต์แล้ว ก็ได้มีการสืบทอดกันมา

ทั้งในแถบยุโรปและแอฟริกา เช่นเยอรมัน โปรตุเกส สวีเดน และโปแลนด์ ในแถบเอเชีย ตามบันทึกประวัติศาสตร์พบว่ามีการใช้สมุนไพรที่อินเดียมาก่อน แล้วสืบทอดมาที่จีน มะละกา และประเทศไทยจนพัฒนาเป็นภูมิปัญญาเพื่อการรักษาโรคที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศที่มีการค้าขายติดต่อกันตามเส้นทางการสัญจรเชื่อมโยงแต่ละเมืองยังเดินทางแรมเดือนก็ต้องมี หมอที่สามารถรักษาการเจ็บป่วยได้มากับขบวนสินค้าเมื่อมีการพักแรมเกิดขึ้นก็เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างการพูดคุยซึ่งเป็นสายใยสัมพันธ์ของการสืบทอดการใช้ยาสมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรคมายังปัจจุบัน

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

สามารถนำขบวนการศึกษาวิจัยไปใช้ประยุกต์ในการเรียนการสอนในรายวิชาเช่นวิชาอิสระทางรัฐประศาสนศาสตร์ วิชาที่นำไปใช้ วิชาอิสระทางรัฐประศาสนศาสตร์ วิชารัฐประศาสนศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา วิชาหลักการกระจายอำนาจกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้กระบวนการเรียนการสอนที่สอดแทรกกระเปียบวิธีวิจัยมีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพในการสอนซึ่งอยู่ภายใต้กรอบระเบียบวิธีการวิจัยจากประสบการณ์ของการทำรายงานการวิจัยดังกล่าว

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลบูรณาการรายวิชาของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต “โครงการ มจร & ชุมชนร่วมเรียนรู้ ณ เล-ออก เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาของนิสิต มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยโดยการสำรวจพื้นที่เก็บข้อมูลลงภาคสนามเชิงลึกจัดกิจกรรมเสริมทักษะนิสิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี เพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลายลงสู่ชุมชน

๓. ด้านสังคมและชุมชน

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีสร้างเป็นแนวทางในการ ถอดบทเรียน การพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ “วิถีชีวิตภูมิปัญญาเมืองเกษตรคุณภาพ การท่องเที่ยวยั่งยืน สังคมเป็นสุข” ภายใต้หลักคิด วิถีชีวิตภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงอารยธรรมศรีวิชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามนโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดแผน ๒๐ ปี

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ลำดับ	ชื่อสกุล	วุฒิการศึกษา	ตำแหน่ง/สังกัด
๑.	ศาสตราจารย์ ชวน เพชรแก้ว	ค.บ. (ครุศาสตร์) ค.ม. (ครุศาสตร์)	อาจารย์วิชาภาษาไทยคณะ ครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี
๒.	รศ. สมเกียรติ ต้นสกุล	วท.บ (จิตวิทยาคลินิก) น.บ (นิติศาสตร์) สค.ม (สังคมวิทยา)	อาจารย์ประจำภาควิชา รัฐศาสตร์ การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัยวิทยาเขตศรีธรรมมา โคกราช จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๓.	รศ. ดร. ณัฏฐ์ ศรีวิหะ	กศบ. (การศึกษา) M.A. (การวิจัยการศึกษา) Ph.D. (การศึกษา)	นักวิจัยการศึกษา
๔.	เรือโท ผศ.ดร.อนันต์ ใจสมุทร	ปธ. ๕, พธ.บ (มนุษย์สงเคราะห์ศาสตร์) M.A. (Sociology) Ph.D (Sociology)	นักวิจัยด้านสังคมวิทยา
๕.	ผศ. สานิตย์ บุญชู	B.S. (ช่างกลเกษตร) M.C.D. (Community Development)	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. โครงการสืบสาน
วัฒนธรรมตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย. ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏ สุ
ราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ดร. อมรา ศรสุชาติ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กรมศิลปากร. โครงการสืบสานวัฒนธรรม
ตามรอยอารยธรรมศรีวิชัย. ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายทศพล งามไฟโรจน์. อดีตนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม. โครงการสืบสานวัฒนธรรมตามรอย
อารยธรรมศรีวิชัย. ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๕
สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ชวน เพชรแก้ว. สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เรือโทผู้ช่วยศาสตราจารย์ดรอนันต์ใจสมุทร. สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ ๑๙
กรกฎาคม ๒๕๖๑.

- สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สานิตย์ บุญชู. มหาวิทยาลัยสงขลนครินทร์วิทยาเขตปัตตานี. วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายอนรรตน์ แพนสกุล. ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ. ผู้เขียนคัมภีร์ในลานวัดพุมเรียง. ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางวรรณภา พูนสวัสดิ์. อายุ ๖๘ ปี อาชีพ ทำสวน ที่อยู่ ๗๗ หมู่ที่ ๙ ตำบลเสียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางยายบุญมี มณีรัตน์ อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลเลม็ด อำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางหวันมะ น้อยหิม. ไหมไทย กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านพุมเรียง. ๘๗ หมู่ที่ ๒ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสุกิตติธรรมคุณ เจ้าอาวาสวัดมุลเหล็ก. ศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัยวัดมุลเหล็กอำเภอกำแพงจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ ยายย่อง จันทร์วิลลुकสาว นางสาวลี จันทร์วิลล. อยู่บ้านเลขที่ ๒๘๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าฉาง อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานีอายุ ๘๘ ปีลูกสาวอายุ ๖๒ปี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสมล ล้อมสมบัติ อายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๕/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางไปไม้ อำเภอเมืองจังหวัด สุราษฎร์ธานี. วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางนาฎญา คงนาค อายุ ๕๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๑๕ หมู่ที่ ๖ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมืองจังหวัด สุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์นายกิติพงษ์ บุญกันภัย. ผู้นำชุมชนบ้านโพธิ์ ศูนย์ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ. อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นาง ละออ อินทร์พรหม อายุ ๖๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓/๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางประนอม ฤกษ์เกษตร อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๗/๑๐ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอ กาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นายเชาวรัตน์ หนูขุนนาง อาชีพหมอพื้นบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๙๖/๑ หมู่ที่ ๒ อายุ ๕๒ ตำบลทุ่งคา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ประวัตินักวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ชื่อ - นามสกุล

๑.๑ ภาษาไทย นายประสิทธิ์ พันธวงษ์

๑.๒ ภาษาอังกฤษ Mr. Prasit Phunthawong

๒. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียน
วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓. ตำแหน่งการบริหาร -

๔. สังกัดหน่วยงาน/คณะ วิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช

๕. ที่อยู่ติดต่อได้

บ้านเลขที่ ๑๕๓/๒ หมู่ที่ ๕ ตรอก/ซอย - ถนน -

แขวง/ตำบลบ้านส้อง เขต/อำเภอ เวียงสระ

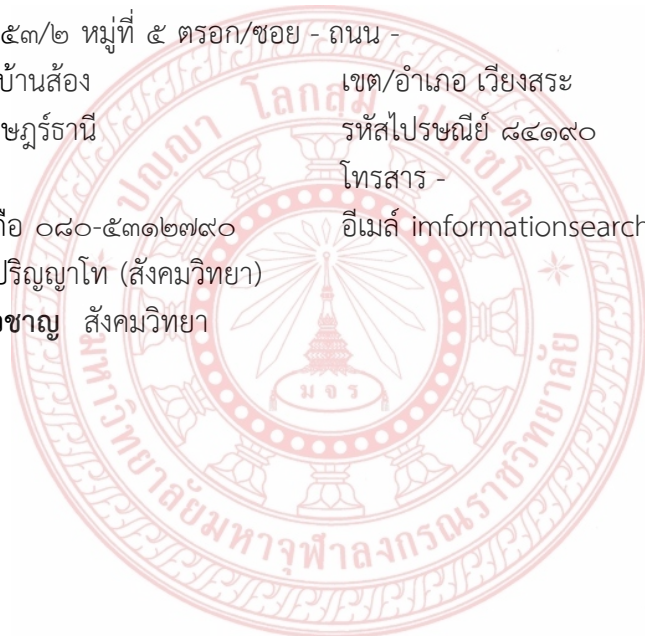
จังหวัด สุราษฎร์ธานี รหัสไปรษณีย์ ๘๕๑๙๐

โทรศัพท์ - โทรสาร -

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๐-๕๓๑๒๗๙๐ อีเมลล์ imformationsearch3000@gmail.com

๖. วุฒิการศึกษา ปริญญาโท (สังคมวิทยา)

๗. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ สังคมวิทยา

ประวัตินักวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ชื่อ - นามสกุล
 - ๑.๑ ภาษาไทย พระมหาสมชาย กนต์สีโล (สาลี)
 - ๑.๒ ภาษาอังกฤษ Phramaha somchai Kuntaselo (Salee)
๒. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียน วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๓. ตำแหน่งการบริหาร -
๔. สังกัดหน่วยงาน/คณะ วิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช
๕. ที่อยู่ติดต่อได้
วัดคลองขนุน ตำบลทุ่งเตา อำเภอบ้านนาสาร
จังหวัด สุราษฎร์ธานี รหัสไปรษณีย์ ๘๔๐๐๐
- โทรศัพท์ - โทรสาร -
โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๒๗๖๘๘๔๓ อีเมล Samchay 9843@gmail.com
๖. วุฒิการศึกษา ปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์
๗. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ รัฐประศาสนศาสตร์

ประวัตินักวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ชื่อ - นามสกุล

๑.๑ ภาษาไทย นายบุญรัตน์ ครุฑคง

๑.๒ ภาษาอังกฤษ Mr. Boonrat Khutkhong

๒. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียน วัด
พัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓. ตำแหน่งการบริหาร -

๔. สังกัดหน่วยงาน/คณะ วิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช

๕. ที่อยู่ติดต่อได้

บ้านเลขที่ ๓๑๔/๒ หมู่ที่ ๒ ตรอก/ซอย - ถนน -

แขวง/ตำบลท่าทองใหม่

จังหวัด สุราษฎร์ธานี

โทรศัพท์ ๐๗๗-๒๒๗๓๒๑

โทรศัพท์มือถือ 087-4673183

เขต/อำเภอกาญจนดิษฐ์

รหัสไปรษณีย์ ๘๔๒๑๐

โทรสาร ๐๗๗-๒๒๗๓๒๑

อีเมล Boonratkhutkhong@gmail.com

๖. วุฒิการศึกษา ปริญญาโท (สังคมวิทยา)

๗. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ สังคมวิทยา

ประวัตินักวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ชื่อ - นามสกุล

๑.๑ ภาษาไทย นางสุภาภรณ์ โสภา

๑.๒ ภาษาอังกฤษ Mrs. Suphaphorn Sopha

๒. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียน
วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓. ตำแหน่งการบริหาร -

๔. สังกัดหน่วยงาน/คณะ วิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช

๕. ที่อยู่ติดต่อได้

บ้านเลขที่ ๑๕๑/๑๐ ถนน ดอนนก (ซอย๒๑) ตำบล มะขามเตี้ย อำเภอเมือง
จังหวัด สุราษฎร์ธานี รหัสไปรษณีย์ ๘๔๐๐๐

โทรศัพท์ -

โทรสาร -

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑-๗๓๗๒๐๐๗

อีเมล well.mcu@gmail.com

๖. วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก Ph.D (สาขารัฐประศาสนศาสตร์)

๗. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ รัฐประศาสนศาสตร์

